

KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY VARSINAIS-SUOMESSA

Sakari Ahola, Loretta Galli & Sari Ikonen

RESEARCH UNIT FOR
THE SOCIOLOGY OF
EDUCATION

Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE
Turun yliopisto, Turku 2009
ISBN: 978-951-29-3812-4

ESIPUHE

Tämä raportti liittyy Varsinais-Suomen liiton maakunnan kehittämisrahoituksella vuonna 2008 toteutettuun tutkimus- ja kehittämishankkeeseen *Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa* (fimos 114856). Hankkeen tavoitteena oli selvittää maakunnan koulupudokkaiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilannetta ja ongelmia sekä etsiä uusia tehokkaita keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Hanke on toteutettu Koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa RUSE:ssa dosentti Sakari Aholan johdolla. Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat Salon seudun koulutus-kuntayhtymän johtaja Pasi Kankare (pj.), professori Osmo Kivinen (RUSE), projekti-päällikkö Matti Mäkelä (Turun ammatti-instituutti), urasuunnittelija Taina Laaksonen (Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus / nuorten työpaja Fendari), erikoissuunnittelija Tuula Halttunen (Varsinais-Suomen liitto) sekä koordinaattori Päivi Kaipainen (sihteeri, RUSE).

Hankkeesta on tiedotettu RUSE:n verkkosivuilla, josta löytyvät myös tarkemmat kuvaukset hankkeen tavoitteista, toimenpiteistä sekä keskeiset tuotokset:

<http://ruse.utu.fi> →Projects →Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa

Turussa 22.1.2009

Sakari Ahola

SISÄLLYS

Osa 1: Tutkimushanke

1	JOHDANTO	6
2	NÄKÖKULMIA KOULUPUDOKKUUTEEN	8
2.1	Oppivelvollisuutensa laiminlyövät nuoret.....	8
2.2	Peruskoulun päättötodistuksen saanut nuori ei saa tai ei hae toisen asteen koulutuspaikkaa.....	10
2.3	Toisen asteen koulutuksen keskeyttävät nuoret	12
3	TOIMENPITEITÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI	15
3.1	Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita.....	16
3.2	Työpajatoiminta	20
3.3	Etsivä työ.....	23
3.4	Arviointi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta.....	26
3.5	Tulevaisuuden tavoitteet.....	27
4	TUTKIMUSHANKE	28
5	KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY YLÄKOULUISSA	30
5.1	Tutkimukseen osallistuneet yläkoulut	30
5.2	Yläkoulujen oppilashuolto	31
5.2.1	<i>Oppilashuollolliset palvelut ja resurssit</i>	31
5.2.2	<i>Oppilashuoltoryhmä</i>	35
5.3	Koulupudokkuus ja sen syyt.....	37
5.4	Yläkoulujen yhteistyötahot	42
5.4.1	<i>Kodin ja koulun yhteistyö</i>	42
5.4.2	<i>Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa</i>	44
5.4.3	<i>Yhteistyö muiden tahojen kanssa</i>	46
5.5	Tukioppilaat ja oppilaskunta.....	49
5.6	Onko kerhoista apua syrjäytymisen ehkäisyssä?.....	50
5.7	Yläkoulujen hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi	53
5.7.1	<i>Hankkeet</i>	53
5.7.2	<i>Riittävään henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen satsaaminen</i>	56
5.7.3	<i>Yhteisöllisyys ja välittävä ilmapiiri</i>	60
5.7.4	<i>Oikeista asioista vastuuttaminen</i>	63
6	KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY NIVELVAIHEISSA	65
6.1	Koulupudokkuus peruskoulun ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa	65
6.2	Nivelvaiheohjaus	67
6.2.1	<i>Jälkiohjaus ja seuranta yläkouluissa</i>	67
6.2.2	<i>Turun Ohjaamo</i>	70
6.2.3	<i>Kaarinan uraohjausmalli</i>	71
6.3	Vuoden kestävätkä koulutukset	75
6.3.1	<i>Peruskoulun lisäopetus</i>	75
6.3.2	<i>Ammattistartit</i>	76
6.4	Etsivä työ Turun alueella.....	78
6.5	Työpajatoiminta vaihtoehtona, kun koulu ei maita tai suju	82
6.5.1	<i>Turun työpaja Fendari</i>	82
6.5.2	<i>Varsinais-Suomen työpajat</i>	86

7	KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY AMMATTIOPPILAITOKSISSA.....	89
7.1	Tutkimukseen osallistuneet ammattioppilaitokset	89
7.2	Ammattioppilaitosten opiskelijahuolto.....	91
7.2.1	<i>Opiskelijahuollolliset palvelut ja resurssit.....</i>	<i>91</i>
7.2.2	<i>Opiskelijahuoltoryhmä</i>	<i>95</i>
7.3	Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen	97
7.3.1	<i>Keskeyttäneiden määrä.....</i>	<i>97</i>
7.3.2	<i>Mistä keskeyttämiset johtuvat?</i>	<i>99</i>
7.3.3	<i>Keskeyttämisen ennaltaehkäisy ja toimenpiteet keskeyttämistilanteissa.....</i>	<i>104</i>
7.4	Ammattioppilaitosten yhteistyötahot	109
7.4.1	<i>Yhteistyö yläkoulujen kanssa.....</i>	<i>109</i>
7.4.2	<i>Yhteistyö muiden tahojen kanssa.....</i>	<i>112</i>
7.5	Ammattioppilaitosten hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi	114
7.5.1	<i>Hankkeet.....</i>	<i>114</i>
7.5.2	<i>Opiskelijälähtöisyys ja välittäminen</i>	<i>119</i>
7.5.3	<i>Ryhmyttäminen</i>	<i>123</i>
7.5.4	<i>Rästäpajatoiminta.....</i>	<i>124</i>
7.5.5	<i>Työelämäläheinen pienryhmäkoulutus.....</i>	<i>127</i>

Osa 2: Yhteenveto ja suositukset

8	JOHDANTO: KEINOT KÄYTTÖÖN!.....	130
9	SYRJÄYTYMISEN YHTEISKUNNALLISET YHTEYDET	132
10	VASKOOLI-PROJEKTIN KOULUTUSTAKUUMALLI LÄHTÖKOHDAKSI	136
11	TOIMENPITEET KOULUPUDOKKUUDEN JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI ..	138
11.1	Varhainen puuttuminen, yhteisöllisyys ja tehokkaat ohjaus- ja tukitoimet	139
11.2	Nivelvaiheohjauksen järjestäminen	142
12	LOPUKSI: MAHDOLLISUUKSIA JA DILEMMOJA	146
	Lähteet	148

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Oppivelvollisuutensa laiminlyöneet koko maassa ja Varsinais-Suomessa.	8
Taulukko 2. Yhteishaussa hakemattomat ja lisäopetuksessa jatkaneet koko maassa ja Varsinais-Suomessa lukuvuonna 2005–2006.	11
Taulukko 3. Yhteishaussa hakemattomat ja lisäopetuksessa jatkaneet Varsinais-Suomessa seutukunnittain lukuvuonna 2005–2006.	11
Taulukko 4. Tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäjät koko maassa ja Varsinais-Suomessa lukuvuonna 2005–2006.	12
Taulukko 5. Kyselyyn vastanneiden koulujen oppilasmäärät.	31
Taulukko 6. Oppilashuoltopalveluiden riittävyys (%).	34
Taulukko 7. Koulujen yhteistyö eri tahojen kanssa (%) (n=15-16).	46
Taulukko 8. Yhteistyön toimivuus eri tahojen kanssa (%).	48
Taulukko 9. Kyselyyn vastanneiden oppilaitosten opiskelijamäärät.	91
Taulukko 10. Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys (%).	94
Taulukko 11. Varsinais-Suomen ammatillisen koulutuksen järjestäjien keskeyttämisluvut Opetushallituksen tulorahoitusmittarin mukaan (17.9.2008).	98
Taulukko 12. Syyslukukaudella 2007 keskeyttäneet kyselyvastausten mukaan.	99
Taulukko 13. Keskeyttämisen syyt (1=yleisin, 7=harvinaisin) (n=8–11).	100
Taulukko 14. Oppilaitosten yhteistyö eri tahojen kanssa (%) (n=10-11).	112
Taulukko 15. Yhteistyön toimivuus eri tahojen kanssa (%).	114

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi.	7
Kuvio 2. Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa (%).	45
Kuvio 3. Tutut hankkeet (%).	54
Kuvio 4. Yhteistyö alueen yläkoulujen kanssa (%).	110
Kuvio 5. Tutut hankkeet (%).	115
Kuvio 6. Syrjäytymisen yhteiskunnalliset yhteydet.	133
Kuvio 7. Koulupudokkuuden monimuotoisuus.	135
Kuvio 8. VaSkooli-projektin koulutustakuumalli.	136
Kuvio 9. Suositukset.	138
Kuvio 10. Suositus kuntien uraohjauksesta.	144
Kuvio 11. Varsinais-Suomen koulutustakuumallin pääpiirteet.	146

Osa 1: Tutkimushanke

Loretta Galli, Sari Ikonen & Sakari Ahola

1 JOHDANTO

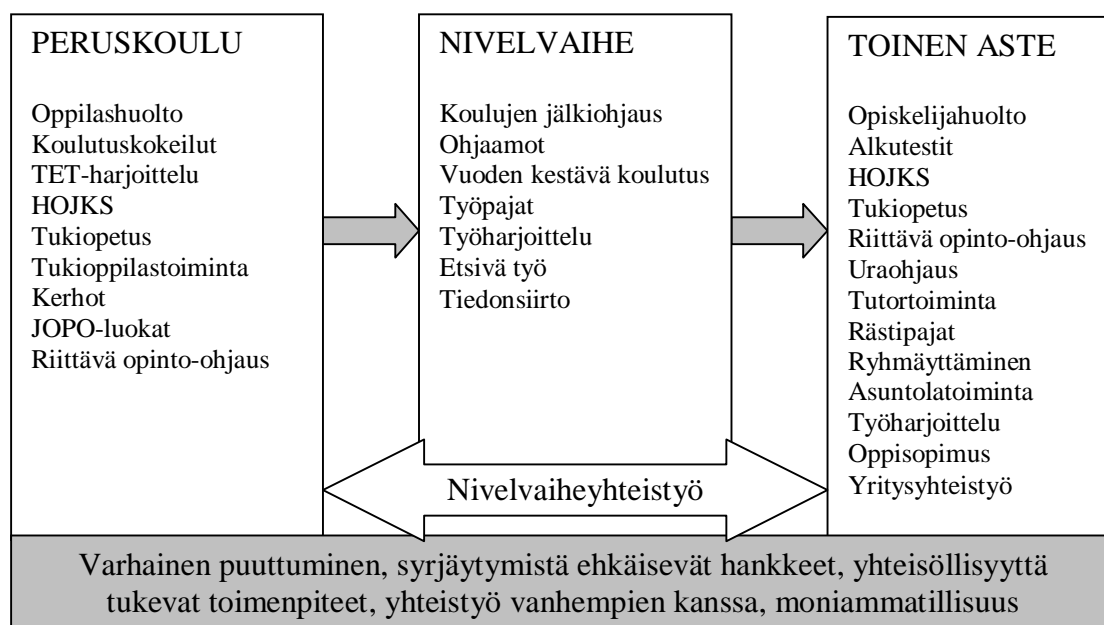
Yhteiskunnallisen muutoksen myötä ammatinvalinta on vaikeutunut ja monimutkaisuutunut. Erilaisten ammattien valtavan kirjjon edessä nuoret kokevat uravalinnan vaikeaksi. Perusopetuksen jälkeen lukion valitsevat nuoret saavat lisää miettimisaikaa, mutta ammatilliselle puolelle suuntautuvat joutuvat tekemään valinnan osaamatta välttämättä vastata olennaisiin uravalintaa koskeviin kysymyksiin: kiinnostaako ala riittävästi tulevaa työuraa ajatellen, tai onko valittava ammatti ylipäättään sitä, mitä nuori kuvittelee sen olevan. Toinen ongelma on koulutukseen pääsy: vaikka nuori tietäisi tarkalleen, missä ammatissa hän haluaa tulevaisuudessa toimia, hän ei välttämättä saa haluamaansa koulutuspaikkaa. Näin nuori saattaa päätyä opiskelemaan alaa, joka ei häntä kiinnosta, jolloin koulutus päättyy herkästi keskeyttämiseen.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen ymmärtäminen lyhyenä kahden koulutusasteen välisenä taitekohtana edistää nuorten syrjäytymistä, sillä harva murrosikäinen kykenee muutenkin hankalassa elämänvaiheessa tekemään kypsiä, tulevaa työuraa koskevia ratkaisuja. Nivelvaihe olisikin nähtävä pidempikestoisena vaiheena, jossa nuori alkaa asteittain selkiyttää omaa suuntautumistaan ja pyrkimyksiään, ja päättyy vähitellen jonkinasteiseen varmuuteen elämänsä suunnasta. Perusasteen tehtävänä on laittaa alulle tämä vaihe tarjoamalla laadukasta uravalinnan ohjausta jo hyvissä ajoin ennen kuin tärkeän päätöksen tekeminen tulee ajankohtaiseksi. Toisella asteella opiskelijat tarvitsevat tukea mahdolliseen jatkokoulutukseen siirtymisessä ja toisaalta joustavia käytäntöjä käynnissä olevien opintojen loppuunsaattamiseksi.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihe on erityisen kriittinen niille nuorille, jotka erilaisista syistä jäävät ilman koulutuspaikkaa ikätovereiden aloittaessa toisen asteen koulutuksen. Niin sanotuksi koulupudokkaaksi jää nuori, joka valinnan

vaikeuden edessä päättää olla hakematta toisen asteen koulutuspaikkaa, tai nuori, joka yhteishaussa jää ilman koulutuspaikkaa, ei aloita saamassaan koulutuspaikassa tai keskeyttää aloittamansa koulutuksen. Nämä nuoret ovat vaarassa syrjäytyä ensin koulutuksesta ja myöhemmin työelämästä. Mitä pidemmäksi siirtymäaika muodostuu, sitä ongelmallisempaa on opintojen uudelleen aloittaminen ja loppuunsaattaminen. Nuoret, joiden siirtymäaika on pitkittynyt tai vaarassa pitkittyä tarvitsevat erityistä tukea ja ohjausta. Lisäksi pienen, mutta haasteellisen ryhmän muodostaa kokonaan ilman perusopetuksen päättötodistusta jäävät nuoret. (Kivelä & Ahola 2007.)

Tämä raportti liittyy Varsinais-Suomen liiton rahoittamaan hankkeeseen, jossa on ollut tavoitteena selvittää maakunnan koulupudokasongelmaa, arvioida nykyisin käytössä olevien tukimuotojen toimivuutta ja tehokkuutta sekä löytää uusia keinoja ja toimintatapoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Hankkeessa on jatkettu siitä, mihin Turun ja Salon seutukunnissa vuosina 2005–2007 toteutetussa VaSkooli-projektissa päästiin, eli ajatuksena on ollut laajentaa VaSkoolin puitteissa kehitettyä koulutustakuumallia (ks. kuvio 1) koko maakunnan alueelle soveltuvaksi (Mäkelä 2007). Hankkeen osana toteutettiin opiskelijakysely Salon seudun ammattiopiston opiskelijoille, ja siitä on ilmestynyt oma julkaisunsa (Ahola, Galli & Kivelä 2008).

Kuvio 1. Hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

2 NÄKÖKULMIA KOULUPUDOKKUUTEEN

Koulupudokkaiksi määritellään nuoret, jotka keskeyttävät peruskoulun ennen oppivelvollisuuden suorittamista sekä nuoret, jotka suorittavat peruskoulun oppimäärän, mutta eivät aloita toisen asteen koulutusta tai keskeyttävät sen jätteen näin ilman ammatillista tutkintoa. Tilastokeskuksen mukaan peruskoulun päättötodistusta vaille jäävien määrä on tällä vuosituhannella ollut noin 0,3 % ikäluokasta. Lukuvuonna 2005–2006 peruskoulun päättäneistä nuorista 2,2 % jätti hakematta toisen asteen koulutukseen, ja aloitetun koulutuksen jätti kesken lukio-opiskelijoista 4,2 % ja ammattiopiskelijoista 10,5 %. (Tilastokeskus, koulutustilastot.)

2.1 Oppivelvollisuutensa laiminlyövät nuoret

Peruskoulun päättötodistusta vaille jäävien osuus on 2000-luvulla vaihdellut 0,3 prosentin molemmin puolin. Vuosituhannen alun korkeista lukemista ollaan selvästi tulossa alaspäin: lukuvuonna 2006–2007 saavutettiin 2000-luvun alin lukema, 0,23 prosenttia. (Tilastokeskus, koulutustilastot.) Vertailutieto Varsinais-Suomen tilanteesta on lukuvuodelta 2005–2006; oppivelvollisuutensa laiminlyövien osuus koko maan tilanteeseen suhteutettuna on selvästi pienempi: 11 henkilöä, eli 0,20 prosenttia ikäluokasta (Wera; Länsi-Suomen lääninhallitus).

Taulukko 1. *Oppivelvollisuutensa laiminlyöneet koko maassa ja Varsinais-Suomessa.*

	<i>Koko maa (hlöä)</i>	<i>Koko maa (%)</i>	<i>Varsinais-Suomi (hlöä)</i>	<i>Varsinais-Suomi (%)</i>
1999–2000	193	0,29		
2000–2001	210	0,33		
2001–2002	191	0,31		
2002–2003	161	0,26		
2003–2004	178	0,28		
2004–2005	218	0,34		
2005–2006	178	0,27	11	0,20
2006–2007	152	0,23		

Suurimmassa peruskoulutuksen keskeyttämisvaarassa ovat lapset, joilla ei ole riittävää kodin tai lähipiirin tukea opiskeluun sekä vähävaraisten perheiden ja vaikean sosiaalisen taustan omaavat lapset. Perusopetuksen päättötodistusta vaille jäävien tai

perusopetuksesta alhaisilla arvosanoilla suoriutuvien nuorten ongelmat ovat yleensä nähtävissä jo varhaisessa vaiheessa. Ongelmat ilmenevät puutteellisena motivaationa koulutyöhön ja oman tulevaisuuden suunnitteluun. Koulussa ongelmat ilmenevät poissaoloina, alhaisena koulumenestyksenä, tunneilla häiriköintinä tai vetäytymisenä ja masentuneisuutena. Osa näistä nuorista etenee peruskoulutuksen jälkeen koulutuksen kautta työhön, mutta osa jää kokonaan yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle. Nämä nuoret ovat vaikeasti tavoitettavissa, eivätkä nuoret itsekään hakeudu ohjauspalveluiden pariin. Nuorten tilanteen riittävän varhaisella tunnistamisella ja joustavilla opetuksellisilla ratkaisuilla voitaisiin todennäköisesti ennaltaehkäistä myöhemmin ilmeneviä ongelmia. Kouluilla vaikuttaisi kuitenkin olevan liian vähän mahdollisuuksia havaita ongelmia ja tukea tämäntyypisistä oppimis- ja muista vaikeuksista kärsiviä oppilaita. (Opetusministeriö 2005a, 65.)

Heikosti koulussa pärjäävien lasten tueksi on tarjolla tukiopetusta ja erityisopetusta. Tukiopetus tai osa-aikainen erityisopetus ovat keinoja auttaa tilapäisistä tai lievistä oppimis- ja sopeutumisvaikeuksista kärsiviä lapsia ja nuoria. Jos lapsen tai nuoren oppimisvaikeuden syy on kehitysvamma, sairaus, kehityksen viivästyminen tai tunne-elämän häiriö, tulee hänet siirtää kokoaikaiseen erityisopetukseen. (Opetusministeriö 2005a, 13.) Viime vuosina erityisopetukseen otettujen tai siirrettyjen osuus on lisääntynyt jatkuvasti. Tilastokeskuksen mukaan syksyllä 2006 kokoaikaiseen erityisopetukseen (sairaudet, kehitysvammat) oli siirretty 7,7 % peruskoululaisista. Sen sijaan osa-aikaiseen erityisopetukseen (oppimis- ja sopeutumisvaikeudet) osallistuneiden oppilaiden määrä pysyi samana vuoden 2006 syksyllä kuin vuotta aiemminkin, 21,9 prosentissa, monen vuoden kasvun jälkeen. (Tilastokeskus, koulutustilastot.) Erityisopetuksen voimakkaaseen kasvuun on osaltaan vaikuttanut se, että erityistuen tarpeen tunnistaminen on parantunut (Opetusministeriö 2005a, 66).

Oppilashuoltoon kuuluu oppilaan oppimisen perusedellytyksistä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista, huolehtiminen. Oppilashuollon tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä muiden koulunkäyntiin liittyvien ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. (Opetusministeriö 2005a, 13.) Ongelmien ajoissa havaitsemisen ja niihin puuttumisen keinoissa on kuitenkin suuria kuntakohtaisia eroja, sillä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden saatavuus vaihtelee alueellisesti. Esimerkiksi koulukuraatto-

rille ja koulupsykologille on vaikea päästä yksinkertaisesti siitä syystä, että monissa kunnissa näitä palveluja ei ole. (Opetusministeriö 2007a, 30.)

2.2 Peruskoulun päättötodistuksen saanut nuori ei saa tai ei hae toisen asteen koulutuspaikkaa

Vuoden 2007 peruskoulun päättäneistä nuorista 8,5 % ei jatkanut välittömästi tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Varsinais-Suomen osalta luku on kaksi prosenttiyksikköä pienempi, 6,5 %. Varsinais-Suomessa vuonna 2007 peruskoulun päättäneistä nuorista (5306) noin puolet (49,8 %) jatkoi lukiokoulutuksessa ja 43,6 % toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. (Tilastokeskus, koulutustilastot.)

Jos nuori jää yhteishaussa ilman koulutuspaikkaa, hänen on kuitenkin mahdollista löytää sellainen vielä jälkihaun kautta. Jotkut nuoret tarvitsevat kuitenkin lisää aikaa oikean koulutusväylän löytämiseksi. Osa näistä nuorista jää lisäopetukseen eli niin sanotulle kymppiluokalle pohtimaan tulevaisuuttaan. Lisäopetus on tarkoitettu myös niille nuorille, jotka eivät onnistu saamaan jatkopaikkaa lukioon tai ammatilliseen koulutukseen ja jotka eivät jälkihaunkaan kautta löydä mieleistään opiskelupaikkaa. Lisävuoden aikana on tarkoitus parantaa arvosanoja, laajentaa työelämän tuntemusta ja selkiyttää uravalintaa.

Lukuvuonna 2005–2006 yhteishaussa hakematta jätti peruskoulun päättävistä 2,2 % koko maan osalta ja 1,7 % Varsinais-Suomen osalta (Tilastokeskus, koulutustilastot). Lisäopetuksessa jatkoi samana vuonna koko maan osalta 2,1 % ja Varsinais-Suomen osalta 1,2 % (Wera). Varsinais-Suomessa nuorten siirtyminen toiselle asteelle näyttää siis sujuvan huomattavasti jouhevammin koko maan keskiarvoihin verrattuna. Varsinais-Suomen sisällä Turun seudun selkeästi suuremmat luvut selittyvät väestön jakautumisella Varsinais-Suomen alueella.

Taulukko 2. *Yhteishaussa hakemattomat ja lisäopetuksessa jatkaneet koko maassa ja Varsinais-Suomessa lukuvuonna 2005–2006.*

	<i>Koko maa (%)</i>	<i>Varsinais-Suomi (%)</i>
Peruskoulun päättänyt ei hakenut yhteishaussa	2,2	1,7
Peruskoulun päättänyt jatkoi lisäopetuksessa	2,1	1,2

Taulukko 3. *Yhteishaussa hakemattomat ja lisäopetuksessa jatkaneet Varsinais-Suomessa seutukunnittain lukuvuonna 2005–2006.*

	<i>Turun seutu (hlöä)</i>	<i>Salon seutu (hlöä)</i>	<i>Turunmaan seutu (hlöä)</i>	<i>Vakka-Suomen seutu (hlöä)</i>	<i>Loimaan seutu (hlöä)</i>
Peruskoulun päättänyt ei hakenut yhteishaussa	73	5	4	0	6
Peruskoulun päättänyt jatkoi lisäopetuksessa	59	0	0	0	4

Lisäopetuksen tarjonta on vähentynyt vuosittain aina 1990-luvun alusta lähtien lisäopetuksen tarpeen vähenemisen myötä. Lisäopetuksen tarjonnan epäkohta on alueellinen saavutettavuus. Tarjontaa on pääasiassa vain suuremmilla paikkakunnilla, ja monissa seutukunnissa kansanopisto on pääasiallinen tai ainoa lisäopetuksen järjestäjä. Lisäopetus on lisäksi monilla paikkakunnilla painottunut arvosanojen korottamiseen ilman yhteyksiä jatkokoulutuspaikkoihin. Oppilaiden näkemys lisäopetuksesta ei myöskään edistä lisäopetuksen kehittämistä, sillä se koetaan paikalleen jäämisenä ikätovereiden siirtyessä toiselle asteelle. (Opetusministeriö 2005a, 67–68.)

Lisäopetusta vastaava, mutta ”eteenpäin vievä” vaihtoehto on ammattistartti, joka on ammatillisessa oppilaitoksessa järjestettävä ammatillisiin opintoihin valmistava vuoden mittainen koulutus. Nuoret pitävät ammattistarttia yleensä tavallista kymppiluokkaa parempana vaihtoehtona, sillä ammattistartin myötä nuori saa siirtyä yhdessä ikätovereidensa kanssa uuteen opiskeluympäristöön. Ammattistartti on tarkoitettu perusasteen oppimäärän suorittaneille nuorille, joilla ei ole selkeää käsitystä ammatinvalinnasta. Opiskelijat tutustuvat koulutuksessa oman kiinnostuksensa mukaan eri alojen opetukseen sekä työelämään työssäoppimispaikkojen avulla. Pääpaino on ammatillisissa opinnoissa, mutta koulutuksessa opiskellaan myös peruskoulussa opettavia aineita, opiskelutaitoja ja elämänhallintaa. Ylimääräinen vuosi ammattistartissa ei ole ”hukkaan heitettyä aikaa”, sillä nivelvaiheen koulutuksen (myös lisäopetuksen) käy-

neet saavat samat kolme lisäpistettä yhteishaussa kuin peruskoulun samana vuonna päättävät nuoret, ja jos opiskelija jatkaa opintojaan ammatillisessa koulutuksessa, ammattistartin aikana suoritettuja opintoja voidaan lukea hyväksi tutkintoon koulutuslaitoksesta ja -alasta riippuen. Joissain tapauksissa ammattistarttiopiskelijoiden voi myös olla mahdollista siirtyä ammattistartista suoraan tutkintoon johtavaan koulutukseen. Lisävuosi ennen varsinaisia opintoja on hyödyllinen kuitenkin ennen kaikkea siksi, että se ennaltaehkäisee vääristä valinnoista ja puutteellisista taidoista johtuvia toisen asteen koulutuksen keskeyttämisii. (Lehto, Koivukangas, Parantainen & Repo 2008.)

2.3 Toisen asteen koulutuksen keskeyttävät nuoret

Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on nimenomaan ammattikoulutuksen puolella esiintyvä ongelma. Lukiokoulutuksen keskeytti lukuvuonna 2005–2006 koko maan osalta 4,2 % opiskelijoista, joista kuitenkin puolet jatkoi opintojaan toisella koulutussektorilla. Varsinais-Suomessa lukion keskeyttäjiä on vähemmän koko maan keskiarvoon verrattuna, 3,3 %. Ammatillisen koulutuksen puolestaan keskeytti samana lukuvuonna koko maan osalta 10,5 % opiskelijoista, joista vain 1,1 % jatkoi opintojaan toisella koulutussektorilla. Varsinais-Suomessa ammattikoulutuksen jätti kesken koko maan keskiarvoon verrattuna hieman useampi, 11,1 %. (Tilastokeskus, koulutustilastot.)

Taulukko 4. Tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäjät koko maassa ja Varsinais-Suomessa lukuvuonna 2005–2006.

	<i>Koko maa lukiokoulutus (%)</i>	<i>Koko maa ammatillinen koulutus (%)</i>	<i>Varsinais-Suomi lukiokoulutus (%)</i>	<i>Varsinais-Suomi ammatillinen koulutus (%)</i>
Keskeytti opinnot omassa koulutussektorissaan	4,2	10,5	3,3	11,1
Vaihtoi koulutussektoria	2,1	1,1		
Keskeytti kokonaan tutkintoon johtavan koulutuksen	2,1	9,4		

Ammatillisen koulutuksensa keskeyttävillä on päätöksilleen erilaisia syitä. Ilmeisin syy koulutuksen keskeyttämiseen on epäonnistunut koulutusvalinta, joka aiheuttaa

opiskeluun liittyviä motivaatio-ongelmia. Opiskelija on saattanut päätyä väärälle alalle jälkihaun tai toiselle sijalle asettamansa koulutusvaihtoehdon kautta, mutta opintojaan keskeyttävät myös sellaiset opiskelijat, jotka ovat päässeet ensimmäiselle sijalle asettamaansa koulutukseen. Nuori on saattanut olla epävarma koulutusvalinnastaan jo alun perin, tai ”valinnastaan varma” nuori on saattanut koulutuksen alussa huomata haluavansa jotakin muuta. (Komonen 1999, 121; Opetusministeriö 2005a, 60–61.)

Opetushallituksen tekemän arvioinnin mukaan perusopetuksen ohjaus ei toimi kovinkaan hyvin ammatillisen koulutuksen suuntaan. Ammattiopiskelijoista vain runsas kymmenesosa arvioi olevansa omalla alallaan, noin kolmasosa oli epävarmoja alastaan ja yli puolet sanoi, ettei vielä ollut omalla alallaan. Tästä näkökulmasta ammatillisen koulutuksen keskeyttämisluvut tuntuvat suorastaan pieniltä. Toisen asteen koulutuksen keskeyttämislukuihin voidaan vaikuttaa perusopetukseen sisällytetyllä oppilaanohjauksella ja erityisesti uranvalinnan ohjauksella. (Numminen ym. 2002, 24.) Perusopetuksen tulisi perehdyttää oppilaita paremmin työelämään ja ammatteihin, jotta opiskelu ei päättyisi siksi, että mielikuva opiskeltavasta ammatista ei vastaa todellisuutta (Kivekäs 2001, 21–22).

Osalla opiskelijoista keskeyttäminen voi olla pikemminkin ajautumisen kuin tietoisien valinnan tulos. Osa oppilaista putoaa marginaaliin jo peruskoulussa. Näillä jo aiemmin mainituilla nuorilla on vaikeuksia saada läpäistyksi edes peruskoulua. Nuori kuitenkin saattaa suoriutua peruskoulusta ja onnistua myös saamaan opiskelupaikan toiselta asteelta. Tällainen nuori on kuitenkin riskiryhmässä koulutuksen keskeyttämisen suhteen, sillä hänen kilpailukykyensä koulutusmarkkinoilla on huono johtuen puutteellisesta elämänhallinnasta koulutuksen ulkopuolella. Vähäisillä voimavaroilla varustettujen nuorten mahdollisuudet ovat jo lähtökohtaisesti heikommat. Nämä nuoret kyllä yleensä tuntevat ja hyväksyvät yhteiskunnassa vaadittavat normaalisuuden mallit, mutta heillä ei ole niiden toteuttamiseen tarvittavia resursseja ja taitoja. Näille nuorille on mahdollista palata myöhemmin opintojen pariin, mutta usein tämä edellyttää positiivisia kokemuksia normaalista elämästä ja työnteosta, joita on mahdollista saada esimerkiksi työharjoittelun tai työllistämisen kautta. (Komonen 1999, 122–123.)

Keskeyttämiseen voivat ajaa myös oppimis- ja/tai opiskeluvaikeudet. Osa nuorista kokee ammatilliset perustutkinnot teoreettisesti liian vaativiksi, vaikka työssäoppimi-

nen onkin jo vakiintunut osaksi ammatillista koulutusta (Opetusministeriö 2005a, 71). Näille nuorille on tarjolla erilaisia mahdollisuuksia omien opiskeluvalmiuksien parantamiseen. Oppimisvaikeuksista kärsivien nuorten opintotavoitteita voidaan mukauttaa, he voivat osallistua pienryhmämuotoiseen opetukseen, saada tukiopetusta tai suorittaa osan opinnoistaan esimerkiksi työpajalla. Myös vuoden kestävä ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus ennen varsinaisia opintoja saattaa olla hyödyksi.

Opiskelijan voi ajaa keskeyttämiseen myös toimeentulon niukkuus. Koska lapsilisän maksaminen loppuu toiselle asteelle siirryttäessä, nuori voi jäädä kokonaan ilman yhteiskunnan myöntämää tukea. Tämä johtuu siitä, että vanhempien tulot otetaan huomioon opintotukea myönnettäessä. Jos tukea myönnetäänkin, niin alle 18-vuotiaalle myönnettävän opintotuen taso on alhainen – toisella asteella opiskelevat nuoret ovat joka tapauksessa taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan. Keskeyttämiseen houkuttelee työelämään siirtyminen tai työharjoittelun myötä saatava työmarkkinatuki, jotka antavat nuorelle taloudellista riippumattomuutta. (Opetusministeriö 2005a, 72.)

3 TOIMENPITEITÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

Syrjäytyminen on ollut 1990-luvulta saakka sekä tutkimuksen että yhteiskunnallisen keskustelun mielenkiinnon kohteena. Vilkas keskustelu syrjäytymisestä ja syrjäytymisen ehkäisystä jatkuu edelleen. Nuorten syrjäytymistä pyritään ehkäisemään yhä enemmän moniammatillisen yhteistyön avulla. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä. Syrjäytymisen ehkäisyssä moniammatillisella yhteistyöllä pyritään kehittämään sektorirajat ylittävää moninäkökulmaista työtettä vastaamaan yksilön yhä moninaisempiin ongelmakokonaisuuksiin.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi yhteistyötä tekevät hallinnonalat ovat sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö sekä työministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvät toimet toteutetaan osana perhepolitiikkaa. Opetusministeriössä nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä tavoitteita on asetettu sekä koulutus- että nuorisotyön aloille; nämä alat yhdistyvät käytännössä esimerkiksi työpajatoiminnassa. Työministeriön vastuulla puolestaan ovat nuoriin kohdistuvat työharjoittelu- ja työllistämistoimenpiteet. (Valtioneuvoston verkkosivut.)

Koulupudokkuuden ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä hankkeita on Suomessa ollut satoja, ja hanketoiminta suorastaan räjähti 1990-luvulla EU:n rakennerahastojen myötä. Hankkeita on myös paljon tutkittu ja niiden vaikuttavuutta arvioitu. Erilaiset projektit ovat pääsääntöisesti ongelmien korjaamiseen keskittyviä, mutta toimivat yleensä hyvin – niin kauan kuin hankerahoitusta riittää – kun ne tuottavat räätälöityjä tukitoimia ja -palveluita rajatulle kohderyhmälle. (Kivelä & Ahola 2006.) Tarkastelemme seuraavissa luvuissa joitain nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita, vakiintumassa olevaa työpajatoimintaa sekä valtakunnan tasolla tänä vuonna laajemmin käyttöön otettua etsivää nuorisotyötä.

3.1 Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita

Toimenpiteitä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on kehitelty vuosien varrella monissa erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. Viime vuosina Suomessa on toteutettu useita hankkeita, joissa on saatu luotua toimivia käytäntöjä koulutuksen nivelvaiheissa olevien ja keskeyttämistä harkitsevien nuorten aseman parantamiseksi.

Joustava perusopetus (JOPO) -hanke käynnistyi vuoden 2006 tammikuussa, kun opetusministeriö myönsi kunnille määrärahaa koulupudokkaiden aktivointiin tähtäävän toiminnan kehittämiseen perusopetuksessa ja toisen asteen nivelvaiheessa. Hankkeen tavoitteena on tukea oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta. Samalla pyritään ehkäisemään koulupudokkuutta ja toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä. JOPO-hankkeeseen osallistuvat peruskoulujen lisäksi kuntien nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimi, toisen asteen oppilaitokset sekä nuorten työpajat. Toiminnan tueksi järjestetään sekä alueellista että valtakunnallista koulutusta. Joustavan perusopetuksen ryhmässä opiskelee noin kymmenen 7–9-luokkalaista oppilasta, ja opetus toteutetaan perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti. JOPO-ryhmissä korostetaan toiminnallisuutta, erilaisten oppimisympäristöjen käyttöä ja työssäoppimista. Toiminnasta vastaavat opettaja sekä nuoriso- tai sosiaalityöntekijä. Toiminnan tueksi on kirjoitettu internetistä ladattavissa oleva opetusministeriön julkaisu ”Joustava perusopetus; JOPO-toiminnan aloittaminen ja vakiinnuttaminen”. (Opetusministeriö 2008b.)

JOPO-toiminnan vaikuttavuustutkimuksen mukaan JOPO-luokalla opiskelu on hyödyttänyt lähes kaikkia siihen osallistuneita oppilaita. Lähes 90 prosentilla opiskelutilanne on parantunut siitä, mitä se oli ennen joustavaan perusopetukseen osallistumista. Eniten vaikutusta JOPO-ryhmässä opiskelulla on ollut päättötodistuksen saamiseen, poissaolojen vähentymiseen, jatko-opiskelusuunnitelmien selkiytymiseen, käyttäytymishäiriöiden vähenemiseen ja opiskelumotivaation parantumiseen. Myös oppilaiden ja huoltajien palautteet ovat olleet pääsääntöisesti positiivisia, ja joustavaa perusopetusta pidetään yleisesti hyödyllisenä ja arvokkaana toimintamuotona. JOPO-toimintaa ollaankin vakiinnuttamassa lähes kaikissa hankkeessa mukana olevissa kunnissa. (Manninen & Luukannel 2008.) JOPO-hankkeessa on mukana 54 kuntaa ja noin 800

oppilasta. Toiminta laajenee vuonna 2009, kun mukaan otetaan uusia kouluja. (Opetusministeriö 2008c.)

Nuorten osallisuushanke (ks. Vehviläinen 2005, 2006 ja 2008a) on vuosina 2003–2007 pyörinyt valtakunnallinen hanke, joka sai alkunsa pääministeri Paavo Lipposen aloitteesta keväällä 2003. Hankkeen valmistelu tapahtui laajassa ja arvovaltaisessa yhteistyössä, johon osallistui opetusministeriö, työministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä työmarkkinakeskusjärjestöt, nuorisoalan järjestöt, Suomen Kuntaliitto ja Kirkkohallitus. Osallisuushankkeessa oli mukana 37 varsinaista hankekuntaa. Hankkeen käynnistysvaiheessa kunnat veloitettiin sitoutumaan pitkäkestoiseen viiden vuoden kehittämistyöhön sekä tulosten levittämiseen ja juurruttamiseen toimenpideohjelman tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyökuvioiden myötä hankkeessa on kaiken kaikkiaan ollut mukana yli 70 kuntaa. (Nuorten osallisuushankkeen verkkosivut.)

Arvioinnin perusteella Nuorten osallisuushanke on onnistunut edistämään nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, luomaan uusia toimintamalleja nivelvaiheeseen sekä viemään eteenpäin poikkihallinnollista yhteistyötä ja nuorisoalan palveluiden koordinaatiota. Osa hankepaikkakunnista on kehittänyt nuorille suunnatun palvelujärjestelmän toimintaa ja luonut uusia käyttökelpoisia malleja ja innovaatioita, joita on mahdollista soveltaa kaikissa Suomen kunnissa. Nuorten osallisuushankkeen toimesta on pystytetty verkkoon eräänlainen ideapankki, *käytäntöpakki*, johon on kerätty nuoria osallistavia käytäntöjä kaikilta 37 osallisuushankkeen hankepaikkakunnalta. Käytäntöpakissa on monipuolisia ja valmiiksi testattuja ideoita koko Suomen nuorisotyöhön ja -politiikkaan. (Nuorten osallisuushankkeen verkkosivut.)

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke (2003–2007) (ks. Karjalainen & Kasurinen 2006) kattoi alueellisesti koko Suomen; hankkeessa oli mukana lähes 300 kuntaa. Hankkeen tavoitteena oli alueellisen ja seutukunnallisen sekä moniammatillisen yhteistyön edistäminen. Erityisenä kehittämiskohteena oli perusopetuksen ylempien vuosiluokkien oppilaanohjaus. Opinto-ohjaus nähtiin hankkeessa keinona ehkäistä syrjäytymistä, lyhentää koulutusaikoja, nostaa koulutustasoa ja lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa. Näillä toimilla puolestaan edesautetaan koulutus- ja yhteiskuntaan toteutumista sekä nuorten mahdollisimman kokonaisvaltaista osallisuutta erilaisissa yhteisöissä. (Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen verkkosivut.)

Oppilaanohjauksen kehittämistarpeeseen pyrittiin vastaamaan niin sisällöllisesti kuin menetelmällisestikin. Hankkeen tavoitteeksi kirjattiin myös systemaattisen seuranta-järjestelmän kehittäminen. Kehittämistoimenpiteiden toivottiin edistävän koulutusta-kuun toteutumista, eli parantavan perusopetuksen viimeisillä luokilla tehtävien koulu-tusvalintojen osuvuutta, vähentävän koulutuksen ulkopuolelle jäämistä ja keskeyttä-mistä, sekä parantavan koulutuksen ulkopuolelle jääneiden ohjausta. Hankkeessa laa-dittiin paikallisiin tarpeisiin vastaavia ohjaustoiminnan strategioita työhallinnon, sosi-aali- ja terveys- sekä nuorisotoimen asiantuntijoiden yhteistyönä. (Oppilaan- ja opin-to-ohjauksen kehittämishankkeen verkkosivut.)

CHANCES Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteeksi asetettiin myös tiedon tuottaminen, sillä Suomessa ei katsottu olevan vielä riittävästi opinto-ohjaukseen liittyvää tutkimustietoa, jota olisi mahdollista soveltaa ja toteuttaa toimin-tamalleina kansallisella tasolla. Tätä tiedonkeruuta varten Opetushallitus käynnisti Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen rinnalle CHANCES-hankkeen (ks. Kasurinen & Launikari 2007). Hankkeen tutkimustulokset vahvistavat oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa saatuja tuloksia (Karjalainen & Kasurinen 2006): alueellisten moniammatillisten toimintatapojen luomiselle on tarvetta. Tässä työssä tarvitaan sekä poikkihallinnollista yhteissuunnittelua että työaika- ja henkilö-resursseja. (CHANCES-hankkeen verkkosivut.)

VaSkooli Koko EU:n alueella toteutetun EQUAL-yhteisöaloiteohjelman osaprojekti VaSkooli (ks. Kivelä & Ahola 2007) kehitti vuosina 2004–2007 Turun ja Salon seu-tukuntiin alueellisen koulutustakuumallin. Koulutustakuuajatus nousi esiin vuonna 2003 silloisen hallituksen esittämän työllisyysohjelman myötä, jonka yhtenä tavoit-teena oli, että yksikään nuori ei jää koulutuksen ulkopuolelle. Tarkemmin koulutusta-kuun tavoitteeksi määrittyi, että vuonna 2008 vähintään 96 % perusopetuksen päättä-vistä nuorista jatkaa samana vuonna toisen asteen oppilaitoksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa. Koulutustakuun tarpeellisuutta on perusteltu kustannuksilla, joita yksilön koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen aiheuttaa yhteiskunnalle. (VaS-kooli-projektin verkkosivut.) Valtiontalouden tarkastusviraston raportissa todetaan, että ”jos nuori ajautuu sosiaalisesti huono-osaiselle elämän uralle ja syrjäytyy pysy-västi työmarkkinoilta, niin tästä aiheutuu yhteiskunnalle noin miljoonan euron kus-tannukset ennen kuin kyseinen henkilö täyttää 60 vuotta” (Valtiontalouden tarkastus-

virasto 2007, 7). Näin ollen on selvää, että sijoitus syrjäytymisen ehkäisyyn mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on erittäin tehokasta säästämistä.

VaSkooli-projektin päämääränä oli siis kehittää Turun ja Salon seutukuntiin koulutustakuumalli, jota olisi jatkossa mahdollisuus hyödyntää myös muualla Suomessa. Kehitetyssä mallissa on keskeistä moniammatillinen ohjaus- ja tukitoiminta, joustava työelämäyhteistyö, oikeanlaisten koulutuspaikkojen riittävyuden varmistaminen, vanhempien kasvatusvastuun tukeminen sekä oppilaiden elämänhallinnan ja työelämäkokemusten lisääminen. VaSkoolissa koulutustakuun toteuttaminen nähdään laajempaan prosessiin kuin pelkkänä siirtymävaiheena perusopetuksesta toiselle asteelle – mallissa huolehditaan tukitoimista nuoren koulutusuran kaikissa vaiheissa. Koulutustakuun onnistuminen vaatii riittäviä ohjaus- ja tukitoimia sekä joustavia koulutusratkaisuja jo perusopetuksessa, ja toisaalta koulutustakuun voidaan katsoa toteutuneen vasta, mikäli toisella asteella pystytään tehostamaan koulutusten läpäisyä ja tukemaan nuoria tarvittaessa myös viimeisessä nivelvaiheessa siirryttäessä koulutuksesta työelämään. VaSkooli-projektissa kehitettiin useita hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja perus- ja toiselle asteelle, näiden väliseen nivelvaiheeseen sekä koulusta työelämään siirtymiseen. (VaSkooli-projektin verkkosivut.)

Innopaja-hankkeet Vuosina 1998–2001 toteutetun Opetushallituksen koordinoiman Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa -projektin tavoitteena oli turvata keskeyttämistä harkitsevien opiskelijoiden opintojen jatkuminen ohjauksen, opiskelijahuollon ja muiden tukitoimien avulla. Hankkeeseen osallistui 28 oppilaitosta ja koulutuskuntayhtymää. Projektit olivat toteuttamistavoiltaan erilaisia, mutta pajojen opiskelijavalinnoissa oli yhteiset pääperiaatteet. Opiskelijoiden tilannetta pyrittiin parantamaan muun muassa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien, opinto-ohjauksen ja työvaltaisten opiskelutapojen avulla. (Hietalahti 1999, 11–12.) Innopaja-toimintaa jatkettiin vuosina 2000–2006 ESR:n Tavoite 3 -ohjelmassa ”Ammatilliseen koulutukseen aktivointi ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen”. (Vehviläinen 2003, 1.)

3.2 Työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminta on koulutuksen ja työelämän sekä perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välille sijoittuva toimintamuoto, jonka tarkoituksena on edistää työssäoppimista, lisätä opiskelu- ja työelämävalmiuksia sekä tukea ammatinvalintaprosessia ja yleistä arjen hallintaa. Työpajassa elämäntilanteen kartoittaminen on kokonaisvaltaista ja toimenpiteet kunkin valmentautujan tarpeisiin räätälöityjä. Työpajalla kannustetaan ja motivoidaan nuoria työllistymään, kouluttautumaan ja parantamaan valmiuksiaan arjen hallinnassa. Työmenetelminä pajoilla käytetään työvalmennusta, jolla kehitetään paja-asiakkaan mahdollisuuksia osallistua työelämään, sekä yksilövalmennusta, joka tähtää asiakkaan toimintakyvyn ja arjenhallintataitojen parantamiseen. (Opetusministeriö 2005a, 35; Valtakunnallisen työpajayhdistyksen verkkosivut.)

Työpajojen perinteisenä kohderyhmänä ovat olleet nuoret, mutta nykyään toimintaa järjestetään kaikenikäisille, ja pelkästään nuorten työpajatoimintaa järjestävät pajat ovat vähenemässä. Nuorten osuus työpajojen asiakaskunnasta vaihtelee lääneittäin. Vuonna 2004 Etelä-Suomen läänissä alle 29-vuotiaita asiakkaita oli 89 %, kun Lapsissa vastaava luku oli 57 %. Länsi-Suomessa alle 29-vuotiaiden osuus oli 63 %. (Kähkönen & Hanni 2005, 11, 25.) Työpajan asiakkaat tulevat hyvin erilaisista lähtökohdista. Asiakas voi olla työtön nuori tai aikuinen, perusopetusta suorittava, toisella asteella opiskeleva tai opintonsa keskeyttänyt nuori, pitkäaikaistyötön, vanhentuneen koulutuksen omaava aikuinen, päihde- ja/tai mielenterveyskuntoutuksesta tuleva, maahanmuuttaja tai vajaakuntoinen. (Opetusministeriö 2005a, 35; Valtakunnallisen työpajayhdistyksen verkkosivut.)

Suurin osa nuorista tulee työpajoille työvoimatoimiston kautta. Vuonna 2004 noin 70 % työpajanuorista oli tullut pajalle työvoimatoimiston ja 11 % sosiaalitoimen ohjaamana. Loput olivat tulleet pajalle itsenäisesti, oppilaitosten tai Kelan ohjaamina. Työpajatoimintaan osallistuu sekä koulutettuja että kouluttamattomia nuoria. Vuonna 2004 tehdyn tutkimuksen mukaan lähes puolella (49,6 %) työpajatoimintaan osallistuneista nuorista ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta. Tähän ryhmään kuuluvat myös toisen asteen koulutuksen keskeyttäneet. Ammatillinen tutkinto oli hieman yli

viidesosalla ja ylioppilastutkinto noin joka kymmenennellä nuorella. Peruskoulu oli jäänyt kesken 2,5 prosentilla. (Kähkönen & Hanni 2005, 27–28.)

Työpajatoiminta alkoi Suomessa 1980-luvulla. Alkuvaiheessa pajojen pääasiallisena tarkoituksena oli tarjota nuorille työkokemusta. Laman ja suurtyöttömyyden myötä 1990-luvulla työpajojen määrää lisättiin ja niiden asiakaskunta laajeni. (Pietikäinen 2007, 177.) Työmarkkinatukea koskevan lain muuttuessa vuonna 1997 työpajojen suosio kasvoi entisestään. Lain mukaan alle 25-vuotiaiden ammattikouluttamattomien työttömien on täytynyt osoittaa tukikelpoisuutensa hakeutumalla työvoimapolitiittiseen koulutukseen tai työharjoitteluun. Työharjoittelun nuori voi suorittaa työpajalla tai muussa valitsemassaan paikassa. (Komonen 2007, 12–15.)

Tänä päivänä noin puolessa Suomen kunnista järjestetään työpajatoimintaa joko omassa työpajassa tai seutukunnallisen työpajan osana. Suurin osa pajoista on kuntien hallinnoimia. Työpajatoimintaa rahoittavat muun muassa valtio, kunnat, Euroopan sosiaalirahasto sekä Raha-automaattiyhdistys. (Kähkönen & Hanni 2005, 49–55.) Nykyään pajatoiminta on ammatillistumassa ja vakiinnuttamassa asemaansa nuorten palveluverkostossa; työpajojen työsuhteita on vakinaistettu ja toimintamenetelmiä kehitetty. Valtakunnallisesti katsottuna työpajatoiminnan vakinaistamisessa, asiakaskunnassa ja toiminnan painopisteissä on merkittäviä alueellisia eroja. Itä- ja Pohjois-Suomessa työpajatoiminnan painopiste on työkokemuksen antamisessa, koska näillä alueilla koulutetutkin nuoret kohtaavat työttömyyttä. Etelä-Suomessa taas korostuvat nuorten arjenhallinnan ongelmat. Hyvän työllisyystilanteen myötä nuoria on vähemmän työttömänä, mikä on lisännyt vaikeista ongelmista kärsivien nuorten suhteellista osuutta pajojen asiakaskunnassa. Mielenterveys-, päihde- ja moniongelmaiset nuoret muodostavatkin haastavan ryhmän, joiden tarpeisiin vastaaminen edellyttää heille räätälöityjä toimenpiteitä. (Pietikäinen 2007, 177–178; Kähkönen & Hanni 2005, 11.) Uusien vaatimusten myötä työpajatoiminnan painopiste on siirtynyt teknisten tötaitojen opettamisesta ja työkokemuksen kartuttamisesta elämisen valmiuksien harjaannuttamiseen (Komonen 2007, 2).

Perinteisen työpajatoiminnan lisäksi työpajan toimintamuoto voi olla ns. starttipaja tai pajakoulu. Starttipajat ovat ohjaavia ja valmentavia jaksoja ennen varsinaisen työpajakakson aloittamista. Pajakoulut taas ovat uudenlaisia oppimisympäristöjä, joissa ko-

roستuu yksilöllisyys ja tekemällä oppiminen. Pajakouluihin ohjataan yleensä sellaisia peruskoulun tai ammatillisten oppilaitosten oppilaita, joilla on vaikeuksia suorittaa tutkinto perinteisellä tavalla. (Pietikäinen 2007, 178.)

Työpajojen ja koulutuksen järjestäjien välinen yhteistyö on kehitysvaiheessa. Joillakin paikkakunnilla työpajojen ja koulujen/oppilaitosten yhteistyö on toimivaa ja vakiintunutta; paljon on kuitenkin myös sellaisia paikkakuntia, joissa yhteistyötä ei ole juuri lainkaan. Työpajojen ja koulutuksen yhteistyön tarkoituksena on auttaa nuoria selviytymään opiskelusta. Yhteistyö toteutetaan siten, että apua tarvitsevat nuoret siirtyvät työpajoille parantamaan valmiuksiaan koulussa tai oppilaitoksessa jatkamiseen. Tuen kesto määräytyy yksilöllisesti. Koulunkäyntiin liittyvät oppimisvaikeudet, kuten alisuoriutuminen tai henkilökohtaiseen elämään liittyvät sosiaaliset vaikeudet, kuten päihdeongelmat, ovat tyypillisiä työpajalle ohjautumisen perusteita. Pajoille ohjautuu oppilaitosten kautta koulupudokkaita ja keskeyttämishän alaisia oppilaita/opiskelijoita. (Opetusministeriö 2005a, 39.)

Perusopetuksen oppilas tulee yleensä työpajalle koulukuraattorin tai opinto-ohjaajan lähettämänä. Syynä pajajakson tarpeellisuuteen voivat olla erilaiset koulussa selviytymiseen ja oppimiseen liittyvät ongelmat, joita pyritään käsittelemään pajan moniammatillisessa ohjauksessa. Pajajakson tavoitteena voi olla peruskoulun päättötodistuksen saaminen. Perusperiaatteena on kuitenkin, että pajajaksolla vahvistetaan oppilaan koulukäyntivalmiuksia siten, että oppilas voisi palata normaaliopetuksen pariin. Perusopetuksen keskeyttäneille oppivelvollisuusikäisille nuorille työpajoilla tarjotaan tukea rästit jääneiden opintojen suorittamiseksi. Keskeyttäneille laaditaan myös henkilökohtainen suunnitelma jatkouran selkiyttämiseksi. Lopullisena tavoitteena on oppimisvalmiuksien vahvistaminen siinä määrin, että kouluopetukseen palaaminen tulisi mahdolliseksi. Oppivelvollisuusiän ohittaneiden nuorten ohjaus työpajoille tapahtuu yleensä työvoimatoimiston tai sosiaalitoimen kautta. Näiden nuorten kohdalla tavoitteeksi asetetaan perusopetuksen oppimäärän suorittaminen ja päättötodistuksen saaminen sekä henkilökohtaisen jatkouran selkiytyminen. Opetuksen järjestäjä hyväksyy oppilaan suoritukset ja antaa todistuksen. Ammatillista perustutkintoa suorittava nuori ohjautuu työpajalle useimmiten koulutuksen järjestäjän ohjaamana. Perusteena pajatoimintaan siirtymiselle ovat opiskelua haittaavat ongelmat, jolloin keskeyttämishän

on ilmeinen. Työpajajakson tavoitteena on saada nuori palaamaan normaalin opiskelun piiriin. (Opetusministeriö 2005a, 39–40.)

Työpajajakson jälkeistä sijoittumista pidetään yleensä verraten hyvänä, kun nuorten lähtötilanteet otetaan huomioon. Usein katsotaan, ettei minkään muun toimenpiteen avulla olisi päästy yhtä hyviin tuloksiin. (Pietikäinen 2007, 178.) Vuonna 2004 tehdyn työpajatutkimuksen mukaan 45 % pajanuorista sijoittui pajajakson jälkeen koulutukseen tai työelämään. Sijoittuneiden nuorten osuus oli laskenut aikaisemmista vuosista, sillä vuosina 1995–2003 sijoittuneiden osuus on ollut valtakunnallisesti noin 60 %. Laskeneet sijoittumisluvut saattavat johtua siitä, että moniongelmaisten nuorten määrät työpajoilla ovat lisääntyneet, eikä työelämään tai koulutukseen sijoittumista voida aina pitää realistisena tavoitteena laaja-alaisempaa tukea tarvitsevien nuorten kohdalla. Pajajakso voi olla onnistunut, mikäli nuori pystyy jakson jälkeen parempaan elämänhallintaan, ja hänen tulevaisuuden tavoitteensa selkiytyvät. (Kähkönen & Hanni 2005, 41–42.)

3.3 Etsivä työ

Etsivä työ on kenttätyötä, jossa työparit aktiivisesti etsivät syrjäytymisuhan alla olevia nuoria. Etsivä työ on tällä hetkellä kehitys- ja laajentumisvaiheessa. Aikaisemmin etsivää työtä tehtiin pääosin iltaisin ja viikonloppuisin, nykyisin sitä tehdään yhä enemmän päiväaikaan. Etsinnät tapahtuvat esimerkiksi ostoskeskuksissa, kaduilla, metroasemilla ja kahviloissa. Työn perimmäisenä tarkoituksena on saada ohjattua nuori jo olemassa oleviin auttamis- ja palvelujärjestelmiin. (Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus 2008a.)

Tarve kaduilla tehtävään nuorisotyöhön havaittiin jo 1960-luvulla, jolloin Helsingissä kokeiltiin muun muassa yhteyksien luomista jengeihin. Tarve laajamittaisemmalle katunuorisotyölle noteerattiin 1990-luvulla, kun julkisuudessa käytiin vilkasta keskustelua katulapsista ja nuorison häiriökäyttäytymisestä. Tällöin moniammatillisissa yhteistyöpalavereissa todettiin, että nuorisotyön, sosiaalityön ja terveystyön välimaastoon jää nuoria, joita ei pystytä tavoittamaan. Vuonna 1991 Tampereella aloitettiin etsivän nuorisotyön ENT-projekti, jossa moniammatillinen työryhmä vei palvelut

suoraan kadulle asiakkaan luo. Helsingissä vastaava työ aloitettiin Luotsi-nimikkeellä vuonna 1993. (Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus 2008b; Huhtajärvi 2008, 451.) Helsingin ja Tampereen lisäksi useassa muussakin kaupungissa alettiin tehdä etsivää työtä 1990-luvun aikana. Nykyään etsivää työtä tehdään monella eri paikkakunnalla Suomessa. Valtion talousarvioissa vuodelle 2008 nuorten työpajatoimintaan liittyvän etsivän työn ammattilaisten palkkaukseen myönnettiin avustusta 44 kunnalle (Opetusministeriö 2008a).

Etsivän työn tavoitteena on saada ohjattua nuori erilaisiin auttamis- ja palvelujärjestelmiin, kuten työpajoille. Päämäärän saavuttamista edeltää hienovarainen ja pitkäjänteinen työ. Ensimmäiseksi työparin on saatava kontakti nuoreen. Lähestyminen tapahtuu varovasti, esimerkiksi vain tulemalla nähdyksi tai tervehtimällä nuorta, sillä etsivän työn tekijä saattaa nuoren näkökulmasta olla tunkeilija ja ei-toivottu henkilö. Kun ilmapiiri vaikuttaa otolliselta, työpari menee nuorten kanssa juttusille. Seuraava vaativa askel on luottamuksen rakentaminen etsivän työn tekijän ja nuoren välille. Luottamuksuhteen rakentaminen pettymyksiin tottuneeseen nuoreen voi olla vaikeaa. Olennaista on edetä nuoren ehdoilla: nuoren on mahdollista saada apua, kun hän on itse siihen valmis. Nuori voi pysyä nimettömänä niin halutessaan ja määritellä itse ne asiat, joista haluaa keskustella työntekijöiden kanssa. Nuori voi luottaa etsivän työn tekijään, sillä tämä on vaitiolovelvollinen. Luottamuksen rakentamista helpottaa nuoren ja työntekijän tasavertaisuus; etsivä työntekijä on aikuinen ammattilainen, mutta ilman viranomaisen statusta. Parhaimmillaan etsivän työn tekijä voi toimia esikuvana nuorelle. Luottamuksen rakentamisen jälkeen nuori on vielä saatava motivoitua muutokseen. Tämä edellyttää, että nuori alkaa uskoa itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa. Etsivän työn tekijä voi auttaa nuorta löytämään omat vahvuutensa ja suunnitella muutosta nuoren kanssa. Kun nuori lopulta saadaan ohjattua erilaisten palvelujen piiriin, edetään silloinkin nuoren ehdoilla. Nuori saa etsivän työn tekijöiltä käytännön apua – he esimerkiksi lähtevät nuoren mukaan viranomaistapaamisiin. Onnistuneen ohjaamisprosessin jälkeen vuorossa on seurantavaihe. Asiakkaaseen pidetään yhteyttä senkin jälkeen, kun hän on aloittanut esimerkiksi koulussa tai työssä. Jos kyseessä on nuori, jolla ei ole perheen tukea tai joka on ollut vahvasti sitoutunut johonkin nuorisoryhmään, taantumiset ovat realistinen mahdollisuus. (Hjort 1988, 65–86; Huhtajärvi 2007, 446–448; Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus 2008a; Juvonen 2005, 37.)

Etsivä työ Suomessa perustuu norjalaiseen malliin; Norjassa etsivää työtä onkin tehty jo 1970-luvulta lähtien. Norjalaisen mallin lähtökohdaksi on kaikkien oikeus saada apua, myös niiden, jotka eivät osaa tai kykene sitä itse hakemaan. (Turun Sanomat 2001; Hjort 1988.) Norjalaisessa mallissa etsivälle työlle on määritelty seuraavat minimiehdot: ”1) tavoitteena on löytää ns. syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, 2) työntekijät etsivät aktiivisesti kohdenuoriaan julkisista tiloista, 3) työntekijät työskentelevät pareittain, 4) työtiimi on moniammatillinen, 5) työ perustuu luottamuksellisiin kontakteihin eikä siihen sisälly kontrollivelvoitetta, 6) työ on suunnitelmallista, raportoivaa ja itseään kehittävää.” (Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus 2008a.)

Koska etsivä työ poikkeaa usealla tavalla toimistossa tehtävästä työstä, etsivää työtä tehdään työpareina. Työparit tukevat ja suojelevat toisiaan mahdollisissa vaaratilanteissa. Kenttätyössä neljä silmää näkee paremmin kuin kaksi. Työpari voi olla esimerkiksi mies- ja naistyöpari, jossa toisella on nuoriso- ja toisella sosiaalityön koulutus. Kahden eri ammattikunnan edustajat voivat oppia toisiltaan tärkeitä taitoja. Esimerkiksi Tampereen ENT-projektissa sosiaalityöntekijät oppivat nuorisotyöntekijöiltä välittömyyttä, rentoutta ja uskallusta toimia nuorten kanssa. Nuorisotyöntekijät taas oppivat sosiaalityöntekijöiltä harkintaa ja pitkäjänteistä suunnitelmallisuutta nuorten erilaisten tilanteiden ratkaisemisessa. (Huhtajärvi 2007, 452–453.) Vaikka etsivää työtä pidetään yleisesti hyvänä keinona tavoittaa vaikeimmassa asemassa olevia ihmisiä, sitä kohtaan on esitetty myös kritiikkiä. Sosiologisella ja psykologisella tasolla on pohdittu esimerkiksi sitä, milloin yhteiskunnan holhoustoimenpiteet loukkaavat yksilön vapautta olla hakematta apua. Toisaalta ei myöskään voida taata, että jo ennestäänkin ylikuormittunut sosiaali- ja terveydenhuoltoala pystyy tarjoamaan nuorille heille luvattun avun. (Hjort 1988, 258–263.)

3.4 Arviointi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta

Vuonna 2007 valtiontalouden tarkastusvirasto teki toiminnan tarkastuksen koskien nuorten syrjäytymisen ehkäisyn hyväksi tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuutta. Tarkastuksen keskiössä on moniammatillisen yhteistyön toimivuus ja tehokkuus, ja sitä lähestytään erityisesti oppilashuollon ja työpajatoiminnan kautta. Tarkastus osoitti, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on vielä paljon tarvetta moniammatillisten yhteistyökäytäntöjen kehittämiseksi, sillä yhteistyö moniammatillisissa verkostoissa ja työryhmissä jää usein pinnalliseksi. Tämä johtuu muun muassa reviirijattelusta, puutteellisesta tiedosta toisten erityisosaamisesta sekä kirjavista salassapitosäädöksistä. Syrjäytymisen ehkäisyä koskevien tavoitteiden mukaisesti moniammatillisen yhteistyön tulisi lisätä toimenpiteiden vaikuttavuutta, ja näin näyttää olevankin, ainakin työpajatoiminnassa, jossa koko toiminta perustuu sektoreiden väliselle yhteistyölle. Työpajatoiminnan keskeinen tavoite on nimenomaan tarjota nuorelle moniammatillisen verkoston palvelut. Työpajatoimintaa pidetäänkin moniammatillisen yhteistyön edelläkävijänä, sillä se on usealla paikkakunnalla ensimmäinen moniammatillinen toimintamuoto, jota on rakennettu yli sektori- ja kuntarajojen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007.)

Myös vaikuttava oppilashuolto edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Oppilashuollon perusrakenteet ovat toimivat kaikissa kunnissa, mutta käytännöt ja palveluiden monipuolisuus kuitenkin vaihtelevat, ja paikoittain hallintokuntien väliset rajat ovat edelleen jyrkät. Seudullista yhteistyötä tulisi siis edelleen kehittää oppilashuollon suhteen ja laajentaa työpajatoiminnan suhteen. Tarkastushavaintojen perusteella seudullisen yhteistyön mahdollisuudet ovat laajasti tiedossa, mutta tästä huolimatta seudullisia palveluja aktiivisesti kehittävien kuntien määrä on melko pieni. Seudullinen yhteistyö on usein hanketyyppistä, ja hankkeiden juurruttaminen osaksi osallistujakuntien perustoimintaa voi olla vaikeaa muun muassa siksi, että valtio kannustaa yhteistyöhön lähinnä vain hankerahoituksen kautta. Toisaalta kunnat pitäisi saada sitoutumaan seudulliseen yhteistyöhön jo kehittämisvaiheessa, sillä seudullinen yhteistyö ei voi lähteä käyntiin parhaalla mahdollisella tavalla silloin, kun vain yksi kunta on aktiivinen muiden odottaessa näyttöä toiminnan tuloksista. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007.)

3.5 Tulevaisuuden tavoitteet

Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus on julkaissut lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosille 2007–2011. Kehittämisohjelman mukaan koulutuksen keskeyttämiseen on puututtava voimakkaasti kaikilla koulutusasteilla. Tavoitteena on, että jokainen suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Vastuu tavoitteen toteuttamisesta on kuntien moniammatillisilla ryhmillä, joiden tulee vuosittain raportoida tehtyjen toimenpiteiden tuloksellisuudesta. Niin ikään tavoitteeksi on asetettu, että kaikkien nuorten tulisi saada tarvitsemaansa ammattitaitoista ohjausta opintojen, jatkokoulutuksen ja ammatinvalinnan tueksi. Konkreettisenä parannusehdotuksena kehitysohjelmassa on ohjauspalveluiden säilyttäminen vähintään nykyisellä tasolla sekä hankkeissa ja projekteissa saatujen hyvien käytäntöjen vakiinnuttaminen. Ammatillisten opintojen keskeyttämiseen on puututtu mm. nuorten ammattistarttikokeilun avulla. Ohjaava ja valmistava koulutus on suunnattu erityisesti sellaisille perusopetuksen päättävillä nuorilla, joilla ei vielä ole riittäviä valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen. Koulutus sisältää muun muassa työelämän ammattitehtäviin tutustuttavia opintoja. Kokeilusta tehdään seurantaselvitys, jonka perusteella päätetään koulutuksen mahdollisesta vakinaistamisesta. Kehittämisohjelman mukaan myös työpaja-toimintaa tulee edelleen vahvistaa. Sitä on tällä hetkellä puolessa Suomen kunnista, mutta toiminta tulisi laajentaa koko maan kattavaksi. Myös toisella asteella opiskelevien nuorten keuhon taloudelliseen tilanteeseen halutaan puuttua joko korottamalla lapsilisän saanti-ikärajaa tai kehittämällä opintotukea. Kaikilla oppilailla tai toisen asteen opiskelijoilla tulisi olla saatavilla laadukkaat oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut koko maassa. Tämä tavoite voidaan toteuttaa esimerkiksi vahvistamalla kunnallisen nuorisotyön asemaa osana oppilas- ja opiskelijahuoltoa. (Opetusministeriö 2007a, 54–63.)

4 TUTKIMUSHANKE

Tämän Varsinais-Suomen liiton rahoittaman tutkimus- ja kehittämishankkeen tarkoituksena on löytää ratkaisuja Varsinais-Suomen alueen koulutuksesta syrjäytymiseen eli niin sanottuun koulupudokkuusongelmaan. Raportissa pyritään antamaan mahdollisimman tarkka kuva alueen koulutuksesta syrjäytymisestä sekä kunnissa, kouluissa ja oppilaitoksissa käytössä olevista nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvistä toimituksista ja hyvistä käytännöistä.

Yläkoulujen ja ammatillisten oppilaitosten koulupudokkuusongelmaa ja hyviä käytäntöjä kartoitettiin kyselyillä ja haastatteluilla. Kyselyn teemoja olivat oppilashuolto, koulupudokkaat, yhteistyö eri tahojen kanssa, tukioppilas- ja kerhotoiminta sekä hyvät käytännöt syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Osa kysymyksistä sisälsi valmiit vastausvaihtoehdot, ja osa oli avoimia. Kyselylomakkeet löytyvät hankkeen verkkosivuilta. Kysely toteutettiin Webropol-ohjelmalla. Kyselyvastaukset saatiin 16 yläkoulusta ja 11 ammatillisesta oppilaitoksesta. Haastatteluissa paneuduttiin tarkemmin kyselyn teemoihin ja saatiin yksityiskohtaisempaa tietoa muun muassa koulujen ja oppilaitosten oppilashuollosta ja hyvistä käytännöistä. Haastatteluihin osallistui henkilökuntaa viidestä yläkoulusta ja viidestä ammatillisesta oppilaitoksesta. Suurin osa haastatteluista oli rehtoreita, mutta myös opinto-ohjaajia ja kuraattoreita haastateltiin. Teema-haastattelut suoritettiin touko-kesäkuussa 2008, ja ne kestivät hieman alle tunnista lähes kahteen tuntiin. Perusasteen ja toisen asteen välisen nivelvaiheen ongelmia ja hyviä käytäntöjä kartoitettiin kolmen nivelvaiheen ammattilaisen haastatteluilla. Haastateltavia olivat Kaarinan uraohjaaja, etsivän työn suunnittelija ja työpaja Fendarin urasuunnittelija. Nämä haastattelut suoritettiin syyskuussa 2008.

Raportissa tarkastellaan koulutuksesta syrjäytymisen ongelmaa kolmessa eri vaiheessa. Yläkoulujen osalta tarkastellaan peruskoulun päättötodistuksen saamiseen liittyviä ongelmia ja erilaisia keinoja peruskoulun jälkeisen koulupudokkuuden ehkäisemiseksi. Peruskoulun ja toisen asteen välisen nivelvaiheen ongelmia tarkastellaan yhteishaussa ilman koulutuspaikkaa jääneiden nuorten näkökulmasta. Tässä osiossa kartoitetaan nuorten mahdollisuutta saada henkilökohtaista ohjausta jälkihakujen tekemiseen sekä erilaisia vaihtoehtoja välivuoden järkevälle viettämiselle esimerkiksi vuo-

den kestävässä koulutuksissa tai työpajalla. Toisen asteen oppilaitosten osalta perehdytään erityisesti ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen, jota pidetään koulutuksesta syrjäytymisen laajimpana ongelmana. Ammatillisten oppilaitosten osalta tarkastellaan keskeyttämisen syitä sekä oppilaitoksissa toteutettuja hyviä käytäntöjä keskeyttämisen vähentämiseksi. Raportin lopussa esitellään analyysien pohjalta kehiteltäviä konkreettisia suositusehdotuksia koulutuksesta syrjäytymisen vähentämiseksi Varsinais-Suomessa.

5 KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY YLÄKOULUISSA

5.1 Tutkimukseen osallistuneet yläkoulut

Varsinais-Suomen yläkoulujen tilannetta ja hyviä käytäntöjä kartoitettiin alueen kouluihin lähetetyillä kyselyillä ja koulujen henkilökunnan haastatteluilla. Webropol-pohjainen kysely lähetettiin sähköpostilla 61 Varsinais-Suomen alueella sijaitsevalle yläkoululle, ja siihen vastasi 15 rehtoria ja yksi opinto-ohjaaja. Vastausprosentiksi saatiin siten 26. Vastausprosentti jäi alhaiseksi muun muassa siitä syystä, että samaan aikaan oli liikkeellä useita muitakin yläkoulujen rehtoreille suunnattuja tutkimuskyselyitä. Kyselyvastauksia saatiin kolmestatoista Varsinais-Suomen kunnasta. Kyselyyn vastanneiden koulujen oppilasmäärät vaihtelevat 75 ja 650 välillä. Keskimäärin kyselyyn vastanneissa kouluissa on 338 oppilasta. Eniten maahanmuuttajaoppilaita on Turun normaalikoulussa (42 %). Muissa kouluissa maahanmuuttajien määrä jää alle neljän prosentin. Yhdeksäsluokkalaisia kouluissa on keskimäärin 28 %. (Taulukko 5.)

Kyselyvastausten lisäksi pyydettiin haastattelu sellaisilta kouluilta, joilla kyselyvastausten perusteella näytti olevan kiinnostusta ja hyviä käytäntöjä koulupudokasongelman ratkaisuun. Haastateltavat olivat Turun normaalikoulun rehtori, Raunistulan koulun rehtori ja kuraattori, Suomen kristillisen yhteiskoulun rehtori ja opinto-ohjaaja, Maskun Hemmingin koulun rehtori ja opinto-ohjaaja sekä Uudenkaupungin Viikaisen koulun rehtori.

Turun normaalikoulu on Turun yliopiston harjoittelukoulu. Normaalikoulussa opiskelevat peruskoulun alaluokkalaiset, yläluokkalaiset, lukiolaiset ja opettajaharjoittelijat. Peruskoulun oppilasmäärä on 628. Perusasteen painotuksia ovat esimerkiksi taide, musiikki, luonnontiede ja kielet. Normaalikoulu on Suomen monikulttuurisin yhtenäinen perusopetuksen yksikkö; yli 40 % oppilaista puhuu äidinkielenään muuta kieltä kuin suomea. Turussa sijaitsevassa Raunistulan koulun Kastun yksikössä on 327 oppilasta. Koulussa on matematiikan erikoisluokka ja englantipainotteinen luokka. Maskun Hemmingin koulu on vuonna 1999 toimintansa aloittanut 280 oppilaan yläkoulu. Koulun luokat ovat pieniä, alle 20 hengen perusopetusryhmiä. Suomen kristillinen yhteiskoulu on yksityinen adventtikirkon ylläpitämä koulu Piikkiön kunnassa. Kou-

lussa toimii alakoulu, yläkoulu ja lukio. Yläkoulun puolella oppilaita on 75. Lisäksi koulussa on asuntola, joka on tarkoitettu yläkoululaisille ja lukiolaisille. Koulussa ei ole rinnakkaisluokkia, ja suurin luokkakoko on tällä hetkellä yläkoulun puolella 30 oppilasta. Viikaisten koulu sijaitsee Uudessakaupungissa. Yläkoulun puolella oppilaita on 430, ja luokkakoot ovat vähän yli 20 oppilasta.

Taulukko 5. *Kyselyyn vastanneiden koulujen oppilasmäärät.*

<i>Koulu</i>	<i>Kunta</i>	<i>Opiskelijoita yht.</i>	<i>Maahanmuuttajia (%)</i>	<i>Erityisopiskelijoita (%)</i>	<i>9. luokkalaisia (%)</i>
Suomen kristillinen yhteiskoulu ¹	Piikkiö	75	1		33
Vinkkilän koulu	Vehmaa	95		8	31
Kimitonejdens skola	Kemiö	114	1	5	32
Alastaron yläaste	Alastaro	160	1	8	38
Perniön Yhteiskoulu	Perniö	209	1	13	32
Sarlinska skolan	Parainen	268	1	5	27
Puistokadun koulu	Loimaa	270	1	7	36
Hemmingin koulu	Masku	278		7	34
Varpeen koulu	Laitila	314		10	29
Raunistulan koulu, Kastu	Turku	327	2	1	35
Ilmaristen koulu	Lieto	410		2	16
Viikaisten koulu	Uki	430		2	38
Liedon Keskuskoulu	Lieto	472	3	5	33
Turun normaalikoulu	Turku	628	42	2	16
Piispanlähteen koulu	Kaarina	650	3	3	13
Kotimäen koulu	Kaarina	712	1	2	13

5.2 Yläkoulujen oppilashuolto

5.2.1 Oppilashuollolliset palvelut ja resurssit

Oppilashuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö, lisätä koulu yhteisön hyvinvointia sekä edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista. Tämä tehtävä kuuluu koulun koko henkilökunnalle. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 169–170.) Tässä luvussa tarkastellaan yläkoulujen oppilashuoltopalveluita ja niiden riittävyyttä oppilaiden tarpeisiin nähden.

¹ Haastatellut koulut merkitty harmaalla pohjavärillä.

Kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa on oma opinto-ohjaaja; vain yhdessä alle sadan oppilaan koulussa tämä opinto-ohjaaja on osa-aikainen. Suuremmissa kouluissa on kokoaikaisen opinto-ohjaajan lisäksi myös osa-aikaisia ohjaajia. Kaikki vastanneet yhtä lukuun ottamatta ovat sitä mieltä, että opinto-ohjaajan palvelut riittävät hyvin (50 %) tai kohtalaisesti (44 %) oppilaiden tarpeisiin nähden. Oppilasmäärät opinto-ohjaajaa kohden vaihtelevat eri koulujen välillä, ja joissain kouluissa yhden ohjaajan vastuulla on liian monta oppilasta. Tämä vaikeuttaa oppilaiden henkilökohtaisen tuen saamisen mahdollisuutta, ja saattaa käydä niin, että kaikki oppilaat eivät ehdi saada niin paljon ohjausta kuin tarvitsisivat.

”Et Varsinais-Suomessa meillähän on yläkoulujakin, joissa on yks ohjaaja neljäsataa tai voi olla neljää ja puoltasataa oppilasta kohti. Et meil on joissakin kouluissa tilanne mun mielestä erittäin huono. Et tää on niinku erittäin kirjava tää tilanne sen suhteen, et kuinka paljon oppilailla on mahdollisuus saada henkilökohtaista ohjausta.” H3

Opetushallituksen tekemän arvioinnin mukaan luokkien 7–9 päätoimisilla opinto-ohjaajilla oli vuonna 2002 ohjattavanaan keskimäärin 245 oppilasta. Nummisen ym. (2002) mukaan yli 300 oppilasta on liian suuri määrä yhden opinto-ohjaajan ohjattavaksi. Tämä oppilasmäärä ylittyi viidesosassa peruskouluista. Toisaalta tutkimukseen osallistuneet oppilaat kertoivat tarvitessaan saavansa nopeasti ajan henkilökohtaiseen ohjaukseen, mikä kertoo opinto-ohjaajien herkkyydestä reagoida oppilaiden tarpeisiin. (Numminen ym. 2002, 21.)

Kuraattoreita on kolmessatoista kyselyyn vastanneessa koulussa, ja heistä kolme on osa-aikaisia. Kuraattorin puuttuminen kolmesta koulusta ei selity sillä, että näissä kouluissa olisi kuraattorin sijasta psykologi. Kahdessa koulussa, joista kuraattori puuttuu, puuttuvat myös psykologin palvelut, ja yhdessä psykologi toimii osa-aikaisesti tunnin viikossa. Yksi syy kuraattorin ja psykologin palveluiden puuttumiseen näistä kouluista saattaa olla se, että koulut ovat aika pieniä (alle 300 oppilasta). Kolme neljästä kyselyyn vastanneesta on sitä mieltä, että kuraattorin palvelut riittävät hyvin (31 %) tai kohtalaisesti (44 %) oppilaiden tarpeisiin nähden, ja neljäsosan mielestä kuraattorin palvelut riittävät huonosti.

Yhdessätoista koulussa on koulupsykologi, ja heistä neljä toimii osa-aikaisesti. Psykologi puuttuu kokonaan viidestä koulusta. Kolmessa koulussa, joista psykologi puut-

tuu, on kuitenkin kuraattori. Psykologin palvelut riittävät hyvin ainoastaan 12 % kouluista. Puolet vastanneista on sitä mieltä, että ne riittävät kohtalaisesti, ja loput (38 %) pitävät palveluita riittämättöminä. Haastatteluissa ja kyselyjen avoimissa vastauksissa psykologin palveluiden puute nähtiinkin suurimpana oppilashuollon palveluihin liittyvänä ongelmana. Joissain kouluissa on yritetty useita vuosia saada koulupsykologia siinä onnistumatta, ja osa kouluista käyttää kaupungin yhteisiä kuraattori- ja psykologipalveluita, joiden asiakaskunta saattaa olla moninkertainen suosituksiin nähden. Koulupsykologeja tarvittaisiin myös erityisopetussiirtoihin liittyvien oppimistutkimuksien teossa:

”Täs on ongelma just, kun huomataan, että jollain oppilaalla olis tällasia selvästi oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Tarttis määritellä se, et mitä ne on ja millä tavalla vois auttaa. Et vaatiiko se esimerkiks yksilöllistettyä opetussuunnitelmaa jossain aineessa. Niin se saattaa roikkua, et me odotetaan ja odotetaan ja odotetaan, että kuka vois tehdä tämän. [...] Ja se ei oo kyllä sen oppilaan etu. Et koulupsykologia tarttis enempi.” H6

Kaikissa paitsi kahdessa alle sadan oppilaan koulussa on ainakin yksi kokoaikainen erityisopettaja. Erityisopettajan palvelut riittävät hyvin 44 % kouluista, neljäsosassa kouluista kohtalaisesti ja lopuissa (31 %) huonosti. Koulunkäyntiavustajia on kolmesatoista koulussa, ja heidän määränsä koulua kohden on yhden ja viiden välillä. Ainostaan yhdessä koulussa koulunkäyntiavustajien palvelut riittävät oppilaiden tarpeisiin nähden ja lopuissa kouluista hyvin (36 %) tai kohtalaisesti (57 %).

Kaikissa kouluissa on terveydenhoitaja. Noin puolet terveydenhoitajista toimii osa-aikaisesti, ja heidän viikkotuntimääränsä vaihtelevat 1–37 välillä. Oppilasmäärältään suurimmissa kouluissa on yleensä oma kokoaikainen terveydenhoitaja, ja pienimmissä kouluissa terveydenhoitaja on koulussa muutaman tunnin viikossa. Terveydenhoitajan palvelut riittävät suurimassa osassa kouluja hyvin (38 %) tai (56 %) kohtalaisesti. Vain yhdessä koulussa terveydenhoitajan palvelut riittävät huonosti oppilaiden tarpeisiin nähden. Lääkäreitä on yhdessätoista koulussa, ja heistä kuusi toimii osa-aikaisesti. Osa-aikaisten lääkäreiden viikkotuntimäärät vaihtelevat yhden ja kuuden välillä. Kaksi kolmasosaa vastanneista pitää lääkärin palveluiden riittävyttä hyvänä (20 %) tai kohtalaisena (47 %). Kolmasosan mielestä lääkärin palvelut riittävät huonosti.

Nuorisotyöntekijöitä on viidessä koulussa, ja heistä kaksi on osa-aikaisia. Niissä kouluissa, joissa on nuorisotyöntekijä, palvelut riittävät hyvin kolmessa koulussa, kohtalaisesti yhdessä ja huonosti yhdessä. Kyselyyn vastanneista kouluista yhdessätoista ei ole nuorisotyöntekijää; kouluihin toivottaisiinkin lisää nuorisotyöntekijöitä muun muassa vetämään oppilaille harrastustoimintaa koulun jälkeen.

Taulukko 6. *Oppilashuoltopalveluiden riittävyys (%)*.

<i>Oppilashuoltohenkilö</i>	<i>Hyvin</i>	<i>Kohtalaisesti</i>	<i>Huonosti²</i>	<i>n</i>
Opinto-ohjaaja	50	44	6	16
Eritysisopettaja	44	25	31	16
Terveystenhoitaja	38	56	6	16
Koulunkäyntiavustaja	36	57	7	14
Kuraattori	31	44	25	16
Nuorisotyöntekijä	23	8	69	13
Lääkäri	20	47	33	15
Psykologi	12	50	38	16

Suurimpana oppilashuollollisena ongelmana nähdään resurssipula, ja se että yksittäisillä oppilashuollon työntekijöillä on liian suuri oppilasmäärä harteillaan. Kouluissa koetaankin tärkeänä määritellä tarkemmin, kuinka monta oppilasta kullakin oppilashuollon työntekijällä saa olla. Näistä luvuista tulisi myös pitää kiinni, jotta oppilaat saisivat riittävästi tukea, ja jokaiselle olisi tarpeeksi aikaa. Nykyiset luvut ovat vain suosituksia, jotka ylitetään helposti.

”Et sanotaan, et kaikki tää niin sanottu oppilashuollollinen puoli, niin se on jätetty semmoseen puolihämärään. Eli et missään ei oo määritelty, kuinka paljon kuraattorilla saa olla oppilaita tai kuinka paljon psykologilla saa olla oppilaita tai kuinka paljon opinto-ohjaajalla saa olla oppilaita. [...] Ja sen takia sit niis tilastoissa hyvin helposti tulee sitä, että oppilailta kun kysellään, niin sit tulee niitä vastauksia, että en saa apua. Mutta kyllä mä näkisin, että ne hirveen pitkälle juontaa nimenomaan siitä juurensa, että se on liian suuri määrä.” H1

Koska kouluissa ei ole tarpeeksi oppilashuoltohenkilökuntaa, monet oppilashuollon tehtävistä jäävät opettajien ja koulun muun henkilökunnan harteille. Opettajille kasautuu paineita siitä, että heidän täytyy opetustyön lisäksi osata ja jaksaa hoitaa hyvin monenlaisia asioita.

² Taulukossa ovat mukana kaikki kysymykseen vastanneet riippumatta siitä, mitä palveluita heillä on käytössään. Huono riittävyys voi siis jonkun vastanneen osalta tarkoittaa sitä, että koulusta puuttuu kyseessä oleva palvelu kokonaan.

”Et kun kouluille tulee tänä päivänä niin jumalattomasti paineita, kun meidän pitäis hoitaa seksivaltuksesta liikennevalistukseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja vielä väkivaltaiset isätkin täytyis hoitaa sieltä niinkun perheestä. Koululla on niin kauheesti kaikkea. Ja sitte pitäis tätä opetus-tehtävääki vielä, kun tää on ihan tätä meidän perus[työtä].” H3

Kouluissa toivottaisiin lisää määrärahoja oppilashuoltohenkilöstön palkkaamiseen. Joissakin kouluissa tarvittaisiin ainakin osa-aikaisesti myös sosiaali- tai perhetyöntekijää, koska oppilaiden perhetaustasta johtuvat ongelmat näkyvät koulussa esimerkiksi poissaoloina tai häiriköimisellä, mutta niihin on vaikea puuttua koulusta käsin ilman ammattihenkilön apua.

- Kouluihin tarvitaan lisää oppilashuoltohenkilöstöä, etenkin psykologeja, opinto-ohjaajia ja kuraattoreita
- Varsinais-Suomessa voitaisiin laatia oma suositus oppilashuoltohenkilökunnan ja oppilasmäärien suhteesta, johon kuntien tulisi sitoutua
- Oppilashuoltohenkilökuntaa tulisi olla jokaisessa koulussa niin paljon, että suositellut enimmäisoppilasmäärät eivät ylittyisi

5.2.2 Oppilashuoltoryhmä

Oppilashuoltotyötä on viime vuosien aikana kehitetty, ja sen toiminnan perustana on moniammatillinen työryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti. Ryhmä käsittelee luottamuksellisesti oppilasasioita, joita ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä opettajien kesken niiden monimutkaisuuden takia. Tarvittaessa ryhmä kutsuu kokouksiin myös muita sosiaalialan asiantuntijajäseniä ja kuultavaksi oppilaita ja heidän vanhempiaan. Ryhmä toimii sekä varhaisen puuttumisen periaatteella että myös asiantuntijapalvelujen antajana ja hankkijana. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 169–170.)

Kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa on oppilashuoltoryhmä, 15 koulussa oma ja yhdessä kunnan yhteinen. Kolme neljästä oppilashuoltoryhmästä kokoontuu kerran viikossa ja neljäsosa kerran kuukaudessa. Kaikissa koulussa oppilashuoltoryhmään kuuluvat opinto-ohjaaja, erityisopettaja, terveydenhoitaja ja rehtori. Mikäli koululla on kuraattori ja/tai psykologi, myös he osallistuvat oppilashuoltoryhmän kokouksiin. Sovitusti kokouksiin osallistuvat opettajat, koulunkäyntiavustajat sekä oppilaat ja heidän huoltajansa. Muita mahdollisia osallistujia ovat ulkopuoliset asiantuntijat, esimer-

kiksi sosiaalityöntekijä, koulupoliisi, perhetyöntekijä, seurakunnan edustaja ja erityisnuoriso-ohjaaja.

Oppilashuoltoryhmässä käsitellään oppilaiden ongelmia, esimerkiksi poissaoloja, oppimisvaikeuksia tai perheongelmia. Joissakin kouluissa opettajilla on käytössään lomake, jonka he voivat täyttää, jos heillä on huolta jostain oppilaasta. Yleensä oppilashuoltoryhmän jäsenet kuitenkin tapaavat opettajia päivittäin opettajanhuoneessa ja poimivat keskusteluista heitä koskettavat asiat oppilashuoltoryhmän käsiteltäviksi. Oppilashuoltoryhmässä päätetään, miten kunkin oppilaan kanssa edetään, kuka ottaa oppilaan vastuulleen ja tarvitaanko koulun ulkopuolisia tukitoimia. Sopivimmat toimenpiteet on aina mietittävä tapauskohtaisesti, koska jokainen yksilö ja tilanne on erilainen, eikä aiemmin hyväksi todettu käytäntö välttämättä toimikaan jonkun toisen oppilaan kohdalla.

”Mä sanoisin, että meil on se hyvä puoli, että meil on niin paljon oppilashuollossa semmosia pitkään työtä tehneitä. Että meil on semmonen tietoisuus siitä aika hyvin sisälle jo rakentunut. Et mikä auttaa, mikä ei. Ja osataan varioida, koska sehän on pahinta mitä oppilashuollossa, jos ajatellaan, et otetaan ohjekirja ja tehdään näin. Koska se on niin hirveesti kiinni siitä yksilön tilanteesta, mikä auttaa, mikä ei auta.” H1

Oppilashuoltoryhmä toimii kokonaisuudessaan hyvin kahdessa kolmasosassa kouluista. Lopuissa kouluissa ollaan sitä mieltä, että ryhmä toimii kohtalaisesti. Suurimpana ongelmana nähdään keinojen puute. Kaikkiin tapauksiin ei aina löydetä ratkaisuja ja joskus tuntuu siltä, ettei mitään ole enää tehtävissä.

”Et sit on oikeastaan semmosia tapauksia, joille me ei oikeastaan voida tehdä mitään. Tiedetään, että ei tämä nyt mene kuin pitäis, mut mitäs sitten. [...] Ettei voida vaikuttaa sen oppilaan asioihin. Se on niinkun rempallaan elämä sitten muutenkin. [...] Sosiaalitoimeen on otettu yhteyttä, semmoset ilmoitukset on tehty ja niin pois päin ja kotiin ollaan tietysti yhteydessä. Ja kun siit ei sitten apua ole, niin silloin on aika voimaton olo.” H8

Oppilashuoltoryhmissä olisikin tärkeä päästä tekemään ennakoivaa oppilashuoltotyötä, jolloin asioihin on vielä mahdollista vaikuttaa. Sopivia tukitoimia on kuitenkin välillä vaikea löytää, ja ohjattaessa ammattiauttajille jonotusajat voivat olla pitkiä. Ennakoivaa oppilashuoltotyötä vaikeuttaa myös se, että osa vanhemmista ei halua nähdä lastensa ongelmia eikä hae niihin apua.

”Et tuodaan meille ja sanotaan, et ei mitään ongelmaa oo ollu, ja sit me huomataan se käytännössä, et on. Et on joko oppimisen kanssa ongelmia tai huomataan vaan käytöksestä, et jotain on. [...] Kyl sieltä yleensä sit siin vaiheessa löytyykin ihan oikeitakin, isojakin asioita, joita mietitään sitten oppilashuoltoryhmässä, et mitä nyt kun on tällanen tilanne.” H4

Välillä samojen oppilaiden ongelmia pyöritellään oppilashuoltoryhmissä vuodesta toiseen uskaltamatta tehdä rohkeita päätöksiä varhaisemmassa vaiheessa. Joissakin kouluissa oppilashuollollista vastuuta onkin alettu siirtää enemmän opettajille, jotka ottavat yhteyttä suoraan esimerkiksi sosiaalityöntekijään, eikä kaikkia asioita enää käsitellä oppilashuoltoryhmässä. Tämän uskotaan nopeuttavan ja tehostavan asioiden hoitamista.

- Oppilashuollon tulisi pystyä puuttumaan oppilaiden ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
- Puuttumisen tulisi olla koulun koko henkilökunnan vastuulla

5.3 Koulupudokkuus ja sen syyt

Koulupudokkuus voi johtua monenlaisista syistä, ja putoaminen voi tapahtua peruskoulussa, peruskoulun jälkeen tai toisella asteella. Haastatellut eivät nähneet ilman peruskoulutodistusta jäämistä kovin todennäköisenä vaihtoehtona, joten he tarkastelivat koulupudokkuutta lähinnä peruskoulun suorittamisen jälkeisenä ongelmana. Suomessa peruskoulun päättötodistusta vaille jääminen ei olekaan kansainvälisesti vertailun kovin suuri ongelma; vuosittain koko maassa peruskoulun keskeyttää noin 200 nuorta (Tilastokeskus, koulutustilastot).

Yläkoulujen rehtorit arvioivat keskimäärin 1,8 prosentilla koulunsa oppilaista olevan huomattavia vaikeuksia saada peruskoulun päättötodistus. Koulut ovat yleensä valmiita tekemään kaikkensa, jotta oppivelvollisuus tulisi suoritettua loppuun, eikä kukaan jäisi ilman päättötodistusta.

”Mut perusopetus on kuitenkin, kun on oppivelvollisuus, niin se on suoritettava keinolla millä tahansa. Ja siinä sitten kyllä mennään niin ääri-rajalle, kun vaan ikinä voidaan.” H4

Haastatteluissa esiin nousseita koulupudokkuuden syitä olivat elämänhallinnan puute, perheongelmat, oppimisvaikeudet ja vääränlaisiin koulutuspaikkoihin hakeminen. Lisäksi maahanmuuttajien kohdalla huono kielitaito aiheuttaa ongelmia toisen asteen koulutukseen pääsemisessä ja siellä pärjäämisessä. Nämä ovat tietysti monista muistakin tutkimuksista ja hankkeista tuttuja syitä ja viittaavat siihen, että koulupudokkuutta ehkäisevien toimienkin tulee olla varsin monimuotoisia (vrt. Kivelä & Ahola 2007).

Elämänhallinnan puute Tulevien koulupudokkaiden ongelmat näkyvät usein jo peruskoulussa. Yhdessä haastattelussa puhuttiin ”tietyn elämänasenteen” omaksuneista nuorista, joita on vaikea saada suhtautumaan myönteisesti koulumaailmaan ja tulevaan opiskelu-uraan. Heidän kohdallaan ongelma ei ole niinkään ammatinvalintaan, vaan heidän elämäntilanteeseensa ja kehitykseensä liittyvä. Heillä ei ole voimavaroja, kykyä eikä asennetta viedä asioita loppuun. He eivät saa peruskoulua tai mitään pienempiä projektejakaan kunnolla loppuun, ja sama elämänhallinnan puute jatkuu myöhemminkin: opiskelu keskeytyy, ei jakseta mennä töihin ja ihmissuhteet ovat rikkonaisia.

”Ja se juttu ei oo se, mikä usein mua itteä ärsyttää kun media ja lehdistö usein sanoo, että väärä ammatinvalinta. Ei se oo se. Vaan se on se, ettei jakseta viedä projekteja loppuun. Ei oo olemassa mitään semmosta yhtä oikeeta ammattia tai koulutuspaikkaa kenellekään. Me oltais voitu tehdä monenlaisia asioita. Vaan se on semmonen laajempi, isompi kysymys.”
H3

Puutteellisen elämänhallinnan omaavien nuorten myöhemmät opiskelujen keskeyttämiset eivät tule yläkouluille yllätyksenä, vaan ne pystytään ennustamaan. Näiden nuorten eteen on usein jo peruskoulun puolella tehty valtavasti töitä yhteistyössä sosiaalitoimen, terveystoimen ja jopa poliisin kanssa. Heihin on satsattu paljon, he ovat saaneet hyvää erityisopetusta ja paljon tukea, mutta silti keskeyttämistä tapahtuu.

”Ja sit jotenki mä ajattelen, et ei me päästä koskaan semmoseen tilanteeseen, et me saatais niinkun kaikki pelastettuu. Vaan siel yksinkertaisesti tulee aina olemaan niitä nuoria ja aikuisia, jotka on jo valinneet sen elämänasenteen ihan oikeesti. Se on semmonen yks hyväksyttävä asia, et me ei saada niitä millään keinolla, vaikka me kuinka haluttais, että he saisivat ammatillisen koulutuksen tai jonkun muun koulutuksen ja selviytyisivät työelämään ja olisivat siellä sitten eläkeikään saakka, mutta näin ei tuu

koskaan olemaan. Siel on aina se tietty joukko ja se on myöskin joillekin valinta.” H3

Pahimmassa tapauksessa tällaiset nuoret jättävät peruskoulun kokonaan kesken. Usein malli on saatu jo kotoa, eikä heillä ole kunnan huoltajaa, joka katsoisi perään ja huolehtisi koulunkäynnistä. Peruskoulun keskeyttävät nuoret ovat monesti keskimäärin hieman vanhempia ja heillä voi olla muodollisesti jokin työkin, mutta todellisuudessa ei tiedetä, missä he ovat, eikä heihin saada yhteyttä.

”Sillon kun puhe ei auta, ja he ei vaan ilmesty tänne eikä suhtaudu vakavasti koko elämään yleensäkin, niin kyl se on silloin aika lailla meidän tavoittamattomissa sitten siinä vaiheessa.” H8

Perheongelmat Perheeseen liittyvistä syistä pahimpia ovat vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö. Jos perhe-elämästä puuttuu normaalisuus vanhempien mielenterveysongelmien tai päihteiden käytön vuoksi, kuormitus voi olla lapselle niin raju, ettei hän jaksakaan enää keskittyä koulunkäyntiin. Perheeseen liittyvissä kriiseissä nuori saattaa joutua ottamaan vanhemman roolin. Hän voi joutua huolehtimaan pienemmistä sisaruksistaan ja joskus jopa vanhemmistaan. Vaikkei elämäntilanne kotona olisikaan niin paha, että se varsinaisesti haittaisi koulunkäyntiä, kotona saadut mallit voivat vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen. Jos vanhemmat ovat pitkään kotona esimerkiksi työttömyyden johdosta ja jäävät aamuisin kotiin nukkumaan, nuoren saatua olla vaikea omaksua toisenlaista elämäntyyliä.

Oppimisvaikeudet Joskus oppilailla on pahoja oppimisvaikeuksia, jolloin opiskelu voi tuntua ylivoimaiselta. Tällaisissa tilanteissa koulut ovat yleensä valmiita antamaan kaiken mahdollisen tuen oppilaalle, jotta hän suoriutuisi peruskoulusta, eikä häntä tarvitsisi siirtää erityisopetukseen.

”[...] me tehdään melkein mitä tahansa sen eteen, että oppilas saa päättötodistuksen [...], meiltä ei lähe erityiskouluun. Eli meidän talossa ei oo semmosta sisäänrakennettua järjestelmää, et jos joku ei meinaa pärjätä, niin sit ulos. Vaan meidän sisäänrakennettu järjestelmä on semmonen, että jos jollain on ongelmia, mitä me voidaan tehdä.” H1

Vaikka oppilas saataisiinkin selviytymään peruskoulusta, toisen asteen oppilaitoksiin hakemisen yhteydessä vaikeimmassa asemassa ovat peruskoulussa heikosti menestyneet oppilaat. Oppimisvaikeuksista kärsivien nuorten ammatilliseen koulutukseen

pääsyä on pyritty helpottamaan joustavan valinnan kautta.³ Joustavalla valinnalla hakija voidaan erityisyyistä valita opiskelijaksi ammatilliseen koulutukseen, vaikka hänen pisteensä eivät riittäisi sisäänpääsyyn normaalihaussa. Koulutuksen järjestäjä voi ottaa enintään 30 % opiskelijoista joustavan valinnan kautta.

Epärealistiset tulevaisuuden suunnitelmat Koulupudokkuuden ongelmat eivät kuitenkaan aina ole näin syvälle meneviä, vaan syynä voi olla yksinkertaisesti se, että nuori hakee ”vääränlaisiin” jatkokoulutuspaikkoihin. Nuori voi hakea koulutukseen, johon otetaan vain muutama opiskelija vuodessa tai ammatilliseen oppilaitokseen sellaiselle linjalle, johon on paljon hakijoita ja vaikea päästä sisään. Tällöin on tärkeää, että on valittuna myös realistisia koulutusvaihtoehtoja, mikäli ensisijaisesti haettu paikka jää saamatta.

”Opinto-ohjaaja tekee tosi paljon töitä heidän kanssa. Ja mietitään niitä, mitkä olis ne oikeat vaihtoehdot, ettei tule sitten aivan yliampuvia ja joista tietää heti, ettei sillä oo mitään mahdollisuutta tommoseen tällä hetkellä. Et kun opinto-ohjaajat suurin piirtein tietää ne, et minkälaiset pääsyvaatimukset ja rajat on sitten eri linjoille. Et ainakin yrittää saada oppilaan miettimään niitä eri vaihtoehtoja. Ettei sit käy niin, että hakee johonkin sellaiseen paikkaan, johon ei oo oikeestaan niinkun niillä resursseilla ja sen hetkellä todistuksella mitään mahdollisuutta päästä.” H6

Kielitaidon puute Maahanmuuttajanuorilla heikko suomen kielen taito vaikeuttaa opiskelua ja jatkokoulutukseen pääsemistä. Maahanmuuttajat oppivat suhteellisen hyvin arjessa puhutun kielen, mutta suomen kielen käsitteet aiheuttavat ongelmia. Suomi on hyvin monokulttuurinen maa. Esimerkiksi oppikirjat on tehty suomea äidinkielenään puhuvalle, eikä niissä ole mietitty esimerkiksi käsitteiden avaamista useammalla tavalla.

”Et meil on vähän niinku semmonen kanta vaan, et jos joku ei osaa kieltä, niin puhu sit lujempaa ja yksinkertasemmin. Et se on tietyllä tavalla semmonen rajaava järjestelmä eikä avaava.”⁴

³ Erityisyyttä, jotka joustavassa valinnassa voidaan ottaa huomioon ovat esimerkiksi terveydelliset syyt, mukautus yhdessä tai useammassa oppiaineessa, oppimisvaikeus, koulutodistusten vertailuvaikkeudet (usein ulkomainen todistus), harrastustoimintaan liittyvät syyt, urheilijan ammatillisen koulutuksen järjestäminen, sosiaaliset syyt (esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus) ja työllistymisen turvaamiseen liittyvät syyt (esimerkiksi perheessä alan perheyritys).

⁴ Raportissa ei käytetä haastattelutunnisteita silloin, kun haastatellun henkilön tunnistaminen on mahdollista asiayhteyden perusteella.

Esimerkiksi Turun normaalikoulun jälkiohjaukseen tulee yleensä useita ammattikoulun aloittaneita maahanmuuttajia, jotka kertovat, etteivät olisi osanneet arvata, miten vaikeaa opiskelu toisella asteella on. Etenkin ammattiaineiden erikoissanastot vaikeuttavat maahanmuuttajien oppimista.

”Turussa esimerkiks ammatillinen koulutus, niin eihän siellä ole mitään tukijärjestelmää maahanmuuttajille. Eli se puuttuu näis jatko-oppilaitoksissa ikään kuin se tukeminen, vaan se on sit tulos tai ulosjärjestelmä. Ja osahan niistä ajautuu just sitten ulos sen takia, koska ne ei hallitse niitä... kieleen tulee niin paljon erikoissanastoa.”

Lisäksi ammatilliseen oppilaitokseen pyrkivien maahanmuuttajien on läpäistävä kielitesti. Kielitestin taustalla on ajatus siitä, että mikäli ei pärjää kielitestissä, ei luultavasti tule pärjäämään alan opinnoissakaan, jolloin opiskelu todennäköisesti keskeytyy. Maahanmuuttajilla yhteishaussa koulutuksen ulkopuolelle jääminen johtuu usein nimenomaan kielitestissä reputtamisesta. Tällöin esimerkiksi hyvillä todistusnumeroilla ei ole paljon merkitystä, vaan ainoa tapa päästä opiskelemaan on oppia suomen kieltä.

”Jos sen taakse mennään, niin sen syynähän on se, että ammatilliset koulut päätti ottaa tämän [kielitestin] painostuskeinoksi, kun nehan ei saanu lisärahoitusta siihen kielen opettamiseen. Niin ne teki tästä nyt sitten ikään kuin semmosen vastalauseen sille asialle, et kun sitä lisämäärärahaa ei tullu. Mut kauheen huonohan se on näitten oppilaitten kannalta, et näin tapahtuu. Että ne jää ulkopuolelle, eikä ne välttämättä pääse sitten mihinkään. Ja eihän se kieli parane sitten, jos et sää ole missään koulutuksessa.”

Toisen asteen oppilaitoksiin tulisi rakentaa samanlainen kielellinen tuki kuin peruskouluissa. Ihminen ei opi kieltä vuodessa tai parissa, vaan oppiminen tapahtuu pikkuhiljaa. Maahanmuuttajille ei tarvitsisi järjestää erikseen omia ryhmiä, mutta kielen oppimista tulisi tukea opinnoissa jatkuvasti.

”Se on periaatteessa hirveen halpaa, jos ajatellaan että sen vastakohtana on, että sä jätät puolikieliseksi. Et se on niin älytöntä, että se laskeaan siinä kohdassa, mut ei lasketa, mitä se kokonaisuudessa vaikuttaa. Et sen pitäis olla ihan perusopetuksesta alkaen. Että sehän on hirveen mitätön, mitä saadaan siihen suomen kielen oppimisen tukeen, mikä valtionapujärjestelmä perusopetuksessa on tällä hetkellä.”

Koulupudokkuus ei koske pelkästään koulussa huonosti pärjääviä oppilaita, vaan myös menestyjänuoret voivat syrjäytyä. Koulussa hyvin menestyvien nuorten ongel-

mat unohtuvat helposti, koska yleensä pyritään varhaisessa vaiheessa huomioimaan vain häiriköivät ja oppimisvaikeuksista kärsivät nuoret. Koulussa hyvin pärjävillä oppilailla voi olla psyyken ongelmia ja muita vaikeuksia, jotka helposti ohitetaan sillä, että he ovat niin fiksuja, että pärjäävät itse ongelmiensa kanssa.

”Mutta jossakin vaiheessa voi tulla romahdus. Ja lukios on paljon esimerkkejä siitä [...] että sulla on tosiaan keskiarvo kymppi, ja sit se romahdus tulee jossakin vaiheessa esimerkiksi kesken lukiota. Kun sul on paljon vaatimuksia, sul on kaikkee, mut kukaan ei oo koskaan sun juttuihin kiinnittänyt huomiota. Eikä oo ollut semmosta paikkaa.” H3

Joskus koulupudokkuuden syy ei yksinkertaisesti vain selviä. Kaikki on näennäisesti kunnossa, mutta silti esimerkiksi asiattomat poissaolot vain jatkuvat. Nuori ei aina itsekään osaa sanoa, mikä on pielessä, hänellä ei vain ole hyvä olla. Joskus onkin sellainen tilanne, että mitkään toimenpiteet eivät tunnu auttavan. Ratkaisu voi kuitenkin löytyä myöhemmin, tai nuoren asenne koulunkäyntiin muuttuu itsekseen vähitellen paremmaksi.

Koulupudokkuuden syyt ovat moninaiset, ja niinpä pudokkuutta ja syrjäytymistä ehkäisevien toimienkin pitää olla moninaisia alkaen perheiden ja vanhemmuuden tukemisesta ja oppimisvaikeuksien voittamisesta jatkuen positiivisen keskeyttämisen tukemiseen sekä joustaviin koulutusväyliin ja muihin nuoria tukeviin toimin-tamuotoihin.

5.4 Yläkoulujen yhteistyötahot

5.4.1 Kodin ja koulun yhteistyö

Kodin ja koulun yhteistyö ja sen kehittäminen nousevat aina tapetille, kun puhutaan nuorten kouluongelmista ja syrjäytymisestä (Kivelä & Ahola 2007, 115–116). Haastattelujen mukaan kaikkien oppilaiden vanhempiin ollaan paljon yhteydessä ja kotiin ilmoitetaan muun muassa poissaoloista ja jälki-istunnoista, mutta potentiaalisten koulupudokkaiden kohdalla yhteistyön merkitys korostuu. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vanhemmilta puuttuu usein voimavaroja lastensa auttamiseksi, ja heillä saattaa olla vaikeuksia rajojen asettamisessa tai ihan yksinkertaisissa perusasioissakin.

”[...] koska usein sellainen nuori, jolla on asiat rempallaan, niin siel ei välttämättä aina oo huoltajillakaan valmiuksia ymmärtää tätä koulujärjestelmää ja tätä systeemiä ja sitä mistä hakee apua ja miten kirjojella hakemuksia ja tehdä tämmösii asioita. Siinä kohtaa niin se yhteistyön merkitys korostuu.” H3

Joskus syrjäytymisvaarassa olevan oppilaan vanhemmat eivät enää tiedä, mitä tekisivät lastensa kanssa. Roolit ovat menneet sekaisin, ja he ovat menettäneet vanhemman asemansa nuoren silmissä. Tällaisessa tilanteessa olisi hyvä, jos esimerkiksi perheyöntekijä voisi olla avuksi kouluissa. Vanhemmat voisivat siten yhteistyössä perheyöntekijän kanssa opetella rajojen ja sääntöjen asettamista lapsilleen ja itselleenkin.

”[...] jos vanhemmat elelee holtittomasti ja ei oo mitään väliä, eikä kukaan tiedä missä ollaan ja minne mennään ja millon tullaan ja mitä jääkaapista löytyy, niin silloin ei voi niitä asioita odottaa lapseltakaan. Et sitä kurinalaisuutta täytyy olla myös mulla vanhempana, jotta mä voin vaatia sitä lapselta.” H3

Monesti vanhemmilla itsellään ei kuitenkaan ole mitään suurempia ongelmia, ja heidän kanssaan voidaan tehdä hyvää yhteistyötä esimerkiksi lasten käyttäytymisongelmien ratkaisemiseksi. Kotona ei saisi olla yhdentekevää, miten lapsi käyttäytyy ja viihtyy koulussa. Esimerkiksi häiriköivien lasten tilannetta saattaa rauhoittaa se, että vanhemmat tietävät heidän käytöksestään koulussa ja reagoivat siihen.

Suomen kristillisessä yhteiskoulussa tehtiin tällaista yhteistyötä vanhempien kanssa ylivilkkaan ja häiriköivän poikaporukan rauhoittamiseksi. Tärkeintä oli vanhempien yhteinen linja, joka saavutettiin keskustelemalla ja miettimällä erilaisia keinoja tilanteen ratkaisemiseksi. Yhdeksi keinoksi otettiin ”hymiöarviointi”. Opettajat täyttivät poikien käyttäytymisen osalta valmiin arviointikaavakkeen jokaisen oppitunnin jälkeen, ja kerran viikossa palautteet koottiin yhteen ja lähetettiin vanhemmille. Ideana oli, että vanhemmat reagoisivat hymiöihin parhaaksi katsomallaan tavalla. Vanhempien tuli palkita lapsiaan hyvistä hymiöistä (☺), mutta reagoida myös huonoihin hymiöihin (☹). Koulu ei puuttunut palkitsemisen tapaan vaan jätti sen jokaisen kodin huolehdittavaksi. Kokeilu tuotti tulosta, ja talven mittaan palautteet muuttuivat aina vain positiivisimmiksi.

Turun normaalikoulussa vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä täytyy ottaa huomioon maahanmuuttajataustaisten lasten kotikulttuurin erilaisuus ja vanhempien

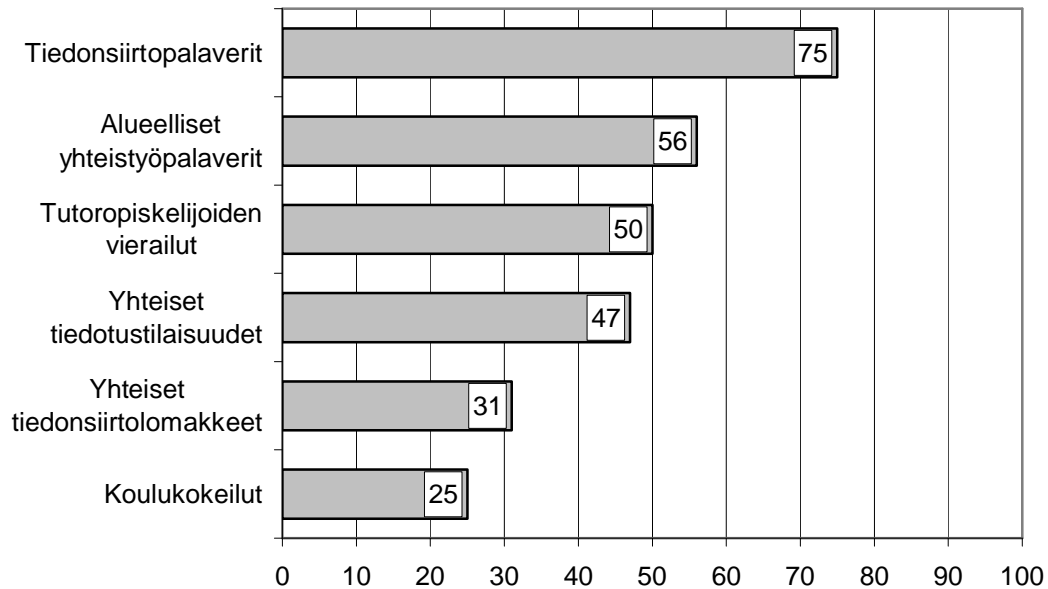
kieliongelmat. Maahanmuuttajalapsen elävät usein kahden kulttuurin välissä. Kotona elää vanha kulttuuri ja koulussa uusi kulttuuri. Lapset, joiden kotona ei puhuta suomea, toimivat vanhemmilleen tulkkeina ja tiedottajan roolissa. Rooli on lapselle raskas, koska hän joutuu itse kehittelemään menetelmiä, joilla selvitä suomalaisessa yhteiskunnassa ja samalla opettamaan niitä vanhemmilleen. Lapsi ei voi ottaa kotoa elämisen mallia, vaan hän joutuu ottamaan usein vanhemman roolin perheessä. Sanaa saattajana oleminen kuormittaa lapsia ja nuoria. Moni selviää silti hyvin tästä tehtävästä, mutta osa jää polkemaan paikoilleen. Varissuon alueella toivottaisiinkin kielenopetusta vanhemmille. Se tapahtuisi luontevimmin siten, että lapsille järjestettäisiin harrastustoimintaa samanaikaisesti vanhempien kielenopetuksen kanssa.

- Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä tulee lisätä etenkin potentiaalisten koulupudokkaiden kohdalla, ja vanhempien tulee saada tarvitsemaansa tukea
- Vanhempien tulisi olla selvillä lastensa koulunkäynnin ongelmista ja toimia koulun kanssa yhteistyössä niiden ratkaisemiseksi

5.4.2 Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa

VaSkooli-hankkeessa lisättiin peruskoulun jälkeisestä koulutustarjonnasta ja toisen asteen opiskelusta tiedottamista peruskoulun päättävälle nuorille. Esimerkiksi Turun ammatti-instituutin urasuunnittelijat jakoivat lukuvuonna 2006–2007 tietoa toisen asteen opinnoista lähes 4000 peruskoulun päättöluokkalaiselle Turussa ja lähikunnissa. Lisäksi peruskoulun päättöluokkalaisille tarjottiin mahdollisuus koulutuskokeiluihin, joihin osallistui samana lukuvuonna yli 600 oppilasta. Keskeyttämisten vähentämiseksi on myös tärkeää, että tukitoimien järjestämisessä vaadittavaa tietoa voidaan siirtää perusasteelta toiselle asteelle. Peruskoulun oppilashuoltohenkilöstö varmistaa tiedonsiirtoluvan oppilaan huoltajalta, jonka jälkeen järjestetään tiedonsiirtopalaveri toisen asteen oppilaitoksen kanssa. Toimintamalli on käytössä Salon seudun ammatitopistossa ja Turun ammatti-instituutissa. (VaSkooli-projektin verkkosivut.)

Kolmella neljäsosalla tutkimukseen osallistuneista yläkouluista on tiedonsiirtopalaveria toisen asteen oppilaitosten kanssa. Yli puolella kouluista on alueellisia yhteistyöpalaveria ja puolella kouluista tutoropiskelijoiden vierailuita. Vähiten kouluilla on koulutuskokeilyyhteistyötä ammatillisten oppilaitosten kanssa (kuviot 2).

Kuvio 2. *Yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa (%).*

Koulutuskokeiluissa oppilas tutustuu muutaman päivän ajan häntä kiinnostavaan koulutusalaan tarkemmin. Joissain kouluissa on mahdollista valita työharjoittelun sijasta Teho-TET-viikko. Teho-TET:ssä opinto-ohjaaja järjestää oppilaalle kolmen päivän koulutuskokeilun ammatillisessa oppilaitoksessa, ja loput kaksi päivää ollaan jossain yrityksessä. Suurimassa osassa kouluja yhdeksäsluokkalaiset käyvät lähialueensa oppilaitoksissa tutustumiskäynneillä, ja heidän vanhemmilleen järjestetään yhteisvalintoja, joissa toisen asteen oppilaitokset esittelevät toimintaansa. Osa kouluista käyttää koulun vanhoja oppilaita eri koulutusvaihtoehtojen esittelijöinä, mikä tuo elävyyttä koulutusaloihin tutustumiseen.

- Kaikilla 9. luokan oppilailla tulisi olla mahdollisuus päästä koulutuskokeiluun tai työharjoitteluviikolle ammatilliseen oppilaitokseen
- Tiedonsiirtoa peruskoulun ja toisen asteen välillä tulisi lisätä

5.4.3 Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Koulun ulkopuolisista tahoista kouluissa tehdään eniten yhteistyötä terveydenhuollon ja sosiaalityön kanssa. Kaikilla kouluilla on paljon tai jonkin verran yhteistyötä näiden tahojen kanssa. Vähiten yhteistyötä kouluilla on liikuntatoimen ja nuorten työpajojen kanssa. Puolet kouluista ei tee niiden kanssa lainkaan yhteistyötä.

Taulukko 7. *Koulujen yhteistyö eri tahojen kanssa (%) (n=15-16).*

Yhteistyötaho	Paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan
Terveydenhuolto	31	69	
Sosiaalityö	27	73	
Nuorisotyö	20	67	13
Poliisi	6	81	13
Seurakunnat		69	31
Työvoimahallinto		67	33
Liikuntatoimi	6	44	50
Nuorten työpajat	7	40	53

Parhaiten koulujen yhteistyö toimii nuorten työpajojen ja terveydenhuollon kanssa (taulukko 8). Yhdessäkään koulussa ei olla sitä mieltä, että yhteistyö näiden tahojen kanssa toimisi huonosti. Yhteistyö nuorten työpajojen kanssa sujuu hyvin (67 %) tai kohtalaisesti (33 %) silloin kun sitä on. Ongelmana on usein työpajan huono sijainti kouluun nähden. Yhteistyötä saattaisi olla enemmän, mikäli työpaja sijaitaisi koulun lähialueella.

"[...] kaikki mikä tapahtuu alueen ulkopuolella, niin siitä tulee ongelma. Siit tulee ihan sen kulkemisen kanssa ongelma. Ei oo rahaa niihin matkailippuihin, ei haluta päästää ja niin edelleen. Et tietyllä tavalla sen toiminnan pitäis olla täällä tai ainakin jossakin lähimaastossa." H1

Yhteistyö terveydenhuollon kanssa toteutuu lähinnä koulun terveydenhoitajan ja lääkärin kautta, ja se sujuu pääosin hyvin. Kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa terveydenhoitaja kuuluu myös oppilashuoltoryhmään. Seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö sujuu suurimmassa osassa kouluja hyvin tai kohtalaisesti, ja se keskittyy lähinnä koulujen päivänavauksiin, rippikouluasioihin ja juhla-aikojen kirkkokäynteihin. Yhteistyö koulupoliisin kanssa sujuu suurimassa osassa kouluja kohtalaisesti (61 %). Koulupoliisi käy pitämässä oppilaille laillisuuskasvatustunteja ja tulee kouluille selvittämään erilaisia rikosasioita ja kiusaamistapauksia.

Kaikilla kouluilla on yhteistyötä sosiaalityön kanssa. Sosiaalitoimen kanssa pidetään muun muassa yhteisiä palavereita, ja koulujen lastensuojeluilmoitukset tehdään sosiaalitoimeen. Suurin osa vastanneista pitää yhteistyötä sosiaalityön kanssa hyvänä (33 %) tai kohtalaisena (47 %) ja loput huonona. Kahdessa haastattelussa tuli esiin sosiaalitoimen ylikuormittuneisuus. Yhteistyön huonona kokeminen viidesosassa kouluista saattaakin johtua siitä, että sosiaalitoimen henkilökunnalla on liian paljon muita kiireitä tehdäkseen koulujen kanssa tarpeeksi yhteistyötä.

”Joo, no me tehdään ilmoitukset sinne sit silloin, kun tarve on. Mut he on niin ylikuormitettuja, niin se jää siihen, et me ilmoitellaan sinne heille. He tietysti sit rajuimpiin tapauksiin puuttuvat. Et ei esimerkiksi johonkin meidän oppilashuoltoryhmän kokouksiin, niin sielt vois periaatteessa osallistua, mut ei he käy tääl. On paljon akuutimpia tapauksia siellä.” H8

Yhteistyö nuorisotyön kanssa sujuu suurimassa osassa kouluja hyvin (29 %) tai kohtalaisesti (50 %). Viidesosa vastanneista on sitä mieltä, että yhteistyö nuorisotyön kanssa sujuu huonosti. Monissa kouluissa haluttaisiin tehdä enemmän yhteistyötä nuorisotyön kanssa. Sekä haastatteluissa että kyselyn avoimissa vastauksissa toivottiin nuoriso-ohjaajia kouluille ja nuorisotyötä hallinnollisesti koulun alaisuuteen. Nuoriso-ohjaajien tulisi toimia siellä, missä lapset ja nuoret luonnollisesti ovat eli koulussa. Nuoriso-ohjaajien tehtävänä olisi huolehtia siitä, että nuorilla olisi harrastustoimintaa iltapäivisin. Koulun yhteydessä toimiva nuorisotila mahdollistaisi sen, että nuorisotyöntekijät olisivat koko ikäluokan kanssa tekemisissä.

”Siis mä pidän aivan älyttömänä tämmöstä, että meillä on nuorisotoimi ja koulutoimi ihan erikseen. Et sehän niinkun, jos ajatellaan tätä [...] aluetakin, niin mitä järkeä on siinä, että on erikseen koulut rakennettu ja sitten on joku erikseen nuorisotalo. Miksei ne niinkun voi olla samassa? Miksei ne nuorisotyöntekijät voi toimia koulussa?” H1

Nykyään monissa nuorisotiloissa ei ole aktiviteetteja määrärahojen supistamisen myötä. Monet vanhemmat kokevat nuorisotilan kielteisenä paikkana, koska siihen liittyy lorvimista ja oleskelua eikä ohjaajia ole tarpeeksi. Koulun yhteydessä toimivan nuorisotilan tulisikin järjestää nuorille ohjattua toimintaa koulupäivän jälkeen, jolloin koulun kerhotoiminta voisi vähitellen siirtyä nuorisotyöntekijöiden vastuulle. Viime vuosina sekä peruskoulussa että toisella asteella onkin levinnyt ajattelutapa, jossa koulut nähdään entistä enemmän kasvatuksellisina ympäristöinä. Muodollisten tietosisältöjen

lisäksi koulujen tulisi huolehtia myös laajemmista kansalaisvalmiuksista, kuten aktiivisuudesta ja sosiaalisuudesta. Tähän liittyvät koulujen yhteisöllisyyden kehittäminen ja vapaa-ajan pedagogisointi – nuorten vapaa-aika ja koulun ulkopuolinen elämä pyritään limittämään koulutukselliseen ja kasvatukselliseen toimintaan. Tällainen kehityskulku luo enenevässä määrin kysyntää koulujen ja nuorisotoimen yhteistyölle, kun oppilashuollon virallisen tuen rinnalle pyritään tuomaan muita ohjauksen ja tuen muotoja, kuten vertaiskasvatusta, verkostoitumista ja tietopalveluja. (Nuorten osallisuushankkeen käytäntöpakki.)

Huonoiten koulujen yhteistyö toimii työvoimahallinnon kanssa. Noin kolmasosalla kouluista ei ole lainkaan yhteistyötä työvoimahallinnon kanssa. Suurimmassa osassa niistä kouluista, joilla on työvoimahallinnon kanssa yhteistyötä, yhteistyön toimivuus koetaan kohtalaisena (56 %). Kolmasosassa kouluista yhteistyö sujuu huonosti, ja vain yhdessä koulussa ollaan tyytyväisiä työvoimahallinnon kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Taulukko 8. *Yhteistyön toimivuus eri tahojen kanssa (%)*.

<i>Yhteistyötaho</i>	<i>Hyvin</i>	<i>Kohtalaisesti</i>	<i>Huonosti</i>	<i>n</i>
Nuorten työpajat	67	33		6
Terveydenhuolto	60	40		15
Seurakunnat	45	46	9	11
Poliisi	39	61		13
Sosiaalityö	33	47	20	15
Nuorisotyö	29	50	21	14
Liikuntatoimi	20	50	30	10
Työvoimahallinto	11	56	33	9

Kyselyssä ja haastatteluissa tuli esiin vain hyvin vähän kolmannen sektorin toimijoiden, esimerkiksi erilaisten yhdistysten, kanssa tehtävää yhteistyötä, joka tähtäisi koulupudokkuuden vähentämiseen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tämän tyyppiselle toiminnalle on kuitenkin selvä tilaus ajatellen nykykoulun toimintakäytäntöjä ja koulun kapenevaa roolia nuorten elämässä.

- Lisää yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- Enemmän nuorisotyöntekijöitä kouluihin vetämään oppilaille kerhotoimintaa koulupäivän jälkeen
- Nuorisotiloja myös koulujen yhteyteen

5.5 Tukioppilaat ja oppilaskunta

Kaikissa paitsi yhdessä kyselyyn vastanneessa koulussa on tukioppilastoimintaa. Tukioppilaiden tehtävänä on muun muassa esitellä yläkoulua kuudesluokkalaisille tutustumispäivänä ja toimia tukioppilaina seitsemännen luokan oppilaille. Tukioppilaat ovat usein Mannerheimin lastensuojeluliiton kouluttamia, ja MLL lähettää kouluille tukioppilastoimintaan liittyvää materiaalia ja ideoita. Tukioppilaat järjestävät monissa koulussa ryhmäytymispäivän uusille seitsemänsien luokkien oppilaille. Tarkoituksena on tutustuttaa eri kouluista tulleet nuoret toisiinsa erilaisten tutustumisleikkien avulla. Jokaisella luokalla on yleensä kaksi tukioppilasta, jotka pitävät nimikkoluokalleen tunteja, ja joiden puoleen luokan oppilaat voivat kääntyä ongelmatilanteissa. Vaikka tukioppilaat saavat tehtävänsä koulutusta, täytyy aina tapauskohtaisesti miettiä, millaisiin tehtäviin heitä käytetään ja miten paljon vastuuta heille voidaan antaa.

”Ja sitte meidän täytyy muistaa tässä, että tukioppilaat itse ovat kuitenkin myös lapsia ja nuoria, ja hyvin keskeneräisiä vielä. Et kovin vaativiin tehtäviin... esimerkiks mä ite olen olen sitä mieltä, että tukioppilaiden tehtävä ei oo esimerkiks koulukiusaamistapauksia hoitaa, vaan siinä täytyy aina olla aikuinen, joka kantaa sen vastuun.” H3

Mielipiteet tukioppilastoiminnan roolista nuorten koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisyssä jakautuvat kahtia. Osa vastanneista uskoo tukioppilastoiminnan auttavan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria:

”Tukioppilaat pitävät kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä infoja, yrittävät omalta osaltaan tukea muita oppilaita. Tukioppilastoiminnan kautta oppilaille annetaan mahdollisuutta vaikuttaa asioihin ja kehitellä mielekästä toimintaa, oppilaan ääni kuuluville.” K1

”Toiminta auttaa ja edistää oppilaiden sopeutumista uuteen kouluun ja murrosikäisen elämään vertaistuen avulla.” K2

”Turvallisuuden tunteen lisääminen ja vertaistuen antaminen.” K6

Osa vastanneista pitää tukioppilastoiminnan roolia syrjäytymisen ehkäisyssä hyvin vähäisenä tai merkityksettömänä:

”Ei oleellista merkitystä. Joskus, jos on jo olemassa henkilökohtainen kontakti, voi auttaa.” K9

Joissakin kouluissa on myös oppilaskuntatoimintaa. Oppilaskunnasta ei kuitenkaan katsota olevan apua koulupudokasongelmaan. Syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat ovat monesti lyhytjännitteisiä eivätkä jaksaa odottaa asioiden käsittelemistä oppilaskunnassa.

”Et mejän tapauksessa ei oo ainakaan näitä pudokaskandidaatteja kauheen paljon pystynyt aktivoimaan ja työllistää mun mielestäni. Et joku ottaa sen automaattisena, että joku hoitaa nämä asiat, ja antaa heidän hoitaa, jotka haluaa.” H5

Haastateltujen mukaan oppilaskunnan hallituksen jäseniksi hakeutuu yleensä aktiivisia, koulussa hyvin pärjääviä ja jo valmiiksi kantaa ottavia nuoria, eikä hallitustoiminta juuri kiinnosta sen ulkopuolella olevia oppilaita.

5.6 Onko kerhoista apua syrjäytymisen ehkäisyssä?

Koulujen kerhotoiminnan kehittäminen on yksi opetusministeriön Perusopetus paremmaksi (POP) -ohjelman tavoitteista vuosina 2008–2009. Kunnille ja kouluille myönnettyillä kehittämisavustuksilla järjestetään tänä vuonna noin 4800 uutta kerhoa. Koulujen kerhotoiminta oli vakiintunutta ja vireää ennen 1990-luvun alun lamaa, jolloin kerhojen määrä väheni rajusti. Nyt jaettavalla rahoituksella pyritään taas lisäämään koulujen kerhotoimintaa, ja tavoitteena on taata jokaiselle peruskoululaiselle mahdollisuus edes yhteen säännölliseen harrastukseen koko peruskoulun ajaksi. POP-ohjelman ansiosta käynnistyvistä kerhoista suosituimpia ovat liikunta- ja urheilukerhot, joita tarjoaa 85 % koulutuksen järjestäjistä. Seuraavaksi eniten järjestetään musiikki-, käsityö-, askartelu-, ilmaisutaito- ja näytelmäkerhoja. Koulujen kerhoilla pyritään tavoittamaan etenkin sellaisia lapsia ja nuoria, joilla ei esimerkiksi perheen tilanteen vuoksi muuten olisi mahdollisuutta ohjattuihin harrastuksiin. Valtaosa kerhojen ohjaajista on päteviä opettajia. Koulujen kerhonohjaajina toimii myös kouluavustajia, järjestön edustajia ja oppilaiden huoltajia. Kerhot järjestetään yleensä koulun omissa tiloissa. (Opetusministeriö 2008d.)

Yhdeksässä kyselyyn vastanneessa koulussa on kerhotoimintaa. Tavallisin kerhojen määrä koulua kohden on kaksi erilaista kerhoa. Enimmillään kerhoja on viisi ja vä-

himmillään yksi. Suosituin kerho on liikuntakerho, sellainen on seitsemällä koululla. Neljällä koululla on musiikkikerho, kolmella käsityökerho ja kahdessa kielten opiskeluun liittyvä kerho. Kaikki kerhot eivät kuitenkaan ole näin tavanomaisia, vaan vastuksissa mainitaan myös kitaranrakennuskerho, mopokerho, elektroniikkakerho, historiankerho ja läksykerho.

Kaikkien paitsi kahden vastanneen mielestä koulujen kerhotoimintaa tulisi lisätä. Kerhotoimintaan haluttaisiin saada lisää vaihtelua oppilaiden kiinnostuksen kohteiden mukaan. Eniten toivotaan liikuntakerhoja sekä taito- ja taidekerhoja. Nuorten aktiivointi kerhotoiminnan avulla nähdään kouluissa tärkeänä. Joissakin kouluissa on esimerkiksi houkuteltu vapaa-ajallaan vähän liikkuvia nuoria liikunnan pariin järjestämällä heille oma liikuntakerho. Kouluissa haluttaisiin ennen kaikkea järjestää mielekästä toimintaa sellaisille nuorille, jotka ovat kaiken harrastustoiminnan ulkopuolella ja suurimassa vaarassa syrjäytyä. Esimerkiksi Turun normaalikoulussa tehdyn kyselyn mukaan Varissuon alueen yläkoululaisista noin kolmasosa ei harrasta vapaa-ajallaan mitään:

”Ja se on tietyllä tavalla niinku voi sanoa, että se on semmonen pelkokeroin, koska semmonen nuori, jolla ei oo mitään, joka on vaan siellä kotona, nyt jos otetaan vielä sitten maahanmuuttajakuviot tähän, niin ei ikään kuin tuu semmosta yhteisöä nuorten kanssa. Ja sitä, et olis jotain omaa juttua, mitä vois tehdä ja tietyllä tavalla tuntee semmost mielihyvää.”

Suuri osa harrastustoiminnasta tapahtuu keskustassa tai kaupungin toisella puolella liikunta- tai urheiluhalleissa ja on useimmiten maksullista. Nämä seikat rajaavat lähinuoria harrastustoiminnan ulkopuolelle. Turun normaalikoulussa toivottaisiinkin enemmän yhteistyötä kaupungin ja nuorisotoimen kanssa kerhotoiminnan lisäämiseksi. Normaalikoulun oppilailta on selvästi halukkuutta kouluajan jälkeiselle kerhotoiminnalle, mutta koulun määrärahat eivät riitä uusien kerhojen vetämiseen. Maahanmuuttajanuorilla on usein tiukka kotikulttuuri, eivätkä he saa maleksia kaupungilla, vaan koulusta on tultava suoraan kotiin. Nuorilla on kuitenkin kova sosiaalisen toiminnan tarve, ja he jäävät usein koulun alueelle oleilemaan sillä verukkeella, että koulussa on jotain, minkä vuoksi siellä täytyy olla pidempään.

”Ja sen takia se ois kauheen hyvä, kun koulussa olis sitä harrastustoimintaa, koska vanhemmat luottaa. Et koululla on semmonen tietyllä tavalla

luottoasema, ja se tukis sitä toimintaa. Ja täällähän ne samalla sit vois kommunikoida ja olla keskenään ja jutella ja niin edelleen. Koska sitä nälkähän niillä on.”

Seitsemässä kyselyyn vastanneessa koulussa ei ole lainkaan kerhotoimintaa. Joissakin kouluissa kerhojen puute johtuu määrärahojen niukkuudesta. Näissä kouluissa kerhotoiminta nähdään tärkeänä ja sitä haluttaisiin järjestää, mutta koulun resurssit ovat niin tiukoilla, että kerhojen vetämiseen ei jää rahaa. Joissain kouluissa ajatellaan, etteivät yläkoululaiset enää tarvitse kerhoja, ja joissain kouluissa kerhoja ei ole sen vuoksi, ettei niihin ole tarpeeksi tulijoita.

”Mut kyl must tuntuu, että kerhot on... Et alakoululaiset niit niinkun tarvii. Et jos ajattelee, et yläkoulun koulupäivä päättyy, vois ajatella et kun 30 tuntii on se viikkotuntimäärä, niin se on pääsääntöisesti kahdelta tai kolmelta. Niin tarvitaaks siihen väliin sit viel kerho?” H2

”Mut se on, kun tääl on niin hyvä ja vilkas toi urheilutarjonta. Tääl on lähes ikäluokan kaikki lapset jossakin C-junioreissa koripallos ja salibandyssä. Et ne käy niissä. [...] Kyl sitä on kokeiltu jälkeenkäin ja yritetty, mut eihän meidän oo tarkoituskaan kilpailla jonkun urheiluseuran kanssa. Jos siel on tilat ja valmentajat hankittu valmiiks jo.” H8

Suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että kerhotoiminnasta on ollut apua nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Kerhot tarjoavat mielekästä toimintaa ja kiinnostuksen kohteita koulutyössä huonosti pärjääville nuorille, mikä lisää onnistumisen tunteen kokemista. Neljä vastaajaa korosti kerhojen yhteisöllisyyttä ja uusien kaverisuhteiden syntymistä:

”Kerhot ovat erinomainen tapa ylläpitää hyviä kontakteja, lisätä motivaatiota ja saada kokemuksia yhteistyöstä.” K9

Joissakin kouluissa kerhoihin on hakeutunut oppilaita, joilla ei ole muita harrastuksia. Esimerkiksi mopokerho kerää juuri sopivan kohderyhmän oppilaita, joille on hyvä tilaisuus antaa samalla myös muuta oheiskasvatusta. Kaksi vastaajaa kertoi, ettei kerhoista ole ollut hyötyä syrjäytymisen ehkäisyssä. Toisessa koulussa kerhot ovat houkutteleet eniten koulussa hyvin pärjääviä, aktiivisia ja sopeutuvia oppilaita, ja toisessa koulussa syrjäytyminen koetaan niin monivaiheisena prosessina, ettei siihen katsota voitavan vaikuttaa kerhotoiminnan avulla.

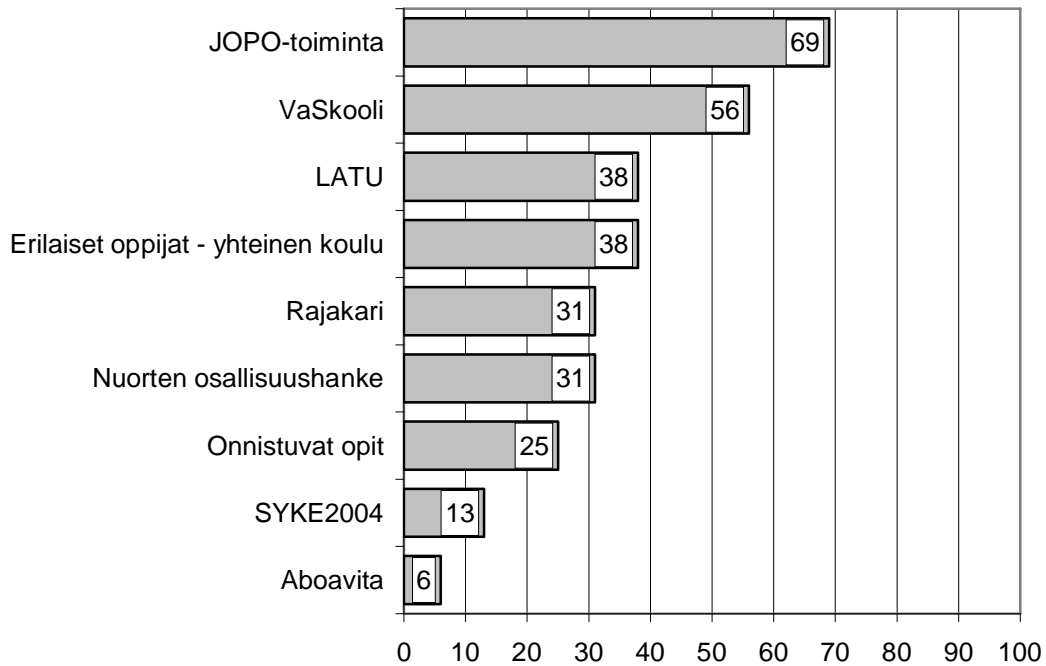
Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on usein vaikea saada tulemaan kerhoihin. Usein sellaiset oppilaat, joita koulu ei kiinnosta, eivät kerhoissakaan jaksakaan keskittyä yhteen asiaan. Kerhon sisällön tulisikin olla tarpeeksi mielenkiintoinen ja monipuolinen, jotta nuori jaksaisi käydä siellä. Tärkeää olisi, että nuori löytäisi kerhotoiminnan kautta oman juttunsa, josta voisi tuntea mielihyvää ja yhteisöllisyyttä muiden samanikäisten kanssa.

- Jokaisella oppilaalla tulisi olla mahdollisuus osallistua ohjattuun kerhotoimintaan
- Opettajien lisäksi kerhoja voisivat vetää nuorisotyöntekijät ja kouluavustajat
- Kerhoihin tulisi saada etenkin sellaisia nuoria, joilla ei ole muita harrastuksia tai jotka ovat syrjäytymisvaarassa

5.7 Yläkoulujen hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi

5.7.1 Hankkeet

Viime vuosina on ollut käynnissä useita nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyviä hankkeita (ks. luku 3.1). Tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten tuttuja hankkeita ovat koulujen henkilökunnalle, ja mihin hankkeisiin koulut ovat osallistuneet. JOPO-toiminta (joustava perusopetus) ja VaSkooli (koulutustakuumallin kehittäminen Turun ja Salon seutukuntiin) olivat vastaajille tutuimmat hankkeet. Ne tunsivat reilusti yli puolet vastaajista. Heikoiten tunnettiin Aboavita-hanke (maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisy). VAHVAX-hanketta (nuorten ja heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien vahvistuminen ja elämänhallinnan paraneminen) ei tuntenut kukaan. Kaksi koulua on ollut mukana JOPO-toiminnassa, kaksi VaSkoolissa ja kaksi LATU-hankkeessa (Eri-tyistä tukea tarvitsevien opetuksen laadun kehittäminen yleis- ja erityisopetuksessa).

Kuvio 3. Tutut hankkeet (%).

Tutkimukseen osallistuneista kouluista JOPO-toimintaa on Uudenkaupungin Viikaisten koulussa ja Loimaan Puistokadun koulussa. Viikaisten koulussa toimii vakinaistettu kymmenen oppilaan JOPO-luokka, jossa opiskelee sekä kahdeksannen että yhdeksannen luokan oppilaita. Mikäli koulu sujuu huonosti seitsemännellä luokalla, koulusta otetaan yhteyttä kotiin ja kerrotaan JOPO-mahdollisuudesta. Oppilaat hakevat itse JOPO-luokalle, ja kaikki halukkaat haastatellaan. Hakemuksia on yleensä tullut kaksin- tai kolminkertaisesti vapaiden paikkojen määrään nähden. Viikaisten kouluun yritetään saada toista JOPO-luokkaa, koska luokille on tulijoita ja innostusta riittävästi niin opettajilla kuin oppilaillakin. Loimaan Puistokadun koulussa JOPO-hankkeen kautta on onnistuttu luomaan uudenlaisia oppimiskäytäntöjä ja -ympäristöjä, mikä on parantanut oppilaiden opiskelumotivaatiota, ja antanut oppijoille uudenlaisia mahdollisuuksia näyttää osaamistaan. Hankkeen ansiosta myös yhteydenpito vanhempien ja toisen asteen oppilaitosten kanssa on tiivistynyt ja oppilaiden ympärille on pystytty luomaan vahvemmat tukiverkot.

Koulut ovat osallistuneet tai hakeneet rahoitusta myös sellaisiin syrjäytymistä ehkäiseviin hankkeisiin, joita ei mainittu kyselyssä. Esimerkiksi Raunistulan koulu osallistui kuluvana vuonna nuorten masennuksen ehkäisyn pilottikokeiluun, MAESTROon

(MAennuksen Ennaltaehkäisykurssi STressinhallintaa Oppimalla). MAESTRO on yläaste- ja lukioikäisille tarkoitettu ryhmämuotoinen stressinhallintakurssi, joka on alun perin kehitetty Yhdysvalloissa. Hankkeen tavoitteena on vähentää vakavaan masennukseen sairastumisen riskiä sekä lisätä ja vahvistaa nuoren selviytymis- ja stressinhallintakeinoja. Pilottikokeilussa koulutettiin viidestä koulusta työparit kurssia vetämään. Raunistulan koulussa kurssin vetäjinä toimivat koulun terveydenhoitaja ja kuraattori. Kurssille otetaan yleensä 5–7 kahdeksaluokkalaista oppilasta, jotka ovat saaneet terveystarkastuksen masennusseulasta vähintään viisi pistettä. Raunistulan koulun ryhmässä aloitti neljä oppilasta, joista kaksi jätti kurssin kesken. Ryhmä koontui yhteensä kahdeksan kertaa koulupäivien aikana. Kurssia on tarkoitus jatkaa ensi vuonna.

Suomen kristillinen yhteiskoulu hakee Opetushallitukselta rahaa peruskoulun monimuoto-opetusjärjestelmä -hankkeeseen. Hankkeen tarkoituksena on tavoittaa kouluallergikot ja kotiopetuksessa syystä tai toisesta olevat oppilaat ja tuoda heidät takaisin koulujärjestelmän piiriin. Opetus järjestettäisiin lähijaksoina ja monimuoto-opetuksena. Tarkoituksena olisi ottaa oppilaita kouluun lähijaksoille, jolloin pystyttäisiin seuraamaan myös heidän kokonaiskehitystään ja järjestämään oppilaille sellaiset palvelut, joita ei kotiopetuksessa muuten ole saatavilla.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvistä hankkeista on ollut huomattavasti hyötyä neljäsosalle kouluista, ja kaksi viidestä on saanut hankkeista jonkin verran hyötyä. Kolmasosa vastanneista ei ole hyötynyt hankkeista. Vaikka hankkeisiin ollaankin yleisesti tyytyväisiä, niiden projektiluonteisuus koetaan usein huonona. Hankkeet toimivat kivoina kokeiluina, jotka tuovat hetken ajan lisäpotkua kouluille, mutta niistä ei aina synny mitään pysyvämpää toimintatapaa.

”Ja sit ne projektirahat häviää käytännöllisesti katsoen niinkun taivaan tuuliin. Eli ei oo semmosta pysyvää, eikä anna semmosta pitkäjänteistä tukee. Vaan niitä pöllähtää, ja sit niitä joku käyttää ja välttämättä se, joka on niitten rahojen käyttäjä ja hallinnoija, ei edes tiedä niinku sitä koko hommaa. Et se on semmosta hirveen sekavaa ja lyhytjänteistä.” HI

Vaarana on, että esimerkiksi koulun sosiaalityötä tehdään aina jonkin hankkeen varassa, eikä rahaa tuoda niihin paikkoihin, missä työ oikeasti tapahtuu. Koulut tarvitsisivat lisää henkilöstöresursseja sekä toimivia käytäntöjä ja malleja ruhonjuuritason työhön.

”Just tää tämmönen projektiluontoisuus on mun mielestä huono, et aina projekti se, projekti tuo, työpaja tuo, multipaja toi. Mut se todellinen työ tehdään ihan täällä ruohonjuuritasolla, ja ihan me tehdään se täällä. Niin pitäis saada semmosia toimivia käytäntöjä niinku tänne.” H3

Monesti tutkimusten tulokset jäävät liian yleiselle tasolle, ja asiat vaikuttavat paperilla yksinkertaisemmilta kuin ovatkaan. Jokainen henkilö ja tapaus on kuitenkin erityinen, eikä samoja malleja voi soveltaa kaikkien kohdalla. Koska hankkeet vaativat paljon resursseja ja kouluhenkilökunnan panostusta, uusien hankkeiden toivotaan olevan niin toimivia, että niistä tulisi luonnollinen osa koulun toimintaa.

”Ja sit kun sen on kerran jonkun kokeillut, niin sit huomaa, että tän kokeilun voi tehdä vastaisuudessakin. Täytyy toivoo, että nyt mitä toi Kiva koulu hankekin tuo tullessaan, et jos ne olis semmosia systeemejä, mitä sit kannattaa aina vuodesta toiseen ottaa eri luokkien kans. Tietenki karsien sitä, et sit kun on yhden vuoden käynyt läpi, et mitkä niist systeemeistä on hyviä, niin vois sit ottaa tänne koulujen käytäntöihin. Et se ei jäis semmoseks projektiks, koska se on kuitenkin... se vie meilt aika paljon aikaa ja semmost opettajien panostusta ja semmost vaatii.” H2

Monet koulujen kokeilemista syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvistä hankkeista onkin todettu niin hyväksi, että niiden mukanaan tuomia käytäntöjä jatketaan vuodesta toiseen hankkeiden päättymisen jälkeenkin. Esimerkkeinä voidaan mainita vakiintuneet JOPO-luokat ja useat VaSkooli-hankkeessa luodut käytännöt.

5.7.2 Riittävään henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen satsaaminen

Kaikki aiemmat hankkeet ja selvitykset puhuvat sen puolesta, että asiantuntevan ja riittävän henkilökohtaisen opinto-ohjauksen avulla voidaan ehkäistä koulupudokkuutta. Ammatinvalinta on monille vaikeaa, eikä nuorilla aina ole realistista käsitystä eri ammattien työnkuvista ja osaamisvaatimuksista. Erityisen vaikeaa ammatinvalinta on peruskoulusta suoraan ammattikouluun siirtyville nuorille. Lukioon siirtyvät saavat vielä kolme vuotta miettimisaikaa, mutta ammattikouluun menijän tulisi tietää millaisia työtä haluaa aikuisena tehdä. Mikään ammatinvalintaan liittyvä päätös ei tietenkään ole lopullinen. Aina on mahdollista kouluttautua uudelleen, mutta mahdollisesti jopa useat ”kokeilukoulutukset” eivät ole nuoren eivätkä yhteiskunnan etu.

Opetushallituksen tekemän arvioinnin (2002) mukaan viidesosa perusopetuksen oppilasta ei ollut saanut tai käyttänyt lainkaan henkilökohtaista opinto-ohjausta vuosiluokkien 7–9 aikana (Numminen ym. 2002, 22). Nykyään tilanteen pitäisi olla parempi, sillä opetusministeriö on säätänyt nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistiossaan perusopetuksen oppilaille oikeuden saada riittävästi henkilökohtaista opinto-ohjausta. Muistiossa ehdotetaan henkilökohtaisen opinto-ohjauksen määräksi noin kaksi tuntia lukuvuodessa oppilasta kohden. Lisäksi ohjausta tulisi antaa suositeltua enemmän sellaisille oppilaille, joilla on vaikeuksia valita itselleen sopivaa alaa. (Opetusministeriö 2005a, 77.) Opetushallituksen arvioinnin mukaan perusopetuksen opinto-ohjaus ei toimi kovinkaan hyvin ammatillisen koulutuksen suuntaan. Perusopetuksen oppilaiden tarve saada tietoa työelämästä ja ammateista ei toteutunut tarpeeksi hyvin. Oppilaat saivat tarpeeksi tietoa erilaisista tutkinnoista, mutta ammattien työnkuva oli jäänyt hämäräksi. Vaikka uravalinnanohjaus alkaa jo seitsemännellä luokalla, ammatinvalinta ei ole aina selvillä peruskoulun päättyessä, ja huomattavan suuri osa toisen asteen opiskelijoista on koulutuksen alussa epävarma uravalinnastaan. (Numminen ym. 2002, 23.) Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa havaittiin opinto-ohjauksessa tapahtuvien laadullisten muutosten vaikuttavan opintojen keskeyttämiseen: opinto-ohjauksen kehittämistoimenpiteiden myötä keskeyttämiset vähenivät. Kun opiskelijat saivat ennen opintojen aloittamista riittävästi tietoa oppilaitoksessa opiskelusta, koulutusvalinta osui paremmin kohdalleen. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 171.)

Haastatteluissa korostettiin opinto-ohjauksen henkilökohtaisuutta, matalan kynnyksen periaatetta ja jokaisen oppilaan mahdollisuutta saada ohjausta niin paljon kuin tarvitsee. Esimerkiksi Suomen kristillisessä yhteiskoulussa opinto-ohjaaja siirrettiin kokonaistyöaikaan, ja hänellä on nyt paljon enemmän aikaa oppilasta kohden kuin opinto-ohjaajilla keskimäärin. Tämä antaa enemmän aikaa henkilökohtaiseen ohjaukseen ja oppilaiden seurantaan. Koska koulu on pieni, opinto-ohjaaja tuntee oppilaat hyvin ja tietää heidän vahvuutensa, heikkoutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Koulussa on panostettu matalan kynnyksen periaatteeseen eli siihen, että oppilaat uskaltavat tulla opinto-ohjaajan luo pienissäkin ongelmissa.

”Ja myöskin, kun hän on tämmönen mukava mies, jonka luo on niinkun helppo tulla, niin kyl tuossa on ihan jatkuva virta porukkaa tonne noin. Et

se on luotu semmoseks, et se on se meidän ovi, josta kannattaakin käydä pienissäkin asioissa. Ja siel on joskus käytävälle saakka jonoa!”

Maskun Hemmingin koulun opinto-ohjaaja kertoi antavansa oppilailleen niin paljon henkilökohtaista ohjausta kuin he kokevat tarpeelliseksi. Joku saattaa käydä ohjauksessa kaksi kertaa ja toinen kymmenen kertaa. Myös huoltajat voivat tulla lastensa kanssa ohjauskeskusteluihin miettimään nuoren sijoittumista koulutukseen ja työelämään. Hemmingin koulussa jokainen oppilas miettii sekä lukio- että ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoa. Koulussa kyllä tiedostetaan, että jollekin lukio on selkeä vaihtoehto ja toiselle sopii ammattikoulu, mutta tarkoituksena on kasvattaa oppilaat näkemään molemmat vaihtoehdot hyvinä.

”Ja se niinkun asennetasolla tarkoittaa sitä, et se asenne ois niinkun että ok, molemmat paikat voi olla hyviä. Et päästäis siitä semmosesta, et ammattikoulu on tämmönen karvanoppapaikka ja sinne menee luuserit ja tyhmät ja hölmöt. Ja sitte lukioon menee fiksut ja filmaattiset. Myöskin niinku ohjauksen ja koulun tehtävä kaiken kaikkiaan on tehdä myös asennekasvatusta.”

Tulevan koulutusuran pohtiminen alkaa jo seitsemännellä luokalla, jolloin painopiste on itsetuntemuksessa ja nuoren elämään ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Opinto-ohjauksen tavoitteena on herättää nuori ajattelemaan omaa tulevaisuuttaan ja kannustaa näkemään elämä valoisana ja mahdollisuuksia tarjoavana.

”Ja sit semmonen meidän opettajien asenne, et miten me tehdään työtä ja miten ohjaajat tekevät työtä, niin sil on merkitystä. Sen pitää olla semmonen iloinen ja kannustava. Se kannustavuus on mun mielestä niinkun tärkeitä, et sä kannustat nuoria semmosella iloisella tavalla.”

Opinto-ohjauksessa käytössä olevat menetelmät ovat oppitunnit, opintokäynnit, työelämään tutustumiset, henkilökohtainen ohjaus, henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatiminen sekä ura- ja rekrytointipalvelut. Palvelujen saatavuutta on mahdollista lisätä muun muassa kehittämällä puhelinpalvelua ja verkko-ohjausta – internetissä olevien ohjauksellisten sivustojen rakentaminen onkin käynnissä monissa Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeissa. Toinen hyvä kehittämiskohde on ryhmäohjaus, johon panostamalla saadaan niukat ohjausresurssit kohdennettua paremmin. Näiden lisäksi käytössä on esimerkiksi erilaiset messut ja tapahtumat, opiskelijatutorointi ja mentorointi sekä tutustumiset toisen asteen oppilai-

toksiin. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 173.) Monissa tutkimukseen osallistuneissa kouluissa tehdään yritysvierailuja lähialueen työpaikkoihin, jolloin nuoret saavat paremman käsityksen eri ammanteista. Hemmingin koulussa myös aineenopettajia on kannustettu tekemään omaan aineeseensa liittyviä opintokäyntejä työelämään. Tällä tavoin oppilaat pääsevät näkemään, miten koulussa opittavia aineita hyödynnetään eri työpaikoilla.

”Et sil on oma merkityksensä, että se nuori saa semmosen ajatuksen, et on jotain sitten niinkun. Että tää koulutus, kun me koulutamme itseämme, et sil on merkitystä, se tähtää johonkin. Ja sit me isona sijoitutaan johonkin. [...] Et se lähtis tavallaan siitä, et saatais eri aineiden sisälle jo sitä myöskin, et täällä kun mä opin matematiikkaa, sillä on merkitystä sitten ehkä työelämässä.”

Turun normaalikoulussa panostetaan opinto-ohjaukseen ja oppilaan tuntemukseen. Se ei kuitenkaan vielä riitä, vaan pitää panostaa myös oppilaan perheen tuntemukseen. Usein maahanmuuttajavanhemmat vaikuttavat lastensa valintoihin suomalaisia vanhempia enemmän.

”Koska se on valitettavasti vaan niin, että monissa näissä perheissä sillä perheellä on merkitystä. Et se ei oo niin, että se lapsi tekee niinkun meidän suomalaisessa yhteiskunnassa meil on semmonen ajatus, että nuori tekee itse ne päätökset. Mut sit kun me pelataan monikulttuurisessa yhteisössä, se ei tapahdu niin. Ja meidän täytyy tehdä sitä valistustyötä myös sinne vanhemmille, jotta se toimis paremmin.”

Osa maahanmuuttajaperheistä saattaa esimerkiksi haluta lapsensa lukioon, mutta eivät ymmärrä, miten vaikea lukiokoulutus varsinkin huonolla kielitaidolla voi olla. Lukion ensimmäisellä luokalla tulee paljon uusia käsitteitä, ja mikäli oppilaalla on ollut vaikeuksia käsitteissä perusopetuksenkin puolella, lukiosta voi olla hankala suoriutua. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää toimia yhteistyössä vanhempien kanssa ja kertoa heille eri koulutusmahdollisuuksista ja niihin liittyvistä vaikeuksista.

- Perustellusti tehty alavalinta vähentää opintojen keskeyttämistä toisella asteella
- Jokaisen oppilaan tulisi saada riittävästi henkilökohtaista opinto-ohjausta
- Oppilaille tulisi antaa enemmän tietoa ammattioppilaitosten alavaihtoehtoista

5.7.3 Yhteisöllisyys ja välittävä ilmapiiri

Yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet koulun toimintaympäristöön. Yhteisöllisyys on vähenemässä, ja lapsen keskeiset kasvuyhteisöt, kuten perhe, suku ja kodin lähipiiri, ovat heikentyneet. Samanaikaisesti esimerkiksi median vaikutus on kasvanut. Lapset ja perheet elävät jatkuvan tietotulvan ja muutosten keskellä usein yksin ja vailla tukiverkkoja. Tällaisessa tilanteessa viralliset yhteisöt, kuten koulu, tulevat entistä tärkeämmiksi. Lapsen kehityksen kannalta onkin tärkeää, että hän tuntee kuuluvansa edes johonkin suhteellisen pysyvään ryhmään. (Opetusministeriö 2005b, 22.)

Haastateltujen mukaan nuorten syrjäytymistä ja koulupudokkuutta voidaan ehkäistä välittämällä oppilaista ja luomalla kouluun yhteisöllinen ilmapiiri. Kun koulussa on hyvä olla, ja nuori tuntee olevansa tärkeä ja hyväksyty sellaisena kuin on, koulusta ei niin helposti haluakaan jättäytyä pois. Vaikkei koulutyö aina sujuisikaan, pienet onnistumisen tunteet ja ryhmään kuulumisen auttavat jaksamaan.

Koulun pienuus ja pienet luokkakoot lisäävät oppilaiden tuntemisen mahdollisuutta. Pienissä luokissa jokaiselle voidaan antaa henkilökohtaista ohjausta, ja kun oppilaat tunnetaan hyvin, päästään myös varhaisessa vaiheessa puuttumaan, mikäli tulee ongelmia.

”Että se, kuinka paljon yks ihminen tai yks opettaja pitää oppilaita hallussa, se on kuitenkin rajallinen määrä. Sil on merkitystä sitten sen välittämisen kannalta. Että kun oppilaita on vähemmän, ja sä tunnistat, niin sä myös välität heistä. Et ne on sulle niinkun oikeita tyyppejä, eikä vaan semmosii numeroita, jotka kulkee tuolla käytävillä.” H3

Jokainen nuori on erityinen ja kaipaa yksilöllistä huomiota. Oppilaille tulisi jäädä päällimmäiseksi sellainen olo, että he ovat ihmisenä hyväksytyjä, vaikka heidän ongelmiinsa tai huonoon käytökseensä välillä puututtaisiinkin.

”[...] koulumenestys ei ole se kaikista tärkein, vaan hyvä itsetunto. Se semmonen, että oppilas kokee olevansa hyväksyty ja arvostettu ihmisenä. Koska siitä seuraa yleensä ihan ok koulumenestys.” H4

Koulun tulisi olla paikka, johon on helppo tulla, ja jossa oppilaat voivat kokea, että heistä välitetään. Opettajat ovat koulussa oppilaita varten, ja heiltä voi aina tulla pyy-

tämään apua. Kukaan ei saisi hukkoa massaan, vaan jokaisella tulisi olla edes yksi aikuinen, joka oikeasti tietää, missä mennään.

”[...] jos on yksikin ihminen, jolla on kontakti, niin silloin on vielä mahdollisuuksia. Koska kuitenkin siinä syrjäytymisessä, niin siinä on kontaktipinnasta kiinni. Ei siinä oo kiinni yksistään siitä, et kun mul ei oo rahaa tai mun vanhemmilla menee huonosti tai että mä en oo päässyt koulussa siihen ja siihen. Vaan jos se on se yksikin kontaktipinta, niin se saattaa se rakennusaines syntyä sinne alle.” HI

Yksilöllisen huomioimisen lisäksi oppilaiden on tärkeää tuntea kuuluvansa ryhmään. Yksistään se ei riitä, että opettajat ja koulun henkilökunta välittävät oppilaista, vaan oppilaiden olisi hyvä välittää toisistaan ja tuntea yhteenkuuluvaisuutta ja osallisuutta. Yhteisöllisyys estää nuoria syrjäytymistä, koska heillä on jokin kiinnekohta elämässään. Esimerkiksi Suomen kristillisessä yhteiskoulussa kolmasosa oppilaista asuu koulun asuntolassa. Asuntola luo kouluun vahvan yhteisöllisyyden tunteen ja kasvat-
taa oppilaita huolehtimaan toisistaan.

”Eli kaverit katsovat toistensaakin perään. Et jos huomaa aamulla esimerkiksi, et joku on jäänyt pois koulusta... Ja varsinkin jos on asuntolassa, niin hyvin nopeesti oppilaat sen saattaa käydä hakemassa. Et siel käydään herättämässä ja tuodaan vaikka pyjamassa sitten tunnille, ettei niinku putoa sitten.”

Myös sellaiset oppilaat, jotka eivät asu koulun asuntolassa viettävät paljon vapaa-aikaansa koulun alueella. Koululla on paljon erilaista ohjelmaa iltaisin ja viikonloppuisin, mikä muodostaa koulusta toiminnallisen yksikön ja sitouttaa oppilaita koulun toimintaan. Monet oppilaat kokevat, että Suomen kristillinen yhteiskoulu on heille kuin toinen koti. Kun oppilaat ovat käyneet koulua useampia vuosia ja asuvat koulun asuntolassa, koulu alkaa tuntua kodinomaiselta. Kaikki tuntevat toisensa, ja koulu toimii ikään kuin kouluperheenä. Rikkinäisistä kodeista tulleille nuorille koulu saattaa olla ainoa koti.

”On ollu vuosien varrella paljon surullisiakin tarinoita, et missä tausta on ollu hyvinkin rikkinäinen. Sieltä ei välttämättä tukea oo ollutkaan. Jossa koulu on sitte ottanu sen kodin roolin jollain tavalla, ja oltu täällä heille nimenomaan niinä välittävinä aikuisina. Niin kouluaikana kuin kouluajan ulkopuolella. Ja on ollu useitakin sellasia, et kun heiltä on kysynyt, et missä sä asut, ne on antanu koulun osoitteen.”

Turun normaalikoulussa yritetään huolehtia siitä, että jokainen oppilas olisi osallinen yhteisöön. Maahanmuuttajanuoret vetäytyvät helposti ja jäävät hiljaisiksi, mikäli eivät ymmärrä opetusta kielivaikeuksien takia. Ongelmana on usein lisäksi se, että heillä on erilainen kulttuuripohja, ja he kokevat vaikeaksi kysyä neuvoa, jos eivät ymmärrä opetusta. Heidä ei kuitenkaan saisi jättää oman onnensa nojaan, vaan heidät täytyisi saada mukaan opetukseen ja osallistaa koulun toimintaan.

”Me käytetään aika paljon nykyään sellasta termiä kuin osallisuus. Mä nään sen niin, että tässä koulussa toimiminen... et tästä alkaa syrjäytyä, jos ei koe olevansa osallinen tässä yhteisössä. Se osallisuus sillon tarkoittaa sitä, että siinä opetuksessa täytyy olla niitä kiinnekohtia. Että kaikki ei saa pyyhkiä yli, vaan pitää saada kiinni siitä opetuksesta, ja meidän tehtävä on huolehtia, että saa kiinni siitä. Ja sillon se tarkoittaa sitä, että meil on erityisopetusta, meil on tukiopetusta ja että meil on niin hyvä kohdata niiden oppilaiden kanssa, et ne ei jää sinne nurkkiin.”

Varissuon lähiönuorten elämä saattaa poiketa suurestikin keskimääräisestä elämisen muodosta. Opettajilla ei usein ole käsitystä siitä, miten rankkoja kokemuksia maahanmuuttajanuorilla voi olla takanaan. Monia erilaisia vaikeuksia kokeneiden nuorten on erittäin tärkeää tuntea osallisuutta, eikä heitä saa jättää yhteisön ulkopuolelle.

”Et olipa se kulttuuri tai tapa elää mikä tahansa, niin meidän pitää pitää siitä huoli. Eikä niinkun asettaa sitä kysymystä niin päin, että se henkilö, joka on siinä vaikeessa tilanteessa, niin sen pitäis pitää meistä kiinni. Siin on mun mielestä ikään kuin sen ammatti-ihmisen semmonen tärkeys, että ammatti-ihminen tiedostaa sen, että minä olen se linkki ja minä voin vielä auttaa ja tehdä. Eli meil on vähän semmonen armonpalakulttuuri vielä, siin on hiukan taustalla sitä, ja se on keskiluokkaista. Minä nimittäisin sitä keskiluokkaiseksi ajatteluksi, että me halutaan auttaa, mutta jos ette tuu ottamaan sitä apua minun käsistäni, niin sitten se jää teille.”

- Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hän tuntee kuuluvansa johonkin suhteellisen pysyvään ryhmään
- Koulupudokkuutta voidaan ehkäistä välittämällä oppilaista ja luomalla kouluun yhteisöllinen ilmapiiri

5.7.4 Oikeista asioista vastuuttaminen

Koulun tulee välittämisen lisäksi opettaa nuorille vastuunkantoa. Opettajat eivät saa tehdä liikaa oppilaiden puolesta, vaan nuorten tulee oppia ottamaan vastuuta omista asioistaan. Tässä suhteessa toiselle asteelle siirtyminen on suuri muutos. Jokaisen täytyy jossain vaiheessa selvittää itse, yhteiskunta ei voi kannatella hautaan saakka. Motivaation on lopulta tultava itsestä, sisältä käsin.

”Mä oon varma, et me tehdään karhunpalvelus, koska sitä samantyyppistä palvelua ei tuu enää tämän jälkeen saamaan. Et niiltä odotetaan, kun ne siirtyy ammatilliseen koulutukseen tai lukiokoulutukseen, niin odotetaan, että sä itse kannat vastuun näistä asioista.” H3

Usein nuorilla on vastuuta vääristä asioista. Oppilaiden ei tulisi esimerkiksi vielä saada päättää kotiintuloajoistaan, mutta läksyt pitäisi osata hoitaa ja ottaa oikeat kirjat ja tarvikkeet mukaan kouluun. Joissakin kouluissa tekemättä jääneet kotiläksyt tehdään valvotusti koulun jälkeen. Samoin myöhästymiset ja lintsatut tunnit korvataan koulun jälkeen. Ajatuksena on, että kun tilanteen joutuu kohtaamaan heti, oppilas huomaa, ettei tekemättömistä töistä voi noin vain luistaa.

”Ja sitten siellä on periaate se, et jos esimerkiks jostain syystä selkeesti niinkun lintsaa tunnilta koulusta, hän tekee sen tunnin illalla sit takasin. Et tunti tunnista. Niin monta tuntii kun on pois koulusta, istuu siellä sitten ja tekevät ne samat tehtävät. Et se on hirveen kyllä paljon poistanut semmost lintsamista myöskin. Kun tietää, et se tulee vastaan joka tapaukses.” H4

Syrjäytymisvaarassa oleville järjestetään usein jotain kivaa ja mielekästä toimintaa arkisen puurtamisen ja opiskelun sijasta. Esimerkiksi työpajoissa ja ammattistarteissa nuoret saavat usein tehdä itseään kiinnostavia asioita, ja toiminta pyritään erikseen räätälöimään kullekin nuorelle sopivaksi. Kaikki ei aina voi kuitenkaan olla vain hauskaa harrastelua, vaan viimeistään työelämään siirryttäessä asioista pitää ottaa vastuu ja ikävämmätkin työtehtävät täytyy hoitaa.

”Et me raahataan tuolta joku autonrotjake, ja korjatkaapa nyt sitten sitä. Että se on niinkun kivaa puuhaa. Et siinä kans helposti mennään sille linjalle, että ikään kuin tehdään vaan. [...] Jotain autonrotjaketta on kiva räpläillä ja muuta, mut sit kun sä meet työelämään, niin sun täytyy tehdä ne hommat oikein. Sun täytyy osata se homma. Ei se tässä elämässä mee, et vaan räpelletään ja puuhastellaan jotain. Vaan kun sä meet töihin esi-

merkiksi, niin työnantaja edellyttää sulta tiettyä osaamista ja asioita, siitä se palkka maksetaan. Ei se tuu vaan siitä semmosesta harrastelusta.” H3

Rajanveto oppilailta vaatimisen ja tukemisen välillä on usein vaikeaa. Välittämistäkin voi tehdä monella tavalla, eikä se välttämättä tarkoita palvelusten tekemistä. Oppilailta on oikeuksien lisäksi velvollisuuksia, ja kun oikeuksia on tänä päivänä paljon enemmän kuin velvollisuuksia, täytyy niistä muutamista velvollisuuksista pitää kiinni. Oppilaita ei voi aina vain ymmärtää ja katsoa asioita sormien läpi, vaan tietyt asiat on hoidettava ja tietyt asiat osattava oppilaan taustoista huolimatta.

”[...] jos me ajatellaan suomalaista yhteiskuntaa ja pohjoismaista yhteiskuntaa, me ollaan hyvin niinkun lempeitä. Ja meillä ikään kuin koulussakin on ollu semmonen ajatus jo pitkään tavallaan, että täytyy ottaa huomioon niitä taustoja, mutta siinä ei voida mennä tavallaan liian pitkälle. [...] Kukaan ei voi hallita, mitä kenenkin nuoren lapsuudessa ja perheessä on tapahtunut, sehän on ihan mahdoton yhtälö.” H3

Joskus voi käydä niin, että nuoria, joilla on rikkinäinen kotitausta tai muita ongelmia, aletaan ymmärtää liikaa eikä heiltä enää vaadita yhtä paljon. Tällöin oppilas saa ikään kuin leiman otsaansa ja saattaa alkaa käyttäytyä roolin vaatimalla tavalla. Jokaisen on kuitenkin opittava tietyt pelisäännöt pärjätäkseen elämässä.

- Rajanveto oppilailta vaatimisen ja tukemisen välillä on usein vaikeaa
- Opettajat eivät saa tehdä liikaa nuorten puolesta, vaan nuorten tulee oppia ottamaan vastuuta omista asioistaan

6 KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY NIVELVAIHEISSA

6.1 Koulupudokkuus peruskoulun ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa

Peruskoulun ja toisen asteen välisellä nivelvaiheella tarkoitetaan siirtymävaihetta, jonka aikana nuori alkaa suunnitella omaa jatkokoulutustaan ja lopulta hakeutuu johonkin koulutukseen. Nivelvaihetta eletään koulussa, työssä ja työttömänä. Joillain nuorilla nivelvaihe saattaa kestää useita vuosia. (Vehviläinen 2008b, 12.) Peruskoulun ja toisen asteen väliin putoavat jakautuvat kolmeen pääryhmään: peruskoulun päättänyt oppilas ei hae yhteishaussa, hän ei saa opiskelupaikkaa tai ei ota saatua opiskelupaikkaa vastaan. Kaikilla kolmella ryhmällä on pudokkuuteen omat erityiset syynsä.

Yhteishaussa hakemattomuus on nykyään harvinaista, koska opinto-ohjaajat pitävät yleensä huolen siitä, että koulun kaikki oppilaat hakevat jonnekin opiskelemaan. Toni Niittymäen selvityksessä vuodelta 2005 yhteishaussa jätti hakematta 2,6 % (1597) päättöluokkien oppilaista. Heistä lähes puolet (43 %) aikoi hakea opiskelupaikkaa sellaisista oppilaitoksista, jotka eivät kuulu yhteishaun piiriin (esim. steinerkoulujen ja kansanopistojen lukio-opetus). Muita keskeisiä yhteishaussa hakemattomuuden syitä olivat aikomus jatkaa opintoja perusopetuksen lisäopetuksessa (23 %), se ettei tiennyt minne hakisi (26 %), keskiarvon riittämättömyys (13 %) ja halu mennä peruskoulun jälkeen suoraan töihin (10 %). (Niittymäki 2005, 20.)

Yhteishaussa hakeminen ei takaa opiskelupaikkaa, ja syksyllä opintojen alettua koulutuksen ulkopuolella olevien määrä onkin huomattavasti suurempi kuin yhteishaussa hakematta jättäneiden määrä (Niittymäki 2005, 5). Koulutuksen kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa. Etenkin ammatillisiin opintoihin pääseminen on monilla aloilla hankalaa. Esimerkiksi keväällä 2007 ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen hakenneista 76 % sai opiskelupaikan ja lukiokoulutukseen ensisijaisesti hakeneista 94 % (Wera). Se, ettei tule valituksi yhteishaussa voi johtua esimerkiksi huonosta koulumenestyksestä peruskoulussa ja siitä johtuvista alhaisista yhteishakupisteistä tai epärealistisiin koulutuspaikkoihin hakemisesta. Myös hakutoiveiden määrällä on vaikutusta. Yhteishaussa voi hakea enintään viiteen koulutukseen, jolloin nuori voi ensisijaisen hakutoiveensa lisäksi hakea myös sellaisiin koulutuksiin, joihin hänellä on rea-

listisemmat pääsymahdollisuudet. Koulutuspaikan ulkopuolelle jääminen yhteishaussa voi olla nykyisessä ”pakkohakutilanteessa” myös taktikointia. Jotkut nuoret saattavat työmarkkinatukioikeuden saadakseen hakea tahallisesti sellaisiin koulutusvaihtoehtoihin, joihin heillä ei ole mahdollista päästä.

Suurin osa yläkoulukyselyyn vastanneista piti ilman toisen asteen opiskelupaikkaa jääviä nuoria suurena (44 %) tai kohtalaisena (50 %) ongelmana suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa, mutta vähäisenä (69 %) ongelmana omassa koulussaan. Yläkoulujen rehtorit arvioivat keskimäärin 2,4 prosentilla koulunsa oppilaista olevan huomattavia vaikeuksia saada opiskelupaikkaa peruskoulun jälkeen.

Kyselyyn vastanneet pitivät tärkeänä sitä, etteivät ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääneet nuoret vietä välivuottaan toimettomina. Vapaan oleilun sijasta nuorille tulisi heidän mielestään järjestää päivittäistä ryhmämuotoista toimintaa esimerkiksi työpaikoissa, työpaikoilla tai erilaisissa valmennuksissa. Ilman koulutuspaikkaa jääneillä nuorilla tulisi olla mahdollisuus valmentaviin opintoihin, joissa he pystyisivät kokeilemaan eri vaihtoehtoja sekä saisivat vertaistukea ja vahvistusta itsetunnolleen ryhmässä toimimisen kautta. Säännöllinen kotoa lähteminen nähtiin tärkeänä nuorten tulevaisuuden kannalta. Osa vastanneista piti kotona vietettyä välivuotta nuoren tulevaisuuden kannalta niin huonona vaihtoehtona, että he toivoivat välivuositöiden olevan nuorille pakollisia:

”Voisi perustaa ns. pakollisen Välivuosi-projektin alueellisena toteutuksena. Tällä varmistettaisiin se, että nuori ei jäisi kellumaan mihinkään ammatilliseen ja koulutukselliseen tyhjiin eikä hengaamaan mitään tekemättä huonoihin kaveriporukoihin. Välivuosi-projektin aikana testattaisiin nuori kyky-, kiinnostus- ja persoonallisuustestein, tutustuttaisiin ammatteihin, koulutuksiin, työelämän ja ammatillisen perustutkintokoulutuksen / lukion opiskelumaailmaan. Projektin aikana olisi mahdollisuus korottaa peruskoulun arvosanoja, oppia oppimaan oppimista, rytmittää työskentelyä tutustumiskäynnein ja mahdollisesti nuorten työpajajaksoin ja lopulta laadittaisiin JOPS, eli jatkoalhakeutumissuunnitelma.” K21

Nivelvaihettyötä tehdään oppilaitosten ohella esimerkiksi työvoimahallinnossa, sosiaalitoimessa, työpajoilla, nuorisotoimessa ja erilaisissa hankkeissa. Nivelvaiheen ohjauksen eräänä ongelmana on pidetty paikallisten palveluverkostojen toiminnan hajanaisuutta ja epäyhtenäisyyttä. Tavoitteeksi on asetettu palvelujen parempi koordinoi-

ti sekä yhteisten käytäntöjen muodostaminen. (Nuorten osallisuushankkeen käytäntöpakki.) Sektorihallinnon vuoksi ääritilanteissa samalla nuorella voi olla useita auttajia, jotka eivät välttämättä tiedä toisistaan, eivätkä näin ollen pysty koordinoimaan omaa toimintaansa. VaSkooli-projektin aikana tähän ongelmaan puututtiin muun muassa laatimalla prosessikuvaus turkulaisten nuorten ohjauksesta. Tavoitteena oli, että eri toimijoilla kuin myös nuorilla ja heidän vanhemmillaan on selkeä tieto palveluiden kentästä ja niiden sisällöistä. Näin nuori välttyy turhaan kiertämästä palvelusta toiseen. Hankkeen aikana saatiin lisäksi kehitettyä yhteistyötä paikallisten toimijoiden välillä sekä verkostoitumista koko seutukunnan alueella. (VaSkooli-projektin verkkosivut.)

Ilman opiskelupaikkaa jääneille nuorille on tarjolla useita eri vaihtoehtoja, joista saa lisätietoa esimerkiksi oman koulun opinto-ohjaajalta. Nuori voi osallistua toisen asteen jälkihakuun, hakea vuoden kestävään koulutukseen tai aloittaa työharjoittelun esimerkiksi nuorten työpajalla. Nivelvaiheen hyvien käytäntöjen kartoittamiseksi haastateltiin Kaarinan uraohjaajaa, etsivän työn suunnittelijaa ja työpaja Fendarin urasuunnittelijaa.

6.2 Nivelvaiheohjaus

6.2.1 Jälkiohjaus ja seuranta yläkouluissa

Nuorten seuranta nivelvaiheessa on vaihtelevaa ja riippuu kunnasta, jopa yksittäisten koulujen tai oppilaitosten ja opinto-ohjaajien aktiivisuudesta. Edes yhteishaussa mukana olevan koulutuksen osalta annettavaa jälkiohjausta ei ole selkeästi säädetty minkään viranomaisen tehtäväksi. Alle 17-vuotiaat peruskoulun suorittaneet työttömät nuoret eivät myöskään kuulu minkään järjestelmän piiriin. (Opetushallitus 2005a, 69.)

Kaikissa kyselyyn vastanneissa yläkouluissa seurataan oppilaiden jatko-opiskelupaikan saantia, 13 koulussa seuranta on systemaattista ja kolmessa satunnaisesti. Neljässä koulussa viidestä tiedetään, kuinka moni keväällä valmistuneista oppilaisista on syksyllä koulujen alettua vielä ilman opiskelupaikkaa. Tieto saadaan yleensä opinto-ohjaajalta. Opinto-ohjaaja antaa kaikissa kyselyyn vastanneissa kouluissa henkilökohtaista jälkiohjausta ilman opiskelupaikkaa jääneille nuorille heti yhteisvalin-

nan tulosten julkistamisen jälkeen. Yleensä opinto-ohjaaja päivystää koululla kesäkuussa, ja hänen luokseen saa tulla keskustelemaan erilaisista jälkihakuvaihtoehdoista. Joissain kouluissa opinto-ohjaaja soittaa kaikille, jotka eivät ole saaneet koulutuspaikkaa ja antaa ohjeita siitä, miten kannattaa toimia ja mistä voi kysellä vapaita paikkoja. Välillä rajanveto jälkiohjauksen vapaaehtoisuuden ja liiallisen puuttumisen välillä tuntuu vaikealta.

”Ja sitten mä oon jopa tehnyt sitä, et jos siellä on nuoria, jotka eivät mua tavoita tai eivät tule syystä tai toisesta tohon jälkiohjaukseen, niin mä oon jopa soittanut. Esimerkiksi viime kesänä mä soitin kaikille heille. Mut sekin on siinä rajoilla, niinku mä sanoin, mä koko ajan mietin sitä, et onko se jo liikaa. Koska mä tarjoan sen mahdollisuuden, että mä oon täällä paikalla ja annan apua. [...] Mut jos he eivät sitä apua halua, niin jos mä sitten soitan, niin onks se sitten vähän liikaa jo.” H3

Turun yläkouluista valmistuvat oppilaat saavat keväällä mukaansa lapun, jossa on muun muassa Ohjaamon ja kymppiluokkien yhteystiedot sekä tarkat ohjeet siitä, miten tulee toimia, jos jää ilman koulutuspaikkaa. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta saada jälkiohjausta myös oman koulunsa opinto-ohjaajalta. Esimerkiksi Turussa sijaitsevassa Raunistulan koulussa opinto-ohjaaja päivystää koululla kesäkuussa, ja hänen kanssaan saa tarvittaessa tulla juttelemaan.

”Opinto-ohjaaja seuraa sitä ja näille oppilaille kyl hän aika hyvin on saanu sen paikan. Mutta heille annetaan keväällä, näille yhdeksänneltä lähteville, hyvinkin tarkat ohjeet siitä, et miten toimia siinä tapauksessa, jos se haettu paikka ei tärppääkään. Et sen jälkeen on annettu niitä osoitteita, että mihin ottaa yhteyttä. Ja opinto-ohjaajakin on käytettävissä, mutta ei hän sillä tavalla varmastikaan kovin aktiivisesti seuraa sitä.”

Yhdessätoista koulussa (69 %) oppilailla on mahdollisuus saada ohjausta vielä syksyllä, mikäli ovat jääneet ilman opiskelupaikkaa tai keskeyttäneet toisen asteen koulutuksensa. Joissain yläkouluissa ollaan valmiita antamaan ohjausta jopa vuosien takaisille entisille oppilaille. Syksyllä annettava jälkiohjaus vaatii kuitenkin lähes poikkeuksetta nuoren omaa aktiivisuutta ja yhteydenottoa koululle. Vaikka koulut seuraisivatkin entisten oppilaidensa toisen asteen opintojen alkuvaihetta, he eivät yleensä ota itse yhteyttä esimerkiksi ammattikoulun syksyllä keskeyttäneisiin nuoriin. Ajatuksena on lähinnä se, ettei nuoria käännytetä pois, jos he tulevat itse apua pyytämään.

”Ne lähtee täältä pois, mut kyl me pidetään kuitenkin sillä tavalla, et jos tänne otetaan yhteyttä, niin kyllä täältä ohjataan. Eikä sillä tavalla sano- ta, että ei oo mitään asiaa tänne.” H6

Kahdessa yläkoulussa syksyllä annettavaan ohjaukseen ei ole resursseja, vaikka se olisi toivottavaa, ja kolmessa koulussa ollaan sitä mieltä, ettei asia enää kuulu peruskoululle. Näissä kouluissa vastuun ajatellaan loppuvan siihen, kun oppilaat saavat päättötodistuksensa ja siirtyvät toiseen oppilaitokseen.

”Kyl se on ammattikoulu sitten. Ei me niinkun koko elämänkaarelle”. H8

Vaikka yläkoulujen opinto-ohjaajat auttavat nuoria kesän aikana, kaikki eivät osaa käyttää tätä apua hyväkseen tai ovat tuen tavoittamattomissa (esimerkiksi matkoilla). Itsenäinen jälkihaku vaatii paljon tiedonhakuja ja soittelua oppilaitoksiin, ja nuorista voi tuntua vaikealta selviytyä tällaisesta yksin. Tällöin on tärkeää, että ilman opiskelupaikkaa jääneille nuorille on olemassa matalan kynnyksen ohjauspaikkoja, joihin he voivat hakeutua apua saadakseen. Nuorten osallisuushankkeen piirissä on mallinnettu kolme erilaista vaihtoehtoa jälkiohjauksen järjestämisestä. Pienellä paikkakunnalla jälkiohjauksesta huolehtimaan voidaan palkata erityinen nivelvaihekoordinaattori, joka toimii sekä nuoren palvelutarpeiden kartoittajana että linkkinä nuoren ja sopivan palvelun välillä. Mikäli erityistä nivelvaihekoordinaattoria ei ole mahdollista palkata, voidaan joku peruskoulujen opinto-ohjaajista vastuuttaa tekemään jälkiohjausta peruskoulun päättymisvuoden syksyyn saakka. Paikkakunnalla voi olla myös erilaisia ohjaamoja. Ohjaamot perustuvat joustavuuteen ja matalan kynnyksen periaatteeseen: ohjauspisteisiin voi tulla koska tahansa ja apua saa esimerkiksi opiskelupaikkojen jälkihakuun, urasuunnitteluun ja työharjoittelupaikkojen järjestämiseen. (Nuorten osallisuushankkeen käytäntöpakki.)

- VaSkooli-hankkeen puitteissa kehitetyt nivelvaiheohjauksen hyvät käytännöt tulisi ottaa käyttöön kaikissa Varsinais-Suomen kunnissa
- Koulujen ja ammattioppilaitosten tulisi sopia ohjauskäytännöistä ja -vastuista niin, että nuori ei jää missään vaiheessa jälkiohjauksen ulkopuolelle

6.2.2 Turun Ohjaamo

Turun nuorisotoimen yhteydessä toimiva Ohjaamo auttaa ja tukee ilman koulutuspaikkaa jääneitä 15–20-vuotiaita nuoria. Ohjaamosta nuoret saavat apua muun muassa yhteishaussa, jälkihaussa ja työharjoittelupaikkojen hakemisessa. Ohjaamon toiminta on vapaaehtoista, ja Ohjaamoon voi mennä myös yhdessä kaverin tai vanhemman kanssa. Ohjaamon työntekijät kiertävät kouluissa kevään aikana ja kertovat yhdeksäsluokkalaisille oppilaille toiminnastaan. Opintonsa keskeyttäneet nuoret saavat Ohjaamosta apua uuden opiskelupaikan hakemisessa, ja heille voidaan tarvittaessa järjestää työharjoittelupaikka. Alle 17-vuotiaat voivat päästä Turun kaupungille pisimmillään kolme kuukautta kestäviin työharjoittelusuhteisiin. Yli 17-vuotiaiden työharjoittelupaikat järjestetään työvoimatoimiston kautta. (Puhakka 2007, 49.)

Ohjaamon työntekijät tekevät yhteistyötä Turun ammatti-instituutin, alueen yläkoulujen, työpaja Fendarin, kaupungin opetuspalvelukeskuksen, työvoimatoimiston, Kohon, iltalukion ja nuorten vanhempien kanssa (Puhakka 2007, 50). Ohjaamon kehittäminen alkoi vuonna 2003, ja toiminta aloitettiin kesällä 2004 yhden työntekijän voimin. Suuren kävijämäärän vuoksi Ohjaamoon palkattiin toinenkin työntekijä, ja kevästä 2005 alkaen Ohjaamossa työskenteli kaksi työntekijää projektirahoituksella. Vuoden 2008 alusta Ohjaamon suunnittelijan työsuhde vakinaistettiin. (Opetushallitus 2007.)

Ohjaamon toiminnalle on luotu periaatteet, joita on tarkoitus noudattaa jokaisen nuoren kohdalla. Aluksi tehdään alkuhaastattelu, jossa käydään läpi nuoren kiinnostuksen kohteita, harrastuksia ja vahvuuksia sekä tehdään toimintasuunnitelma opiskelu- tai työharjoittelupaikan hakuun liittyen. Nuori allekirjoittaa haastattelussa läpikäytyt asiat ja antaa luvan ottaa yhteyttä vanhempiinsa. Alle 18-vuotiaan nuoren huoltajille ja myös hänen kanssaan mahdollisesti työskentelevälle sosiaalityöntekijälle kerrotaan Ohjaamossa suunnitelluista asioista. Ohjaamokäynnin jälkeen nuoriin pidetään säännöllisesti yhteyttä, vaikka lisäohjaus ei olisikaan enää tarpeen. (Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishanke 2008.)

Ohjaamon asiakkaana käy vuosittain hieman alle sata nuorta. Suurin ikäryhmä on 16–17-vuotiaat. Asiakkaista noin kolmasosa on maahanmuuttajanuoria. Vilkkainta on kesäkuussa ja elokuussa, jolloin jälkihakujen tekeminen on ajankohtaista. Heinäkuus-

sa Ohjaamo on suljettuna, joten on vaikea tietää olisiko näiden kahden vilkkaimman kuukauden välisenä aikana tarvetta henkilökohtaiselle ohjaukselle. Heinäkuussa myös koulut pitävät ovensa kiinni, joten nuorilla ei ole tässä kuussa mahdollisuutta saadasta ohjauksesta, mikäli ovat jääneet ilman koulutuspaikkaa ja havahtuvat selvittämään asiaa vasta heinäkuussa. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa todetaankin, että nivelvaiheessa oleville nuorille tarvitaan avoimin ovin toimivia ohjauspisteitä, jotka ovat auki myös virka-aikojen ulkopuolella, viikonloppuisin ja lomaaikoina (Karjalainen & Kasurinen 2006, 172).

Turussa ja Ohjaamon toiminta-alueella tulisi keskitetysti kerätä tiedot koulupudokkaista niin, että Ohjaamo voisi toimia myös aktiivisesti ja tarjota palveluitaan niille nuorille, jotka eivät syystä tai toisesta omatoimisesti sinne hakeudu.

6.2.3 Kaarinan uraohjausmalli

Kaarinan uraohjaaja auttaa ja ohjaa ilman opiskelupaikkaa jääneitä, opintonsa keskeyttäneitä tai keskeyttämistä harkitsevia kaarinalaisia nuoria⁵. Tavoitteena on ehkäistä nuorten sosiaalista syrjäytymistä ja opintojen keskeyttämistä sekä tukea nuorten siirtymistä toisen asteen oppilaitoksiin, jatko-opintoihin ja avoimille työmarkkinoille. Uraohjauksen avulla pyritään varmistamaan jokaiselle kaarinalaiselle perusopetuksen oppilaalle peruskoulun jälkeinen opiskelupaikka. Kaarinan uraohjaaja tekee tiivistä yhteistyötä niin perusopetuksen kuin ammatillisenkin opetuksen kanssa. Uraohjaaja kiertää loppukeväällä kaikissa Kaarinan 9. luokissa kertomassa tarjolla olevasta avustuksesta, jos nuori jää ilman opiskelupaikkaa. Uraohjaaja on tullut tutuksi myös alueen ammatillisissa oppilaitoksissa, ja yhä useammin oppilaitoksesta otetaan häneen yhteyttä keskeyttämisvaarassa olevan opiskelijan takia. Paitsi nuoria, uraohjaajan vastaanotolla käy nuorten mukana myös heidän vanhempiaan. Vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä eniten siinä vaiheessa, kun nuori on jäänyt ilman opiskelupaikkaa. Sosiaalitoimen kanssa uraohjaajalla on jonkin verran yhteisiä asiakkaita. Sosiaalitoimen kautta uraohjaajalle ohjautuu nuoria, jotka ovat alueen koulujen ja oppilaitosten tavoittamattomissa ja ovat sen vuoksi jääneet palvelun ulkopuolelle.

⁵ Tämän luvun lähteenä on käytetty Kaarinan uraohjaajan haastattelua.

Uraohjaus Kaarinassa aloitettiin VaSkooli-projektin yhteydessä vuonna 2005. Tällä hetkellä uraohjaus on osa Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry:n Ohjausväylä-projektia, jonka tarkoituksena on toteuttaa koulutustakuuta. Ohjausväylä kestää vuoden 2009 loppuun, ja sen rahoittajana toimii Raha-automaattiyhdistys. Uraohjauksen jatkumisesta vuoden 2009 jälkeen käydään neuvotteluja Kaarinan kaupungin kanssa. Ensi vuoden alusta myös Piikkiön kunta on osa Kaarinaa, jolloin uraohjaajan asiakaskunta mahdollisesti laajenee.

Asiakassuhde uraohjaajan luona alkaa nuoren tilanteen kartoittamisella. Ohjauksen lähtökohtana on nuoren oma motivaatio opiskeluun, jonka mukaan asetetaan tavoitteet ja räätälöidään keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Uraohjaajalla käyvät nuoret voidaan jakaa neljään asiakastyypin, joita ovat lisätukea ammatinvalintaan tarvitsevat peruskoululaiset, ilman toisen asteen opiskelupaikkaa jääneet jälkiohjattavat, keskeyttämistä harkitsevat toisen asteen opiskelijat ja opintonsa toisella asteella keskeyttäneet nuoret.

Peruskoululaiset Lisätukea ammatinvalintaan tarvitsevat ovat kaarinalaisia 9- ja 10-luokkalaisia ammatinvalinnastaan epävarmoja nuoria, jotka ohjautuvat uraohjaajalle koulunsa opinto-ohjaajan kautta. Opinto-ohjaajalla ei usein ole tarpeeksi aikaa auttaakseen näitä paljon tukea tarvitsevia nuoria, ja osa uraohjaukseen tulleista peruskoululaisista on erityisoppilaita, joille opiskelupaikan löytäminen voi olla vaikeaa. Lisätukea ammatinvalintaan tarvitsevia nuoria tuetaan henkilökohtaisen ohjauksen ja koulutuskokeiluiden avulla. Uraohjaaja mieltii oppilaan kanssa yhdessä, mitkä alat voisivat olla häntä kiinnostavia, ja miten realistiset mahdollisuudet alalle pääsyyn on. Kun alavalinta on selvinnyt, uraohjaaja järjestää nuorelle 1–2 päivän mittaisen koulutuskokeilun kyseisellä alalla. Uraohjaaja on oppilaiden mukana koulutuskokeiluissa tarvittaessa. Osa koulutuskokeilussa käyneistä nuorista saa tarvitsemaansa lisätietoa ja varmistuu alavalinnastaan. Osalle taas selviää koulutuskokeilun aikana, ettei ala olekaan sitä mitä hän oli kuvitellut. Myös tällainen ”väärän alan” koulutuskokeilu on tärkeä, koska silloin vältetään turhaan hakemasta sellaiseen koulutukseen, joka ei nuorta kiinnosta. Tätä asiakasryhmää uraohjaaja pitää helpoimpana ohjattavana, koska oli koulutuskokeilun tulos mikä tahansa, se vie oppilasta aina eteenpäin.

Jälkiohjattavat Suurin ohjattava ryhmä muodostuu yhteishaussa ilman opiskelupaikkaa jääneistä nuorista. Jälkiohjaukseen tulevia nuoria autetaan vapaiden opiskelupaikkojen etsimisessä ja hakemusten tekemisessä. Uraohjaaja saa peruskoulujen oppilaanohjaajilta yhteishaun tulokset, joiden pohjalta hän ottaa yhteyttä kaikkiin ilman opiskelupaikkaa jääneisiin nuoriin. Mikäli nuorella ei ole opiskelupaikkaa tai muita jatkosuunnitelmia tiedossa, uraohjaaja kutsuu nuoren luokseen ohjaustapaamiseen. Yksikään jälkiohjaukseen kutsuttu nuori ei ole vielä jättänyt tulematta. Jälkiohjaus ajoittuu kesäkuun alusta elokuun loppuun, jolloin uraohjaajan luona käy yleensä parisenkymmentä nuorta. Yhteishaun tulosten perusteella uraohjaaja varmistaa myös oppilaitoksilta, että paikan saaneet nuoret ovat aloittaneet opiskelun. Mikäli nuori ei ole opiskelua aloittanut, uraohjaaja ottaa häneen yhteyttä ja tiedustelee tilannetta. Uraohjaajalla on nykyään myös tunnukset sähköiseen yhteishakujärjestelmään, josta hän pystyy helposti tarkastamaan kunkin opiskelijan tilanteen.

Keskeyttämistä harkitsevat Hankalimpana asiakasryhmänä uraohjaaja pitää keskeyttämistä harkitsevia nuoria, koska heille on jo ehtinyt kerääntyä paljon rästisuorituksia ja poissaoloja. Uraohjaajan olisikin tärkeä saada tieto tällaisista opiskelijoista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska silloin vaikuttamismahdollisuudet olisivat paremmat. Usein uraohjaajaan ollaan yhteydessä vasta siinä vaiheessa, kun oppilashuoltoryhmä alkaa huolestua opiskelijan poissaoloista. Tilanteen edettyä näin pitkälle nuorta on usein vaikea motivoida muutokseen. Oppilaitoksessa pidettyjen kokousten ja puhuttelujen tuloksena opiskelijalle asetetaan usein hyvin tiukat rajat ja aletaan esimerkiksi vaatia sataprosenttista läsnäoloa oppitunneilla. Läsnäolopakon lisäksi hänen tulisi suorittaa rästiin jääneitä opintoja ja ottaa muita opiskelijoita kiinni. Tällaisessa tilanteessa opiskelijalta vaaditaan huomattavan paljon motivaatiota ja sitkeyttä opiskelun jatkamiseen. Usein kyseessä on jo lähtötasoltaan heikompi opiskelija, jolloin onnistuminen saattaa olla hankalaa.

Opintonsa keskeyttäneet Neljäs asiakasryhmä muodostuu opintonsa keskeyttävistä nuorista. Uraohjaaja saa oppilaitoksilta tiedon, mikäli joku kaarinalainen nuori keskeyttää opintonsa. Osa heistä on motivoinut löytämään itselleen uuden opiskelupaikan, mutta osaa keskeyttäneistä opiskelu ei innosta. Sellaiset keskeyttäneet nuoret, jotka eivät halua enää opiskella, siirtyvät yleensä jonkin toisen palvelun piiriin, eikä heitä voida uraohjauksen avulla auttaa. Keskeyttäneissä on näiden kahden tyyppin li-

säksi myös lyhytjännitteisiä ”jojoilijoita”, jotka ovat välillä motivoituneita ja välillä eivät. Keskeyttäneitä nuoria autetaan uuden opiskelupaikan hakemisessa, ja jos mieleistä opiskelupaikkaa ei löydy, heidät voidaan ohjata työvoimahallinnon palveluihin. Työvoimapalveluiden kautta nuori voi päästä työharjoitteluun tai työkokeiluun. Aluksi uraohjaaja käy nuoren kanssa läpi tämän kiinnostuksenkohteita. Tämän jälkeen käydään työvoimatoimistossa ja etsitään yhdessä yritys, jossa nuori voisi suorittaa harjoittelunsa. Työharjoittelu- ja työkokeilupaikkoja on tähän mennessä löytynyt kaikille halukkaille, ja kokemukset yrityksistä ovat olleet erittäin hyviä. Työharjoittelussa olevien nuorten kanssa keskustellaan säännöllisesti kouluttautumisen tärkeydestä. Tavoitteena on, että nuori hakee opiskelemaan seuraavassa yhteishaussa tai suorittaa tutkinnon vaihtoehtoisella tavalla.

Onnistumisen arviointia Kaarinassa noin 300 oppilasta saa vuosittain peruskoulun päättötodistuksen, ja heistä noin 30 jää ilman opiskelupaikkaa. Vuonna 2008 peruskoulun päättäneistä kaarinalaisista 31 nuorta ei päässyt opiskelemaan toisen asteen koulutukseen. Uraohjaaja soitti jokaiselle ja tarkisti tilanteen. Viidentoista nuoren kohdalla jatkosuunnitelmat olivat jo selvillä, eivätkä he tarvinneet jälkiohjausta. Näille nuorille uraohjaaja antoi yhteystietonsa ja pyysi ottamaan yhteyttä, mikäli tilanne muuttuu. Kuudentoista nuoren kanssa sovittiin tapaaminen uraohjaajan luona, ja heidän kohdallaan jälkiohjaus onnistui sataprosenttisesti. Suurin osa heistä sijoittui sellaiselle alalle, joka oli ollut heillä yhtenä hakuvaihtoehtona yhteishaussa, ja muutama meni ammattistarttiluokalle.

Keskeyttäneiden ohjaus onnistuu parhaiten niiden kohdalla, jotka ovat keskeyttäneet opintonsa väärän alavalinnan vuoksi. Tällaiset nuoret ovat yleensä motivoituneita hakemaan uudelle alalle, ja heidän kanssaan mietitään lähinnä sitä, miten yhteishaun ja uuden koulutuksen alkamisen välinen aika voitaisiin käyttää hyödyksi. Vaikeimmassa asemassa ovat sellaiset opintonsa keskeyttäneet nuoret, joilla on heikko peruskoulun päättötodistus tai erityisopetustausta. He kokevat teoria-aineiden opiskelun yleensä liian vaativana, eikä koulutuksen kolmivuotinen kestokaan heitä houkuttele. Jos ammattikoulu tuntuu nuoresta liian raskaalta vaihtoehdolta, uraohjaaja ehdottaa aikuis- tai työvoimakoulutuksena järjestettäviä lyhyempiä koulutuksia. Moni nuori pitää itsekkin tärkeänä edes jonkinlaista peruskoulun jälkeistä koulutusta. Aikuis- ja työvoimakoulutukseen on tietyt ikäraajat, joten niihin ei voi aina hakea suoraan. Kes-

keyttäneen nuoren polkua voidaan kuitenkin vähitellen rakentaa aikuiskoulutuksen suuntaan esimerkiksi työharjoittelujen kautta.

Uraohjaajan yhteydenottoihin suhtaudutaan positiivisesti, ja myös itse ohjaukseen ovat olleet tyytyväisiä niin nuoret kuin heidän vanhempansakin. Onnistumisessa tärkein tekijä on nuoren oma motivaatio – ilman sitä uraohjaaja ei voi tehdä paljonkaan nuoren avuksi. Uraohjauksesta kieltäytyneitä tai poisjättäytyneitä nuoria on vain muutama, joten yleisesti ottaen voidaan sanoa, että uraohjaus on onnistunut tavoitteissaan erittäin hyvin. Kaikki halukkaat ovat saaneet työharjoittelupaikan, ja jokaiselle ilman opiskelupaikkaa jääneelle kaarinalaiselle on jälkihaun kautta saatu järjestettyä nuorta kiinnostava opiskelupaikka.

- Kaarinan uraohjausmalli tulisi ottaa käyttöön niissä Varsinais-Suomen kunnissa, joihin se kunnan koon ja koulupudokkaiden määrän huomioon ottaen sopii
- Suurissa kunnissa asiaa voisi hoitaa uraohjaajien tiimi tai verkosto, ja pienemmissä kunnissa voisi toimia yhteinen uraohjaaja
- Toiminta tulee järjestää ja vastuuttaa niin, että se tavoittaa kunnan kaikki ilman koulutuspaikkaa jääneet ja keskeyttäneet nuoret heidän oma-aloitteisuudestaan riippumatta

6.3 Vuoden kestävät koulutukset

6.3.1 Peruskoulun lisäopetus

Peruskoulun lisäopetukseen eli kymppiluokalle voi hakea nuori, joka on saanut perusopetuksen päättötodistuksen kyseisenä tai edellisenä vuonna. Hakijat ovat samantasoisessa asemassa riippumatta siitä, kumpana vuonna he ovat päättäneet peruskoulun. Lisäopetukseen voi hakea yhteishaun tulosten jälkeen tai perusopetuksen päättötodistuksen saatuaan. Toisen asteen koulutukseen hyväksytyt nuoret voi saada lisäopetuspaikan vain, mikäli hän ei voi ottaa saatua opiskelupaikkaa vastaan terveydellisistä syistä johtuen. Lisäluokan oppilailta edellytetään täysipainoista ja tavoitteellista opiskelua, ja huomiota kiinnitetään erityisesti luvattomiin poissaoloihin, myöhästymisiin ja järjestyssääntörikkomuksiin. (Turun kaupunki 2008, Vaisaaren koulu 2008.)

Turun kaupungin perusopetuksen kaksi lisäluokkaa muodostetaan Rieskalähteen kouluun, mikäli niihin ilmoittautuu riittävä määrä ilman toisen asteen opiskelupaikkaa jääneitä nuoria. Yhdelle lisäopetusluokalle otetaan korkeintaan 30 oppilasta. Etusijalla ovat Turussa asuvat nuoret. (Turun kaupunki 2008.) Turun kristillisessä opistossa voi opiskella joko tavallisella kymppiluokalla tai kielitukikymppiluokalla. Kielitukikymppiluokalla raivataan kielen oppimisen esteitä erityisesti äidinkielessä, englannissa ja ruotsissa. (Turun kristillinen opisto 2008.) Raision Vaisaaren koulussa toimii lisäopetuksen JOPO-ryhmä. Valinnassa etusijalla ovat raisiolaiset nuoret, mutta myös muista Turun seudun kunnista voidaan ottaa oppilaita, mikäli ryhmässä on tilaa. (Vaisaaren koulu 2008.)

6.3.2 Ammattistartit

Neljässä tutkimukseen osallistuneessa ammattioppilaitoksessa järjestetään vuoden kestäviä ammatillisiin opintoihin valmistavia koulutuksia ilman toisen asteen koulutusta jääneille nuorille. Turun ammatti-instituutissa, Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa sekä Salon seudun ammattiopistossa järjestetään kolmenlaisia nivelvaihekoulutuksia: ammattistartteja, ammatilliseen perustutkintoon valmistavaa koulutusta maahanmuuttajille sekä valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta erityistä tukea tarvitseville nuorille. Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen maahanmuuttajien valmistava koulutus ei ala joka vuosi, esimerkiksi lukuvuonna 2008–2009 maahanmuuttajille suunnattua koulutusta ei järjestetä lainkaan. Sen sijaan Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa on oma lähihoitajatutkintolinja maahanmuuttajaopiskelijoille. AURA-instituutissa järjestetään neljää erilaista erityisopiskelijoille tarkoitettua ammatillisiin opintoihin valmistavaa koulutusta (AURA-instituutti 2008a).

Ammattistarttien suosio on kasvanut, ja hakijoita saattaa olla moninkertainen määrä aloituspaikkoihin nähden. Esimerkiksi Turun ammatti-instituutin ammattistartissa oli ensimmäisenä vuonna 16 aloituspaikkaa ja ainoastaan 12 hakijaa. Seuraavana vuonna aloituspaikkoja oli sama määrä, mutta hakijoita jo 80. Nuoret pitävät ammattistarttia yleensä tavallista kymppiluokkaa parempana vaihtoehtona, koska ammattistartissa saa vaihtaa opiskeluympäristöä, ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat ovat samanikäisiä ammattistarttilaisten kanssa. Kahdessa ammatillisen oppilaitoksen haastattelussa

rehtorit kuvasivatkin kymppiluokkaa oppilaiden näkökulmasta paikalleen jäämisenä ja ammattistarttia positiivisena ympäristönvaihdoksena ja uutena alkuna.

”Se varsinainen kymppiluokkakin on sitä samaa peruskoulua. Et siin on se ikävä puoli. Kun täs pääsee vaihtamaan koulua, vaihtamaan ympäristöä. Sit jos on vähän tämmösii koulukiusattuja ja muita, niin niille ympäristönvaihdos on todella tervetullut. Et pääsee ihan eri kouluun ja eri opettajien hoidettavaks. Ja sit voi kuitenkin sanoo, et on jo ammattikoulu.” H13

Ammattistartit voivat olla sisällöiltään erilaisia oppilaitosten painotuksista johtuen. Esimerkiksi Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen ammattistartissa voi opiskella vuorovaikutustaitoja sekä suorittaa hygieniapassikoulutuksen ja ensiavun yksöskurssin. Ammattistartin sisällöissä joustetaan kunkin oppilaan kohdalla, eikä kaikkien tarvitse suorittaa samoja kursseja. Työssäoppimisjaksojen aikana ammattistarttilaiset eivät ole työssäoppijoita vaan työelämään tutustujia. Heiltä ei edellytetä, että he osaisivat jo tehdä jotain, vaan he ovat työpaikoilla kokeilemassa, miltä työelämä tuntuu. Ammattistartin käyneet löytävät yleensä oman alansa työelämään ja eri koulutusaloihin tutustumisen kautta ja pääsevät useimmiten jo heti seuraavana syksynä opiskelemaan.

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus on tarkoitettu 16–25-vuotiaille maahanmuuttajille, joilla on riittävä suomen kielen taito. Koulutuksen tavoitteena on antaa nuorille riittävät kielelliset, kulttuuriset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Suomen kielen opintojen osuus on noin puolet koulutuksesta. Maahanmuuttajanuoret eivät kieliongelmiensa vuoksi pärjää ammatillisten oppilaitosten pääsykokeissa yhtä hyvin kuin äidinkielenään suomea puhuvat, ja pääsykokeiden lisäksi heidän täytyy läpäistä kielitesti. Välillä edes maahanmuuttajien valmistava koulutus ei auta kielitestin läpäisemisessä. Valmistava koulutus on ainoastaan vuoden pituinen, eivätkä kaikki ehdi siinä ajassa oppia kielitestin tasoista suomea. Tällaisessa tilanteessa Turun kaupungilla ei ole enää tarjota näille maahanmuuttajille mitään. Kun on yhden valmentavan koulutuksen käynyt, samanlaista koulutusta ei voi käydä enää toistamiseen.

”Et sen takia me ollaan mietitty sitä, että pitäis miettiä siinä vaiheessa, kun niitä valitaan, että kovin huonol kielitaidolla ei otettais sinnekään. Et ne sais parannettua kielitaitoa jossain muussa ensin, ja sitten tulee tähän

valmistavaan koulutukseen, jotta sit tie olis auki eteenpäin. Koska nyt tulee monel se tilanne, että sit ei oo mitään. Ja se on hirveen ongelmallinen tilanne. Et sit me saadaan näit Hansakortteli-poikia niistä. Ei ne sitä omaehtoisesti sitä kieltä kuitenkaan opiskele. Ne on niis omis joukoissaan, ja sillan se kielitaito jää tietysti väkisin. Et siinä kohtaa ei oo niinkun tarjota mitään. Ja se on mun mielest aikamoinen väliinpuotoajien joukko se, joka sen jälkeen ei pääse jatsoon.” H13

Valmentava ja kuntouttava koulutus on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville nuorille, jotka tarvitsevat tavallista enemmän aikaa ammatinvalintaan ja peruskoulutaitojen vahvistamiseen. Valmentavaan koulutukseen otettavilla nuorilla on yleensä jokin diagnosointi, esimerkiksi ADHD tai kehitysviivästymä, ja osa heidän opinnoistaan on mukautettuja. Koulutuksessa nuori saa valmiuksia ammatilliseen koulutukseen, työhön sijoittumiseen ja elämänhallintaan.

- Perinteisten kymppiluokkien sisältöjä ja toimintakäytäntöjä tulisi uudistaa ja tehdä tiiviimpää yhteistyötä ammattistarttien kanssa
- Ammattistarttiluokkia tulisi lisätä ja vakinaistaa

6.4 Etsivä työ Turun alueella

Valtion talousarviossa on vuodelle 2008 osoitettu 2,5 miljoonan euron määräraha nuorten työpajatoimintaan liittyvään etsivän työn ammattilaisten palkkaukseen. Valtionapua myönnettiin 54 hankkeelle, joissa toimii yhteensä 56 työparia. Suurin yksittäinen avustus myönnettiin Turun kaupungille. Varsinais-Suomen alueella rahoitusta saivat Turun kaupunki (Etsivät), Loimaan kaupunki (Elämäilo), Naantalın kaupunki (Kiikari), Sosiaalipalvelusäätiö Raina ja Åbo Kringlan rf (Akilles). (Opetusministeriö 2008a.)

Etsivää työtä tehdään työpareina. Turun kaupunki on palkannut hankkeeseen neljä nuorisotyön ammattilaista. Heidän tehtävänä on tavoittaa sellaisia alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, ja jotka tarvitsevat tukea julkisen sektorin palveluissa tai ovat vaarassa syrjäytyä. Tarkoituksena on motivoida nuoria esimerkiksi työpajatoiminnan kautta opiskelemaan tai työelämään. Etsivän työn avulla voidaan aiempaa paremmin turvata palvelujen saatavuus sellaisille nuoril-

le, joilla ei ole riittävästi omaa aloitekykyä hakeutua erilaisten palvelujen piiriin. Toiminnalle on tarvetta, sillä arvioiden mukaan 10–14 prosenttia 16–24-vuotiaista suomalaisnuorista on ilman työtä tai opiskelupaikkaa. Turun seudulla tämä merkitsee tuhansia nuoria. (Turun Sanomat 2008.)

Etsivän työn hanke on Turussa vasta aluillaan⁶. Rahoitus hankkeeseen saatiin jo toukokuussa (2008), mutta neljän etsivää nuorisotyötä tekevän ohjaajan työsuhteet alkoivat vasta heinäkuun lopulla. Etsivää työtä tehdään arkisin kello kymmenen ja kuuden välillä, ja tavoitteena on tukea nuorten elämänhallintaa sekä ohjata heitä koulutukseen, työhön, työpajalle tai muiden palveluiden pariin. Etsivää nuorisotyötä tekevien ohjaajien työparit ovat vielä neuvotteluasteella, mutta hankkeessa tulee toimimaan neljä työparia. Etsivään työhön ei ole Suomessa varsinaista koulutusta, koska kyseessä on melko uusi työmuoto. Hankkeeseen palkatut henkilöt ovat työskennelleet aiemmin työpajalla, katutyössä tai nuorisotoimimessa, ja heillä on nuorisualan koulutusta. Etsivät työntekijät kokoontuvat joka toinen viikko työpaikkakokouksessa, ja lisäksi heille on alettu suunnitella säännöllistä työnohjausta, koska työ on henkisesti raskasta.

Opetusministeriön määrittelemän etsivän työn kohderyhmänä ovat 15–28-vuotiaat nuoret, mutta Turun etsivässä työssä keskitytään lähinnä yli 18-vuotiaisiin, joista osa on saattanut olla jo useita vuosia tekemättä mitään. Kohderyhmän nuorilla on monenlaisia ongelmia, usein samantyyppisiä kuin työpaja-asiakkaillakin. Osalla on päihde- tai mielenterveysongelmia, ja joidenkin ongelmana on yksinkertaisesti se, etteivät he ole saaneet valmistumisensa jälkeen töitä. Jotkut nuoret saattavat olla myös sosiaalisesti eristäytyneitä ja viettää aikaansa lähinnä tietokone- tai pelimaailmassa. Tärkeäksi kohderyhmäksi on noussut yksin maahan tulleet nuoret turvapaikanhakijat. Näiden nuorten kohdalla tarpeet ovat erittäin moninaiset, lähtien yksinäisyyden poistamisesta, harrastustoiminnasta, tukiverkoston luomisesta, kielen oppimisesta ja työelämään sijoittumisesta. Turvapaikanhakijoiden tarpeisiin on vaikea vastata, koska suomen kielen kurssit eivät riitä alkuunkaan kaupungissa, ja asutokysymys on suuri haaste. Tulkkauksen tarve on noussut esiin jo usein. Nuoret turvapaikanhakijat ovat hyvin motivoituneita parantamaan elämäntilannettaan ja innokkaita pääsemään kiinni työelämään sekä suomalaiseseen yhteiskuntaan. Tätä intoa olisi äärimmäisen tärkeä saada

⁶ Tämän luvun lähteenä on käytetty etsivän työn suunnittelijan haastattelua.

tuettua heti alkuvaiheessa, jotteivät nuoret turhaudu ja passivoidu, kun mitään ei halusta huolimatta tapahdu.

Etsivän työn yhteistyötahoja ovat Turun ammatti-instituutti, iltalukio, Ohjaamo, Koko, työvoimatoimisto, työpajat, erilaiset järjestöt ja nuorten vanhemmat. Ammatti-instituutin urasuunnittelijat ottavat etsivää nuorisotyötä tekeviin ohjaajiin yhteyttä, mikäli huomaavat jonkun opiskelijan olevan keskeyttämisvaarassa. Tarkoituksena olisi saada keskeyttämisuhan alla olevat opiskelijat siirrettyä etsivää nuorisotyötä tekevien työntekijöiden ohjaukseen ennen kuin he lopettavat opiskelunsa kokonaan. Tällä tavoin pystyttäisiin estämään keskeyttäneiden opiskelijoiden katoaminen ja tyhjän päälle joutuminen. Kontaktin saaminen näihin nuoriin saattaa kuitenkin olla vaikeaa, koska etsivän nuorisotyön ohjaajat ovat nuorille tuntemattomia, eikä luontevia yhteydenottokeinoja ole aina helppoa keksiä. Yhteistyökuviot Ohjaamon kanssa eivät ole vielä täysin selvillä, mutta tarkoituksena olisi alkaa tehdä yhteistyötä Ohjaamon asiakkaiden kanssa. Tavoitteena olisi myös ottaa yhteyttä sellaisiin koulupudokkaisiin, jotka eivät oma-aloitteisesti ole hakeutuneet Ohjaamoon. Vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä lähinnä alaikäisten nuorten kohdalla. Muutama äiti on myös ottanut yhteyttä etsivän nuorisotyön ohjaajiin ja pyytänyt heiltä apua lapselleen.

Katutyötä tehdään parina päivänä viikossa muutaman tunnin ajan, ja tähän mennessä sitä on tehty vain Turun keskustan alueella. Kadulla työskennellessään etsivää nuorisotyötä tekevät ohjaajat tunnistaa Nuorisoasiainkeskuksen henkilökortista. Varsinaista katutyötä on tätä kirjoitettaessa tehty vasta kuukauden ajan, ja tänä aikana on tavoitettu noin 30 kohderyhmään kuuluvaa nuorta. Jokainen tapaaminen pyritään kirjaamaan ylös. Joskus nuoret kertovat työntekijöille nimensä ja yhteystietonsa, mutta nuori voi halutessaan pysyä myös anonyyminä. Jokaisella työntekijällä on oma päiväkirjansa, johon kirjataan jokaisen tapaamisen osalta, mitä kunkin nuoren kanssa on sovittu ja tehty.

Nuoret ovat suhtautuneet etsivää nuorisotyötä tekeviin ohjaajiin positiivisesti, ja suurin osa on ollut myös halukkaita yhteistyöhön heidän kanssaan. Ohjaajat antavat nuorille osittain samankaltaista yksilöohjausta kuin työpajoilla. Keskusteluissa selvitetään nuoren kiinnostuksenkohteita, harrastuksia ja terveydentilaa sekä yritetään selvittää, mikä olisi nuoren kannalta paras jatkotoimenpide. Keskustelut ovat aina luottamuksel-

lisiä ja pysyvät vain nuoren ja ohjaajan tietona. Mikäli tiedonsiirto viranomaisten kanssa koetaan tärkeäksi, kirjoitetaan nuoren kanssa lupalappu, jossa hän antaa suostumuksensa kertoa häntä koskevia tietoja eteenpäin. Ohjausreitit ovat aina yksilöllisiä ja perustuvat nuorten omiin tarpeisiin, toiveisiin ja tavoitteisiin. Osa nuorista tarvitsee mielenterveyspalveluja, osa haluaa työharjoitteluun tai työpajalle. Joidenkin nuorten kanssa voidaan alkaa etsiä opiskelupaikkaa tai työtä. Etsivän työn hankkeessa on alettu kehittää uudenlaisia tapoja nuorten kohtaamiseen. Suunnitteilla on luvallinen graffitiseinä, johon nuoret saisivat tulla vapaasti maalamaan graffiteja. Etsivän nuorisotyön ohjaajat saisivat graffitiseinästä luontevan työskentelyalueen, jossa tavata ja solmia kontakteja kohderyhmänsä nuoriin. Lisäksi on mietitty keinoja, joilla etenkin hiltajaisia ja kotona viihtyviä nuoria voitaisiin tavoittaa internetin kautta.

Etsivän työn haasteita ovat vaikeasti tavoitettavissa olevat nuoret ja resurssien riittävyys. Nuoret ovat löytäneet etsivän nuorisotyön palvelut yllättävän nopeasti ja asiakkaita tulee jatkuvasti lisää. Tarve palvelulle on selvästi suuri ja resurssien riittävyys huolettaa jo nyt. Yleensä nuoret ovat tyytyväisiä siihen, että saavat apua, mutta nuorilla on myös mahdollisuus torjua etsivän nuorisotyön ohjaajien kontaktirytykset. Etsivän nuorisotyön ohjaajilla ei ole mitään keinoja eikä haluakaan pakottaa nuorta ottamaan ohjausta vastaan, mutta välillä tuntuu pahalta jättää nuori tyhjän päälle. Tällaisessa tilanteessa nuorelle annetaan etsivää nuorisotyötä tekevien ohjaajien yhteystiedot ja kysytään, voiko häneen olla vielä yhteydessä ja kysellä kuulumisia.

Etsivään työhön saatu rahoitus loppuu vuoden 2009 toukokuun lopussa, mutta sitä saadaan luultavasti lisää. Tämän noin vuoden pituisen kokeiluvaiheen jälkeen ollaan paremmin selvillä siitä, miten kauan aikaa yksi asiakkuus vaatii ja miten hyvin nuoria pystytään eri keinoin tavoittamaan. Kokeiluvaiheesta kirjoitetaan opetusministeriölle raportti, josta selviää tavoitettujen nuorten taustatiedot, asiakassuhteiden kestot, nuorten yhteistyöverkostot ja nuorten sijoittuminen ohjaussuhteen jälkeen.

- Etsivä työ tulisi vakiinnuttaa koko maakunnassa kaikkein vaikeimmin tavoitettavien ja muun ohjauksen ulkopuolelle jääneiden nuorten auttamismuodoksi
- Etsivän nuorisotyön ohjaajille tulisi järjestää säännöllistä työhöjausta ja etsivään työhön liittyvää koulutusta

6.5 Työpajatoiminta vaihtoehtona, kun koulu ei maita tai suju

6.5.1 Turun työpaja Fendari

Fendari on Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksen ylläpitämä työtoimintaa tarjoava paja työttömille 16–25-vuotiaille turkulaisnuorille⁷. Pajatoiminnan tavoitteena on kehittää ja ylläpitää nuorten ammattitaitoa, antaa mahdollisuuksia tutustua eri ammattialoihin sekä edistää nuorten elämänlaatua ja lisätä heidän hyvinvointiaan. Työpaja Fendari tarjoaa työtoimintaa kerrallaan enimmillään 38 työttömälle nuorelle, ja vuosittain pajalla työskentelee noin 135–150 nuorta. Työpajajaksot alkavat nonstoppina, ja niiden kesto vaihtelee yksilöllisesti nuorten elämäntilanteen mukaan. Keskimääräinen pajajakso on kaksi ja puoli kuukautta. Lyhimmät jaksot ovat peruskoululaisten tet-viikkoja, ja pisimmillään pajajakso voi kestää jopa puolitoista vuotta. Nuoret ohjautuvat työpajoille yleensä työvoimatoimiston, työpalvelukeskuksen, sosiaalitoimen, toisen asteen oppilaitosten tai Ohjaamon lähettäminä. Suurin osa tulee pajalle työharjoitteluun. Seuraavaksi suurimmat kävijäryhmät ovat työkokeilijat ja Koho-harjoittelijat. Lisäksi pajalla voi olla kuntouttavassa työtoiminnassa tai palkkatukijaksolla.

Pajalle tulemisen syyt vaihtelevat nuoren elämäntilanteen mukaan. Osa tulee pajalle hakemaan työkokemusta ja osa vahvistamaan elämäntilanteen hallintataitojaan. Hyvän työllisyystilanteen myötä työttömiä, mutta kuitenkin ammattiin valmistuneita, nuoria oli tutkimushetkellä vähän, sillä töitä sai vielä suhteellisen helposti. Suurin osa (80 %) Fendarin asiakkaista onkin suorittanut ainoastaan peruskoulun, ja vain viidenneksellä on ammattikoulun tai lukion päättötodistus. Osa on jäänyt yhteishaussa ilman opiskelupaikkaa ja tulee pajalle hakemaan työkokemusta ja tekemistä. Pajalla työskentely lasketaan työkokemukseksi ja siitä saa pisteitä yhteishaussa, jolloin toivealalle pääsy voi helpottua. Maahanmuuttajanuorilla kieliongelmat ovat suurin este opiskelemaan pääsyyllä. Maahanmuuttajien osuus pajanuorista ei silti ole suuri; vuosittaisesta noin 150 asiakkaasta suunnilleen 15 on maahanmuuttajia. Pajalle tulon syynä voivat olla myös alanvalintaongelmat, joita yritetään selvittää uraohjauksen avulla. Nuori on saattanut keskeyttää useammassakin toisen asteen koulutuksessa löytämättä itselleen sopivaa alaa. Osa työttömistä ja ammattikouluttautumattomista nuorista tulee pajalle

⁷ Tämän luvun lähteenä on käytetty työpaja Fendarin urasuunnittelijan haastattelua.

ikään kuin pakotettuina, koska he eivät muuten saa työmarkkinatukea. Aluksi tällaiset nuoret saattavat kapinoida muutaman päivän, mutta sopeutuvat lopulta hyvin huomattuaan toiminnan rauhallisen tahdin ja mahdollisuuden saada paljon henkilökohtaista ohjausta.

Työpajatoiminnan pääelementtinä on työn tekeminen ja siihen liittyvät työssäolon säännöt. Fendarissa on yhteensä seitsemän erilaista työpajaa (puu-, tekstiili-, kädentaito-, maalaus-, korjaus-, retki- ja venepaja), joista nuori saa valita mieleisensä. Ammatillakohtaisissa töissä nuoria ohjaavat ammattitaitoiset työpajaohjaajat. Työtehtävät mitoitetaan yksilöllisesti kunkin nuoren osaamistason mukaan. Pyrkimyksenä on, että kaikki saisivat osallistua mahdollisimman monenlaiseen työhön. Pajalla tehtävät työt voivat olla nuorisotoimen tai kaupungin sisäisiä töitä, ulkopuolisten asiakkaiden tilaamia tai pajan omaa tuotantoa.

Työpajaohjaajien lisäksi pajalla työskentelee urasuunnittelija ja kaksi nuorisotyöntekijää, jotka antavat nuorille yksilöohjausta tarpeen mukaan. Urasuunnittelija auttaa nuoria työnhaku- ja koulutuskysymyksissä. Urasuunnittelijan tehtävänä on saada pelkän peruskoulun varassa olevat nuoret kiinnostumaan opiskelusta. Nuoret ovat välillä liiankin innokkaita menemään suoraan peruskoulusta töihin, ja heitä täytyy houkutella suorittamaan ensin ammatillinen perustutkinto. Osa asiakkaista taas on jo niin vanhoja, ettei heitä kiinnosta mennä ammattikouluun opiskelemaan 16-vuotiaiden kanssa. Tällaisille nuorille yritetään markkinoida esimerkiksi työvoima- tai aikuiskoulutusta. Oppisopimus on työpajan asiakkaille usein liian vaativa vaihtoehto, koska se edellyttää paljon itsenäistä opiskelua. Nuorisotyöntekijöiden tehtäviin kuuluvat nuorten vastaanotto ja perehdytys, yksilöohjaus, elämänhallinnan tukeminen, verkostotyö, palveluohjaus, harrastus- ja vapaa-ajan toiminta, leiri- ja retkitoiminta sekä asiakasseuranta pajajakson jälkeen. Pajajakso alkaa nuorisotyöntekijän haastattelulla, jossa kartoitetaan nuoren tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita. Haastattelun aikana nuori perehdytetään Fendarin toimintaan, ja hän asettaa itselleen tavoitteet, jotka haluaa saavuttaa. Pajajakson tavoitteita voivat olla ammatinvalinnan selkiyttäminen, työkokemus, ohjaus mahdollisen kurssi-, koulutus- tai työpaikan löytämiseksi, elämänhallinnan taitojen kehittäminen, ammatillisten opintojen suorittaminen pajalla tai työkyvyn arviointi. Asetettuja tavoitteita tarkastellaan pajajakson aikana, ja niitä voidaan tarvittaessa muuttaa tai päivittää. Yksilöohjausta on yleensä eniten pajajakson alku- ja loppuvai-

heissa; pajatyo-skentelyn alussa nuorta tuetaan pajalle sitoutumisessa ja jakson lopulla nuorta ohjataan opiskelu- tai tyopaikan hakemisessa.

Fendari järjestää pajanuorille tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin ja työpaikkoihin sekä työnhakukursseja. Lisäksi on tarjolla viriketoimintaa. (Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus 2007.) Pajajaksoon voi kuulua erilaisia lyhytkursseja, kuten ensiaputaitoja tai ruuanlaittoa. Suuri osa pajanuorista ei harrasta aktiivisesti liikuntaa, joten heille annetaan mahdollisuus tutustua erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin liikuntalajikokeilujen kautta. Muuta viriketoimintaa ovat teatterikäynnit ja Varsinais-Suomen pajojen väliset pajaolympialaiset. Osa viriketoiminnasta järjestetään työajalla ja osa työajan ulkopuolella. (Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus 2008.)

Työpaja Fendarin yhteistyötahoja ovat toisen asteen oppilaitokset, erityisesti Turun ammatti-instituutti, työvoimatoimisto, työvoimapalvelukeskus, Koho-toiminta, sosiaalitoimi, Ohjaamo ja alle 18-vuotiaiden nuorten vanhemmat. Nuorille, joilla on esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmia, haetaan yhteistyötahojen kanssa sopivat hoitopolut ja pyritään pitämään nuori samanaikaisesti työpajalla. Ammattioppilaitosten urasuunnittelijat ohjaavat opintonsa keskeyttäneitä tai keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita työpajalle. Nuoren kanssa voidaan esimerkiksi sopia vuoden tai puolen vuoden pituisesta työpajajaksosta, jonka jälkeen hänellä on mahdollisuus palata takaisin opintojen pariin. Ongelmana on, etteivät opiskelijan opinnot etene työpajajakson aikana. Fendarissa ollaankin parhaillaan rakentamassa alueen ammatillisten oppilaitosten kanssa käytäntöä, jossa nuoret saisivat hyväksiluettua työpajalla oppimiaan asioita ammatillisessa koulutuksessa. Tällaisesta toimintatavasta olisi apua etenkin sellaisille nuorille, joille teoriaopetus on vaikeaa. Ajatuksena on, että nuori olisi kirjoilla jossain ammatillisessa oppilaitoksessa, mutta voisi suorittaa opintoja työpajalla käytännön työssä. Oppilaitosten tulisi kuitenkin sisäistää työpajojen tilaaja-tuottaja -rahoitusmalli ja antaa työpajoille jotain korvausta näistä työpajalla suoritetuista opinnoista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisytöimiä arvioineen Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomuksessa todettiin, että koulut ja oppilaitokset eivät aina tunnusta työpajaa tasavertaiseksi toimijaksi. Oppilaitokset ovat esimerkiksi lähettäneet opiskelijoita työpajoille, mutta eivät ole maksaneet palvelusta. Tarkastusviraston tutkimuksessa tämä koettiin työpajoilla siten, että ”työpajat tekevät työn ilmaiseksi, samalla kun koulu pitää edelleen valtiosuuden”. (Valtiontalouden tarkastusviras-

to 2007, 72.) Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on suhteellisen vähäistä, koska suurin osa nuorista on yli 18-vuotiaita. Alle 18-vuotiaiden kohdalla ollaan yhteydessä vanhempiin esimerkiksi yhteishakuun liittyvissä asioissa ja erilaisissa kotona tai työpajalla syntyneissä ongelmatilanteissa.

Fendarin toimintaa arvioidaan muun muassa onnistumis- ja sijoittumisprosentilla. Onnistumisprosentin osalta tavoitteena on, että 72 % nuorista onnistuu pajajaksollaan eli saavuttaa asetetut tavoitteet ja jatkaa pajajakson jälkeen joko koulussa, työssä tai muussa toimenpiteessä. Vaikka nuori jäisikin työttömäksi, jakso voi olla onnistunut, mikäli tavoitteet saavutetaan. Pajajakson etenemistä seurataan yksilöhaastatteluilla ja tavoiteseurannalla. Onnistumisen arviointiin osallistuvat nuori itse, nuorisotyöntekijä, urasuunnittelija, ohjaaja ja mahdollisesti myös nuoren lähettämä taho. Vuonna 2007 onnistumisprosentti oli 75. Tyttöjen onnistumisprosentti oli 83 ja poikien 67. Noin puolet jaksoista päättyi sovittuna ajankohtana ja puolet keskeytyi. Keskeytyneistä jaksoista hieman yli puolet oli onnistuneita. Sijoittumisprosentin osalta vuoden 2007 tavoitteena oli, että nuorista 57 % sijoittuu välittömästi työpajajakson jälkeen kouluun, kurssille, töihin, työharjoitteluun tai muuhun toimenpiteeseen. Tavoite ylittyi, kun sijoittumisprosentiksi saatiin 66. (Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus 2008.) Suurin osa lähtee pajajakson jälkeen opiskelemaan, osa menee suoraan töihin ja osa jää työttömäksi. Muutama ohjautuu johonkin muuhun toimenpiteeseen, ja osa vain katoaa. Kadonneita nuoria on vuosittain noin viisitoista. Osa kadonneista ilmoittautuu työvoimatoimistoon tai sosiaalitoimeen, mutta osa jää kateisiin. Nämä nuoret ovat suuri ongelma, koska he eivät ole enää minkään palvelun piirissä. Näistä nuorista ei tiedetä mitään, eivätkä he saa todennäköisesti mistään myöskään toimeentuloa.

- Eri ammattialojen työpajaohjaajat tarvitsevat lisää nuorten ohjaamiseen liittyvää koulutusta
- Työpajalla suoritettujen opintojen korvaamiseen ammatillisessa oppilaitoksessa tulisi luoda yhtenäinen järjestelmä

6.5.2 Varsinais-Suomen työpajat

Kuten luvussa 3.2 mainittiin, alkoi työpajatoiminta Suomessa jo 1980-luvulla. Varsinais-Suomen alueella on tällä hetkellä useita nuorten työpajoja, joista osa on kunnan omia ja osa seutukunnallisia. Suurin osa tässä raportissa esiteltävistä työpajoista on tarkoitettu alle 25-vuotiaille nuorille, mutta varsinkin pienemmällä paikkakunnilla toimintaan on otettu mukaan myös pitkäaikaistyöttömiä aikuisia. Tämä saattaa johtua siitä, että työttömiä nuoria ei työtilanteen parannuttua ole enää tarpeeksi työpajan ylläpitämiseen. Mikäli työpajan ikähaarukka on viidestätoista kuuteenkymmeneen, yhteisiä toimintamuotoja saattaa olla vaikea löytää. Esimerkiksi vapaa-ajan harraste- ja retkitoimintaa voi olla vaikeaa järjestää tällaisella ryhmällä. Työtaitojen oppimisessa paljon työkokemusta omaavista pitkäaikaistyöttömistä voi olla nuorille hyötyä, mutta mikäli näiden aikuisten asenne työntekoon tai koulutukseen on negatiivinen, se tarttuu helposti myös nuoriin. Turun työpaja Fendarissa pidetään vahvuutena sitä, että toiminta on tarkoitettu ainoastaan alle 25-vuotiaille ja on nuorisotoimen alaista. Näin työpaja ei profiloitu esimerkiksi sosiaalitoimen alaisuuteen, ja pajalla voidaan järjestää juuri nuorille suunnattua viriketoimintaa.

Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry on perustettu vuonna 1993, ja se ylläpitää työpajaa ja pajakoulua. Työpaja tarjoaa työtä keittiössä, kotipalvelussa, kuljetuksessa, autokorjaamossa ja taidepajassa. Pajakoulu on Valkeavuoren koulun yhteydessä toimiva pienryhmä, joka on tarkoitettu koulunkäyntiinsä ja elämänhallintaansa tukea tarvitseville yläkoulun oppilaille. Oppimismenetelmät perustuvat toiminnallisuuteen ja oppilaiden erilaisiin oppimistyyliin. Pajakoulun olennaisena osana ovat työharjoittelut, pajatyöt ja leirikoulutoiminta. (Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry 2008.)

Naantalın Tuunari-paja tarjoaa työttömille tai vailla opiskelupaikkaa oleville nuorille työharjoittelupaikan. Pajassa tehdään käsityönä lahja- ja käyttöesineitä muun muassa keramiikasta, tekstiileistä ja puusta. Tuotteet valmistetaan pääasiassa käytetyistä materiaaleista kestävän kehityksen periaatteiden mukaan. Myös pieniä kodin huonekaluja ja esineitä voidaan kunnostaa tai muokata. Tuunari-pajan yhteydessä toimivassa myymälässä myydään nuorten itse valmistamia ja ”tuunaamia” tuotteita. Nuoret voivat toimia myös kädentaitojen apuohjaustehtävissä lasten iltapäiväkerhoissa ja kädentaitopajoissa. (Naantalın kaupunki 2008.)

Raision työpajoilla työskentelee vuosittain noin kolmekymmentä ammatillista koulutusta ja/tai työkokemusta vailla olevaa 17–25-vuotiasta nuorta. Raision puutyöpajassa kunnostetaan huonekaluja ja tehdään pienimuotoisia tilaustöitä. Käsityöpajalla voi teettää uutta tai korjauttaa vanhaa. (Raision kaupunki 2008.)

Laitilan Nuorisoverstas ry tarjoaa työtä atk-, keramiikka-, metalli- ja puupajalla sekä kierrätyskeskuksessa. Laitilan työpajayhdistys perustettiin jo vuonna 1986, joten se on Suomen vanhin yhdistyspohjainen työpaja. Kerran viikossa työpajalla järjestetään mielekkään tekemisen päivä, jolloin ohjelmana on esimerkiksi taidepajatoimintaa, koulutustilaisuuksia, liikuntaa tai tutustumiskäyntejä. Mielekkään tekemisen päivien tarkoituksena on elämänlaadun ja sosiaalisten taitojen parantaminen ryhmätyöskenteilyn avulla sekä uusien kokemusten ja mahdollisuuksien äärelle ohjaaminen. (Laitilan Nuorisoverstas ry 2008.)

Liedon kisällikellari aloitti toimintansa vuonna 1994. Pajassa tehdään töitä yksityisille henkilöille, yrityksille ja kunnan eri yksiköille. Kisällikellarin töihin kuuluvat kierrätystoiminta, puutyöt, metallityöt, ompelu, media ja kuljetukset. Mediapajassa tehdään Kisällikellarin omia esittelyvideoita, kuvataan erilaisia tapahtumia ja editoidaan kuvauksia. Metallipajassa kunnostetaan kierrätykseen tuotuja vanhoja pesukoneita, polkupyöriä, ruohonleikkureita jne. Ompelimossa tehdään korjausompelutöitä ja puupajassa kunnostetaan huonekaluja. Kisällikellarin kierrätys- ja ompelimomyymälässä myydään kodintekstiilejä ja hyväkuntoista käytettyä tavaraa. Kisällikellari on tarkoitettu sekä ilman työtä ja koulutusta oleville nuorille että pitkäaikaistyöttömille aikuisille. (Liedon kunta 2008.)

Uudessakaupungissa sijaitsevan Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novidan alaisuudessa toimii erillisenä yksikkönä nuorten työpaja. Pajalla voi tehdä puu-, metalli-, korjaus- ja huoltotöitä, myyntityötä sekä käsitöitä. Toisen asteen opiskelijoilla on myös mahdollisuus suorittaa teoriaopintoja pajassa erikseen sovitun opintosuunnitelman mukaisesti. Työpajalla on oma myymälä ”Novida Shop”, jossa myydään matkamuistoja, kunnostettuja kierrätyskeskukseen tuotuja esineitä ja huonekaluja sekä Novidan oppilastöitä. (Novida 2008.)

Salon työpajatoiminta on tarkoitettu 15–25-vuotiaille Salon seudulla asuville nuorille, jotka ovat ilman opiskelu- tai työpaikkaa. Mediapajalla voi harjoitella internetsivujen tekoa, tietokonegrafiikkaa, videoeditointia ja äänenkäsittelyä. Puutyöpajalla kunnostetaan vanhaa ja rakennetaan uutta, ja taidepajalta löytyvät monipuoliset mahdollisuudet kädentaitojen harjoitteluun. (Salo 2008.)

Työpajat Sauma ja Tuuma toimivat Yläneen ja Pöytyän alueella. Sauma on erikoistunut kädentaitoihin, muun muassa kudontaan ja ompeluun. Saumassa tehdään asiakkaille tilaustöitä ja vuokrataan naamiaisasuja Sauman pukuvuokraamosta. Saumassa on lisäksi myytävänä esimerkiksi mattoja, kasseja ja pyyhkeitä. Tuumassa tehdään puutöitä, entisöintiä ja autetaan asiakkaita remonteissa. Tuuman toiminta oli aiemmin keskittynyt nuoriin, mutta nykyään toiminta on suunnattu kaikenikäisille seutukunnan ihmisille. (Pöytyän kunta 2007.)

Kosken alueella toimiva työpaja Koski T1 on tarkoitettu kouluttamattomille nuorille sekä pitkäaikaistyöttömille. Jokaiselle nuorelle kirjoitetaan tavoitesuunnitelma työpajajakson alussa. Tarkoituksena on siirtyä ensisijaisesti koulutukseen tai työelämään. Kosken työpaja on tarkoitettu Kosken T1, Marttilan, Mellilän ja Tarvasjoen kuntalaisille. Työpajalla valmistetaan tuotteita mittatilaustyönä asiakkaille sekä myyntiin työpajan myymälään. Työpajanuoret tekevät myös asiakkaiden tilaamia kotitöitä, esimerkiksi mattojen pesua, siivousta ja puiden hakkaamista. (Työpaja Koski T1 2008.)

Loimaan nuorten työpajan toiminta on tarkoitettu pääasiassa alle 25-vuotiaille nuorille, ja se tarjoaa työtoimintaa koko Loimaan seutukunnan alueella. Työtoiminta pitää sisällään kiinteistö-, ympäristöhuolto- ja kunnostustyöt, puu- ja metallityöt, konetyöt, kiireaputyöt sekä rakennustyöt. (Loimaan ”nuorten” työpaja 2008.) Myös muilla kuin tässä luetelluilla Varsinais-Suomen alueen kunnilla on työpajatoimintaa, mutta osa niistä on profiloitunut enemmän kuntouttavaan työtoimintaan aikuisille.

- Pajatoiminta tulisi vakiinnuttaa normaaliksi työvaltaiseksi koulutus- ja harjoittelumuodoksi syrjäytymisvaarassa oleville nuorille
- Varsinais-Suomeen tulisi rakentaa kattava työpajaverkosto

7 KOULUTUKSESTA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY AMMATTIOPPILAITOKSISSA

7.1 Tutkimukseen osallistuneet ammattioppilaitokset

Varsinais-Suomen ammatillisen oppilaitosten tilannetta ja hyviä käytäntöjä kartoitettiin kyselyillä ja oppilaitosten henkilökunnan haastatteluilla. Webropolissa toteutettu kysely lähetettiin 19 ammattioppilaitoksen rehtorille Varsinais-Suomen alueella, ja siihen saatiin vastaus 11 oppilaitokselta. Vastausprosentiksi tuli siten 58. Kyselyyn vastanneista viisi on rehtoreita ja neljä opinto-ohjaajia. Kaksi muuta vastannutta ovat kuraattori ja opintohallintopäällikkö.

Vastauksia saatiin yhdeksästä Varsinais-Suomen kunnasta. Eniten opiskelijoita (3935) on Turun ammatti-instituutissa ja toiseksi eniten (1473) Salon seudun ammattiopistossa. Vähiten opiskelijoita (59) on Åbolands folkhögskola Språk- och turisminstitutetissa. Keskimääräinen opiskelijamäärä kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa on 766. Opiskelijamäärään suhteutettuna eniten (18 %) maahanmuuttajaopiskelijoita on Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa ja toiseksi eniten Turun ammatti-instituutissa, jossa joka kymmenes opiskelija on maahanmuuttaja. Kahdessa oppilaitoksessa ei ole lainkaan maahanmuuttajaopiskelijoita. AURA-instituutin kaikki opiskelijat ovat erityisopiskelijoita. Muista oppilaitoksista eniten erityisopiskelijoita on Naantalin ammattiopistossa, jossa joka viides opiskelija on erityisopiskelija. (Taulukko 9.)

Kyselyvastausten lisäksi pyydettiin haastattelu sellaisilta oppilaitoksilta, joilla kyselyvastausten perusteella vaikutti olevan kiinnostusta sekä hyviä käytäntöjä koulupudokasongelman ratkaisuun. Haastateltavia olivat Turun ammattiopistosäätöön opinto-ohjaaja ja erityisammattiopetuksen ohjaaja, Turun ammatti-instituutin rehtori, Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen rehtori, Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen rehtori ja opinto-ohjaaja sekä Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novidan opinto-ohjaaja ja kuraattori.

Turun ammatti-instituutti (TAI) on Suomen suurimpia toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia. Se toimii yhdeksässä eri toimipaikassa Turun kaupungin alueella. Oppilaitoksen ylläpitäjä on Turun kaupunki. Nuorisoasteen opiskelijoita on lähes 4000. Oppilaitos tarjoaa ammatillista perus- ja lisätutkintokoulutusta kaupan ja ravitsemispalvelujen, tekniikan sekä terveyden ja hyvinvoinnin aloilla.

Turun ammattiopistosäätiö (TAO) on yksityinen ammattioppilaitos, jossa annetaan käsityötaitoa vaativien teknisten alojen ammattiopetusta. Oppilaitoksessa on hieman alle 300 opiskelijaa. Nuorisoasteella voi opiskella maalausalan, teollisen pintakäsittelyn, lattianpäällystyksen, veneenrakennuksen ja verhoilualan perustutkintoihin johtavia opintokokonaisuuksia.

Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitos (KSTO) on Kaarinan kunnan ylläpitämä yksialainen oppilaitos. Oppilaitoksessa on 330 perustutkinto-opiskelijaa, joista noin 60 on maahanmuuttajia. Maahanmuuttajille on oma lähihoitajatutkintoryhmä, joka integroituu puolentoista vuoden opiskelun jälkeen tavalliseen opiskeluryhmään.

Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos (Loskät) sijaitsee Mynämäellä. Oppilaitos tarjoaa mahdollisuuden opiskella kolmessa erilaisessa koulutusohjelmassa, joita ovat esinesuunnittelu, tekstiili- ja vaatetuslinja sekä rakennusrestaurointi. Opiskelijoita oppilaitoksessa on noin 220. Oppilaitoksen yhteydessä toimii oppilasasunto-ala, jossa on 48 asuntopaikkaa.

Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida sijaitsee Uudessakaupungissa. Perustutkinto-opiskelijoita oppilaitoksessa on noin 570. Novida on monialainen ammatillinen oppilaitos, jossa voi suorittaa toisen asteen perusopintoja sekä ammatillista lisä- ja täydennyskoulutusta. Koulutusaloja on viisi erilaista: tekniikan ja liikenteen ala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä sosiaali- ja terveystieteiden ala.

Taulukko 9. Kyselyyn vastanneiden oppilaitosten opiskelijamäärät.

Oppilaitos	Kunta	Opiskelijoita yht.	Maahanmuut. (%)	Erityisopiskelijoita (%)
Åbolands folkhögskola Språk- och turisminstitutet	Parainen	59	3	
AURA-instituutti	Turku	180	3	100
Lounais-Suomen käsi- ja taideollisuusoppilaitos ⁸	Mynämäki	220		4
Naantalin ammattiopisto	Naantali	230	2	20
TAO, Turun Ammattiopistosäätiö	Turku	280	3	9
Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitos	Kaarina	340	18	6
Varsinais-Suomen Maaseutuoppilaitos	Paimio, Piikkiö	536		8
Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida	Uusikaupunki	570	1	18
Raision ammattiopisto	Raisio	600	1	10
Salon seudun ammattiopisto	Salo	1473	1	13
Turun ammatti-instituutti	Turku	3935	10	10

7.2 Ammattioppilaitosten opiskelijahuolto

7.2.1 Opiskelijahuollolliset palvelut ja resurssit

Kaikissa kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa yhtä lukuun ottamatta on opinto-ohjaaja. Vain kahdessa yli tuhannen opiskelijan oppilaitoksessa opinto-ohjaajia on enemmän kuin yksi. Neljässä oppilaitoksessa opinto-ohjaaja on osa-aikainen, ja viikotuntimäärät vaihtelevat 16 ja 30 välillä. Opinto-ohjaajan palvelut riittävät hyvin (46 %) tai kohtalaisesti (54 %) opiskelijoiden tarpeisiin nähden, eikä yksikään vastaaja pidä palveluita riittämättöminä. Kuitenkin yhdessä yli 500 opiskelijan oppilaitoksessa opinto-ohjausvastuun jääminen yhden henkilön varaan nähtiin ongelmallisena:

”Yksi opo näin suuressa oppilaitoksessa on mielestäni kovin haavoittuva järjestelmänä.” K21.

Opetushallituksen tekemän arvioinnin mukaan ammatillisten oppilaitosten päätoimilla opinto-ohjaajilla oli vuonna 2002 keskimäärin 510 opiskelijaa. Yli 300 ohjatta-

⁸ Haastatellut oppilaitokset merkitty harmaalla pohjavärillä.

van raja ylittyi runsaassa kolmasosassa oppilaitoksista. Opetushallituksen tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista lähes puolet (43 %) oli sitä mieltä, etteivät he olleet saaneet riittävästi opintojen ohjausta. (Numminen ym. 2002, 21–22.)

Uraohjaajia on kahdessa oppilaitoksessa, joissa molemmissa toimii kaksi kokoaikaista uraohjaajaa. Nämä oppilaitokset ovat Turun ammatti-instituutti, jossa on lähes 4000 opiskelijaa ja AURA-instituutti. Uraohjaajien palvelut riittävät näissä oppilaitoksissa hyvin opiskelijoiden tarpeisiin nähden. Uraohjaajat tekevät markkinointityötä yläkouluille, ohjaavat ja seuraavat keskeyttämisvaarassa olevia sekä auttavat sellaisia valmistumassa olevia opiskelijoita, jotka eivät tiedä, mitä tekisivät jatkossa. Ainakin yhdessä kyselyyn vastanneessa oppilaitoksessa suunnitellaan uraohjaajan palkkaamista opinto-ohjaajan työtä helpottamaan.

Kuraattoreita on yhdeksässä oppilaitoksessa. Viidessä oppilaitoksessa kuraattorit toimivat osa-aikaisesti, ja heidän viikkotuntimääränsä vaihtelevat 4–24 välillä. Kahdessa alle kolmensadan opiskelijan oppilaitoksessa ei ole lainkaan kuraattoria. Toisessa näistä oppilaitoksista toimii kuitenkin psykologi. Suurin osa vastanneista (67 %) on sitä mieltä, että kuraattorin palvelut riittävät hyvin opiskelijoiden tarpeisiin nähden. Kahdessa oppilaitoksessa kuraattorin palvelut riittävät kohtalaisesti ja yhdessä huonosti.

Psykologeja on ainoastaan kolmessa oppilaitoksessa, ja heistä yksi toimii osa-aikaisesti. Oppilaitoksissa tarvittaisiin lisää psykologeja opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveysongelmien vuoksi. Joillakin aloilla myös opintojen luonne lisää psykologipalvelujen tarvetta. Esimerkiksi sosiaalialan opintojen alussa opiskellaan paljon lapsuuteen ja hyvään vanhemmuuteen liittyviä asioita, ja jos opiskelijalla on ollut ongelmia lapsuudessaan tai suhteessa vanhempiinsa, nämä asiat saattavat nousta tässä vaiheessa pinnalle.

”Ja ollaan huomattu, et siinä on aikamoinen riski, et sit ne keskeytyy ne opinnot. Et ne voi olla niin vaikeita ne asiat, et nuori ensimmäistä kertaa sit vasta miettii niitä noin niinkun aikuismaisesti. Et aijaa, totaks se tarkoitti, et meil oli semmosii tilanteita. Niin silloin tarvittais sellasta puheapua. Mikä ei välttämättä oo opettaja se oikee instanssi, vaan pitäis olla joku alan ammattilainen.” H14

Mikäli oppilaitoksella ei ole tarjota psykologin tai kuraattorin palveluita, opiskelijat joudutaan lähettämään oman kunnan terveystieteiden keskukseseen. Kunnan psykologipalveluita saadakseen nuoret joutuvat yleensä jonottamaan kauan ennen hoitoon pääsyä, ja heidän tilanteensa saattaa odotteluajana vaikeutua. Oppilaitoksen omat psykologipalvelut nopeuttaisivat hoitoon pääsyä, ja opiskelijan hoitoprosessista ja edistymisestä saataisiin enemmän tietoa. Kunnan asiakkaaksi lähetetyistä opiskelijoista ei aina tiedetä edes sitä, ovatko he ottaneet apua vastaan.

Kahdeksassa kyselyyn vastanneessa oppilaitoksessa on erityisopettajia. Luonnollisesti eniten (25) heitä on AURA-instituutissa. Muissa oppilaitoksissa erityisopettajien määrä vaihtelee yhden ja seitsemän välillä. Ainoastaan yhdessä oppilaitoksessa erityisopettaja on osa-aikainen. Suurimmassa osassa (56 %) oppilaitoksissa erityisopettajan palvelut riittävät hyvin opiskelijoiden tarpeisiin nähden, kahdessa oppilaitoksessa kohtalaisesti ja kahdessa huonosti. Koulunkäyntiavustajia on vain kolmessa oppilaitoksessa. Kahdessa oppilaitoksessa on yksi kokoaikainen koulunkäyntiavustaja ja AURA-instituutissa heitä on 20.

Jokaisessa oppilaitoksessa on terveydenhoitaja, ja suurin osa heistä toimii osa-aikaisesti (viikkotuntimäärät vaihtelevat 2–30 välillä). Ainoastaan kolmessa oppilaitoksessa terveydenhoitaja on kokoaikainen. Yli tuhannen opiskelijan oppilaitoksissa terveydenhoitajia on useampia. Terveydenhoitajan palvelut riittävät opiskelijoiden tarpeisiin nähden hyvin (46 %) tai kohtalaisesti (54 %) ja ainoastaan yhdessä oppilaitoksessa huonosti. Lääkäreitä on kuudessa oppilaitoksessa, ja yhtä lukuun ottamatta he toimivat osa-aikaisesti. Lääkäreiden viikkotuntimäärät vaihtelevat yhden ja neljän välillä. Puolet vastanneista pitää lääkärin palvelujen riittävyyttä huonona ja puolet kohtalaisena.

Muita opiskelijahuollon työntekijöitä yksittäisissä oppilaitoksissa ovat avointen vastausten mukaan mielenterveyshoitaja, sosiaaliohjaaja ja erityisammattiopetuksen ohjaaja. Joissakin oppilaitoksissa on lisäksi opettajatutoreita, jotka keskustelevat opiskelijoiden kanssa henkilökohtaisesti, antavat neuvoja ja auttavat ongelmatilanteissa.

Taulukko 10. *Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys (%).*

<i>Opiskelijahuoltohenkilö</i>	<i>Hyvin</i>	<i>Kohtalaisesti</i>	<i>Huonost⁹</i>	<i>n</i>
Kuraattori	67	22	11	9
Erityisopettaja	56	22	22	9
Opinto-ohjaaja	46	54		11
Terveystenhoitaja	46	45	9	11
Uraohjaaja	40	20	40	5
Koulunkäyntiavustaja	40		60	5
Psykologi	14	43	43	7
Lääkäri		50	50	8

Opiskelijahuollon puutteita ja kehittämisehdotuksia koskevaan avoimeen kysymykseen tuli eniten resurssipulaan liittyviä vastauksia. Oppilaitoksissa tarvitaan psykologeja lisääntyneiden mielenterveysongelmien vuoksi sekä lisää vastaanottoaikoja terveydenhoitajille ja lääkäreille, jotta myös ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa voitaisiin toteuttaa. Tarvetta on myös kuraattorien, sosiaalityöntekijöiden ja uraohjaajien palkkaukseen. Yhdessä vastauksessa toivottiin oppilaitokseen aina avoinna olevia tukipisteitä ja mahdollisuutta antaa opiskelijoille konkreettisesti enemmän aikaa.

Uuden opetussuunnitelman mukaan vastuu opiskelijahuollosta kuuluu kaikille oppilaitosyhteisössä työskenteleville. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen aluehankkeissa on panostettu alueellisten, koko henkilöstölle ja yhteistyöverkostoille suunnattujen koulutusten järjestämiseen. Koulutustilaisuuksiin on osallistunut ohjaajien lisäksi runsaasti koulujen ja oppilaitosten opettajia. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 169.)

- Oppilaitokseen tarvitaan lisää opiskelijahuoltohenkilöstöä, etenkin psykologeja, opinto-ohjaajia ja kuraattoreita
- Varsinais-Suomessa voitaisiin laatia oma suositus opiskelijahuoltohenkilökunnan ja opiskelijamäärien suhteesta, johon kuntien tulisi sitoutua
- Opiskelijahuoltohenkilökuntaa tulisi olla jokaisessa oppilaitoksessa niin paljon, että suositellut enimmäisopiskelijamäärät eivät ylittyisi

⁹ Taulukossa ovat mukana kaikki kysymykseen vastanneet riippumatta siitä, mitä palveluita heillä on käytössään. Huono riittävyys voi siis jonkun vastanneen osalta tarkoittaa sitä, että oppilaitoksesta puuttuu kyseessä oleva palvelu kokonaan.

7.2.2 Opiskelijahuoltoryhmä

Kaikissa oppilaitoksissa on oma opiskelijahuoltoryhmä. Noin puolet (6) opiskelijahuoltoryhmistä kokoontuu kerran kuukaudessa. Kaksi opiskelijahuoltoryhmää kokoontuu joka toinen kuukausi, ja loput kolme ryhmää kokoontuvat useammin kuin kerran kuukaudessa. Kaikissa oppilaitoksissa opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat rehtori, terveydenhoitaja ja opinto-ohjaaja. Mikäli oppilaitoksessa toimii uraohjaaja, erityisopettaja tai kuraattori, myös he osallistuvat opiskelijahuoltoryhmän kokouksiin. Kaikissa oppilaitoksissa opiskelijahuoltoryhmään osallistuu psykologi, kuraattori tai sosiaalityöntekijä. Psykologi osallistuu opiskelijahuoltoryhmään viidessä, kuraattori yhdeksässä ja sosiaalityöntekijä kuudessa oppilaitoksessa. Opettajat, kouluavustajat ja huoltajat osallistuvat kokouksiin vain sovitusti. Opiskelija itse osallistuu opiskelijahuoltoryhmän kokouksiin aina kahdessa oppilaitoksessa, sovitusti kuudessa ja ei lainkaan kolmessa oppilaitoksessa. Avointen vastausten mukaan yhdessä oppilaitoksessa opiskelijahuoltoryhmään osallistuu säännöllisesti myös ammatinvalintapsykologi, nuorisokuraattori ja A-klinikka ja yhdessä oppilaitoksessa lääkäri. Satunnaisesti yksittäisiin opiskelijahuoltoryhmiin osallistuvat kuntien sosiaalitoimen, Kelan, työvoimahallinnon ja erikoisterveydenhuollon edustajat sekä poliisi, terapeutti ja henkilökohtainen ohjaaja.

Opiskelijahuoltoryhmissä käsitellään sekä yksittäisten opiskelijoiden ongelmia että yleisiä pinnalla olevia asioita, kuten lainsäädännön muutoksia. Opettajat voivat ilmoittaa huolta aiheuttavasta opiskelijasta opiskelijahuoltoryhmään erillisellä lomakkeella tai suullisesti. Esimerkiksi Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa opiskelijahuoltoryhmän ennaltaehkäisevänä työkaluna toimii huoliseula. Luokanvalvojat täyttävät huoliseulalomakkeen jokaisesta opiskelijastaan, ja lomake käydään rehtorin kanssa yhdessä läpi noin tunnin kestävässä tapaamisessa. Lomakkeeseen merkitään huolenaiheen suuruus asteikolla 1–4 (1=ei huolta, 4=suuri huoli) ja huolen aiheuttaneet syyt, esimerkiksi runsaat poissaolot. Opiskelijahuoltoryhmässä käydään sitten tarkemmin läpi huolta aiheuttavien opiskelijoiden tilannetta, ja mietitään miten heitä ohjataan eteenpäin. Yleensä joku opiskelijahuoltoryhmän jäsen, esimerkiksi psykologi, kuraattori tai opinto-ohjaaja, jatkaa asioiden selvittelyä opiskelijan kanssa kahdestaan.

Suuremmissa oppilaitoksissa järjestetään opiskelijahuoltoryhmän lisäksi alakohtaisia opiskelijahuoltotapaamisia, koska päivittäin opiskelijoiden kanssa tekemisissä olevilla luokanvalvojilla ja aineenopettajilla on yleensä eniten tietoa opiskelijoidensa ongelmista. Joissakin oppilaitoksissa eri alojen opetus saatetaan järjestää esimerkiksi eri rakennuksissa, eivätkä opiskelijahuoltoryhmän jäsenet ole ehkä koskaan edes tavanneet opiskelijaa, jonka asioita opiskelijahuoltoryhmässä käsitellään.

Kahdeksassa oppilaitoksessa (73 %) opiskelijahuoltoryhmä toimii vastaajien mukaan hyvin ja lopuissa oppilaitoksissa kohtalaisesti. Ongelmia aiheuttavat ajan puute ja tapaamisaikojen yhteensovittaminen. Lisäksi opiskelijahuoltoryhmissä on välillä liian paljon asioita käsiteltävänä, päätöksiä on vaikea siirtää käytäntöön eikä tiedonsiirto eri ryhmien välillä aina suju parhaalla mahdollisella tavalla.

Opiskelijahuoltoryhmän toiminnassa näkyvät peruskouluissa kasvaneet oppilashuollon haasteet ja opiskelijoiden psyykkisen oireilun lisääntyminen. Opiskelijahuoltoryhmissä yritetään entistä enemmän kiinnittää huomiota ongelmien varhaiseen tunnistamiseen, jolloin niihin ehdittäisiin puuttua ajoissa.

”Et sit jos ollaan pelkästään sen korjaavan oppilashuollon puolella, niin silloin on kyllä asiat pahassa jamassa. Et se on sitten sitä jatkohoitoon lähettämistä ja tulipalojen sammuttamista.” H16

Välillä asiat tulevat opiskelijahuoltoryhmän käsiteltäviksi liian myöhään, jolloin tuntuu, ettei mitään ole enää tehtävissä. Opiskelija saattaa olla jo niin syrjäytynyt tai psyykkisesti sairas, ettei opiskelu enää onnistu. Opiskelijahuoltoryhmissä ei useinkaan ole sellaista resurssia ja osaamista, että tällaista nuorta voitaisiin enää auttaa. Tämä tuntuu erityisen pahalta etenkin sen vuoksi, ettei usein ole mitään muutakaan tahoja, josta opiskelija saisi nopeasti tarvitsemaansa apua.

”Koska nehan on käytännössä psykiatrisen puolen ihmisiä. Ja se on ihan hurja siellä se tilanne, että kuka sinne pääsee ja miten.” H16

Yhdessä haastattelussa opiskelijahuollon ongelmana pidettiin sitä, että se keskittyy liikaa ongelmien korjaamiseen pelkästään yksilötasolla. Ongelmat nähdään opiskelijahuoltoryhmissä helposti opiskelijoista itsestään johtuviksi, eikä niitä tarkastella yhteiskunnan tai aina edes oppilaitoksen tasolla. Yksilön ongelmia ratkaistaessa pyritään

vaikuttamaan opiskelijan oireisiin, jolloin ongelmien todellinen syy saattaa jäädä huomaamatta.

”Nää huollolliset toimenpiteet, ne suunnataan yksilöön, vaikka osoite on itse asiassa yhteisö, isompi. Ja se on niinkun tämmönen yhteiskunnan rakenteellinen, atomistinen ongelma. Eli meille on aina tullut case, opiskelija-case, se vaatii opiskelijahuollon. Vaikka vois sanoa, että me on siirrytty semmosesta... Semmonen ajatus, että ihminen on saari, ja minun mielestä ihminen ei ole saari. Ihmisen identiteetti rakentuu suhteessa muihin ihmisiin, ja oppiminen tapahtuu oppimisyhteisössä eikä yksin.” H15

Haastattelun mukaan opiskelijahuollon yksittäiset ongelmatapaukset vähenevät, mikäli oppilaitoksen perustehtävä mielletään oikein. Perustehtävällä hän tarkoittaa opiskelijalähtöistä välittämistä ja palvelutyötä, jolloin puututaan ongelmien syihin ja pyritään yksilön identiteetin rakentamiseen. Opiskelijahuollon ongelmat indikoivat hänen mukaansa myös jollain tavalla työyhteisön ja yhteiskunnan ongelmia. Monissa oppilaitoksissa tuloksellisuus painaa päälle, ja asioita mitataan talouden mittareilla. Tällä tavoin kiintopiste siirtyy opiskelijasta ja opiskeluyhteisöstä helposti rahaan ja tulosten mittaamiseen. Ongelmien näkeminen pelkästään yksilöistä johtuvina lisää nuorten syrjäytymistä ja koulupudokkuutta.

- Opiskelijahuoltoryhmän toiminnassa näkyvät peruskouluissa kasvaneet oppilashuollon haasteet ja opiskelijoiden psyykkisen oireilun lisääntyminen
- Ongelmiin tulisi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
- Ongelmien tunnistamisen apuna voidaan käyttää esimerkiksi huoliseulaa

7.3 Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen

7.3.1 Keskeyttäneiden määrä

Varsinais-Suomen alueella sijaitsevien ammatillisten oppilaitosten keskeyttämisprosentti oli Opetustoimen tulosrahoitusmittarin 2009 mukaan lukuvuonna 2005–2006 keskimäärin kymmenen prosenttia. Prosentuaalisesti eniten keskeyttäjiä oli Turun ammattiopistosäätiössä (20 %) ja vähiten Turun kristillisessä opistossa (1,9 %). Keskeyttämisluvuihin ovat mukana kaikki 21.9.2005–20.9.2006 välisenä aikana opintonsa keskeyttäneet, eivät pelkästään negatiivisesti keskeyttäneet. (Opetustoimen tulosrahoi-

tus 2009, 2008.) Ammatillisen koulutuksen tulosrahoitusmittarissa myönteiseksi keskeyttämiseksi määritellään keskeyttäminen, jonka jälkeen nuori jatkaa opintojaan jossain muualla, työllistyy tai menee armeijaan. Negatiivisesti keskeyttänyt nuori jää kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. (Vehviläinen 2008b, 23.)

Taulukko 11. Varsinais-Suomen ammatillisen koulutuksen järjestäjien keskeyttämisluvut Opetushallituksen tulosrahoitusmittarin mukaan (17.9.2008).

Koulutuksen järjestäjä	Järjestäjä- tyyppi*	Opiskelijoita 20.9.2005	Keskeyttäjiä 9/2005-9/2006	%
Turun kristill.opiston säätiö	B	108	2	1,9
Turun konservatorion kann.r.y.	B	88	4	4,5
Raision seudun koul.kuntayht.	A1	1 007	51	5,1
Åbolands Yrkesinstitut	A2	215	11	5,1
Uudenkaupungin kaup.hallitus	A2	555	42	7,6
Turun kaupunginhallitus	A1	3 464	267	7,7
Kaarinan kaupunginhallitus	B	171	16	9,4
Salon seudun koulutusky.	A1	1 537	151	9,8
Loimaan koulutuskuntayhtymä	A1	898	124	13,8
Mynämäen kunnanhallitus	B	227	36	15,9
Vars.-Suomen maaseutuoppil. ky	B	341	58	17,0
Turun ammattiopistosäätiö	B	270	54	20,0
Keskiarvo		740	68	9,8

* A1 = Suuret monialaiset, A2 = Muut monialaiset ja B = Yksialaiset koulutuksen järjestäjät.

Kyselyvastausten perusteella opintonsa keskeytti syyslukukaudella 2007 keskimäärin 3,5 % tutkimukseen osallistuneiden oppilaitosten opiskelijoista. Kaikissa oppilaitoksissa keskeyttäneiden osuudet oppilaitosten opiskelijamäärästä jäivät alle seitsemän prosentin ja kahdessa oppilaitoksessa jopa alle prosentin. Kun syyslukukauden keskimääräinen keskeyttämisprosentti tuplataan, koko lukuvuonna keskeyttäneitä on arviolta noin seitsemän prosenttia. (Taulukko 12.) Näissä keskeyttämistilastoissa ei ole eritelty keskeyttämisen syitä, eikä sitä, millaisia jatkosuunnitelmia opiskelijoilla keskeyttämisen jälkeen oli. Keskeyttämiset saattoivat siis johtaa yksittäisen opiskelijan kohdalla parempaan (soveltuvampi alavalinta) tai huonompaan suuntaan (kotiin jääminen, sairastuminen).

Taulukko 12. Syyslukukaudella 2007 keskeyttäneet kyselyvastausten mukaan.

<i>Oppilaitos</i>	<i>Opiskelijamäärä</i>	<i>Keskeyttäneet</i>	<i>%</i>
Raision ammattiopisto	600	2	0,3
Salon seudun ammattiopisto	1473	10	0,7
Åbolands folkhögskola Språk- och turisminstitutet	59	1	1,7
Naantalinn ammattiopisto	230	5	2,2
Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos	220	7	3,2
Varsinais-Suomen Maaseutuoppilaitos	536	20	3,7
Kaarinnan sosiaali- ja terveysalan oppilaitos	340	15	4,4
Turun ammatti-instituutti	3935	185	4,7
Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida	570	29	5,1
AURA-instituutti	180	10	5,6
TAO, Turun Ammattiopistosäätiö	280	18	6,4
Keskiarvo	766	27	3,5

Kyselyyn vastanneet pitivät ilman toisen asteen opiskelupaikkaa jääviä ja opintonsa keskeyttäviä nuoria suurena (64 %) tai kohtalaisena (36 %) ongelmana suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Omassa oppilaitoksessa ongelma nähtiin vähäisempänä: hieman yli kolmasosa piti ongelmaa omassa oppilaitoksessaan suurena, alle puolet kohtalaisena ja noin viidesosa vähäisenä. Vastajaat arvioivat keskimäärin viidesosalla oppilaitoksensa opiskelijoista olevan ongelmia tutkinnon suorittamisessa ja keskimäärin seitsemällä prosentilla olevan ongelmia, jotka johtavat todennäköisesti keskeyttämiseen. Prosenttiluvut tutkinnon suorittamiseen liittyvissä ongelmissa vaihtelivat viiden ja neljäkymmenen prosentin välillä ja keskeyttämiseen todennäköisesti johtavissa ongelmissa kolmen ja yhdentoista prosentin välillä. Erot ovat siis varsin suuria, ja tutkinnon suorittamiseen liittyvät ongelmat keskittyvät suurten kaupunkien suuriin koulutusyksiköihin.

7.3.2 Mistä keskeyttämiset johtuvat?

Yleisimmät keskeyttämiseen johtavat syyt olivat kyselyyn vastanneiden mukaan motivaation puute, mielenterveysongelmat ja väärä alavalinta. Vähäisimpänä keskeyttämiseen johtavana syynä nähtiin fyysiseen terveyteen liittyvät ongelmat.

Taulukko 13. Keskeyttämisen syyt (1=yleisin, 7=harvinaisin) (n=8–11).

Keskeyttämisen syy	Vaihteluväli	Keskiarvo
Motivaation puute	1–4	1,7
Mielenterveysongelmat	1–4	2,7
Väärä alavalinta	1–5	3,2
Oppimisvaikeudet	1–6	3,6
Taloudelliset syyt	2–7	4,7
Sopeutumisiongelmat	4–7	5,4
Fyysisen terveyden ongelmat	2–7	6,1

Opintojen keskeyttämisellä voi olla opiskelijan tulevaisuuden kannalta positiivisia tai negatiivisia seurauksia. Positiivisia keskeyttämisiiä voivat olla esimerkiksi alanvaihto, siirtyminen toiseen oppilaitokseen (muutto toiselle paikkakunnalle), äitiysloma ja varusmiespalvelun ajaksi keskeyttäminen. Tällaisissa tapauksissa opiskelijalla on jo tiedossa uusi opiskelupaikka, tai hän aikoo palata takaisin opiskelemaan keskeyttämisjakson jälkeen. Negatiivisten keskeyttämisten jälkeen opiskelijalla ei ole mitään järkeviä jatkosuunnitelmia, ja hän jää ikään kuin ajelehtimaan tyhjän päälle.

Motivaation puute Yleisin syy opintojen keskeyttämiseen oli vastanneiden mukaan motivaation puute. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin, että motivaatio-ongelmat nähtiin yläkäsitteenä monille muille keskeyttämisen syyille. Motivaatio-ongelmat koettiin vaikeaksi erottaa yksittäiseksi keskeyttämisen syyksi, koska ne ovat yleensä seurausta väärästä alavalinnasta tai oppimisvaikeuksista.

”Mun mielestä se on niin monimuuttujainen asia. Se voi näyttää, että se on motivaation puute, mutta sen taustalla on kuitenkin oppimisvaikeus, joka tulee siitä, että sulta puuttuu ne perusedellytykset. [...] Ja silloin on kyse myöskin väärästä alavalinnasta.” H16

Mielenterveysongelmat Opiskelijoiden mielenterveysongelmat nähtiin toiseksi yleisimpänä keskeyttämisen syynä. Psykkiseen terveyteen liittyvät syyt voivat näkyä myös oppimisvaikeuksina, motivaation puutteena tai vääränä alavalintana. Opiskelijat elävät epävarmaa kautta elämässään, jolloin osa muuttaa kotoa pois esimerkiksi opiskelija-asuntolaan ja koulutyössäkkin pitäisi alkaa opiskella itsenäisemmin. Lisäksi ammatinvalinta aiheuttaa paineita. Kaikki nuoret eivät koe vielä yläkouluikäisinä olevansa valmiita niin suureen päätökseen, mutta yhteiskunnan vaatimukset edellyttävät

sitä ainakin ammattikouluun siirtyvien osalta. Osa ammatinvalinnastaan epävarmoista nuorista saattaa masentua tällaisen paineen alla.

”Jo peruskoulussa pitäis tietää, mihinkä suuntaan mun pitäis tulla. Minusta se on kohtuuton taakka, jossa vois sanoo, että identiteetti tehdään torsoksi. Jos mulle kapeutetaan se, että pitäis tietää liian aikaisin, kuka minusta tulee. Ja voi vaan kysyä, minkä verran esimerkiks masennuksesta johtuu siitä paineesta, joka syntyy.” H15

Usein mielenterveydelliset ongelmat eivät kuitenkaan heti johda keskeyttämiseen, vaan psyykkisesti sairastuneet jäävät aluksi sairauslomalle. Opiskelija saattaa puolen vuoden tai vuoden pituisen sairausloman jälkeen palata takaisin opiskelemaan. Osa opiskelijoista keskeyttää opintonsa kuitenkin lopulta kokonaan, eikä palaa enää oppilaitokseen. Lopullisen keskeyttämisen syynä saattaa sairausloman jälkeen olla se, ettei opiskelija enää kehtaa tulla takaisin. Eräs opinto-ohjaaja esimerkiksi kertoi ensimmäisenä vuonna erityisen hyvin pärjänneestä työstä, joka oli toisen opiskeluvuoden aikana sairastunut masennukseen. Tyttö oli aluksi joitakin päiviä poissa koulusta, sitten viikkoja ja lopulta kuukausia. Oltuaan tällä tavoin pitkään poissa, hän kertoi ohjaajalle puhelimesta, ettei kehdannut enää näyttää naamaansa oppilaitoksessa. Lopulta tyttö palautti pukukaappinsa avaimet kirjeitse, eikä häneen saatu enää yhteyttä.

Väärä alavalinta ei yleensä ole mikään katastrofi. Mikäli opiskelija eroaa oppilaitoksesta siirtyäkseen opiskelemaan itselleen paremmin soveltuvaa alaa, keskeyttäminen on järkevä valinta ja vie opiskelijaa elämässä eteenpäin. Jos taas väärän alavalinnan taustalla on laajempia elämänhallinnan ongelmia, voi edessä olla yhä uusien aloitusten ja keskeyttämisten kierre.

Väärä alavalinta huomataan yleensä jo ensimmäisen vuoden syksyllä. Opiskelijalla on saattanut olla opiskelemastaan alasta jo alun perin väärät tai epärealistiset odotukset, ja kun opiskelu ei vastaakaan hänen mielikuviaan, on edessä omien suunnitelmien ja kiinnostuksen kohteiden miettiminen uudelleen. Joskus alavalinta on väärä sen vuoksi, ettei opiskelijalla yksinkertaisesti ole edellytyksiä alalle, jolloin opinnot eivät suju ja motivaation kanssa alkaa tulla ongelmia.

On myös muistettava, että suinkaan kaikki opiskelijat eivät pääse heti opiskelemaan ensisijaisesti valitsemaansa alaa, jolloin ”väärällä alalla” opiskelu ei ole heidän oma

valintansa. Opettajat kuitenkin olettavat usein, että opiskelijoilla on selkeä ammattihaave ja painottavat sitä, mihin ammattiin opiskelijat tulevat valmistumaan ja millaisissa tehtävissä he voivat toimia. Sellaiset opiskelijat, joilla ei ole vielä käsitystä siitä, mitä he haluavat isona tehdä, ahdistuvat helposti tällaisesta tiettyyn uraan suuntautuvaan opetuksesta.

”Tokihan suuri osa heistä, heil on se ammattihaave. On se sit kuinka realistinen tai ei, mutta on. Mutta sitten ne, joilla sitä ei oo, niin ne tippuu tästä kyllä. Et kun koko ajan puhutaan siitä, että sä valmistut johonkin ammattiin. Niin mä olen huomannut niitten nuorten ahdistuksen, kun ne tulee sanomaan mulle, et en mä tiedä, haluanko mä tuohon. Mitä mä nyt teen, saanks mä silti olla täällä?” H16

Oppimisvaikeudet näkyvät yleensä lisääntyneinä poissaoloina. Nuori ei jaksakaan istua oppitunneilla, jos ei ymmärrä opetuksesta mitään. Opiskelijoiden olisi tärkeää saada onnistumisen kokemuksia koulutyöstä, mutta joskus niitä on hankala saada aikaan. Monet ammattikoulun opiskelijoista ovat päässeet oppilaitokseen sisään alle kuuden keskiarvolla, ja vaikka opinnoissa lähdetäisiin hyvin alhaiseltakin tasolta liikkeelle, onnistumisia ei välttämättä tule. Etenkin tavallisille luokille integroidut erityisopiskelijat tarvitsisivat usein enemmän tukea opintojen alkuvaiheessa.

”Ja heistä [ensimmäisen vuoden aikana keskeyttäneistä] aika iso osa on erityisopiskelijoita. Elikkä siinä on hiukan semmonen. Ainakin me ollaan ite jääty pohtimaan sitä, että onko se niin, että me ei pystytä riittävästi tukemaan heitä siinä opintojen alkuvaiheessa. Jos he jää syrjään siinä, niin alkaa tulla poissaoloja ja tästä se kierre lähtee.” H11

Taloudelliset syyt Taloudellisista syistä johtuvat keskeyttämiset liittyvät usein opiskelijoiden muuttamiseen pois kotoa. Osa nuorista lähtee opiskelemaan niin kauaksi kotipaikkakunnaltaan, että omilleen tai opiskelija-asuntolaan muuttaminen on ainoa vaihtoehto. Myös kotipaikkakunnallaan opiskelevat nuoret voivat haluta itsenäistyä ja muuttaa kotoa pois, vaikka vanhemmat heitä mielellään vielä kotona pitäisivätkin. Eräs haastateltu kertoi osan vanhemmista ajattelevan, että vastuu lapsista päättyy, kun he täyttävät 18, vaikka heidän opintonsa ovat vielä kesken. Omillaan asuminen ilman vanhempien tukea on taloudellisesti mahdotonta, koska toisen asteen opintotuki on todella pieni, ja kun opiskelija huomaa, ettei tule sillä toimeen, hänen on pakko mennä töihin.

”Ja sit ne huomaa yhtäkkiä, et täytyy itte ostaa omal rahalla vessapaperii ja hammastahnaa. Ja sit kun ne toteaa, et opintotuki ei riitä ja sit tulee se tilanne, et he ottaa työpaikan, ja sit se koulunkäynti on sitä mitä se on sen jälkeen. Et kun se on aika vaikee yhdistää. Et kyllähän mul on tuol ravintolapuolel semmosii oppilaita, jotka on kolmeen-neljään saakka töis ja sit yrittää tulla aamul kouluun, niin se nyt on ilman muuta selvää, et siit ei tule mitään.” H13

Kun työmarkkinat vetävät hyvin, monia kotonakin asuvia opiskelijoita kiinnostaa päästä oikeasti tienaamaan opiskelun sijaan. Opiskelijat saattavat jäädä töihin esimerkiksi työharjoittelupaikkoihinsa, joissa heidät on todettu taitaviksi tekijöiksi. Työpaikkoja kiinnostaa näissä nuorissa myös se, ettei heille tarvitse maksaa täyttä palkkaa, koska he eivät ole valmistuneet. Nuori ei usein osaa ajatella asiaa pitemmällä tähtäimellä, vaan haluaa päästä nopeasti kiinni työelämään, jolloin opinnot saattavat jäädä kokonaan suorittamatta.

”Jos sä 18-vuotiaalta nuorelta kysyt, et kumpaa sä teet, istut koulun penkillä vai tienaat, niin se on semmonen aikamoinen arvokysymys. Et ymmärräkö minä sen, et pitäis käydä tää tutkinto ensin ja sit vasta mennä töihin. Vai se, et kun nyt ois rahaa tarjolla. Et monet tekee aikamoista, et lähetään kesken koulupäivän töihin, mennään hoitamaan sijaisuuksia.” H14

Opintojen keskeyttäminen töihin menon vuoksi voidaan nähdä sekä positiivisena että negatiivisena. Töihin pääseminen ja oman rahan ansaitseminen vahvistaa nuoren itsetunnetta ja itsetuntoa, eikä työssä käyvä nuori ole millään tavalla syrjäytynyt, mutta ilman tutkintoa hänen on jatkossa vaikeampi saada töitä tai edetä urallaan.

”Et sit tekee hanttihommia loppuikänsä. Ja sitä ne useimmat opiskelijat ei siinä hetkes ymmärrä. Sit se on niin mukavaa, kun sitä rahaa tulee, ja ne ei ajattele sitä ollenkaan, et sitä ei koskaan tule tämän enempää, jos mul ei sitä tutkintotodistusta ole.” H13

Nuorten töihin lähtö kesken opintojen nähdäänkin oppilaitoksissa usein ongelmallisena. Oppilaitoksen tuloksellisuus kärsii opiskelijoiden työnteosta, koska opinnot viivästyvät, eikä neljäskään vuosi aina riitä opintojen suorittamiseen. Oppilaitokset ovatkin koettaneet viestittää työpaikoille, että heille on lopulta edullisempaa, mikäli heidän työvoimansa on ammattitaitoista ja tutkinnon suorittanutta. Opiskelujen loppuun saattaminen ennen töihin menoa on myös opiskelijan kannalta järkevin vaihtoehto, koska ilman tutkintoa nuorella ei yleensä ole minkäänlaisia etenemismahdollisuuksia.

suuksia työurallaan. Yleensä työelämän vuoksi opintonsa keskeyttäneet nuoret havahduttavatkin jossain vaiheessa ja haluavat suorittaa tutkintonsa loppuun. Usein tällainen herääminen tapahtuu kuitenkin aika myöhään, noin 25 vuoden iässä, ja tällöin opiskelija ohjataan aikuiskoulutuksen puolelle. Aikuiskoulutus ei kuitenkaan sovi kaikille, koska siellä opiskelu on hyvin itsenäistä, ja osa jättää tämän vuoksi myös aikuiskoulutuksen kesken.

Sopeutumisongelmat Joskus keskeyttäminen johtuu nuoren muutoin vaikeasta elämäntilanteesta. Opiskelijalla voi esimerkiksi olla niin vaikeita ihmissuhdeongelmia, että hän tarvitsee ympäristönvaihdoksen, jotta tilanne rauhoittuu. Toisinaan taas kyse on nuoren ja oppilaitoksen sopeutumattomuudesta toisiinsa. Syyt voivat olla henkilö-
kemoissa, toimintatavoissa taikka kiusaamisessa. Myös oppilaitokseen sopeutumattomuuden kohdalla oppilaitoksen vaihto voi olla hyvä ratkaisu. Käytöshäiriöistä johtuvat sopeutumisongelmat tosin yleensä siirtyvät opiskelijan mukana oppilaitoksesta toiseen, mutta esimerkiksi kiusaamistapauksissa ympäristönvaihdos voi auttaa.

Muita keskeyttämisen syitä olivat avointen vastausten mukaan perhetilanne, päihteiden käyttö ja äitiysloma. Äitiysloman jälkeen opiskelemaan palaaminen on usein vaikeaa, koska jos on ollut lapsen kanssa kolme vuotta kotona, suurin osa aiemmin käydyistä opinnoista on jo päässyt unohtumaan. Äitiysloman jälkeinen opiskelu vaatii paljon kertaamista, ja joissain isommissa oppilaitoksissa järjestetäänkin äideille omia opiskeluryhmiä, joissa he voivat edetä omaan tahtiinsa ja saada toisiltaan vertaistukea.

- Keskeyttämisen syyt ovat moninaiset, ja niinpä keskeyttämistä ja syrjäytymistä ehkäisevien toimienkin pitää olla moninaisia
- Erityisesti positiivisen keskeyttämisen tukemiseen tulisi kiinnittää huomiota

7.3.3 Keskeyttämisen ennaltaehkäisy ja toimenpiteet keskeyttämistilanteissa

Kaikissa oppilaitoksissa seurataan keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden opintojen etenemistä. Kymmenessä oppilaitoksessa seuranta on systemaattista ja yhdessä satunnaista. Kaikkien vastanneiden mielestä opiskelijoiden opintojen seuranta ja heidän ongelmiinsa puuttumista olisi syytä kehittää. Kaikissa paitsi yhdessä oppilaitoksessa opetussuunnitelmaan on kirjattu toimenpiteitä, jotka liittyvät opintojen kes-

keyttäminen ennaltaehkäisyyn. Näitä ovat muun muassa varhainen puuttuminen, opiskelijahuoltotoiminta, oppimisvalmiuksiltaan ja -tavoiltaan erilaisten opiskelijoiden huomioiminen opetuksessa, yksilöllinen eteneminen (HOPS/HOJKS), kokonaiskuntoutukselliset verkostot, tukiopetus, rästiklinikka, osaamisen tunnustaminen, ohjauksen laadun ja määrän varmistaminen sekä kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö.

Keskeyttämisiin pyritään puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jotkut opettajat ovat herkempiä tunnistamaan keskeyttämiseen mahdollisesti johtavia merkkejä ja ymmärtämään sitä maailmaa, jossa opiskelijat elävät. Toiset opettajat taas kiinnittävät enemmän huomiota opiskelumailmaan ja koulutyöhön, jolloin varhainen puuttuminen on hankalampaa.

Oppilaitoksissa seurataan tarkasti opiskelijoiden poissaoloja, koska lisääntyneet poissaolot ovat merkki opiskelijan keskeyttämisaikeista. Joissakin oppilaitoksissa alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden vanhemmat voivat seurata lastensa poissaolotilannetta internetin välityksellä. Yhdessä avoimessa vastauksessa ehdotettiin esimerkiksi poissaolojen systemaattista seurantaa tehtävään erikseen palkatun henkilön turvin:

”a) kehittää tietotekninen hälytys, kun opiskelijatietokantaan merkityt poissaolot ylittäisivät jonkin määrän, b) sopia seuraamisen systemaattisuudesta, c) hankkia rahoitus projektiin, jonka turvin palkattava henkilö keskittyisi pelkästään poissaoloihin ja niiden selvittämiseen: näin saataisiin lisäresurssia nyt opetustoimen ohella isojen ryhmien poissaoloja seuraaville ryhmänohjaajille.” K21

Mikäli opiskelija aikoo keskeyttää opintonsa, hänet ohjataan opinto-ohjaajan, uraohjaajan, kuraattorin tai luokanvalvojan luokse keskustelemaan keskeyttämisen syistä ja jatkosuunnitelmista. Oppilaitoksissa pyritään varmistamaan, ettei opiskelija jäisi keskeyttämisen jälkeen tyhjän päälle vaan jatkaisi suoraan esimerkiksi jossain toisessa koulutuksessa. Lisäksi alle 18-vuotiaan opiskelijan vanhempiin otetaan keskeyttämis-tilanteissa aina yhteyttä, ja heidän täytyy allekirjoittaa opiskelijan eroanomus. Vanhempien kanssa voidaan myös yhdessä miettiä opiskelijan sijoittumista oppilaitoksesta eroamisen jälkeen.

Ohjauskeskustelun rakenne riippuu keskeyttämisen syystä. Joskus syy on niin selkeä, ettei jatkotoimenpiteitä tarvitse miettiä. Joskus ohjauskeskusteluissa huomataan, että

kyse on muustakin; keskeyttämisaikeiden taustalta löytyy esimerkiksi mielenterveysongelmia tai oppimisvaikeuksia. Mielenterveysongelmien kohdalla otetaan yhteyttä terveydenhoitajaan tai psykologiin, ja oppilaitoksesta eroamisen sijasta voidaankin sopia tilapäisestä keskeyttämisestä paranemisprosessin ajaksi. Oppimisvaikeuksien kohdalla taas voidaan sopia joustavimmista opiskelutavoista, antaa tukiopetusta tai vaikeimmissa tapauksissa madaltaa opiskelijan oppimistavoitteita. Monissa oppilaitoksissa uusille opiskelijoille tehdään myös erilaisia testauksia (lukitestit, matemaattiset testit), jotta oppimisvaikeuksista kärsiviä opiskelijoita voitaisiin tukea heti opintojen alusta alkaen.

”Opiskelija, joka sanoo, että noi kurssit menee niin huonosti, kun mä oon niin tyhmä. Ja hän siinä lauseessa kuvaa tähänastisen koulupolkunsa, ne kokemukset, joita hän on kantanut mukanaan. Kun hänelle voi sanoo, ettet sä oo tyhmä, sulla on vaan joku oppimisen este, joka liittyy esimerkiksi luki-vaikeuksiin tai johonkin muuhun. Et niissähän me tarvitaan sitte HOJKSia, että jos on oikeesti joku todennettu oppimisen vaikeus, jota me lähdetään erityistoimenpitein tukemaan.” H16

Opintotavoitteiden madaltaminen on harkintakysymys, eikä aina ei ole selvää, milloin selvittäisiin pelkillä tukitoimilla ja milloin pitäisi laatia erillinen HOJKS, jolla opiskelija siirretään erityisopetuksen piiriin.

”Niin tää erityisopiskelijuus mahdollistaa tietynlaisen myös pelaamisen, se on puolitoistakertainen yksikköhinta. Ja se on aina semmonen oppilaitoksen eettinen valinta. Eli pitää purkaa niitä erityistoimenpiteitä ja siirtä tukitoimiin niin, että HOJKSia ei laadittais. Mutta se riippuu kunkin ylläpitäjän tämmösestä näkemyksestä, että tarjoaaks se automaattisesti sitä. Sinänsä se tarjoaa resursseja, puolitoistakertaista yksikköhintaa tehdä sitä erityisopiskelijatyötä, jolloin se on myös aito syy tunnistaa niitä ja hoitaa sitä puolta. Se mahdollistaa semmosen. Ja 15-, 16-, 17-vuotias alaikäinen voi olla aika suojaton siinä. Ja ei hän osaa sanoa sitä, eikä hänen vanhempansa osaa sanoa välttämättä, että kuuluuks ne oikeesti. Eli se on semmonen rajapinta, joka on aika vaikea.” H15

Aina mukauttaminen ei ole edes mahdollista. Esimerkiksi lähihoitajan työssä on hallittava lääkelaskut, koska ihmisen henki voi olla näiden taitojen varassa. Eräs haastateltava kertoi lähihoitajaopiskelijasta, joka oli joutunut uusimaan lääkelaskukokeen kolmetoista kertaa. Opiskelijan oli ollut hyvin vaikea ajatella asioita loogisesti ja käytännön tasolla. Hän oli esimerkiksi vastannut, että yskänlääkettä on annettava potilaalle 1,5 litraa. Kun opiskelijalle konkretisoitiin, ettei lääkettä voi antaa litrakaupalla tai

tabletteja ottaa suuhun satoja yhdellä kerralla, hän alkoi vähitellen ymmärtää, mitä merkitystä lääkelaskuilla olisi käytännön työssä.

Mikäli keskeyttämisen syynä on väärä alavalinta, ohjauskeskusteluissa pyritään varmistamaan opiskelun jatkuminen jollain opiskelijaa kiinnostavalla koulutusalueella. Varsinkin suuremmissa oppilaitoksissa on paljon alavaihtoehtoja, ja mikäli opiskeluryhmissä on tilaa, opiskelija voi kesken lukuvuoden vaihtaa alaa oppilaitoksen sisällä. Kesken lukukauden tapahtuvaa oppilaitoksesta toiseen siirtymistä hankaloittaa opintosisältöjen ja -jaksotusten lisäksi se, että koulutuksen järjestäjät saattavat olla haluttomia ottamaan oppilaitokseen uusia opiskelijoita tilastointipäivän jälkeen. Tämä johtuu siitä, ettei näistä oppilaista saa kyseisen lukukauden osalta opiskelijakohtaista valtiosuutta. (Opetusministeriö 2005a, 73.) Usein ”väärällä alalla” opiskeleva nuori joutuukin hakemaan toivomalleen alalle yhteishaussa, jolloin odottelu-aika saattaa tuntua pitkältä. Tällaisessa tilanteessa olisi opiskelijan kannalta parasta jatkaa nykyisessä oppilaitoksessa uusien opintojen alkamiseen saakka ja suorittaa sellaisia opintoja, joista on hänelle mahdollisesti hyötyä jatkossa.

Mikäli opiskelija tietää, että ala on hänelle väärä, muttei tiedä mitä muutakaan haluaisi tehdä, hänelle voidaan järjestää tutustumisjaksoja eri alojen koulutuksiin tai työpaikoille. Tällaisille opiskelijoille voidaan korostaa sitä, että ammattikoulussakin saa vielä miettiä tulevaa uraansa aivan samalla tavalla kuin lukiossa. Kaikkien ei tarvitse heti tietää, miksikä haluaa tulla isona, vaan opiskelu itsessään ja erilaisten kokemusten saaminen on arvokasta.

”Et jos sä tuut 16-vuotiaana, sä lähdet täältä 18-vuotiaana ulos, onko ainoa onnistumisen merkki se, että sä tiedät, että susta tulee puuseppä tai ompelija? Et se on jo arvokasta, että sä oot täällä, sä saat niitä kokemuksia, sä kannat niitä elämäsi varrella mukana. Se on arvokasta myöskin, että sä huomaat, että tää ei oo mun juttuni.” H16

Joskus opiskelijat vain katoavat ja keskeyttämisen syy jää hämärän peittoon. Oppilaitoksen henkilökunnalla ei tällaisessa tapauksessa ole mitään tietoa siitä, mitä opiskelijalle on käynyt, ja jää vain arvailujen varaan, mitä he olisivat voineet tehdä toisin. Erityisesti näiden tapausten osalta tarvittaisiin jokin laajempi nuorten seurantajärjestelmä, jota kautta tieto heidän tilanteestaan välittyisi eri toimijoille.

”Kyllä sitten on niitäkin opiskelijoita, että sitä vaan miettii koko ajan, et missähän se nyt on. Et on vaan hävinnyt täältä. Ensin on ollut paljon poissaoloja, niihin ei oo päästy tarttumaan. Et kyllä on semmosia ihan täydellisiä epäonnistumisia, joitten kohdalla joutuu aina kysymään, että teimmekö kaikkemme, minkä olisimme voineet tehdä toisin.” H16

Keskeyttämisen ehkäisemiseksi on mietitty myös lyhyempää ja käytännönläheisempää ammattikoulutusta. Osa nuorista pitää ammatillista koulutusta liian teoreettisena, ja teoria-aineiden opiskelu tuottaa heille suuria vaikeuksia. Suurin osa keskeyttämisistä tapahtuukin opintojen alkuvaiheessa, jolloin opinnoissa ei ole vielä päästy harjoittelemaan käytännön työtä ja siihen liittyviä taitoja. Esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomuksessa (2007) ehdotetaan käytännöllisten opintojen lisäämistä opintojen alkuvaiheeseen. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan perustutkintojen suorittamismahdollisuuksia aiotaan monipuolistaa siten, että tutkintoja on mahdollista suorittaa moduuleittain kohdennetumpaa ammattipätevyyttä tuottava osa kerrallaan. (Opetusministeriö 2007b, 30–31.)

Osa opiskelijoista pitää kolmivuotista tutkintoa liian pitkäkestoisena ja haluaisi päästä nopeammin työelämään. Motivaatio-ongelmista johtuvia keskeyttämisistä voitaisiinkin ehkäistä käytännönläheisillä kaksivuotisilla tutkinnoilla. Yhdessä haastattelussa ehdotettiin mallia, jossa kaksivuotiset tutkinnot otettaisiin takaisin ammatillisiin oppilaitoksiin kolmivuotisten tutkintojen rinnalle. Näin jokainen nuori voisi valita itselleen sopivan koulutustason.

”Koska se keskeyttäminen useesti vielä sit on voinut sattuu sil tavalla, että se on niistä teoria-aineista tavallaan kiinni. Se mitä mä oon sanonutkin, että mä niin oisin sitä mieltä, että pitäis olla sellanen lyhyempi koulutus. Että mun mielestä ammattikoulu vois olla hyvinkin kaksi vuotta semmosille, jotka ei halua muuta kuin päästä vaan duunariks johonkin, ettei oo mitään semmosta enempiä tavoitteita sen suhteen. Se on monel aika raskas. [...] Semmostahan on puhuttu joskus, että nää, jotka haluais tavallaan sen jatko-opintokelpoisuuden johonkin ammattikorkeeseen, niin he opiskelis sen kolme vuotta. Ja nää, jotka heti lähtis työelämään tai ei halua enää sit jatko-opiskella sen toisen asteen jälkeen, niin heil ois se kaks vuotta.” H17

Myös Rantasen ja Vehviläisen (2007) tutkimuksessa haastatellut opettajat ehdottivat suoraan työelämään aikoville nuorille omaa kahden vuoden pituista koulutusta. He eivät pitäneet itsestään selvänä, että kolmivuotisen tutkinnon suorittaminen olisi kai-

kille välttämätöntä. Heidän mukaansa sekä opiskelijat että oppilaitoksen henkilökunta väsyvät, kun kaikkien täytyy suorittaa jatko-opintokelpoisuuden tarjoava kolmevuotinen tutkinto. Opettajat ehdottivatkin kolmevuotista tutkintoa lähinnä sellaisille opiskelijoille, joilla on jatko-opiskelusuunnitelmia ja motivaatiota opiskella myös teoriapitoisia aineita. (Rantanen & Vehviläinen 2007, 70–89.)

Keskeyttämisen ennaltaehkäisy:

- Opiskelijahuolto ja poissaoloseuranta
- Tiedonsiirto ja alkutestaus (esim. luki- ja matematiikkatestit)
- Tukiopetus, mukauttaminen (HOJKS), rästäpajatoiminta

Toimenpiteet keskeyttämistilanteissa:

- Ohjauskeskustelu opinto-ohjaajan, luokanvalvojan tai kuraattorin kanssa
- Alanvaihto oppilaitoksen sisällä tai oppilaitoksen vaihdossa auttaminen
- Opiskelijan ohjaaminen tarvittaessa muihin palveluihin

Ongelmana kadonneet opiskelijat:

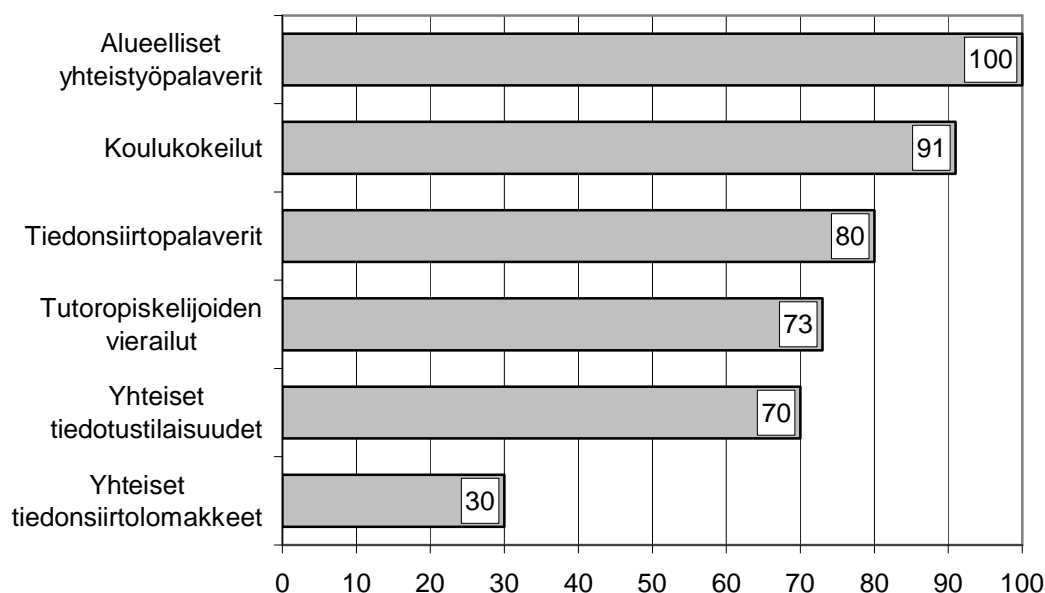
- Osa keskeyttäneistä vain katoaa, eikä ilmoita asiasta oppilaitokselle
- Tarvittaisiin jokin laajempi seurantajärjestelmä, jota kautta tieto heidän tilanteestaan välittyisi eri toimijoille
- Etsivä nuorisotyö tulisi kytkeä osaksi Varsinais-Suomen koulutustakuumallia

7.4 Ammattioppilaitosten yhteistyötahot

7.4.1 Yhteistyö yläkoulujen kanssa

Kaikilla oppilaitoksilla on alueellisia yhteistyöpalavereita yläkoulujen kanssa, ja lähes kaikki oppilaitokset järjestävät koulutuskokeiluja yhdeksäsluokkalaisille oppilaille. Tiedonsiirtopalavereita on 80 prosentilla oppilaitoksista, ja suurin osa (73 %) käyttää tutoropiskelijoitaan oppilaitoksen esittelijöinä yläkouluissa. Vähiten käytetään yhteisiä tiedonsiirtolomakkeita (30 %). Muunlaista yhteistyötä yläkoulujen kanssa ovat avointen vastausten mukaan neuvottelut ja palaverit aina tarvittaessa sekä yhteistyö lähettävien koulujen opettajien ja ohjaajien kanssa. Monissa oppilaitoksissa ammattikoulun opinto-ohjaajat kutsuvat yläkoulujen opinto-ohjaajat pari kertaa vuodessa palavereihin, joissa keskustellaan oppilaitoksen ajankohtaisista asioista, kuten tutustumiskäynneistä ja oppilaitoksen koulutustarjonnan muutoksista. Palavereissa voidaan myös käydä läpi yläkouluista siirtyneiden opiskelijoiden tilannetta ja edistymistä toi-

sen asteen opinnoissa. Lisäksi lähes kaikki toisen asteen oppilaitokset järjestävät tutustumispäiviä alueensa yhdeksäsluokkalaisille. Tutustumispäivien järjestämiseen saattaa kulua kokonainen viikko, ja vierailijoita voi olla useita tuhansia.

Kuvio 4. Yhteistyö alueen yläkoulujen kanssa (%).

Koulutuskokeilussa tutustutaan ammatillisiin opintoihin halutun alan oppilaitoksessa, ja kokeilu kestää yleensä yhdestä viiteen päivään. Yläkoulun opinto-ohjaaja ottaa yhteyttä ammattioppilaitoksen opinto-ohjaajaan, jonka kanssa sovitaan sopiva ajankohta, jolloin yhdeksäsluokkalainen voi tulla tutustumaan oppilaitokseen ja haluamaansa koulutusalaan.

”Jos on kaks päivää, mä yritän katsoo niin, että olis sekä työtä että teori-aa. Ettei unohdu se, että se ammattiteoria on kuitenkin kans siinä mukana. Mutta aika paljon nää on ollu niin, että ovat yhden päivän, niin silloin he ovat sen linjan tiloissa, mikä heitä kiinnostaa sitten. Opettaja antaa haalarit aamulla, ja saa sit jonkun pienen työtehtävän, jos normien puitteissa voi tällanen henkilö tehdä. Katsella siinä sitten, mistä on kysymys.” H9

AURA-instituutissa järjestetään lyhyiden koulutuskokeilujen lisäksi viikosta kahteen viikkoon kestäviä koulutuskokeiluja, joiden aikana arvioidaan opintoihin hakeutuvan erityisopiskelijan opiskeluvalmiuksia ja soveltuvuutta alalle. Kokeiluun voidaan tarvittaessa liittää myös asumisvalmennusjakso. Tällainen pidempi koulutuskokeilu on maksullinen, usein Kelan kustantama, ja siitä kirjoitetaan lausunto.

Tiedonsiirtopalaverit ja -lomakkeet koetaan osassa oppilaitoksia ristiriitaisena menettelytapana. Toisaalta koetaan tärkeäksi tietää uusien opiskelijoiden taustat ja mahdolliset ongelmat, jotta niihin voitaisiin varhaisessa vaiheessa puuttua, mutta toisaalta tiedonsiirto saatetaan kokea opiskelijoita etukäteen leimaavana menettelynä. Etenkin opiskelijat itse ja heidän vanhempansa voivat haluta, että aikaisemmat ongelmat ja vaikeudet nollautuvat uuteen opiskelupaikkaan siirryttäessä. Tällöin opiskelija saa ikään kuin mahdollisuuden aloittaa alusta, ilman että häneen kohdistuu minkäänlaisia ennakko-odotuksia.

”Tavallaan niinkun kattoo blanko paperi. Et tavallaan sitten antaa mahdollisuus, ettei leimata heti ennen kuin tulee tänne. Et mul ois jo lista, et jaaha sä oot ollut tällanen. Et hyvin harvoin tuodaan julki sitä, et me oltais luettu tietoja opiskelijasta, hänen taustastaan tällä tavalla. Vaan halutaan luoda se kuva, mikä tulee täällä.” H14

Tiedonsiirto koetaan kuitenkin tärkeäksi esimerkiksi erilaisten oppimisvaikeuksien kohdalla. Tieto ei useinkaan kulje eri koulutusasteiden välillä, vaikka elämme tietoteknistä aikaa, ja ihmisistä kerätään jatkuvasti tietoa. Joissakin kouluissa koetaan hyvin vaikeaksi puhua oppilaiden asioista, ja keskusteluja leimaa tietynlainen varovaisuus. Oppimisvaikeuksia ei tarvitse kirjata mihinkään ylös, ja kouluissa saatetaankin ajatella, että on jokaisen oppilaitoksen oma asia saada selville kunkin opiskelijan oppimiseen liittyvät vaikeudet.

”Ja sit me tiedetään myöskin se, että jos yläkoulus on ollut ongelmaa oppimisen kanssa, niin ei se häviä sen yhden kesän aikana, kun se ammatillinen koulutus alkaa. Kyl se jossain muodos tulee esille. Mut kun ei oo mitään hajuakaan siitä, niin ei voida mitenkään varautua siihen. Ja sit joskus saattaa olla aikamoinen yllätys se, että ihan fiksu ja mukavan tuntuisen ja oppivaisen tuntuinen opiskelija, niin sit hän tuottaakin sulle semmosta tekstii, ettei ymmärrä yhtään mitään. Kun ei oo hajuakaan, et hänel saattaa olla esimerkiks joku lukihäiriö tai hän vaihtaa jotenkin kirjainten paikkaa tai jotakin muuta, mist meil ei oo mitään tietoo.” H14

Tiedonsiirtolomakkeissa ongelmana on usein lomakkeen täyttäminen jo yhdeksännellä luokalla, jolloin oppilas ei vielä tiedä, mihin oppilaitokseen hän on päässyt sisään. Jos lomake annetaan vielä oppilaalle itselleen mukaan uuteen oppilaitokseen vietäväksi, suuri osa lomakkeita jää kokonaan palauttamatta. Joissain ammatillisissa oppilaitoksissa onkin siirrytty opiskelijoiden tulohaastattelun yhteydessä täytettävään lomakkeeseen.

Kyselyvastauksissa todetaan, että nivelvaiheen tiedonsiirtoa oppilaitostasosta toiseen pitäisi vielä kehittää ja luoda yhteisiä käytäntöjä oppilaitosten välille. Yksi vastaajista esimerkiksi ehdottaa, että toisen asteen oppilaitokset voisivat koota oman hyvien käytäntöjen ja lomakkeiden portaalin. Kolme tutkimukseen osallistuneista oppilaitoksista onkin parhaillaan mukana opiskelijahuollon kehittämishankkeessa, jonka tarkoituksena on luoda samalla alueella toimiville oppilaitoksille yhteisiä käytäntöjä, toimintoja ja kaavakkeita. Hankkeessa pyritään muun muassa yhtenäistämään yläkoulu- ja toisen asteen oppilaitosten välisiä tiedonsiirtolomakkeita.

- Peruskoulun ja toisen asteen välille tulisi kehittää yhtenäinen tiedonsiirtomalli
- Tiedonsiirtoon liittyvät juridiset ongelmat tulee selvittää ja ratkaista kansallisella tasolla yhdessä eri viranomaisten kanssa
- Tiedonsiirron tulee perustua oppilaan ja hänen vanhempiansa sekä koulun väliseen luottamukselliseen sopimukseen

7.4.2 Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Oppilaitokset tekevät yhteistyötä myös koulujen ulkopuolisten tahojen kanssa. Eniten yhteistyötä tehdään terveydenhuollon, sosiaalityön ja työvoimahallinnon kanssa. Kaikilla oppilaitoksilla on yhteistyötä terveydenhuollon ja nuorisotyön kanssa. Sen sijaan esimerkiksi poliisin, seurakuntien ja liikuntatoimen kanssa tehdään yhteistyötä vain jonkin verran tai ei lainkaan. Kuusi kymmenestä oppilaitoksesta ei tee lainkaan yhteistyötä liikuntatoimen kanssa.

Taulukko 14. *Oppilaitosten yhteistyö eri tahojen kanssa (%) (n=10-11).*

	<i>Paljon</i>	<i>Jonkin verran</i>	<i>Ei lainkaan</i>
Terveystenhoolto	55	45	
Sosiaalityö	46	45	9
Työvoimahallinto	46	45	9
Nuorten työpajat	27	64	9
Nuorisotyö	18	82	
Liikuntatoimi		40	60
Poliisi		82	18
Seurakunnat		60	40

Parhaiten ammatillisten oppilaitosten yhteistyö toimii sosiaalityön ja nuorten työpajojen kanssa. Kuusi kymmenestä on sitä mieltä, että yhteistyö näiden tahojen kanssa sujuu hyvin. Akuuttien tilanteiden hoitaminen edellyttää yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa, ja oppilaitoksissa ollaan sosiaalitoimen kanssa tiiviisti yhteistyössä sosiaalitoimen asiakkaana olevien opiskelijoiden kautta. Työpajoissa käyvät nuoret voivat tulla ammatillisiin oppilaitoksiin tutustumiskäynneille tai suorittamaan jonkin yksittäisen kurssin. Ammattikoulun opiskelijat taas voivat suorittaa esimerkiksi työharjoittelujaksonsa työpajassa. Opiskelijat voivat myös siirtyä väliaikaisesti kokonaan työpajoihin, mikäli opiskelu ei tunnu sujuvan tai on vaarassa keskeytyä. Nuoren kanssa voidaan tällaisissa tapauksissa sopia esimerkiksi puolen vuoden pituisesta työpajajaksosta ja miettiä sen jälkeen paluuta takaisin opiskelemaan. Lyhyempikin työpajajakso voi joskus lisätä opiskelijan itsetuntoa ja opiskelumotivaatiota, jolloin opiskelija jaksaa taas palata oppilaitokseensa opintojen pariin.

Myös terveydenhuollon, työvoimahallinnon ja seurakuntien kanssa yhteistyö toimii hyvin. Kukaan vastanneista ei ole sitä mieltä, että yhteistyö työvoimahallinnon ja seurakuntien kanssa sujuisi huonosti. Terveydenhuollon kanssa tehtävä yhteistyö toimii lähinnä oppilaitoksen terveydenhoitajan kautta, joka ohjaa opiskelijoita tarvittaessa eteenpäin kunnan terveydenhuoltoon. Yhteistyö nuorisotyön, poliisin ja liikuntatoimen kanssa sujuu suurimassa osassa (64–67 %) oppilaitoksia kohtalaisesti. Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos on hakenut opetusministeriöltä rahaa oppilaitoksen asuntolatoiminnan kehittämiseen yhteistyössä nuorisotoimen kanssa. Tavoitteena on vähentää nuorten epäsosiaalista käyttäytymistä ja saada eri paikkakunnilta tulleet nuoret kiinnittymään opiskelupaikkakunnalleen kunnan harrastustoiminnan kautta. Lähtökohtana on luoda toimintamalli, joka aktivoi opiskelijat itse toimimaan. Tarpeet ja tahto lähtevät opiskelijoista itsestään, ja oppilaitos yhdessä nuorisotoimen kanssa luo toiminnalle rakenteet. Suunnitteilla on, että nuoret alkaisivat toimia käsityön ohjaajina erilaisissa nuorisotoimen tapahtumissa ja muodostaisivat asuntolatoiminnan vastuuelimen, joka toisi asuntolan toimintaa ja tarpeita esille oppilaskunnassa ja nuorisotoimessa.

Taulukko 15. *Yhteistyön toimivuus eri tahojen kanssa (%).*

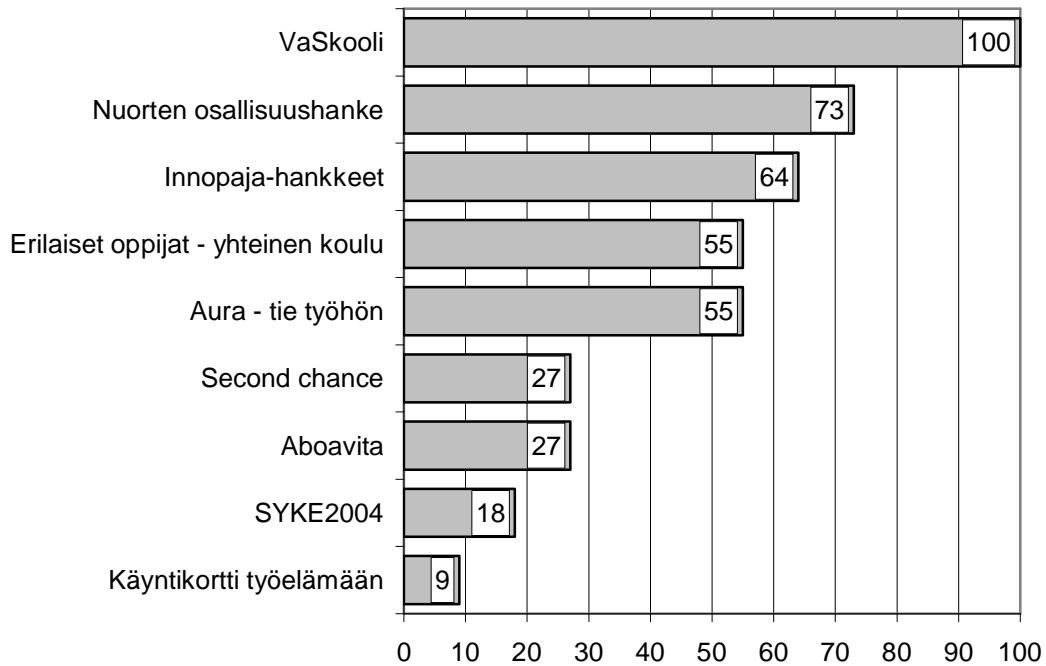
<i>Yhteistyötaho</i>	<i>Hyvin</i>	<i>Kohtalaisesti</i>	<i>Huonosti</i>	<i>n</i>
Sosiaalityö	60	30	10	10
Nuorten työpajat	60	30	10	10
Terveystenhoito	55	36	9	11
Työvoimahallinto	50	50		10
Seurakunnat	50	50		6
Nuorisotyö	36	64		11
Poliisi	33	67		9
Liikuntatoimi	17	66	17	6

7.5 Ammattioppilaitosten hyviä käytäntöjä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemiseksi

7.5.1 Hankkeet

Myös ammattioppilaitosten kyselyssä vastaajille esitettiin joukko hankkeita lähinnä pohjustukseksi kysymykselle erilaisiin hankkeisiin osallistumisesta ja niiden hyödyllisyydestä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Samalla haluttiin selvittää sitä, miten hyvin VaSkooli-hanke tunnettiin ja miten sen hyviä käytäntöjä oli mahdollisesti levinnyt maakunnan muihin oppilaitoksiin.

Kahdeksan kyselyyn vastanneista oppilaitoksista on osallistunut syrjäytymistä ehkäiseviin hankkeisiin. Viisi oppilaitosta on ollut mukana VaSkoolissa, kaksi AURA – tie työhön -hankkeessa, yksi Aboavitassa ja yksi Innopaja-hankkeessa. Osa oppilaitoksista on osallistunut useampiin hankkeisiin, ja osalla on ollut myös omia hankkeita. Oppilaitosten omia syrjäytymistä ehkäiseviä hankkeita olivat Turun ammatti-instituutin Kadonneet TAI keskeyttäneet -hanke, Novidan Pirä pintas- ja Soura vaa -hankkeet sekä Turun ammattiopistosäätiön TAOpultti, josta kerrotaan luvussa 7.5.5. Hankkeiden tuntemus oli vaihtelevaa. Osa hankkeista tunnettiin erityisen hyvin, ja osaa ei tuntenut kuin muutama vastaaja. VaSkooli-hankkeen tunsivat kaikki kyselyyn vastanneet. Myös Nuorten osallisuushanke ja Innopaja-hankkeet tunnettiin suhteellisen hyvin. Heikoiten tunnettiin hankkeet Käyntikortti työelämään ja SYKE2004.

Kuvio 5. Tutut hankkeet (%).

VaSkooli Erityisesti VaSkooli-hankkeesta on ollut hyötyä siihen osallistuneille oppilaitoksille. Hankkeen kautta eri tahoilla toimineet henkilöt ovat tulleet tutuimmiksi ja heihin uskalletaan ottaa paremmin yhteyttä. Hankkeessa luoduista käytännöistä monet ovat jääneet pysyviksi toimintamalleiksi oppilaitoksiin:

”No se on esimerkiksi nimenomaan nämä kaikki yhteistyöt. Sekä siis täällä nivelvaiheen yhteistyö peruskouluihin ja sitten tämä yhteys nuorisotoimen sisällä kaupungissa ja sitten vielä tietysti kaikki tämmöset koulun sisällä toteutettavat erilaiset järjestelyt, jotka on olleet näitä erityistuen tarpeessa olevien systeemejä. Ja sit erilaisia tukitoimia siitä, et on näitä joilla ei valmistuminen oikein onnistu. Niin niille on perustettu erilaisia niin sanottuja rästäpajoja ja tämältyyppistä toimintaa koulun sisällä.” H13

AURA – tie työhön (2005–2007) oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama ja Länsi-Suomen lääninhallituksen ohjaama hanke. Hankkeessa kehitettiin työssäoppimisen käytäntöjä erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Projektissa luotiin yhteyksiä toimijoiden välille, mallinnettiin työssäoppimisen prosesseja erityisopetuksen näkökulmasta ja testattiin erilaisia menetelmiä työssäoppimisen tukena. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä työnantajien, yrittäjien, vammaisjärjestöjen ja kuntien toimijoiden kanssa. AURA-instituutin lisäksi hankkeessa olivat mukana Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitos, Loimaan ammatti-instituutti ja Turun ammatti-instituutti. (AURA-

instituutti 2008b.) Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa AURA-hankkeesta saatiin konkreettisia eväitä työssäoppimisen ja työelämään tutustumisen ohjaamiseen. Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa on pyritty siihen, että opettaja kävisi työssäoppimispaikalla viikoittain ja olisi siellä enemmän kuin pari tuntia kerrallaan. Ideana on myös tiivistää oppilaitoksen, työpaikan ja opiskelijan välistä yhteistyötä. Teoriaopinnot räätälöidään käytännön työhön, jolloin opettaja on oikeasti läsnä työpaikalla. Myös Turun ammatti-instituutissa on AURA-hankkeen myötä kehitetty erityisopiskelijoiden työssäoppimisjaksoja. Erityisopiskelijoiden ongelmana on se, että he pääsevät helposti työssäoppimisjaksolle ja pärjäävät siellä kiitettävästi, mutta työpaikan saaminen valmistumisen jälkeen on vaikeaa. Turun ammatti-instituutin catering-alan erityisopettaja lähteekin jatko-opinnoissaan tutkimaan tätä ongelmaa.

Aboavita oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama EQUAL-yhteisöaloite. Hankkeen tavoitteena oli nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kehittää uusia käytäntöjä maahanmuuttajien työllistämisen helpottamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Projektissa (2001–2004) luotiin seuraavat hyvät käytännöt ja toimintamallit: pitkäaikaiseen tukeen perustuva ohjausmalli, kohderyhmän tarpeiden mukaan räätälöidyt lyhytkoulutukset, koulutuskalenteri ja jäsenrekisteri, yhteistyöverkosto, mentorointitoiminta, uudet oppimismateriaalit ja testausmuodot, virtuaalinen oppimisympäristö sekä maahanmuuttajien yritystoiminnan tukeminen. (Turun ammatti-instituutti 2006.) Turun ammatti-instituutti osallistui Aboavitaan kahdella osahankkeella (TaiUra ja Bestend). TaiUra-osahankkeessa maahanmuuttajataustaisia peruskoulun oppilaita pyrittiin ohjaamaan sopiville ja heitä kiinnostaville ammatillisen koulutuksen aloille. Lisäksi hankkeessa luotiin käytäntöjä nuorten maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien mahdollisimman varhaiseen tunnistamiseen. Hanketta vetämään palkattiin maahanmuuttajataustainen urasuunnittelija. Ajatuksena oli, että samankaltaisen taustan ja kokemuksen omaava henkilö pysyy paremmin ohjaamaan maahanmuuttajanuoria ottaen huomioon myös erilaiset kulttuurikysymykset. Urasuunnittelija teki tiivistä yhteistyötä peruskoulun opinto-ohjaajien, opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa tavoittaakseen tukea tarvitsevat nuoret. Urasuunnittelija tapasi maahanmuuttajanuoria ja kertoi heille ammatillisesta koulutuksesta, koulutuskokeilumahdollisuudesta ja erilaisista koulutusaloista. Osahankkeen ansiosta nuoret saivat tarvitsemaansa lisätietoa ja kokemuksia ammatil-

lisen koulutuksen mahdollisuuksista jo peruskouluvaiheessa. Lisäksi heille voitiin tarjota tarpeellisia tukitoimia ammatillisen koulutuksen tueksi. (Bountilova 2004, 27–28.) Bestend-osahankkeen tavoitteena oli maahanmuuttajataustaisten nuorten kouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan, kielitaidon lisääminen ja jatko-opintoihin ohjaaminen. Lähtökohtana olivat toiminnalliset menetelmät talouskouluopintojen opintosuunnitelman pohjalta. Ruoanvalmistuksessa painotettiin myös oman kulttuurin vaalimista, vietettiin kunkin opiskelijan omia juhlia ja kutsuttiin opiskelijoiden omaisia koululle valmistamaan perinneruokiaan. Käsityötunneilla valmistettiin työasut keittiöön ja teemajuhliin. Arkielämäntaloustyö ja suomalaiseen yhteiskuntaan kouttuminen paranivat kaikkien osallistujien kohdalla kurssin myötä. (Lundén 2004, 25–26.)

Kadonneet TAI keskeyttäneet Turun ammatti-instituutin Kadonneet TAI keskeyttäneet -hankkeessa (2006) etsittiin keskeyttäneitä opiskelijoita, joita yritettiin saada suorittamaan tutkintonsa loppuun. Tavoitteena oli parantaa tutkintojen läpäisyä keskittymällä opiskelijoihin, jotka olivat keskeyttäneet opiskelunsa opintojen loppuvaiheessa tai eivät olleet suorittaneet tutkintoa kolmessa vuodessa. Monen opiskelijan kohdalla tutkinnosta ei puuttunut paljoakaan. Opinto-ohjaajat lähtivät metsästäämään kadonneita opiskelijoita puskaradion kautta, koska heihin ei yleensä saatu puhelimitse tai kirjeitse yhteyttä. Opiskelijoita löydettiin siten, että joku tiesi aina jonkun opiskelijan olinpaikan. Nuori saattoi olla esimerkiksi töissä, jolloin häntä käytiin tavoittamassa työpäikalta. Katoamisten syynä oli muun muassa poissaoloja ja mielenterveysongelmia.

”[...] he tykkää, et mä oon jo niin pudonnu täst, et en mä kehtaa tulla enää takasin. Mitä kaveritkin sanoo, jos mä nyt tulen. Ja sit on niit psyykeongelmaisia, on semmosii, jotka ei nouse sängystä ylös, jotka ei sen takia kerta kaikkiaan, ettei jaksa reagoida mihinkään. Niin ne on sit semmonen oikeen isompi ongelma. Et me yritetään tuolta sosiaalipuolen kautta metsästää niitä.”

Sellaisia nuoria, joihin saatiin yhteys ja joilta puuttui vain osa tutkinnosta, onnistuttiin houkuttelemaan takaisin opintojen pariin, ja näistä nuorista yllättävän moni saikin tutkinnon suoritettua. Hankkeessa kehitettiin myös kohderyhmän tukemiseen liittyviä ohjausmalleja ja muita hyviä käytäntöjä.

Novidan hankkeita Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novidan Pirä pintas-hankeessa (2001–2003) laadittiin opintojen ohjaussuunnitelma ja erityisopetuksen suunnitelma. Lisäksi laadittiin opiskelijoille valintatarjotin eri koulutusohjelmiin ja lisättiin eri tahojen välistä yhteistyötä. (ESR-tietopalvelu 2007.) Pirä pintas -hankkeen jälkeen Novidassa jatkettiin kolmivuotisella Soura vaa -hankkeella (2003–2006). Hankkeessa kehitettiin opiskelijahuoltoja, erityisopetuksen suunnitelmaa, opinto-ohjausta ja yhteistyötä perusasteen opiskelijoiden siirtyessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen. Projektin suurimpana tavoitteena oli ehkäistä opintojen keskeyttämistä pitämällä opiskelijoita ja heidän hyvinvoinnistaan huolta. Hankkeessa kehitetty opiskelijahuoltomalli ja erityisopetuksen suunnitelma on kehittynyt osaksi oppilaitoksen vakinaista toimintaa. Myös hankkeen aikana kehitetty opiskelijoiden ryhmäytymiseen tähtäävä aloitusviikkotoiminta on jäänyt pysyväksi käytännöksi oppilaitokseen. Hankkeen aikana huomattiin lisäksi, että oppilaitoksessa tarvitaan vakituinen ohjaaja tukemaan opiskelijoita. Ohjaajan tarpeen kartoittamiseksi kokeiltiin erilaisia kuraattoritoiminnan muotoja ja aloitettiin kokoaikainen kuraattoritoiminta. (Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida 2006, 15.)

Hankkeiden arviointia Kyselyyn vastanneista 44 % koki oppilaitoksen hyötynneen hankkeista huomattavasti ja 56 % jonkin verran. Suurin osa oppilaitoksista oli hyötynyt hankkeista niihin osallistumalla, mutta osa vastanneista koki hyötynneensä meneillään olevien hankkeiden seuraamisesta ja niissä havaittujen hyvien käytäntöjen kokeilemisestä omassa oppilaitoksessaan. Syrjäytymistä ehkäisevät hankkeet ja niistä kirjoitettujen raporttien määrät ovat lisääntyneet suuresti viime aikoina. Oppilaitosten henkilökunnalla on nykyään paljon enemmän tietoa aiheesta ja hyvistä käytännöistä kuin ennen. Aiemmin tietoa ei aina ollut hakemallakaan saatavissa.

”Se mitä mä oon seurannu tässä, kun erilaisia raporteja tullut... Niin silloin mä suoritin tiedustelun, kun me alotettiin tämä, et olisko jotain malleja, mihin vois olla yhteyksissä, et mitä probleemii on ollut. Niin ei Suomest löytyny mitään malleja. Ja nyt siis samanlaisii on lukuisii.” H10

Osa vastanneista piti hankkeita yleisesti hyvinä, mutta kritisoi hankkeiden rahanjakoa. Hankkeita ja hyviä käytäntöjä syrjäytymisvaarassa oleville opiskelijoille haluttaisiin järjestää enemmän, mutta rahaa ei ole tarpeeksi. Rahajako koettiin osittain epätasa-arvoisena:

”Mua kerta kaikkiaan ottaa päähän, et kukaan ei auta, eikä EU-rahaa ole eikä mitään muutakaan. Et mahtaako olla Helsingin keskeistä toi rahanjako. Jos mennään kehäkolmosen pohjoispuolelle tai länsipuolelle, niin ei sitä rahaa sit enää löydy. Mekin anottiin EU:lta neljä kertaa, neljännel kerral me saatiin rahaa.” H10

Hankkeet ovat usein hitaita prosesseja, ja kestää aikansa ennen kuin oppilaitoksen kulttuuri muotoutuu uusien käytänteiden mukaiseksi. Hankkeiden ja uusien toimintamallien rinnalle toivotaankin perehdyttämistä oppilaitoksen henkilökunnalle, että jokainen ymmärtäisi omat tehtävänsä paremmin ja sisäistäisi uudenlaisen toiminnan tavoitteet.

- Valtaosa oppilaitoksista on hyötynyt hankkeista
- VaSkooli-projektin tunnettuus ja sen puitteissa kehitettyjen hyvien käytäntöjen leviäminen osoittavat, että koulutustakuumalli on käyttökelpoinen ja mahdollista saavuttaa

7.5.2 Opiskelijälähtöisyys ja välittäminen

Erityisesti Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääminen on nähty yhtenä keskeisenä nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Opiskelijälähtöisyyden tulisi määrittää oppilaitoksen perustehtävää siten, että opiskelijoista välittäminen ja huolenpito ilmenisivät kaikessa oppilaitoksen toiminnassa ja opiskelijat kokisivat tulevansa kohdatuiksi yksilöllisellä tasolla.

”Se määrittää meidän perustehtävää niin, että me opettajat, rehtori, opo, tekevät opiskelijälähtöisesti tätä perustehtävää, johon kuuluu yksinkertaisesti tällainen kuin huolenpito ja välittäminen opiskelijoista, joka ilmenee opetuksessa, sen sisällössä, pedagogisessa näkemyksessä, ohjauksessa oppimisympäristössä, hallinnon rakenteissa täällä. Minkälaisia rakenteita luodaan, miten ohjataan taloutta ja resursseja ja miten oppilashuolto pidetään.” H15

Opiskelijoista välittäminen koettiin haastatteluissa sitä helpommaksi, mitä pienemmästä oppilaitoksesta tai opiskelijaryhmästä on kyse. Isoissa yksiköissä huolenpidon ja välittämisen ajateltiin helposti kärsivän ja jäävän vain tavoitteen tasolle.

Opiskelijoiden motivointi ja motivaation ylläpitäminen nähtiin yhtenä osoituksena opiskelijälähtöisyydestä ja välittämisestä. Ammatillisessa koulutuksessa keskitytään joskus liiaksi tietojen ja taitojen opettamiseen, eikä kiinnitetä huomiota opiskelijoiden motivaation tukemiseen. Motivaation avulla saavutetaan kuitenkin parhaat oppimistulokset, eikä opintojen keskeyttäminen houkuta yhtä paljon, jos opiskelu tuntuu mielekkäältä.

”Mä oon itse tätä käynyt läpi, tää on tämmönen Aravirran Hannun, jääkiekkovalmentajan, näkemys. Että huipputulokset syntyy 30-prosenttisesti tiedoilla ja taidoilla. Ja jos mä täällä ajattelen osaamista sitten, meil syntyy täällä se ammatillinen osaaminen, niin se on tiedot ja taidot, joita me pystytään välittämään. Ja 20 prosenttia tulis ilmapiiristä. [...] Ja sitten kaikista suurin osuus syntyy motivaatiosta siihen tulokseen.” H15

Opiskelijoiden motivaatiota opiskeluun voidaan lisätä nostamalla heidän itsetuntoaan. Etenkin koulussa heikosti menestyneet kaipaavat usein kannustusta ja sitä, että joku välittää heistä, eikä pidä heitä yhtä epäonnistuneina kuin he itse usein itseään pitävät. Joskus ammattikouluun saattaa tulla opiskelija, jonka koko aiempaa koulupolkua leimaa negatiivisuus ja epäonnistuminen. Opiskelija on saattanut koko peruskoulun ajan tuntea olevansa huono, osaamaton ja epäonnistunut. Kun tällaisen opiskelijan itsetuntoa alkaa vahvistaa, opiskelija alkaa lopulta itsekin uskoa omiin kykyihinsä, ja oppimistuloksetkin saattavat tämän ansiosta parantua.

”Ja sitten kun sitä uskoo hänen osaamiseen ja kykyihin lähtee vahvistamaan... En mä tiedä, mä vaan jotenkin koen, mä oikein näen kun se opiskelija nousee sieltä pystyyn. Ja mä aina sanon, et mä näen sen silmistä, kun sille tulee sellainen olo, että hei mä olen sittenkin jotain.” H16

Koulu ympäristönä on joskus sellainen, että se lisää negatiivisia kokemuksia ja heikentää opiskelijan itsetuntoa. Eräs nuorisotyössä aiemmin mukana ollut haastateltu kertoi havainneensa, että koulussa häirikköoppilaan maineessa ollut saattoi vapaa-ajallaan olla aktiivinen luottonuori, joka kantoi asioista vastuuta ja oli aina paikalla silloin kun pitikin. Nykyään haastateltu yrittääkin nähdä kaikissa opiskelijoissa heidän hyvät puolensa ja välittää heille kannustavaa ilmapiiriä.

”Ja sit on ihan selvil se, et meil on aika paljon opiskelijoita, joilla on aika heikko se itsetunto. Eli siel on niit negatiivisii kokemuksia aika paljon. Ja sit tavallaan vaikka me pyritään tämmöseen kannustavaan ja rohkasevaan ilmapiiriin, niin se ei välttämättä uppoo niin äkkiä. Et monta kertaa, kun

tänne rehtorin tykökin joku tulee, niin ne tulee semmosel mentaliteetilla, että nyt lytätään tonne viimiseen nurkkaan. Sit taas itellä on taipumus, et jos mä annan palautetta, niin lähetään niistä hyvistä ja sitten vasta kato-taan se, minkä takii te nyt tääl ootte. Monet on niinkun hämmentyneitä sii-tä. Ettei oo tottunu semmoseen kulttuuriin.” H14

Välittäminen näkyy myös siinä, että opiskelijoilta vaaditaan tiettyjä asioita ja luote-taan heidän kykynsä pitää kiinni yhteisistä sopimuksista. Osalle opiskelukulttuurin muutos peruskoulun ja ammattikoulun välillä vaatii totuttelua ja vastuun ottamisen opettelua.

”Kun täällä ei anneta valmiina, vaan sun pitää itse hakee se tieto, sun pi-tää ite mieltii. Jos sä oot poies tunnilta, sä joudut ite hakee ne, mitä siel on käsitelty. Ei opettaja anna sulle valmiita monisteita, et noita me tehtiin viime kerral. Vaan tääl tavallaan niin kun lähdetään siitä omatoimisuus-desta ja oman vastuun tuntemisesta. Ja se on joillekin aika hankalaa op-pia.”. H14

Usein saattaa käydä niin, että oppilaitoksissa huomataan yksilöllisellä tasolla vain syrjäytymisvaarassa olevat tai häiriköivät opiskelijat. Hiljaiset ja arat opiskelijat voi-vat jäädä vähemmälle huomiolle, koska heidän ongelmansa eivät tule yhtä helposti ilmi. Kannustaminen, huomioiminen ja motivoiminen on tärkeää myös hyvin menes-tyville ja sopeutuville opiskelijoille. Menestyvät opiskelijat saattavat turhautua liian hitaasti etenevillä oppitunneilla, ja heille tulisikin tarjota mahdollisuuksia edetä omien edellytystensä mukaan.

”Koska ei meidän yhteiskunta kestä myöskään sitä, että kaikki on täällä keskiviivan, jos voi sanoa, alapuolella. Et tehdään vaan matalilla tavoit-teilla työtä, jotta heikoimmat pysyy mukana. Samaan aikaan, kun me teh-dään sitä työtä, mikä on ehdottoman tärkeää, niin meillä pitäis riittää paukkuja niinku tukea ja viedä eteenpäin niitä, jotka meiltäkin ihan oike-asti on potentiaalisia [...] ammattikorkeakouluun menijöitä.” H16

Opiskelijoiden todellinen kohtaaminen ja välittäminen ovat vaarassa jäädä taloudelli-suus- ja tehokkuusmittarien jalkoihin. Voidaankin kysyä, ohjaavatko nykyiset koulu-tuspoliittiset linjaukset ja tulostittarit oikeasti välittämistyöhön. Mittarit kohdistuvat massoihin ja keskiarvoihin, ja jos sokeasti vain tuijotetaan näitä lukuja, opiskelijoiden yksilöllinen kohtaaminen saattaa jäädä vähemmälle huomiolle.

”Kun se tuloksellisuus on kamppailua olemassaolosta ja sit toisaalta se on kilpailua. Että miten meidät on rankattu. Ja yleensä missä tahansa, kaikilla elämänalueilla, missä kilpailu määrää, heikoimmat tippuu. Huomio ei kiinnity siihen huolenpitoon.” H15

Opettajat ja oppilaitoksen muu henkilökunta ovat lisäksi usein niin kiireisiä, etteivät he ehdi todella kohdata opiskelijoita ja antaa heille aikaansa. Opettajilla on opettamistyön lisäksi paljon muitakin töitä, ja heidän täytyy olla mukana vaikka missä. On näyttötutkintoja, arvioinnin uudistumista, työssä oppimista, projekteja, kansainvälistä yhteistyötä ja niin edelleen.

”Ja kyllä se oikeesti oli, kun se opiskelija tuli siihen työhuoneen ovelle, niin oli vähän sellainen olo, että älä tuu. Ja opiskelija kysyy, et onks sul aikaa? No on mulla kymmenen minuuttii, mut sit mun täytyy olla siellä täällä ja tuolla. No mitä välittämistä ja kohtaamista se on?” H16

Oppilaiden todellinen kohtaaminen onkin arvottamis- ja resursointikysymys, johon jokaisen oppilaitoksen rehtori joutuu ottamaan kantaa miettiessään oppilaitoksensa perustehtävää. Perustehtävän selkeä määrittäminen on työyhteisön jaksamisen kannalta tärkeää: ihminen ei samanaikaisesti jaksu suuntautua moneen asiaan, vaan työnkuva rikkoutuu useista erilaisista ja toisinaan ristiriidassakin olevista tehtävistä. Välittäminen ja opiskelijoista huolehtiminen on usein myös raskasta oppilaitoksen henkilökunnalle. Opiskelijoilla saattaa olla todella vaikeita ongelmia, jolloin henkilökunta joutuu kohtaamaan omaa osaamattomuuttaan ja tilanteiden herättämiä vaikeita tunteita.

”Ja siinä joutuu myös kohtaamaan omia reaktioita, omia tunteitaan, omaa turhautumistaan, osaamattomuuttaan, ihan kaikkea sitä. Ja sit myöskin välillä tulee semmonen olo, että hei tääkö se on sitä mun työtä. Et oonks mä niinkun joku sosiaalityöntekijä vai. [...] Ja välil tulee semmonen olo, et haluunks mä tehdä tätä, täähän on pelkkää sosiaalityötä. Mutta sitten kun aattelee, että se on kuitenkin se meidän perustehtävä.” H16

Opettajien työaika on rajallista, ja opiskelijälähtöisyydelle tehdään helposti karhunpalvelus, jos opettajia kuormitetaan liikaa. Opettajia ei saisi jättää yksin selviytymään asioittensa kanssa. Opettajat kokevat tehtävänsä välillä mahdottomaksi, kun opiskelijoilla on jos jonkinlaisia ongelmia, ja mikäli opettaja tällaisissa tilanteissa kokee, ettei hänellä ole aikaa, jaksamista tai resursseja ongelmien selvittelyyn, ne saattavat jäädä kokonaan ratkaisematta. Opettajien onkin tärkeää kokea, että he saavat apua aina tarvitessaan, eikä heidän tarvitse selviytyä kaikesta yksin.

- Opiskelijoista välittämisen ja huolenpidon tulisi näkyä kaikessa oppilaitoksen toiminnassa
- Opiskelijoiden tulisi kokea tulevansa hyväksytyiksi yksilöllisellä tasolla
- Opiskelijoiden motivaatiota voidaan lisätä vahvistamalla heidän itsetuntoaan

7.5.3 Ryhmäyttäminen

Ryhmäyttäminen nähdään yhtenä poissaoloja ja opintojen keskeyttämistä vähentävänä tekijänä, ja useissa oppilaitoksissa järjestetäänkin ensimmäisellä kouluviikolla ryhmäytymiseen tähtäävää ohjelmaa uusille opiskelijoille. Ryhmäyttämällä tarkoitetaan ennalta suunnitelluissa olosuhteissa ryhmän kehitysprosessiin vaikuttamista siten, että se tuottaisi myönteisen tuloksen.

”Ajatuksena se, että yhteisöllisyyden arvoja korostaa ja ryhmäytymistä, niin saatais mahdollisimman hyvä lähtölaukaus niinku opiskelulle. Me muokattiin kokonaisuudessaan se ensimmäisen kouluviikon ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ohjelma niinkun uuteen uskoon, ja sinne tuli paljon tämmösii ryhmäytymistehtäviä ja luokkatilanteis mahdollisia tutustumis-harjoitteita.” H12

Ryhmäyttämisen käytännöt vaihtelevat eri oppilaitoksissa. Joissain oppilaitoksissa uudet opiskelijat lähtevät ryhmänohjaajiensa ja tutoropiskelijoiden kanssa päiväksi jonnekin oppilaitoksen ulkopuolelle leikkimään tutustumisleikkejä ja tekemään ryhmätöitä. Toisissa oppilaitoksissa ryhmäytyminen saattaa kestää koko ensimmäisen opintoviikon ja tapahtua oppilaitoksen tiloissa. Ryhmäytymisessä voidaan hyödyntää myös esimerkiksi seikkailupedagogiikkaa. Esimerkiksi Novidassa oppilaitoksen kentälle ja metsäalueelle rakennetaan vuosittain seikkailurata, jota pitkin uudet opiskelijat saavat ryhmässä edetä rastilta toiselle.

Ryhmäyttämisen tavoitteena on opiskelijoiden tutustuminen toisiinsa, oman paikan löytäminen sekä kiinnittyminen opintoihin ja opiskeluryhmään. Uusi ryhmä aloittaa aina varuillaan. Uudet opiskelijat pohtivat, miten toimia oikein, millaista käytöstä heiltä edellytetään ja miten he voisivat liittyä yhteisöön. Ryhmäyttäminen onnistuu alkuvaiheessa suhteellisen hyvin, koska kukaan ei juuri tunne toisiaan, eikä kuppikuntia ole vielä päässyt muodostumaan. Tärkeimpiä tekijöitä onnistuneessa ryhmäyttämi-

sessä ovat ohjaajan toiminta, hyvän ja turvallisen ilmapiirin luominen, tasapuolinen vuorovaikutus sekä luottamuksellisuus.

”Et tavoitteena olis se, että saatais tosiaan sitä porukkaa ryhmäytymään ja jokainen tuntis olonsa turvalliseksi, kun tulee tänne. Ja jokasel olis ensimmäisen viikon jälkeen jonkun näkönen kokemusperäinen historia niinkun muiden samas luokas opiskelevien kanssa.” H12

Myös erilaiset pari- ja ryhmätyöt lisäävät yhteisöllisyyttä ja opiskelijoiden yhteistyötaitoja. Monissa ammateissa toimitaan työpareina tai tiimeissä, jolloin yhteistyötaitojen merkitys korostuu. Tällöin on tärkeää, että opiskelijat eivät saa itse valita pariaan, vaan parit tai ryhmät määrätään satunnaisesti. Tämä helpottaa opiskelijoiden työelämään siirtymistä, sillä yleensä työelämässäkään ei saa itse valita työryhmäänsä.

”Välilä tuntuu, kun lukee toisen vuoden opiskelijoiden palautetta, et ihanaa, ei oo niin paljon ryhmätöitä. Toisaalta sitten, kun he ovat viittä vaille valmiita ja samasta asiasta keskustellaan, niin he myöntää, et siit on nyt hyötyä, kun he on ollu siel työelämäs ja nähny, et siel täytyy tehdä yhteistyötä hirveen erilaisten ihmisten kanssa, erilaisis ryhmissä ja tilanteissa. Et se on helpompaa sit sopeutua.” H14

Ryhmäyttämisen pidempikestoisena tavoitteena on, että ryhmäytymisharjoituksia voisi järjestää luokassa aina tietyin väliajoin, jolloin ryhmäytyminen jatkuisi vielä ensimmäisen viikon jälkeenkin. Esimerkiksi työssäoppimisjakson tai pitkän loman jälkeen on hyvä käyttää ryhmäyttämisharjoituksia ryhmän uudelleen kiinteyttämiseen, motivoimiseen ja sitouttamiseen.

- Uusien opiskelijoiden ryhmäyttäminen vähentää poissaoloja ja opintojen keskeyttämistä
- Ryhmäyttämisen tavoitteena on kiinnittyminen opintoihin ja opiskeluryhmään

7.5.4 Rästipajatoiminta

Useissa oppilaitoksissa on rästäpajatoimintaa tai sellaista on ainakin suunnitteilla. Tavoitteena on tukea opiskelijoita, joilla on ongelmia suoritteiden aikaansaamisessa, ja joiden opiskelu uhkaa keskeytyä tai jatkua neljännelle vuodelle. Rästipajoihin opiskelijat voivat tulla esimerkiksi suorittamaan tekemättä jääneitä tehtäviä, uusimaan tent-

tejä ja opiskelemaan kokeisiin ohjaajan avustuksella. Ajatuksena on, että kun opiskelija saa hylätyn arvosanan kokeesta tai kurssista, aihealuetta aletaan opiskella ohjatusti.

”Tähän saakka se on ollut sillä tavalla, että opiskelijalle on sanottu että nyt kun tuli hylsy, niin tuuk sä kahden viikon päästä uusimaan. Niin joo, mä tulen sitten. Mut siin ei oo tapahtunut oppimista siinä välissä ollenkaan. Nyt ois tarkoitus vähän ohjatusti tukea sitä opiskelua täällä.” H11

Usein opettajat tuovat rästäpajoille valmiista materiaalia, jonka avulla opiskelija voi harjoitella kokeeseen tai tehdä tekemättä jääneitä tehtäviä. Rästäpajat pyritään yleensä sijoittamaan luokkahuonetta vapaamuotoisempaan tilaan, ja opetus tapahtuu osin itseopiskeluna valmiista materiaaleista ja osin henkilökohtaisen opastuksen avulla.

”Se ei oo samalla tavalla opetustapahtuma kuin luokkatilanteessa, et opettaja opettaa, vaan se on enemmänkin semmosta kotimuotoista läksyjentekoa ja itseopiskelun opettelua. Tietenki niist valmiista materiaaleista.” H12

Rästäpajaa ei kuitenkaan saa käyttää ”palkintona” poissaoloista tai tehtävien tekemättä jättämisestä. Esimerkiksi Rantasen ja Vehviläisen tutkimuksessa (2007) osa ammatitioppilaitosten henkilökunnasta oli sitä mieltä, että liika jousto on opettanut nuoria käyttämään hyväkseen rästäpajojen tapaisia ohjauspisteitä. Henkilökunta pelkäsi, että kun opiskelija huomaa, ettei häntä rangaista poissaoloista, ja kurssit saa suoritettua milloin vain, hän alkaa käyttäytyä välinpitämättömästi opintojaan kohtaan eikä ota niistä tarpeeksi vastuuta. (Rantanen & Vehviläinen 2007, 47.)

Turun ammatti-instituutin rästäpaja toimii samalla mallilla kuin Salon seudun ammatitiopiston Rästäpaja Majakka (Leino 2007). Turun ammatti-instituutin rästäpaja ei kuitenkaan sijaitse yhdessä paikassa vaan vaihtaa paikkaa eri koulutalojen välillä. Joskus opiskelijat siirtyvät itsekkin koulutalosta toiseen rästäpajaan päästäkseen. Opettajat lähettävät rästäpajaan opiskelijoita, joilla on tehtäviä tekemättä. Rästäpajaan voi myös mennä tekemään läksyjä, mikäli tuntuu ettei saa niitä muuten tehtyä.

”Jos on sit semmosii opiskelijoita, jotka ei saa niitä tehty yksinään kotona, joka tarttee semmosen ihmisen, joka kattoo ettei se surffaa, kun se ryhtyy tietokoneel sitä tekemään. Et se ei tuu sil taval, et yhtäkkii, kun ei ookaan sitä katselijaa, niin sit ollaanki jo jossain pelaamassa. Niin sit rästätiä seisoo oven takana ja sanoo naps, naps, naps.”

Toiminta oli alussa hyvin pitkälle opettajajohtoista, mutta nyt opiskelijat menevät rästäipajaan jo itsekin. Kevään 2008 aikana Turun ammatti-instituutin rästäipajassa oli käynyt melkein neljäsataa opiskelijaa, ja 46 opiskelijaa valmistui keväällä pelkästään sen vuoksi, että rästäipaja oli olemassa.

Turun ammattiopistosäätiössä rästäiklinikatoiminta aloitettiin keväällä 2008. Oppilaitoksessa katsottiin valmiiksi sellaisia opiskelijoita, joilla oli puutteita yhteisten aineiden tai ammattiteorian omatoimisissa tehtävissä, kokeissa tai korvaavissa tehtävissä. Rästäiklinikalle on varattu tietty aika lukujärjestyksestä, jolloin ei ole muita oppitunteja, ja paikalla on niiden aineiden opettajia, joissa opiskelijoilla on ongelmia tai puutteita. Turun ammattiopistosäätiössä ollaan oltu tyytyväisiä rästäiklinikamalliin. Keväällä 2008 valmistui ainakin kaksi sellaista opiskelijaa, joiden opiskelut olisivat veyneet neljännelle vuodelle ilman rästäiklinikkaa.

Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa toimii kaksi rästäiopiskelijaryhmää. Kaksi laaja-alaista erityisopettajaa pitää kumpikin omaa rästäiopiskelijaryhmäänsä sellaisille opiskelijoille, jotka ovat tippuneet oman opiskeluryhmänsä vauhdista. Koontumisia on kerran viikossa, ja jokaiselle tehdään oma opiskelusuunnitelma.

”[...] et nää rästäiopiskelijat, kun ne tippuu siitä omasta ryhmästä, niin se ryhmän tuki jää pois. Sen takii me ollaan haluttu perustaa tämmönen rästäiryhmä, mihin kuuluu ja mis sit vähän potkitaan, et ooks tehnyt tota ja ooks hoitanu tämän asian. Ja se on toiminut aika hyvin.”

Ensi syksynä Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa aiotaan kokeilla parina iltapäivänä niin sanottua oppisoppi-menetelmää. Oppisopissa olisi kahdesta kolmeen opettajaa, jotka antaisivat tehtäviä, valvoisivat tenttejä ja pitäisivät suullisia tenttejä. Oppisoppimenetelmää kokeillaan syksyllä ensimmäistä kertaa myös maahanmuuttajaopiskelijoilla, joilla on lukihäiriöitä. Maahanmuuttajien lukihäiriöt eivät tule niin helposti ilmi, koska heillä on muunkinlaisia kieliongelmiä. Tietyt virheet kuitenkin toistuvat lukihäiriöistä kärsivillä äidinkielestä riippumatta, ja nämä virheet olisi hyvä huomioida varhaisessa vaiheessa myös maahanmuuttajaopiskelijoiden osalta. Kaarinan sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa onkin päädytty siihen, että suomi toisena kielenä -opetukseen erikoistunut äidinkielen opettaja lukee opiskelijoiden ensimmäisen kirjoitustehtävän lukihäiriöiden kartoittamiseksi. Lukihäiriöiden tunnistamisen

jälkeen nämä opiskelijat voisivat jatkossa saada ohjausta esimerkiksi itsenäisiin kirjoitustehtäviinsä Oppisopista.

Kaarinan sosiaali- ja terveysalan oppilaitos anoo parhaillaan Opetushallitukselta rahaa rästiopiskelijoille tarkoitettuun laajennettuun työssäoppimiseen. Hankkeen tavoitteena on räätälöidä työssäkäyvien rästiopiskelijoiden opintoja siten, että he voisivat näyttää osaamisensa töissä, eikä heidän tarvitsisi erikseen tenttiä jotain rästiin jäänyttä kurssia. Työssäkäyvillä opiskelijoilla valmistuminen voi olla muutamasta tentistä kiinni. Nykyisillä resursseilla kursseja ei ole mahdollista suorittaa työssäoppimisen kautta, kuin ainoastaan sellaisissa tilanteissa, että opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma ja hänet määritellään erityisopiskelijaksi.

- Rästipajatoiminta vähentää opintojen viivästymistä ja keskeyttämistä
- Jokaisen ammatillisen oppilaitoksen tulisi ottaa käyttöön jonkinlainen oma rästipajamalli

7.5.5 Työelämäläheinen pienryhmäkoulutus

Turun ammattiopistosäätiöllä toteutettiin vuosina 2003–2005 erityisopetuskokeilu TAOpultti, joka oli suunnattu tavallista vaikeammista lähtökohdista ammatilliset opinnot aloittaville nuorille. Kokeilussa aloittaneilla nuorilla oli taustallaan esimerkiksi alkoholiongelmia, huumekekkeiluja, tai omaisuus-/väkivaltarikoksia. Lisäksi heillä oli usein ongelmalliset kotiolot ja vaikeuksia ihmissuhteissa sekä aikaisempia opintojen keskeyttämisä. Kaikki opiskelijat olivat jo jollain tavalla sosiaalialan erityistoimenpiteiden kohteena. Kokeilussa pyrittiin eri tahojen välisellä yhteistyöllä luomaan ammatilliseen perustutkintoon johtava, joustava ja työelämäläheinen koulutusmalli, jonka avulla vaikeuksissa olevat nuoret saataisiin siirtymään normaalisti työelämään. TAOpultti-hanke kuului Innopaja-projektien verkostoon, josta saatiin lisävirikkeitä toiminnan kehittämiseen.

Idea lähti liikkeelle siitä, että TAOpultin ohjaaja oli toiminut koulukodissa ja Lausteen perhekuntoutuskeskuksessa opettajana 25 vuotta ja siellä ollessaan ihmetelty, miksi ammattikouluun päässeet nuoret usein keskeyttivät koulutuksen. Näitä nuoria haastatteleamalla selvisi, että he eivät kerta kaikkiaan pärjänneet englannissa, ruotsissa

ja ennen kaikkea matematiikassa. Kokeilu aloitettiin vuonna 2000 yhdessä Lausteen perhekuntoutuskeskuksen kanssa. Opetushallitukselta saatiin lupa teoriaopetuksen määrän vähentämiseen. Kun teorian määrä normaalissa ammattikouluopetuksessa on noin puolet, on sitä kokeiluryhmässä ainoastaan 15 % opetuksen määrästä. Teoriatunneilla käsitellään perusasioita, ja loput 85 % on työn kautta oppimista. Opiskelijat valmistuvat koulutuksesta pintakäsittelijöiksi.

”Niist tulee yhtä hyvin pintakäsittelijöitä, mut ne ei osaa esimerkiks ruot-siks maalata eikä englanniks”.

Hankkeena alkanut kokeilu on jäänyt oppilaitokseen pysyväksi käytännöksi. Yhdeksäs kurssi lähtee käyntiin elokuussa 2008. Kokeiluryhmässä aloittaa vuosittain 8–10 opiskelijaa, ja henkilökuntaa on enemmän kuin normaaliluokalla. Ryhmässä on panostettu onnistumisen tunteen kokemiseen. Opiskelijoille annetaan aluksi pieniä projekteja, joista näkee nopeasti työn tuloksen. Näytöt ovat samat kuin perusopetuksen puolella, ja opiskelijat pärjäävät niissä hyvin. Ryhmän opiskelijat ovat jo parina vuonna saaneet stipendin taidoistaan. Koska heillä on 35 % enemmän käytännön työtä, ja ryhmä on pieni, he saavat parempaa opetusta kuin normaaliluokalla opiskelevat. Kaksi ensimmäistä opiskeluvuotta on erityisopetusta, toisena vuonna tuen ja ohjauksen määrä kuitenkin vähenee selvästi, ja kolmantena vuonna opiskelijat siirtyvät yleisopetuksen puolelle.

”Ja kyllä ne oppilaat pärjää. Kun hiukan perustelee vielä sitä, niin hehän tulee hiukan pelokkaana vielä tänne isompaan ryhmään. Mut mäkin oon aika useille kertonut, et jos te meette pintakäsittelijöiksi [suureen yritykseen], niin siel ei oo kahdeksan ihmistä töissä, vaan siel on jotain kolmetuhatta. Et täytyy oppii. Ja se hivuttaminen täs on musta yks niistä kunin-gasajatuksista.”

Kolmannella luokalla on niin vähän teoriaa, ettei opetussisällöissä tapahdu suurta muutosta. Esimerkiksi työssäoppimista on kymmenen viikkoa. Erityisopetuksen puolella tarvitaan neljättä opintovuotta melkein poikkeuksetta. Opiskelijat tulevat tekemään neljännen vuoden syksyllä rästiin jääneitä opintoja ja uusimaan tenttejä.

Pintakäsittelyalan pienryhmäopetukseen yritetään joka vuosi saada lisää opiskelupaikkoja, mutta yhtään lisäpaikkaa ei ole toistaiseksi saatu. Viime vuonna ryhmään olisi tullut 43 opiskelijaa, mutta ainoastaan kymmenen voitiin ottaa sisään.

”Ja lasketaan sit, miten tää on ansainnu, jos me saadaan yks syrjäytynyt nuori työelämän pariin, joka muuten ois meidän verorahojen avulla tossa, tekisi pientä rikosta ja sähläis, niin mehän kauheesti voitetaan siitä. Jos me kymmenestä alottaneesta, kolme tai neljä pystytään saamaan työelämään, niin meil on tullut miljoonia kotiin, euroina.”

Kokeilussa ei millään tavalla tuoda esille, että kyse on erityisopetusryhmästä. Oppilaitoksessa puhutaan kokeiluryhmästä, eivätkä muiden ryhmien opiskelijat tiedä, että ryhmä on jotenkin erilainen. Tavallisilla luokilla opiskelevia opiskelijoita ei koskaan siirretä erityisopetusryhmään, kuten joissain muissa ammattioppilaitoksissa tehdään.

Työvaltaiset toimintamuodot yhdistettynä muuhun tarvittavaan tukeen ja ohjaukseen ovat osoittautuneet hyviksi käytännöiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla.

Osa 2: Yhteenveto ja suositukset

Sakari Ahola & Loretta Galli

8 JOHDANTO: KEINOT KÄYTTÖÖN!

Edellä kunkin luvun lopussa listattiin kaikki kyselyissä ja haastatteluissa esiin nousset ajatukset ja toimenpidesuosituksat liittyen nuorten koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Niiden yksi keskeinen viesti on, että erityisesti suurten kaupunkien ja kouluyksiköiden oppilas- ja opiskelijahuoltoon kaivataan lisää resursseja. Tämä johdattaa yksinkertaisesti siitä, että yhä suurempi osa nuorista voi entistä huonommin. Resursseja pitäisi pystyä kohdentamaan myös enemmän ennaltaehkäiseviin toimiin, mikä pitkällä aikavälillä vähentää tarvetta pitkälle edenneiden ja kasautuneiden ongelmien hoitamiseen suhteellisen kalliilla erityisratkaisuilla.

Toisaalta raportti osoittaa, että jo nyt käytössä oleva syrjäytymisen ehkäisytoimien paletti on varsin laaja ja värikäs. Se on kehitetty reilun vuosikymmenen jatkuneen määrätietoisen kokeilu- ja hanketoiminnan kuluessa. Niinpä esim. vuonna 2006 julkistetussa lasten ja nuorten hallitusohjelmassa¹⁰ voitiin todeta, että kaikki keinot lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ovat jo olemassa, ne vain pitää vihdoin ottaa käyttöön. Tämä on sekä poliittinen että resurssikysymys.

Tavallaan asian käänköpuoli on se, että selvityksessä ei löytynyt mitään erityisen uutta taikka mullistavaa syrjäytymisen ehkäisyn keinovalikoimaan. Sen sijaan lukemattomia ongelmakohtia ja puutteita paikannettiin. Ne liittyvät yhtäältä syrjäytymisen eri osa-alueita, kotia ja perhettä, koulua sekä työelämää, hoitavien yhteiskunta-, koulutus- ja työvoima- sekä elinkeinopolitiikkojen puutteelliseen koordinaatioon ja näiden politiikkojen sisälläkin usein vaikeaan moniammatilliseen yhteistyöhön. Toisaalta ne liittyvät nivelvaiheyhteistyön järjestämiseen ja tiedonsiirtoon, jossa yhdistyvät niin käy-

¹⁰ http://www.alli.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=2757

tännölliset, moraaliset kuin juridisetkin pulmat. Kyse on siitä, miten nyt koulupudokkaan ympärille kutoutuneesta toimija- ja turvaverkosta saataisiin kehitettyä yhtenäisen ja mahdollisimman aukoton järjestelmä.

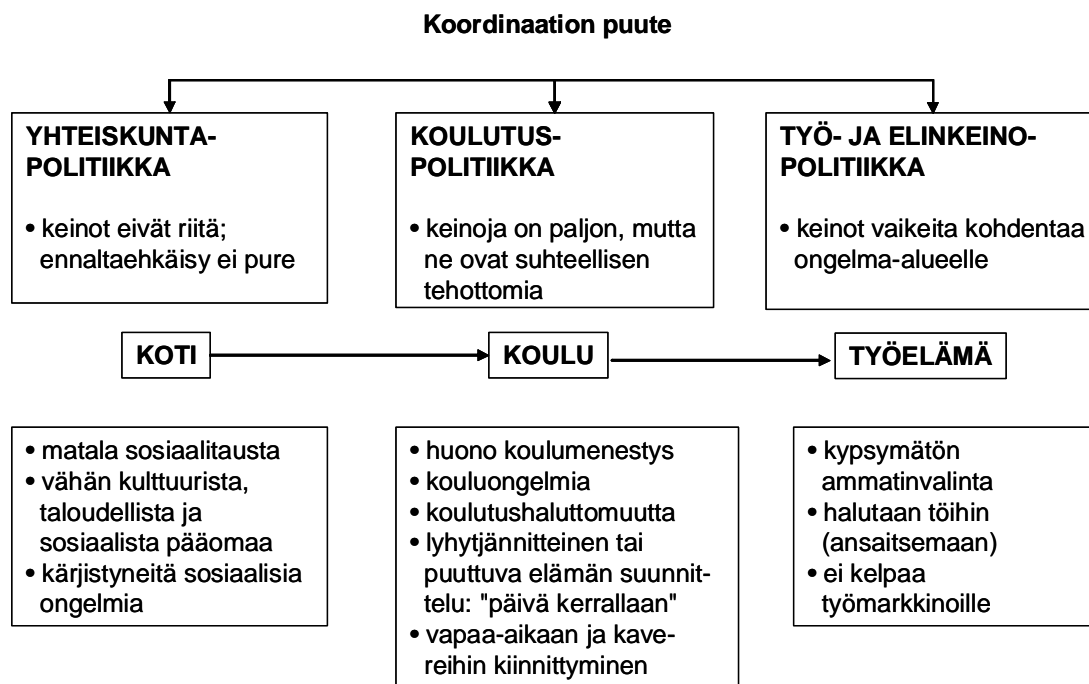
Yksi toimijaryhmä, joka verkostosta vielä selvästi näyttäisi puuttuvan, ovat erilaiset kolmannen sektorin järjestöt ja yhdistykset. Erityisesti kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna suomalainen koulu on aivan liian rajattu, vain koulupäivän koulutunteina avoinna oleva opettamiseen ja oppimiseen keskittyvä instituutio. Tästä syystä joissain kommentteissa ehdotettiin jopa nuorisotoimen hallinnollista sijoittamista koulujen yhteyteen. Jos ei nyt ihan näin pitkälle tarvitse mennä, koulujen avaaminen kansalaisyhteiskuntaan (*community centre* -ajattelu) ja yhteistyö niin kunnan nuorisotoimen kuin kolmannen sektorin toimijoidenkin kanssa, on kuitenkin se, mitä vielä tarvitaan.

Tässä yhteenveto-osassa hankkeen yksittäiset havainnot ja välillä hyvinkin yksityiskohtaiset, paikalliset ja tiettyyn kontekstiin liittyvät hyvät käytännöt esitetään kootusti liittäen ne yhtäältä syrjäytymistutkimuksen sosiologiseen, syrjäytymisen yhteiskunnallisia yhteyksiä painottavaan, viitekehykseen ja toisaalta VaSkooli-projektin kuluessa kehitettyyn koulutustakuumalliin.

9 SYRJÄYTYMISEN YHTEISKUNNALLISET YHTEYDET

Koulutus on kestoaltaan ja merkitykseltään nuoren elämän tärkeimpiä vaiheita. Koulutuksen kautta nuori saa yhteiskuntaelämän edellyttämät kansalaistaidot, kiinnittyy työelämään ja löytää oman paikkansa yhteiskunnassa. Koulutusyhteiskunnan rattailla tipahtamista ja koulutuksen ulkopuolelle jäämistä pidetään alkuna nuoren syrjäytymiselle, joka pahimmillaan voi johtaa laitostumiseen tai eristäytymiseen. Syrjäytymisen kehä ei toki ole vääjäämätön ja deterministinen prosessi. Varmaankin kaikki nuoret kapinoivat jossain vaiheessa ja jollain tavalla niin kotia kuin koulua vastaan – toiset vain selviävät siitä paremmin kuin toiset. Toisaalta yhtä tärkeää kuin kiinnittää huomiota näkyvimpiin ja räikeimpiin syrjäytymisen ”oireisiin”, on havaita hiljaisten ja koulussa näennäisesti hyvin pärjäävien ongelmat ja hätä.

Syrjäytymiseen johtavat tekijät, sen yhteiskunnalliset yhteydet, tunnetaan pääpiirtein hyvin (ks. kuvio 6). Taustalla ovat useimmiten kodin taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat, perheiden rikkinäisyys, päihteiden väärinkäyttö, mielenterveysongelmat ja muut kärjistyneet sosiaaliset ongelmat. Ne näkyvät koulussa esimerkiksi huonona koulumenestyksenä, erilaisina kouluongelmina, koulutushaluttomuutena ja kaikkinaisena elämän hallinnan puutteena. Kun koulu ei syystä tai toisesta maita, hakee nuori yleensä hyväksyntää ja onnistumisen kokemuksia muualta, vapaa-ajasta, kuluttamisesta ja kaveripiiristä. Ei mitään sinänsä pahaa, mutta kaikkiin liittyy riskinsä, ja koulussakaan ei aina ymmärretä, että se ei ole nuoren elämän tärkein asia. Koulussa pärjäämättömyyden taustalta löytyy toki paljon muitakin tekijöitä, esimerkiksi erilaiset lukihäiriöt, joilla ei välttämättä ole mitään tekemistä nuoren sosiaalisen taustan kanssa. Niihin on sekä tunnistamisen välineitä että pääosin hyvät lääkkeet.

Kuvio 6. Syrjäytymisen yhteiskunnalliset yhteydet.

Jos joku asia tulee nuorelle koulutuksen kuluessa kirkkaan selväksi, on se koko yhteiskunnan usko koulutuksen autuaaksi tekevään voimaan. Suurelle osalle, johtuen kuviossa 6 esitetyistä kodin pääomista, korkeamman koulutuksen tavoittelu on kuitenkin erittäin epätodennäköistä – johtui se sitten omista mieltymyksistä taikka valikoitumisen ehdoista ja esteistä. Moni koulussa huonosti pärjäävä nuori haluaisikin mielellään työelämään, koska palkkatyö on yksi keskeinen edellytys kulutusyhteiskunnassa pärjäämiselle. Edellä mainittujen kasautuneiden ongelmien vuoksi tällainen nuori kuitenkin harvoin pääsee avoimille työmarkkinoille. Kypsymätön ammatinvalinta yhdistettynä heikkoon peruskoulumenestykseen puolestaan tekee ammatilliseen koulutukseen siirtymisen taikka paluun erittäin vaikeaksi.

Syrjäytymisen yhteiskunnallisten osatekijöiden sekä niiden kasautumisen tunnistamisen lähtökohta on syrjäytymisen ja koulupudokkuuden ehkäisyssä. Monien tulevien koulupudokkaiden ongelmat näkyvätkin jo peruskoulussa tai jopa varhemmin, ja siksi varhainen puuttuminen on yleensä mainittu yhtenä keskeisenä syrjäytymisen ehkäisykeinona. Toisaalta peruskoulu itsessään on instituutio, jonka toimin nuorisoikäluokka jaetaan kahteen ryhmään. Toinen puolisko valikoituu yleissivistävään lukioon, joka on edelleen pääväylä korkeakouluopintoihin, toisen suunnatessa ammatilliseen koulu-

tuksen eri aloille. Tämä ikäluokan jako tapahtuu pääosin koulumenestyksen perusteella, mikä puolestaan liittyy laajempaan koulussa pärjäämisen ja sen taustalla oleviin kodin taloudellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin resursseihin.

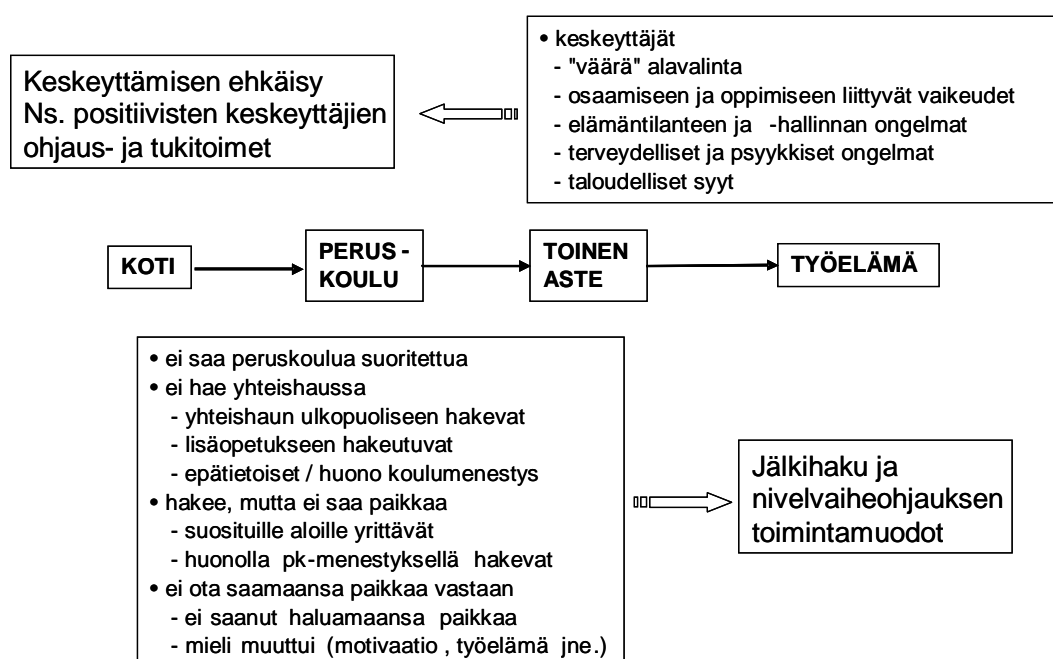
Kuvioon 6 on listattu myös ne politiikan osa-alueet, jotka yrittävät pureutua nuorten syrjäytymiskehitykseen ja joiden parempaa koordinaatiota edellä peräänkuulutettiin. Kodin ja perheen ongelmat ovat pääosin yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikan osa-alueella. Sieltä pitäisi löytyä ne keskeiset varhaisen puuttumisen työkalut, joiden avustuksella lapset saatetaan koulutielle. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että keinot eivät ole riittävät eikä ennaltaehkäisy pure tarpeeksi hyvin. Yksi syy tähän on myös haluttomuus ja vaikeus puuttua yksilön itsemääräämisen ja perheiden yksityisyyden alueella oleviin asioihin. Koulutuspolitiikan puolella taas on varsin runsas keinovalikoima, mutta ne ovat siinä mielessä tehottomia, että ne harvoin pääsevät pureutumaan ongelmien todellisiin syihin kääntäessään yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ongelmat erityisiksi kouluongelmiksi, joita yritetään ratkoa koulun keinoin. Tällöin esimerkiksi huonosta koulumenestyksestä tulee eräänlainen itsensä toteuttava ennuste. Työ- ja elinkeinopolitiikan keinot ovat tavallaan kaikkein kauimpana niiden nuorten ongelmista, jotka tipahtavat ulos koulutusjärjestelmästä, joilla ei ole minkäänlaista ammattiosaamista ja joiden työmarkkinataidot ovat olemattomat.

Vaikka tutkimus vahvistaa edellä kuvatut syrjäytymisen yhteiskunnalliset yhteydet ja ongelmien kasaantumisen, osoittaa se myös sen, että koulupudokkaat eivät ole mikään yhtenäinen ja homogeeninen ryhmä. Nuorten tilanteet ovat läheltä tarkasteltuna hyvin yksilöllisiä, vaikka niiden taustalta on havaittavissa melko samanlaisia ongelmia. Eräs keskeinen ongelma on nuorten koulutustoiveiden, tarjolla olevien koulutusmahdollisuuksien sekä omien resurssien kohtaamattomuus. Merkittävän ongelman muodostavat myös nuorten selkiytymättömät koulutustoiveet. Nämä saattavat tulla esiin joko vaikeutena hakea koulutuspaikkaa yleensä tai jo aloitetun koulutuksen keskeyttämisenä.

Kuvio 7 havainnollistaa koulupudokkaiden jakautumista erilaisiin ryhmiin ja sitä, että ryhmien sisällä voi olla hyvinkin suuret erot huono-osaisten ja paremmassa asemassa olevien välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että syrjäytymisen ehkäisyssä keskeistä on sekä oikea-aikaisten että oikein kohdennettujen toimien käyttäminen. Esimerkiksi se pie-

nehkö erityisryhmä, jolla on ongelmia oppivelvollisuuden suorittamisessa, on yleensä sekä taustaltaan että oppimis- ja kouluongelmiltaan varsin homogeeninen ja myös monella tapaa vaikein. Se koulupudokkuuden kannalta suurin ryhmä, joka hakee yhteishaussa koulutukseen, mutta ei onnistu paikkaa saamaan, on puolestaan kovin heterogeeninen. Ääripäinä ovat ne kohtuullisen hyvin peruskoulussa pärjänneet, jotka hakevat kaikkein suosituimmille aloille, eivätkä tämän vuoksi onnistu paikkaa saamaan, ja ne, joiden koulumenestys on keho ja ammattitavoitteet ja -suunnitelmat jäsen-työttömät. Näille ryhmille suunnatut toimenpiteet liittyvät jälkihakuun ja erilaisiin nivelvaiheohjauksen toimintamuotoihin.

Myös ammatillisen koulutuksen keskeyttäjät jakautuvat useisiin erilaisiin ryhmiin keskeyttämisen taustalla olevien tekijöiden sekä lopulliseen keskeyttämispäätökseen johtaneiden syiden mukaan. Tässä ääripäitä voisivat olla ne tuiki tavalliset väärän alanvalinnan takia koulutuspaikkaa vaihtavat ja toisaalta puutteellisin oppimisvalmiuksin ja elämänhallinnan taidoin vain johonkin koulutukseen ajautuneet tyypillisesti moniongelmaiset nuoret. Tästä syystä myös keskeyttämistä ehkäisevät toimenpiteet jakautuvat varsinaisiin ehkäiseviin toimiin, joissa opiskelijasta pidetään kiinni ja häntä autetaan kiinnittymään opintoihin ja toisaalta ns. positiivista keskeyttämistä tukeviin toimiin.

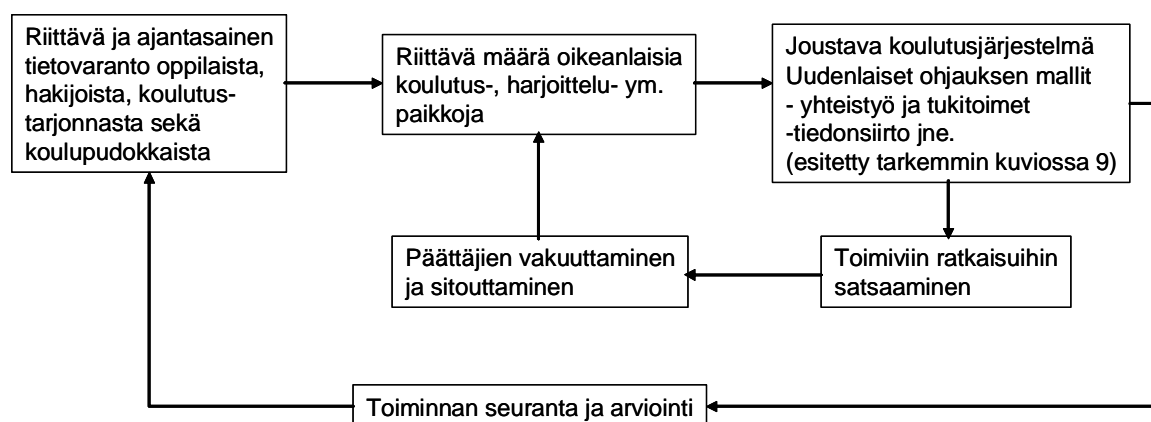
Kuvio 7. Koulupudokkuuden monimuotoisuus.

10 VASKOOLI-PROJEKTIN KOULUTUSTAKUUMALLI

LÄHTÖKOHDAKSI

Kuten raportin ykkösosan johdannossa todettiin, hankkeessa on jatkettu siitä, mihin Turun ja Salon seutukunnissa vuosina 2005–2007 toteutetussa VaSkooli-projektissa päästiin. Hankkeen tavoitteena onkin ollut laajentaa VaSkoolin puitteissa kehitettyä koulutustakuumallia (ks. kuvio 8) koko maakunnan alueelle soveltuvaksi. Mallin lähtökohtana on riittävä ja ajantasainen tietovaranto oppilaista, koulutukseen hakevista, koulutustarjonnasta sekä erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jäävistä tai jättäytyvistä. Tämänkin tutkimuksen kyselyt ja haastattelut osoittavat, että koulupudokkaiden seuranta ja seulonta on toteutettu hyvin eri tavoin ja eri intensiteetillä kunnissa ja kouluissa. Pienen kunnan ja koulun tilanne on tässä suhteessa luonnollisesti aivan erilainen kuin suuren kaupungin, jossa on monia erilaisia ja erikokoisia oppilaitoksia. Tosi- asia kuitenkin on, että edelleen aivan liian moni koulupudokas jää tukitoimien ulkopuolelle.

Tieto siitä, paljonko koulupudokkaita on ja keitä he ovat, on edellytys koulutuspaikkojen ja muiden toimien määrälliselle suunnittelulle. Yhtälö on periaatteessa yksinkertainen. Jotta koulutustakuu (tai laajemmin yhteiskuntatakuu) voisi toteutua, tarvitaan riittävä määrä koulutus-, harjoittelu-, työpaja- ja muita paikkoja, joihin nuoria voidaan ohjata. Paikkojen ja niitä ohjaavien hallinnollisten ja muiden järjestelyjen tulee myös olla nykyistä joustavampia ja toimia yli hallintokuntien rajojen.

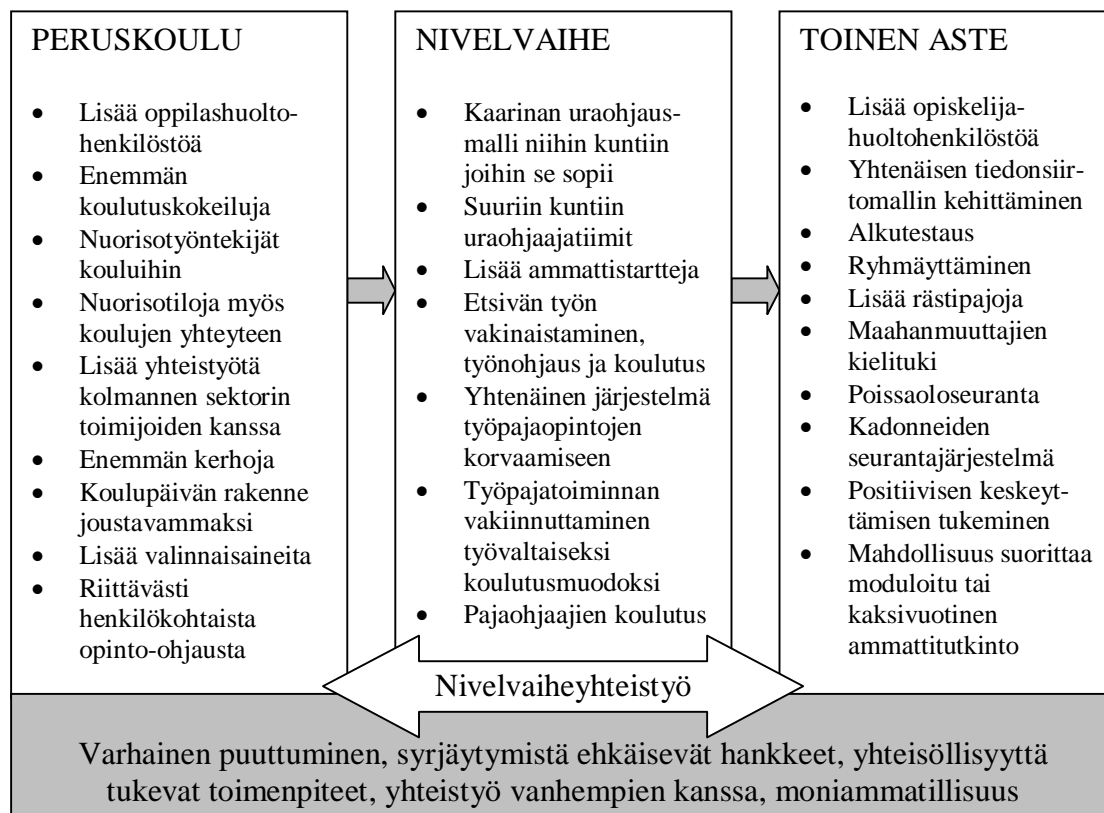

Kuvio 8. VaSkooli-projektin koulutustakuumalli.

Kun kyse on koulutuspaikkojen ja muiden koulupudokkaille suunnattujen toimien määrästä, puhutaan aina resursseista. Tästä syystä koulutustakuumallin olennainen osa on määrätietoinen toimiviin ratkaisuihin panostaminen, hyvien ja toimivien käytäntöjen levittäminen ja valtavirtaistaminen sekä päättäjien vakuuttaminen ja sitouttaminen koulutustakuumallin rakentamiseen. Tässä Varsinais-Suomen liitolla voisi olla oma luontainen tehtävänsä. Kuntien ja koulujen osalta tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että ohjauksen ja tukitoimien kehittäminen on määrätietoinen ja jatkuva prosessi, jonka selkärankana on koulutustakuumallin jatkuva seuranta ja arviointi. Keskeistä tämän kaltaisen koulutustakuumallin rakentamisessa on se, kenelle tai mille taholle koulupudokkaisiin liittyvän tietovarannon kerääminen ja siirtäminen vastuutetaan. Kuten edellä todettiin, tiedonsiirtoon liittyvät juridiset ongelmat tulee selvittää ja ratkaista kansallisella tasolla eri viranomaisten yhteistyönä. Tämän lisäksi tiedonsiirron pitää perustua oppilaan ja hänen vanhempiansa sekä koulun tai muun toimijan väliseen luottamukselliseen sopimukseen.

11 TOIMENPITEET KOULUPUDOKKUUDEN JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

Kuvioon 9 on listattu kaikki tutkimuksen kyselyissä ja haastatteluissa esiin nousset toimenpide-ehdotukset nuorten koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Kuvio 9. Suositukset.

Kuten johdannossa jo todettiin, on suurin osa ehdotetuista toimista jo käytössä taikka kokeiluasteella ainakin jossain kunnissa taikka kouluissa. Kyse on lähinnä resursseista ja erilaisten ohjaus- ja tukitoimien käytännön järjestelyihin liittyvien ongelmien ratkaisemisesta. Toisaalta mukana on myös suuria rakenteellisia ja periaatteellisia kysymyksiä kuten koulutuksen rakenteet, opettaja- ja ohjaushenkilöstön palkkaus ja työehdot, hallintokuntien rajat sekä yksilön oikeudet ja tietosuoja. Näihin ei ole patenttiratkaisuja, mutta Varsinais-Suomen alueella voitaisiin hyvin aloittaa kokeiluja esimerkiksi moduloidun tai kaksivuotisen ammattitutkinnon käyttökelpoisuuden selvittämiseksi. Tietosuojaan liittyvät juridiset kysymykset puolestaan tulee ratkaista valtakunnan tasolla, kuten edellä esitettiin.

11.1 Varhainen puuttuminen, yhteisöllisyys ja tehokkaat ohjaus- ja tukitoimet

Varhainen puuttuminen ongelmiin on tällä hetkellä yhtä suosittu ratkaisumalli kuin hieman epämääräisempi yhteisöllisyyden lisääminen. Kummastakin on puhuttu viimeaikoina paljon. Varhaisen puuttumisen peruslogiikan ymmärtävät myös päättäjät: satsaukset lasten ja perheiden tukemiseen heti ongelmien ilmetessä säästää rahaa pitkällä aikavälillä. Jos syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa, kuten yleisin julkisuudessa esitetty laskelma osoittaa, on ennaltaehkäisy varmaankin kannattavaa toimintaa. Asia näyttää kuitenkin olevan päivänpolitiikassa hyvin vaikea toteuttaa. Omat ongelmansa aiheuttavat eri toimijoiden intressit, kun kaikki haluavat oman osansa niukoista resursseista ja pystyvät myös helposti perustelevaan oman toimintansa korvaamattomuuden ja tärkeyden. Tämän ongelman ratkaiseminen edellyttää, että päättäjillä on riittävästi tietoa ja selkeä käsitys niistä syrjäytymisen kasautuvista mekanismeista, jotka edellä on kuvattu.

Koulujen tasolla erityisesti oppilashuollon tulisi puuttua oppilaiden ongelmiin varhaisemmassa vaiheessa. Puuttumisen tulisi olla kaikkien vastuulla, ei vain oppilashuollon henkilöstön. Tästä syystä myös opettajille ja koulun muulle henkilökunnalle tulisi järjestää säännöllistä koulutusta oppilaiden ongelmien varhaisesta havaitsemisesta ja niihin puuttumisen keinoista.

Jotta puuttuminen yleensä ja entistä varhemmin onnistuu, pitää kouluihin saada lisää oppilashuoltohenkilöstöä, psykologeja ja kuraattoreita, opinto-ohjaajia sekä terveydenhoitajia ja koululääkäreitä. Erityisesti jälkimmäistä ammattiryhmää on kaivattu, jotta varhainen puuttuminen olisi tiettyjen ongelmien osalta mahdollisimman tehokasta. Koska esimerkiksi perustellusti tehty alavalinta vähentää opintojen keskeyttämistä toisella asteella, tulisi jokaisen yläkoulun oppilaan saada riittävästi henkilökohtaista opinto-ohjausta. Tämä on kuitenkin nykytilanteessa ja nykyresurssein vain harvoin mahdollista. Kaikkien oppilaiden tulisi myös halutessaan päästä koulutuskokeiluun toivomalleen alalle. Ammattikymppitoiminta tulisi niin ikään vakiinnuttaa.

Ohjauksen ja ohjaushenkilöstön lisäämistarpeet koskevat luonnollisesti soveltuvin osin myös ammatillisia oppilaitoksia. Ammatillisella puolella on myös paljon omia toimenpiteitään, joita on selostettu luvussa 7 ja joista tärkeimmät on listattu kuvioon

9. Näitä ovat mm. uusien opiskelijoiden oppimis- ja muiden valmiuksien testaus, erilaiset poissaoloseurannan muodot sekä rästipajatoiminta, joka muodossa tai toisessa tulisi ottaa käyttöön kaikissa ammattioppilaitoksissa. Maahanmuuttajaoppilaiden erityinen tukeminen on mainittu kuviossa toisen asteen yhteydessä, mutta se koskee luonnollisesti myös peruskoulua ja nivelvaiheen tukimuotoja.

Oppilashuoltohenkilökunnan oppilasmäärät tulisi määritellä nykyistä tarkemmin ja myös pitää huolta siitä, että nämä enimmäisrajat eivät ylittyisi. Rajoihin liittyy tietysti omat ongelmansa, ja usein onkin havaittu, että tietystä säädetystä minimimäärästä tulee yleinen normi. Alkuvaiheessa olisi kuitenkin hyvä lähteä liikkeelle vaikka niin, että Varsinais-Suomi laatisi oman suosituksensa riittävän oppilas- ja opiskelijahuoltohenkilöstön määrästä, ja maakunnan koulutuksesta vastaavat päättäjät ja viranomaiset toimisivat yhteisesti sen eteen, että kaikissa kunnissa sitouduttaisiin yhteiseen suositukseen. Pidemmällä aikavälillä asiaan voi tulla ratkaisu mahdollisen oppilashuoltoa koskevan oman lainsäädännön myötä.

Yhteisöllisyyden lisääminen liittyy useaan kuviossa 9 esitettyyn ja luvuissa 4–7 tarkemmin kuvattuun toimenpiteeseen. Peruskoulun osalta kyse on esimerkiksi kerhotoiminnan lisäämisestä, koulupäivän rakenteen eheyttämisestä sekä valinnaisaineiden lisäämisestä. Koulupäivät jaetaan yleensä tiiviiseen sarjaan oppitunteja ja sitä seuraavaan vapaa-aikaan. Samalla käy niin, että koulupäivistä tulee varsinkin alemmilla luokilla niin lyhyitä, että oppilaat joutuvat olemaan pitkiä aikoja yksin kotona. Koulupäivän erilaisella rytmittämisellä ja pienillä rakennemuutoksilla, kuten harrastustoiminnan sijoittamisella keskelle koulupäivää ja ruokatauon pidentämisellä, voidaan saada aikaan olennaisia muutoksia oppilaiden hyvinvointiin ja koulun ilmapiiriin. Ammattioppilaitosten puolella taas on saatu hyviä kokemuksia erilaisista uusien opiskelijoiden ryhmäyttämisen tavoista.

Jokaisen oppilaan tulisi saada koulussa oppimisen ja onnistumisen kokemuksia. Niille, jotka eivät pärjää tietoaineissa, pitäisi voida tarjota sellaisia valinnaisaineita, joista he näitä kokemuksia saavat. Valinnaisaineet voivat olla perinteisiä taito- ja taideaineita, mutta osa oppilaista saattaisi innostua ammattioppilaitosten kanssa yhteistyössä järjestetyistä ammattialakohtaisista kursseista. Niistä voisi myös saada lisäpisteitä ammatillisten oppilaitosten yhteishaussa. Ammattialakohtaisista valinnaisaineista olisi

monenlaista hyötyä. Ne toisivat oppilaille onnistumisen kokemuksia, uuden oppimista ja vaihtelua koulupäivään. Niiden avulla oppilaat voisivat tutustua eri ammattialojen opintoihin, jolloin toisen asteen alavalinta helpottuisi. Peruskoulussa huonosti menestyneet oppilaat saisivat lisäpisteiden avulla paremmat mahdollisuudet päästä opiskelemaan toivealalleen.

Koulupäivän rakenteeseen ja kerho- sekä muun harrastustoiminnan järjestämiseen liittyvät myös erilaiset ehdotukset koulu- ja nuorisotoimen nykyistä tiiviimmästä yhteistyöstä. Laajemmin kyse on siitä johdannossa mainitusta koulujen avautumisesta kansalaisyhteiskuntaan, mikä vahvistaisi yhteisöllisyyttä entisestään. Harrastustoiminnan järjestämisessä voitaisiin käyttää apuna kunnan nuorisotyöntekijöitä. Nuorisotyöntekijöiden on monessa yhteydessä toivottu toimivan siellä missä lapset ja nuoret luonnollisesti ovat eli kouluissa, ja tämänkin tutkimuksen osallistujat toivoivat nuorisotyöntekijöitä nykyistä selvemmin koulun yhteyteen. Nuorisotyöntekijöiden tehtävänä olisi järjestää ohjattua harrastustoimintaa oppilaille koulupäivän aikana ja sen jälkeen. Haastatteluissa toivottiin myös nuorisotilojen siirtämistä peruskoulun yhteyteen. Tällä tavoin nuorisotyöntekijät tavoittaisivat helpoiten koko ikäluokan, ja kynnys nuorisotilan käyttöön madaltuisi. Nuorisotila voisi toimia myös alaluokkalaisten aamu- ja iltapäiväkerhona.

Koulujen ja nuorisotoimen yhteistyöstä on sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Kunnan nuorisotyöllä on omat tavoitteensa, tehtävänsä ja toimintamuotonsa, joihin nuorten ongelmat ja syrjäytymisuhat tuovat koko ajan uusia paineita aivan samoin kuin koulujen oppilashuoltoon. Tältä osin jokaisessa kunnassa – tai kuntien välisenä yhteistyönä – tulee vain löytää ne yhteistyön muodot, jotka parhaiten toimivat.

Mainittuun koulujen avautumiseen liittyy myös yhteistyö muiden toimijoiden, erityisesti kolmannen sektorin järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Tällä hetkellä se on varsin paikallista ja pienimuotoista. Ongelmana on hyvien toimintatapojen ja yhteistyön mahdollistavien toimintakäytäntöjen löytäminen. Myös tässä kohdin ehdotuksemme on, että maakunnan alueella pyritään käynnistämään hankkeita, joilla tuetaan koulujen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä sekä selvitetään, miten syrjäytymisvaarassa olevia nuoria parhaiten saataisiin tällaisen toiminnan piiriin.

11.2 Nivelvaiheohjauksen järjestäminen

Kuten edellä kuvion 7 yhteydessä todettiin, jakautuu peruskoulun päättävä ikäluokka hyvin erilaisiin ryhmiin tulevaa koulutusuraansa ja selviytymismahdollisuuksiaan ajatellen. Valtaosalla suunnitelmat on selvillä ja toisen asteen koulutukseen siirtyminen sujuu ilman suurempia vaikeuksia. Yhä enemmän on kuitenkin niitä, joiden koulutus eri syistä takkuu, suunnitelmat ovat epäselvät ja koulumenestys niin huono, ettei jatko paikka aukea vaikka sitä hakisikin. Toisaalta koulutuksen ulkopuolelle jää alkuvaiheessa myös paljon suhteellisen hyvin peruskoulussa menestyneitä ja koulutushalukkaita nuoria.

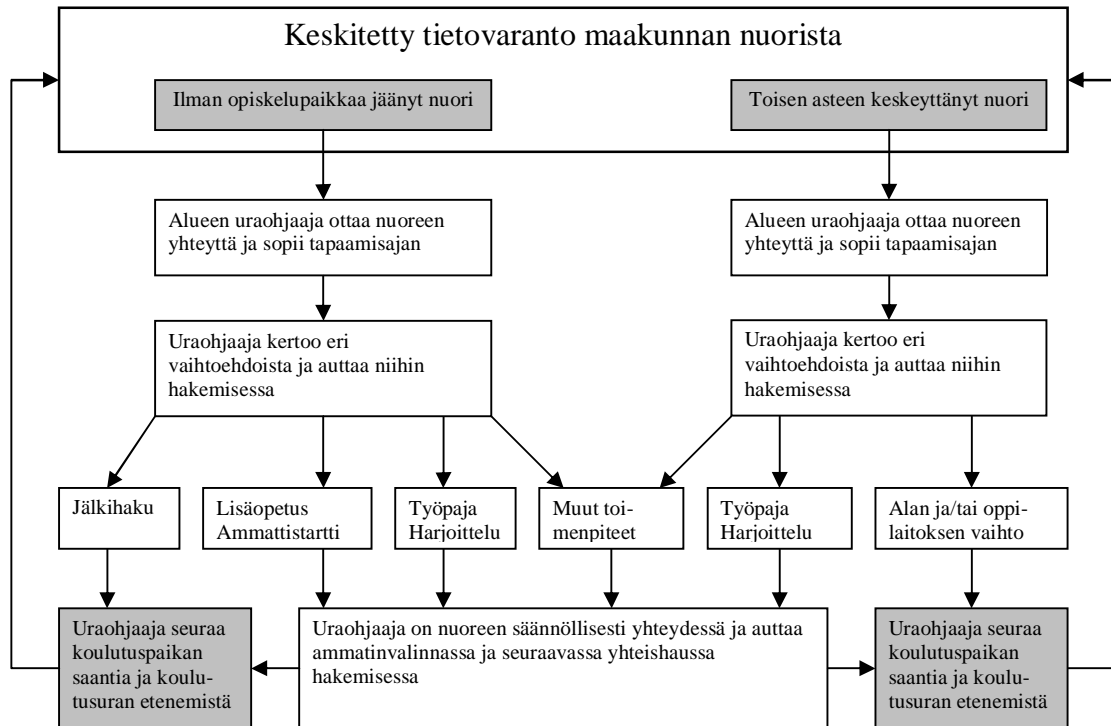
Nivelvaiheohjauksen tulisi olla kaikkien Varsinais-Suomen alueella asuvien nuorten saatavilla, ja sen tulisi tavoittaa kaikki ilman koulutuspaikkaa jääneet ja opintonsa keskeyttäneet nuoret riippumatta heidän oma-aloitteisuudestaan. Nykyään tällainen malli toimii hyvin ainakin Kaarinassa. Turun Ohjaamon toiminta sen sijaan perustuu vapaaehtoisuuteen, ja peruskouluissa annettava jälkiohjaus on hyvin koulukohtaista.

Kaarinan uraohjausmalli tulisi ottaa käyttöön kaikissa Varsinais-Suomen kunnissa. Suuremmissa kunnissa uraohjaajia voisi olla useampia, kun taas pieniin kuntiin voitaisiin palkata yhteisiä uraohjaajia. Mallin etu on siinä, että se tavoittaa kunnan kaikki ilman koulutuspaikkaa jääneet ja opintonsa keskeyttäneet nuoret. Taustalla on samanlainen ajatus kuin etsivässä työssä: myös sellaisilla nuorilla, jotka eivät osaa hakeutua itsenäisesti palvelujen piiriin on oikeus saada apua. Tällä tavoin tavoitettaisiin kaikkein vaikein koulupudokkaiden ryhmä, johon kuuluvat passiiviset, vetäytyneet, kouluallergiset ja moniongelmaiset nuoret, jotka muussa tapauksessa jäisivät kaiken avun ulkopuolelle.

Koulutustakuumallin lähtökohta on kattava tieto siitä, ketkä jäävät yhteishaun jälkeen koulutuksen ulkopuolelle tai keskeyttävät aloittamansa toisen asteen koulutuksen. Kuntien uraohjaajien tulisikin saada tarkat listat sellaisista nuorista, jotka eivät ole päässeet yhteishaussa koulutukseen. Uraohjaajien tehtävänä olisi ottaa kaikkiin näihin nuoriin yhteyttä, ja ilman jatkosuunnitelmia oleville nuorille tarjottaisiin mahdollisuutta jälkiohjaukseen. Myös kaikki toisella asteella keskeyttäneet tai keskeyttämistä harkitsevat nuoret ohjattaisiin uraohjaajan luo.

Suurimmissa kunnissa jälkiohjaus voidaan järjestää esimerkiksi Turun Ohjaamon mallin mukaan. Ohjaamoidenkin työntekijöiden pitäisi kuitenkin saada keskitetysti tiedot koulupudokkaista ja heillä pitäisi olla sekä oikeus että mahdollisuus ottaa nuoriin yhteyttä. Tällaisen nivelvaiheohjauksen mallin käyttöönotto edellyttää, että tiedon hankinta ja välittäminen vastuutetaan selkeästi jollekin taholle. Tähän liittyen myös yläkoulujen ja ammattioppilaitosten välisestä ohjausvastuusta tulisi sopia niin, ettei nuori missään vaiheessa tipahda ohjauksen ulkopuolelle. Koulupudokkaisiin liittyvän tiedon keruu on ongelma lähinnä suurissa kunnissa. Pienissä kunnissa pudokkaita ei välttämättä ole lainkaan, tai harvat ongelmatapaukset ja heidän tilanteensa tiedetään muuten joka tapauksessa hyvin. Tällöin kyse on vain tietojen kirjaamisesta ja niiden välittämisestä. Paikallisten ja alueellisten ohjaamojen ja uraohjaajien verkostojen (ks. kuvio 11) käytännön organisoimiseen on useita vaihtoehtoja, ja koska kyse on yhteistyön tekemisestä, pitää organisoitumisen muodot sekä toiminnan vastuut ja valtuudet päättää myös paikallisesti ja/tai jo olemassa olevien alueellisten yhteistyömuotojen puitteissa.

Kuviossa 10 on esitetty kaavaillun uraohjausmallin toimintaa pääpiirteissään. Keskeistä on se, että tietovaranto koulupudokkaista pysyy ajan tasalla. Uraohjaajien tulee pitää yhteyttä eri toimenpiteisiin ohjattuihin nuoriin ja seurata heidän koulutukseen pääsyään ja pärjäämistään. Myös siitä pitää huolehtia, että muista toimenpiteistä tai järjestelmän ulkopuolelta esimerkiksi koulutukseen paalaavista päivittyy tieto rekisteriin.

Kuvio 10. Suositus kuntien uraohjauksesta.

Nuorten työpajatyypiset työvaltaiset toimintamuodot ovat osoittautuneet järkeviksi ja tehokkaiksi vaihtoehtoiksi niille nuorille, joilta perinteinen koulutus ei syystä tai toisesta luonnistu. Työpajatoiminta on jo varsin kattavaa, mutta erityisesti suurissa kunnissa pajapaikkojen määrää on syytä lisätä. Pajatoiminnasta tulisikin kehittää maakunnan alueelle yhtenäinen ja kattava järjestelmä.

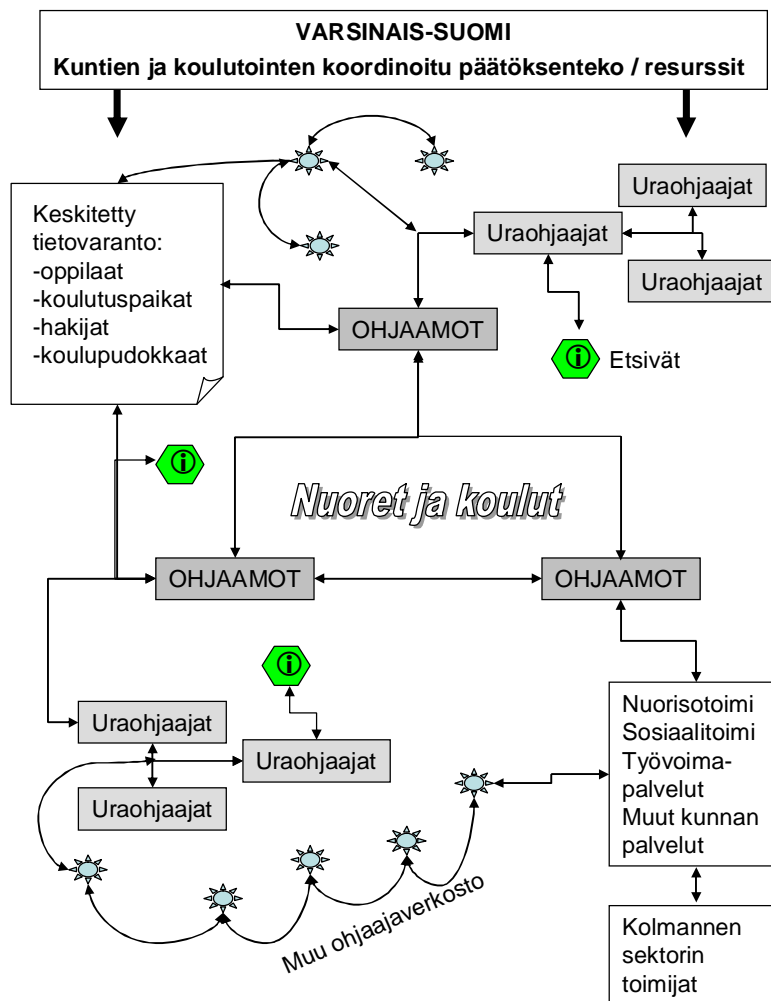
Työpajalla suoritettujen opintojen korvaamiseen ammatillisissa oppilaitoksissa tulisi myöskin luoda jokin yhtenäinen järjestelmä. Sellaiset opiskelijat, joille koulumuotoinen oppiminen on vaikeaa, voisivat suorittaa osan opinnoistaan käytännön työssä työpajalla. Työpajalla nuoren on mahdollista saada enemmän henkilökohtaista ohjausta kuin luokkamuotoisessa opetuksessa, ja kursseja voi suorittaa omaan tahtiinsa. Oppimisvaikeuksien tai opintojen teoriapainotteisuuden vuoksi opintonsa keskeyttäviä nuoria voitaisiin ohjata suorittamaan opintonsa loppuun työpajalla. Opintojen suorittaminen työpajalla edellyttää yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa. Työpajojen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee päästä yhteisymmärrykseen opetussuunnitelmien tavoitteista ja eri kurssien osaamisvaatimuksista. Tämä liittyy myös ehdotettuun moduloituun tai kaksivuotiseen ammattitutkintoon.

Työpajaohjaajille tulisi järjestää ohjauskoulutusta. Monella työpajalla ammattialakoh- taisten työpajaohjaajien työsuhteet on vakinaistettu, joten ohjaajat eivät ole samalla tavalla vaihtuvia kuin ennen. Ohjaajien pysyvyys antaa paremmat mahdollisuudet alkaa kouluttaa heitä. Työpajaohjaajilla on yleensä vain oman alansa ammattitutkinto, eivätkä he ole saaneet nuorten ohjaamiseen liittyvää koulutusta. Heiltä voi myös puut- tua tarpeellista tietämystä nuoruuteen kuuluvista kehitystehtävistä ja nuorten ongelmien varhaisesta tunnistamisesta.

Osa nuorista jää edellä kuvatuista seurantatiedoista ja ohjaustoimista huolimatta ura- ohjaajien ja muiden kunnallisten toimijoiden tavoittamattomiin. Vaikka heihin saatai- siin yhteys, eivät he halua tai suostu ohjaukseen taikka jättävät lupauksestaan huoli- matta saapumatta ohjaustilanteisiin. Näiden ”kadonneiden” tavoittamiseksi ja auttami- seksi on satsattu nyt uusia resursseja etsivään nuorisotyöhön. Etsivä nuorisotyö tulisi- kin vakiinnuttaa maakunnassa kaikkein vaikeimmin tavoitettavien ja muun ohjauksen ulkopuolelle jäävien nuorten auttamismuodoksi.

12 LOPUKSI: MAHDOLLISUUKSIA JA DILEMMOJA

Seuraavaan kuvioon on pyritty hahmottelemaan Varsinais-Suomen koulutustakuumallin rakentumisen pääpiirteet. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevät keskeiset toimenpiteet ovat hyvin pitkälti jo olemassa, niiden osalta kyse on vain toiminnan jatkuvasta kehittämisestä sekä uusien hyvien käytäntöjen levittämisestä ja valtavirtaistamisesta.

Kuvio 11. Varsinais-Suomen koulutustakuumallin pääpiirteet.

Myös kouluissa toimivien ohjaajien ja muiden oppilas- ja opiskelijahuollon työntekijöiden verkostot ovat pitkälti olemassa, ja joillain alueilla yhteistyö koulupudokkaiden tavoittamiseksi ja auttamiseksi toimii jo hyvin. Tältä osin kyse on järjestelmän levittämisestä koko maakunnan alueelle sekä tiedon hankintaan ja välittämiseen liittyvien käytäntöjen sopimisesta ja toimeenpanosta sekä yhteistyön organisoimisesta.

Koulutustakuun toteuttaminen vaatii uusia ja ennakkoluulottomia toimenpiteitä kaikilta osapuolilta. Sen toteuttamiseen liittyy kuitenkin monia ongelmia, jotka eivät ole pelkästään teknisiä, vaan niihin liittyy aina toiminnassa mukana olevien intressit. Koulutustakuun tavoittelu tarkoittaa käytännössä sitä, että järjestelmään tulee yhä enemmän oppilaita, jotka vaativat yhä enemmän tukea ja toimenpiteitä. Tällöin vastakkain ovat läpäisyn maksimointi ja toisaalta ongelmien minimointi. Tässä suhteessa oppilaitokset eivät ole samalla viivalla, vaan toiset ovat selektiivisempiä kuin toiset.

Lisääntyvät tukitoimet taas antavat aiheutta kysyä, missä menee nuorten ylimitoitettun holhoamisen ja itsenäistymisen ja omatoimisuuden tukemisen raja? Tämä kuten moni muukin käytännön ohjaustyöhön liittyvä ongelma ratkeaa yleensä vain tapauskohtaisesti ohjaajan ja ohjattavan kanssakäymisessä. Myös varhaisen puuttumisen idea pitää sisällään ristiriidan, kun aletaan miettiä, missä kohtaa pitäisi puuttua tai – jälkiviisaasti – olisi pitänyt puuttua. Tämän häilyvän rajan toisella puolella olevat saattavat nähdä asian vastuun pakoiluna, kun taas toiset syyttävät edellistä ryhmää ongelmien siirtämisestä. Tähän liittyy myös jo mainittu resurssien käytön ongelma: satsataanko ennaltaehkäisyyn vai uhkaako koulutustakuumalliakin niukkojen voimavarojen pirskahtelu aina uusien tulipalojen sammuttamiseen.

Tiedon siirron ja moniammatillisen yhteistyön ongelmiin on tässäkin raportissa viitattu jo useasti. Siinä ovat yhtäältä vastakkain eri professionien tarpeet sekä yksilön oikeudet ja hyvä. Vastakkain tai ainakin epäsynkronissa ovat myös tietosuojasäännökset ja muu lainsäädäntö. Opetusministeriön työryhmämuistiossa todettiin, että ”henkilötietojen käsittelyä ja tietosuoja koskevia säädöksiä on selkiytettävä siten, että ne parantavat koulujen ja oppilaitosten mahdollisuuksia järjestää opetus ja oppilashuolto oppilaan edun mukaisesti. Henkilötietojen käsittelyä koskevat säädökset tulee saattaa sellaisiksi, että ne tukevat myös koulujen ja oppilaitosten moniammatillista yhteistyötä”. (Opetusministeriö 2003.) Nyt olisi korkea aika päästä tässäkin asiassa eteenpäin.

LÄHTEET

Ahola, Sakari, Galli, Loretta & Kivelä, Suvi (2008): *Suuri opiskelijakysely 2008. Salon seudun ammattiopiston opiskelijoiden käsityksiä opiskelusta ja oppimisesta, opiskeluympäristöstä sekä ohjauksesta ja opiskelun tukipalveluista*. Sälekarin Kirjapaino Oy, Somero.

AURA-instituutti (2008a): *Valmentava ja kuntouttava koulutus*.
<http://www.aurainstituutti.fi/index.phtml?s=166> (Luettu 11.11.2008).

AURA-instituutti (2008b): *AURA – tie työhön*.
<http://www.aurainstituutti.fi/index.phtml?s=178> (Luettu 10.11.2008).

Bountilova, Svetlana (2004): Nuorten maahanmuuttajien ohjaaminen peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Teoksessa Mäkelä, Matti & Huhtamäki, Aija (toim.) *Aboavita – Erään projektin anatomia* (s. 27–29).

CHANCES-hankkeen verkkosivut:
<http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,443,41416> (Päivitetty 15.10.2008, luettu 20.10.2008).

ESR-tietopalvelu (2007): *Projektin Pirä Pintas loppuraportti*.
http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S81911.html
(Päivitetty 11.6.2007, luettu 10.11.2008).

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus (2008a):
Etsivä työ Katuluotsin työtapana.
http://www.hel.fi/wps/portal/Nuorisoasiainkeskus/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/nk/fi/Neuvonta+ja+tuki/Tukea+nuorille/Katuluotsi/Etsiv_+ty_+Katuluotsin+ty_tapana_1 (Luettu 10.10.2008).

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus (2008b): *Katuluotsi-työryhmän taustaa*.
http://www.hel.fi/wps/portal/Nuorisoasiainkeskus/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/nk/fi/Neuvonta+ja+tuki/Tukea+nuorille/Katuluotsi/Luotsi-ty_ryhm_n+taustaa
(Julkaistu 15.8.2008, luettu 24.9.2008).

Hietalahti, Marjukka (1999): Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa ESR-projekti. Teoksessa Liimatainen-Lamberg, Anna-Ester (toim.) *Syrjäytymisen ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen*. Raportti IV, moniste 20/1999. Opetushallitus, Helsinki.

Hjort, Haldis (1988): *Etsivän työn psykologia*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1995. (Suomentanut Saima-Liisa Laatonen).

Huhtajärvi, Piia (2007): Ammatillinen etsivä työ. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Hakapaino Oy, Helsinki.

Juvonen, Tarja (2005): Osallisuuden kytkennät etsivään työhön – katunuoret. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meltti, Tero (toim.) *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*. Yliopistopaino, Helsinki.

Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry (2008): <http://www.pajamestarit.net/> (Luettu 2.10.2008).

Karjalainen, Merja & Kasurinen, Helena (toim.) (2006): *Ohjauksen toimintakulttuurin muutokset alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Kasurinen, Helena & Launikari, Mika (toim.) (2007): *CHANCES – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi*. Opetushallitus, Helsinki.

Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishanke (2008): *Osallisuus*. <http://www.nuorisokanuuna.fi/index.php?sisalto=59/> (Päivitetty 17.9.2008, luettu 1.10.2008).

Kivekäs, Marja (2001): Ammatillinen koulutus nuoren selviytymisen ja syrjäytymisen pelikenttänä. Teoksessa Kivekäs, Marja & Suopajarvi, Katja (toim.) *Syrjäänpudotettu vai oman polkunsä kulkija. Nuori ammatillisen koulutuksen keskeyttäjänä*. Kotkan kaupungin sivistystoimi.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2006): *Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla*. VaSkoolin tutkimushankkeen 1. osaraportti. Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2007): *Elämää nivelvaiheissa: Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy*. VaSkooli-projektin loppuraportti. Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE.

Komonen, Katja (1999): Yksilöllinen valinta vai portti koulutukselliseen syrjäytymiseen? Ammattikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten koulutuspolut. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun. Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. NUORA:n julkaisuja Nro 14. (s. 117–127).

Komonen, Katja (2007): *Puhuttu paikka. Nuorten työpajatoiminnan rakentuminen työpajakerronnassa*. Mikkelin ammattikorkeakoulu. A: Tutkimuksia ja raportteja – Research Reports 21. Interkopio Oy.

Kähkönen, Seija & Hanni, Marja (toim.) (2005): *Nuorten työpajat. Selvitys vuodelta 2004*. Sevenprint.

Laitilan Nuorisoverstas ry (2008): <http://www.lailanet.fi/nuorisoverstas/> (Luettu 2.10.2008).

Lehto, Pia, Koivukangas, Tuija, Parantainen, Anu & Repo, Aija (toim.) (2008): *Nivelvaiheen koulutukset 08 Turussa ja Turun seutukunnassa*. VaSkooli-projekti. Newprint Oy.

Leino, Mervi (2007): Rästipaja Majakka näyttää suunnan kohti valmistumista. Teoksessa Mäkelä, Matti (toim.) *Hippuja VaSkoolista. Tuloksia ja hyviä käytäntöjä. VaSkooli – koulutustakuumallin kehittäminen Turun ja Salon seutukuntiin*. Loppujulkaisu.

Liedon kunta (2008): *Kisällikellari*.

<http://www.lieto.fi/netcomm/default.asp?path=2630> (Luettu 2.10.2008).

Loimaan ”nuorten” työpaja (2008): <http://tyopaja.loimaa.fi/> (Luettu 3.10.2008).

Lundén, Päivi (2004): Bestendin avulla parempaan elämänhallintaan ja jatko-opintoihin. Teoksessa Mäkelä, Matti & Huhtamäki, Aija (toim.) *Aboavita – Erään projektin anatomia. Aboavita projektin loppujulkaisu*. (s. 25–26).

Länsi-Suomen lääninhallituksen verkkosivut:

<http://www.laaninhallitus.fi/lansi> (Luettu 24.4.2008).

Manninen, Jyri & Luukannel, Saara (2008): *Joustava perusopetus. JOPO-toiminnan vaikuttavuuden arviointi*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:36. Yliopistopaino.

Mäkelä, Matti (toim.) (2007): *Hippuja VaSkoolista. Tuloksia ja hyviä käytäntöjä. VaSkooli – koulutustakuumallin kehittäminen Turun ja Salon seutukuntiin*. Loppujulkaisu.

Naantalın kaupunki (2008): *Tuunari – nuorten työpaja Karvetin monitoimitalolla*.

http://www.naantali.fi/nuoriso/alueellisetnuorisopalvelut/tuunari_nuorten_tyopaja/fi/FI/tuunari_nuorten_tyopaja/ (Päivitetty 28.4.2008, luettu 2.10.2008).

Niittymäki, Toni (2005): *Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaisista, jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa*. Nuorten osallisuushanke 2003–2007. Opetushallitus, Helsinki.

Novida (2008): *Pajassa opitaan tekemällä*.

<http://www.vsai.fi/index.php?id=151> (Päivitetty 24.9.2008, luettu 2.10.2008).

Numminen, Ulla, Jankko, Tuire, Lyra-Katz, Anna, Nyholm, Nina, Siniharju, Marjatta & Svedlin, Renata (2002): *Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtävävaiheissa*. Opetushallitus. Arviointi 8/2002. Yliopistopaino, Helsinki.

Nuorten osallisuushankkeen käytäntöpakki:

<http://www.edu.fi/page.asp?path=498,24009,24538,24539,70680,71297>

(Päivitetty 22.11.2007, Luettu 3.6.2008).

Nuorten osallisuushankkeen verkkosivut:

<http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,24009,24538,24539,70680> (Päivitetty 7.11.2007, luettu 11.6.2008).

Opetushallitus (2007): Hyvä käytäntö: Turun Ohjaamo.

<http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,24009,24538,24539,70680,71297,71298,72249> (Julkaistu 26.8.2007, luettu 1.10.2008).

Opetusministeriö (2003): Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4. Yliopistopaino.

Opetusministeriö (2005a): Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Yliopistopaino.

Opetusministeriö (2005b): Kouluhyvinvointityöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:27.

Opetusministeriö (2007a): Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011. Opetusministeriö.

Opetusministeriö (2007b): Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Luonnos 29.6.2007. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/KESU2007X2012_luonnos.pdf (Luettu 4.12.2008).

Opetusministeriö (2008a): Etsivän nuorisotyön ammattilaisten palkkaukseen 2,5 miljoonaa euroa. Tiedote 30.4.2008. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/04/etsivatyopari.html> (Luettu 23.9.2008).

Opetusministeriö (2008b): Koulupudokkaiden aktivointi / Joustava perusopetus. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/koulupudokkaiden_aktivointi/index.html?lang=fi (Päivitetty 26.8.2008, luettu 7.11.2008).

Opetusministeriö (2008c): Joustava perusopetus ehkäisee peruskoulun keskeyttämistä. Tiedote 3.11.2008. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/10/jopo.html?lang=fi> (Luettu 7.11.2008).

Opetusministeriö (2008d): Opetusministeri Sarkomaa: Lähes 5 000 uutta kerhoa käyntiin POP-ohjelman kehittämissuunnitelmissa. Tiedote 28.10.2008. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/10/kerhotoiminta.html?lang=fi>. (Luettu 7.11.2008).

Opetustoimen tulorahoitus 2009 (2008):

<http://www.vos.uta.fi/rap/vos/v09/t02kesk6ms09.html> (Päivitetty 17.9.2008, luettu 17.10.2008).

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen verkkosivut:

<http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,443,25825> (Päivitetty 15.10.2008, luettu 7.11.2008).

Pietikäinen, Reetta (2007): *Palveluiden väliinputoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 13.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf>

Puhakka, Tara (2007): Ohjaamo – matalan kynnyksen ohjauspiste. Teoksessa Mäkelä, Matti (toim.) *Hippuja VaSkoolista. Tuloksia ja hyviä käytäntöjä. VaSkooli – koulutustakuumallin kehittäminen Turun ja Salon seutukuntiin.* Loppujulkaisu.

Pöytyän kunta (2007): *Työpaja Sauma ja Tuuma.*
<http://www.poytya.fi/Default.aspx?id=343516> (Päivitetty 3.4.2007, luettu 3.10.2008).

Raision kaupunki (2008): *Työpajat – mitä ne ovat?*
<http://www.raisio.fi/asp/system/empty.asp?P=343&VID=default&SID=343787306470908&S=0&C=20131/> (Luettu 2.10.2008).

Rantanen, Elisa & Vehviläinen, Jukka (2007): *Kannattavaa opiskelua? – opintojen keskeyttäminen ammatillisissa oppilaitoksissa.* Opetushallitus, Helsinki.

Salo (2008): *Salon kaupungin työpajatoiminta.*
http://www.salo.fi/netcomm/mainframes.asp?isChild=1&elem_id=2376&type=&lan=FIN&parentid=2343&SelectedID=3012 (Luettu 2.10.2008).

Tilastokeskus: <http://www.tilastokeskus.fi>

Turun ammatti-instituutti (2006): *Aboavita – toiminnon 3 jatko projekti.*
<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=30961&nodeid=10596>
(Päivitetty 13.9.2006, luettu 10.11.2008).

Turun kaupungin Nuorisoasiainkeskus (2007): *Turun kaupungin Nuorisoasiainkeskuksen nuorten työpaja Fendarin toimintasuunnitelma vuodeksi 2008.* Liite 2.
<http://www05.turku.fi/ah/khhal/2007/1210014x/Images/637169.pdf>
(Päivitetty 10.12.2007, luettu 26.9.2008).

Turun kaupungin Nuorisoasiainkeskus (2008): *Turun kaupungin nuorisotoimen nuorten työpajatoiminta. Nuorten työpaja Fendari.* Toimintakertomus vuodelta 2007.
<http://www05.turku.fi/ah/kh/2008/0325008x/1833738.htm> (Luettu 26.9.2008).

Turun kaupunki (2008): *Kymppiluokka.*
<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=4749>
(Päivitetty 3.10.2008, luettu 21.11.2008).

Turun kristillinen opisto (2008): *Kielitukikymppiluokka.*
http://www.turunkristillinenopisto.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=203 (Luettu 21.11.2008).

Turun Sanomat (2001): *Ennaltaehkäisevä sosiaalityö on Suomessa vielä lapsen kengissä.* TS 9.10.2001.

Turun Sanomat (2008): *Tuhannet Turun seudun nuoret vailla opiskelupaikkaa tai työtä. Kaupunki etsii syrjäytymisvaarassa olevia nuoria kaduilta ja kouluista.* TS 4.9.2008.

Työpaja Koski TI (2008): <http://www.koski.fi/palvelut/sosiaalitoimi/tyopaja/> (Luettu 3.10.2008).

Vaisaaren koulu (2008): *Ajankohtaista.*
<http://www.raisio.fi/vaisaari/ajankohtaista.html> (Luettu 21.11.2008).

Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida (2006): *Toimintakertomus 2005–2006. Soura vaa - projekti loppuillaan.*
http://novida2.vsai.fi/files/orig/1_Toimintakertomus%202005-2006.pdf
(Luettu 19.10.2008).

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen verkkosivut:
http://www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi/sivu.php?artikkeli_id=6
(Luettu 19.9.2008).

Valtioneuvoston verkkosivut: <http://www.valtioneuvosto.fi/ministeriot/opastin/fi.jsp>
(Luettu 24.11.2008).

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007): *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.* Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Edita Prima Oy.

VaSkooli-projektin verkkosivut:
<http://www.vaskooli.fi/> (Luettu 7.4.2008).

Vehviläinen, Jukka (2003): *Selvitys innopajojen toiminnasta. Ammatilliseen koulutukseen aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen.* Tavoite 3 -ohjelman ESR-projektien loppuraportti 2000–2003. Opetushallitus, Helsinki.

Vehviläinen, Jukka (2005): *Rajatonta palvelua?: nuorten osallisuushankkeen arvioinnin väliraportti.* Opetushallitus, Helsinki.

Vehviläinen, Jukka (2006): *Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt.* Opetushallitus, Helsinki.

Vehviläinen Jukka (2008a): *Nuorten osallisuushanke: arvioinnin loppuraportti.* Opetushallitus, Helsinki.

Vehviläinen, Jukka (2008b): *Kuvauksia koulutuksen keskeyttämisestä.* Opetushallitus. Edita Prima Oy, Helsinki.

Wera, web-raportointipalvelu: <https://www.data.oph.fi/wera/wera>